

საბავშვო
წიგნიანობა

R

კრებულში წარმოდგენილია შემდგენლის მიერ წლების განმავლობაში მოპოვებული ქართული მითოლოგიური გადმოცემების სპეციფიკური ენარები — მემორატები და ფაბულატები, რომელთა ერთი ნაწილი აღრინდელი კრებულებიდან, სხვადასხვა არქივებიდანაა ამოღებული, ნაწილი კი თვით ავტორის მიერაა ჩაწერილი საქართველოს რაიონებში. ასეთი კრებული პირველად ქვეყნდება და განკუთვნილია ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის.

რედაქტორი აპოლონ სილაგაძე
შეადგინა, შენიშვნები და კომენტარები დაურთო
აპოლონ ცანავაძე

K289.027
3

4702017200 — 281

© ბრძ.91 გამოცემლობა „მერანი“

3604(08) — 91

შემდგენლისაკან

არაზღაპრული ხალხური პროზის სპეციფიკური ჟანრები მემორატები (ბილიჩკები) და ფაბულატები (ბივალშჩინები) მთელს მსოფლიოშია გავრცელებული. აქ ამა თუ იმ მითური პერსონაჟის გასაოცარი, გასაკვირველი თავგადასავალი ნამდვილობის პრეტენზიითაა გადმოცემული. თხრობის მხატვრულობას ნაკლები ყურადღება ექცევა. მემორატისა და ფაბულატის შესატყვისი ქართული ტერმინი არ გავკანხია. მემორატი გადმოგვცემს მითოლოგიური პერსონაჟის ერთ რომელიმე მოქმედებას, რომელიც გასაკვირველია და სიუჟეტურად მოკლე. ფაბულატში პერსონაჟების მოქმედება გართულებულია, ამდენად, სიუჟეტურადაც უფრო ვრცელია. ქართული მემორატული და ფაბულატური ტიპის მითოლოგიური გადმოცემები მოგვითხრობენ პანთეონის ღვთაებათა ტრიადის წევრებზე (მორიგე ღმერთი, კვირია და შუე); ღვთისშვილების (იგივე ჯვარ-ხატების) ქართულ ოლიმპოდ მიჩნეული გერგეტ-მყინვარის მთასთან ჩამოშვებაზე (დავანებაზე); ღვთისშვილების — კოპალას, იახსარის, შუბნურის, პირქუშის და სხვათა მიერ დევების ამოწვევტასა და ადამიანებისათვის საარსებო ტერიტორიის შემოსაზღვრაზე: კულტის დაარსებასა და ხთონური (მიწისქვეშა) სამყაროდან ეტალონური ფასეულობების მოპოვებაზე; სამონადირეო მითური პერსონაჟების (დალი, ტყაშმაფა, მესეფი, ოჩოკონი და სხვა) ადამიანებთან გასაოცარ, საკვირველ ურთიერთობაზე; ბოლოს კი მეზირის (გველის) კულტის ამსახველ მემორატებსა და ფაბულატებზე.

მასალები (ტექსტები) ამოკრეფილია სხვადასხვა სახის ფოლკლორულ-ენთოგრაფიული კრებულებიდან, არქივებიდან და ჩვენს მიერ ჩატარებული ფოლკლორული ექსპედიციების ჩანაწერებიდან.

დასათაურება, კუბირება, კუთხურ კილოზე (აგრეთვე მკვრულსვანურად) ჩაწერილი მასალების თანამედროვე სალიტერატურო ენის მიხედვით გადმოცემა ჩვენს მიერაა შესრულებული ბოლოს დართული აქვს ტექსტის პასპორტი.

წინამდებარე კრებული, რომელიც პირველად გამოდის ასეთი სახით, გათვალისწინებულია ფართო, მასიური მკითხველი საზოგადოებისათვის.

კოსმოპონიური მიძივაი

1. შორივა ღმერთის შიხრ ხათისშვილას
ზმინლან ბაღმონშვილა'

... პირველად შორივემ რომ ხათისშვილები ზეციდან გადმოუშვა, ისინი გერგეტს დააბინავა, გერგეტის შთის ძირში და ნებას არ აძლევდა, რომ ჯერ ხმელეთზე სახალხოდ გამოსულიყვნენ და მოქმედება დაეწყოთ. გადმოშვებულნი კი იმიტომ იყვნენ, რომ დვევბთან უნდა ეწარმოებინათ ბრძოლა, რადგან დვევები ხორციელთ, ე. ი. ხალხს ანადგურებდნენ, ხოცავდნენ და ყოველნაირად ავიწროვებდნენ მათ. ანგელოზნი და ხათისშვილნი ხალხში ჯერ არ იყვნენ გამოსულნი და დევ-კერპებს ეჭირათ ქვეყანა, მოწინააღმდეგე არავინ ყავდათ და როგორც ეწადათ, ისე იქცეოდნენ. შეწუხდა ხალხი და არ იცოდნენ რა ექნათ, ხალხმა მკითხავების საშუალებით ის კი გაიგო, რომ ხათისშვილები არიან გერგეტში ხალხის დასახმარებლად გამოშვებულნი, მაგრამ ღვთიდან არ ჰქონდათ მოქმედების ნება.

2. შორივა ღმერთმა კობალს მისცა დიდი ღახტი და მოულოცა კალი და შამლა

როშკის გორზე იყვნენ დაბანაკებული დვევები... მათ ჰქონდათ სამჭედლო და იმათ გარდა ხვესურეთში სხვა მჭედლები არ იყვნენ. ვინც მათთან მიიტანდა რამე საჭედს... ისინი ქალს სთხოვდნენ — ლამაზი ვინც იქნებოდა ოჯახში, რძალი იქნებოდა თუ ქალიშვილი. რამდენი ღირებულების იყო სამუშაო, შეაფასებდნენ და ეტყოდნენ: ამდენ ღამეს გამოგზავნე ესა და ეს ქალიო, თუ არა, არ გაგიკეთებთ საქმესო. მეტი გზა არ ჰქონდათ და უსრულებდნენ დვევებს სურვილს.

ერთ კაცს ძალიან ლამაზი ცოლი ჰყავდა და გუთნის იარაღის გაკეთებაში ის სთხოვეს. რადგან იარაღები აუცილებლად საჭირო იყო, რადგან უმიხოსთ შიმშილით ამოწყდებოდნენ, გაუგზავნა ცოლი. ცოლი რომ დაბრუნდა უთხრა: იქ რომ არ გაგვგზავნე და აქვე მოგაკალი, უკეთესი იყოვო და დაიწყო ტირილი. კაცი შეწუხდა, არ იცოდა რა ექნა. მერე ერთი თეთრი ხარი ჰყავდა და თქვა,

1 აქ და ქვემოთ მოტანილ სხვა მასალებში, სადაც თხრობა დიალექტით იყო წარმოდგენილი, ჩვენ ლიტერატურული ქართულით ვაგმართეთ, ოღონდ, უცვლელად დაეტოვეთ შითოსური ცნებების ადგილობრივი კონსტრუქციული წყობა.

მოდით ამ ხარს დემურთისათვის დავეკლავ და იქნებ რამე გვეშველოსო. შორიგე დემურთმა შეიწყნარა ამდენი ვედრება და დასახსნელად გამოგზავნა კოპალა. მისცა ერთი დიდი ლახტი, მოულოცა ძალი და შეძლება, რომ დევები გაენადგურებინა.

**3. კოპალას მოხველა და მისი დაპყრობა (დაარსება)
უძილაურთის მთაზე - ირამო კალწვა**

... კოპალა მოვიდა და ფშავის მთაზე უძილაურთის თავს, ირემთ კალოს რომ ეძახიან, იქ დაარსდა (დაივანა) და თვალყურს ადევნებდა, სად იქნებოდა მოსახერხებელი დევებთან ბრძოლა. ამ დროს ერთი ხორნაუთელი კაცი, ხორნაულთ სოფლის პირდაპირ, ყანას ხნავდა. რომის გორაზე ერთი დევი წამოდგა და ასე მოახდინა საქმე, რომ ღვარი ასტეხა და ხარი და კაცი სულ ყველა ღვარმა წაიღო. მას (მხენელს) გაგონილი ჰქონდა, რომ სადღაც გმირი კოპალა დაარსდა, დევებს ხოცავს და ხალხს ეხმარებაო. ამ გაჭირვების დროს გაახსენდა და შემოსძახა: „გმირო კოპალავ, მიშველე, წყალს ნუ წამადებიებ და რასაც ვხნავდი, ეგ მამული შენდ შამომიწირავო.“

ეს კოპალამ მაშინვე გაიგო და იმწამსვე იქ გაჩნდა, ღვარი შეაჩერა და კაცი ცოცხალი გადაარჩინა. ლახტი ესროლა და დევების ბინას ცეცხლი წაუკიდა. მერე მივიდა და სულ ყველა ამოწყვიტა იქ მყოფი დევები. ერთი დევი შეძვრა რომის ციხეში. ესროლა ლახტი და ციხეს კუთხე მოუშტვრია. დევი აქედანაც გაქცა და რომის მთაში ერთს კლდის ძირში ჩაძვრა. ამ კლდესაც ესროლა ლახტი, გახეთქა კლდე ორად და დევს თვალი მოსთხარა. ამ კლდეს იახსრის კლდე ჰქვია დღესაცო, — თქვა ბეწინიკამ, მაგრამ ლახტი კოპალამ დაკერაო. სულ ერთი და იგივე არის, თუ გინდ იახსარი თქვი, თუ გინდ კოპალაო. აქედან თვალგამოთხრილი დევი გაიქცა და აბუდელაურის ტბაში ჩაძვრაო.

**4. დევების განადგურება უძილის ანაქლორისა
და იახსარ-კოპალას მიერ**

ბაკურხვეში არის სოფელი, რომელსაც საკერპოს ეძახიან. აქ ყოფილა ცხრა ძმა დევი და მლოცველები არ გაუშვიათ აქეთკენ... იცოდა ხალხმა რომ ისინი დევები იყვნენ და ეშინოდათ... კოპალე

მოუწვევია ფუძის ანგელოზს. კობალე და ფუძის ანგელოზი მძებრად არიან. იახსარიც გამოჩენილა და ფხიტურზე ეს ხატები ვერაღმარებელია. ფუძის ანგელოზს უთქვია: შე ჩავალ საკერპოს დევებთან, თქვენ აქ მომიცადეთ, და თუ გამიჭირდა, მომეშველეთ... ის დევეები „დაუბოცია ფუძის ანგელოზს ლახტით. მუმრე ცოტა შაპკვიანებია.“ კობალა და იახსარი წასულან და გზაში შყვრიათ ფუძის ანგელოზს...

5. როგორია ღვივ შაპკლის წარმოდგენით?

...ფშავლის წარმოდგენით დევი არის ახოვანი, ტანი ხშირი ბალნით აქვს შემოსილი, დევი დღე იმალება და ღამე გამოდის სანადიროდ. დევს ისე არაფრის ეშინია, როგორც მახვილისა და ცეცხლისა. დევი კაცს ჰგავს სახით, მაგრამ მისი სახე უმსგავსია, წელს ზევით ღორივით ჯაგარი ასხია. დევებს წინათ უნავარდნიათ ხალხზე: უღლევტიათ ხალხი, უჭამია... ქვეყანა შეწუხებული, შეძრწუნებული ყოფილა იმათგან. მაგრამ ჩნდება ხატები და ისინი უტეხენ დევებს ბრძოლას. ცხოველი ხატები, რომელთაც გაჟლიტეს დევეები, არიან კობალა და იახსარი. ფშაველი დღესაც უწვენებს ადგილს, სადა და სად გადაუხდიათ ამ გმირებს დევებთან ბრძოლა. დევეები, ფშავლის წარმოდგენით, დღესაც არიან, მაგრამ იმალებიან და უცდიან დროს, რომ ხატების ვედრება გადავარდეს; ისინი მონატრულნი არიან, ხალხმა აღარ იწამოს და უარჰყოს ხატები. ეს თუ მოხდა, მაშინ ისევ გამოვლენ დევეები საფრებიდან და დაიწვებენ ნარდიშობას.

6. ღვივს ვახის კოჭაჲი შხარუშავული აქვს

ფშავლების წარმოდგენით, დევი საშინელი არსებაა. საზარელია მთელი მისი სხეული. ამ საშინელების აღწერისას ხალხი ასეთ სიტყვასაც იტყვის: „დევებს კოჭ უკულმ აქვისო“ — ეს იმას ნიშნავს, რომ დევს ორივე ფეხი შებრუნებული აქვს. კოჭი მოქცეულია წინ, ხოლო ფეხის წვერი თითუბით უკანა მხარესაა.

კოჭი უკულმა აქვს აგრეთვე ქაჯს, ეშმაკს. ქაჯი და ეშმაკი თითქმის გაიგივებულია. საშინელი სანახავი ყოფილა დევი ქუდივლი. მას კოჭ-უკულმ სიარული სცოდნია. დაფარული ყოფილა ბალნით,

თავზე საღულე ქობი (ქვაბი) კხურებია, რომელსაც სიარულის დროს აზანზარებდა (აეღრიალებდა) და ხალხს შიშის ზარს ეხდებოდა. მდღაო.

7. კოპალამ დევი მიწის ქვეშ გადაკარბა (გამოწრივლება)

დევები უმეტესწილად ბნელ ხვეებსა და უდაბურ ადგილებს ეტანებიან. ისინი ხშირად მიწაში ჩადიან, უჩინარდებიან თავდაცვის მიზნით ან სხვადასხვა გარემოებათა გამო. ამას ხალხი „დევთ გამიწრივლებას“ ეძახის.

ერთ კაცს, შუაღამისას ტყეში მიმდინარს, დევი შეხვედრია, მიწიდან საითამ ამოძვრა. სახარელი სანახავი იყოო, უთქვია იმ კაცს. შევხედე და კინალამ გავთავდი... წინ გადამიდგა, არ მიშვებდა, ცეცხლივით თვალებს აბრიალებდა და ქობივით (ქვაბივით) ლაშთ ადრენდაო.²

მერე კი მამაგონდა, როგორ უნდა მოვქცეულიყავ. სამჯერ გადავიწერე პირჯვარი და ბერ კოპალას შავხევეწე: ავსულისგან დამიხსენიო. იმავ წამს ცაზე რაღაცამ გააბურჯღლა,³ ჩემ წინ მიწა გაიხსნა და დევიც თან ჩაიყოლა. მე გულზე მომეშვა, შინ გამოვწიეო, — უთქვამს იმ კაცს.

8. დევების გამოწრივლება გომწარბო

ხალხის წარმოდგენით, გარდა ხვთისშვილებისა, არსებობენ აგრეთვე ავი სულები, ბოროტი ძალები, რომლებიც დევების, ეშმაკების (იგივე ქაჯების) სახით ცხოვრობენო. ისინი იბრძვიან კაცთა მოდგმის წინააღმდეგ. მათი ბრძოლა ძე-ხორციელთა წინააღმდეგ უმეტეს შემთხვევაში ფარული (გამიწრივლებული) სახით მიმდინარეობს („მისეულობითო“ — იტყვის ფშაველი), მაგრამ ზოგჯერ საჩინოც ხდებაო.

² ლაშთ ადრენდა — პირს უშხოდ ადებდაო.

³ გააბურჯღლა — გაანათა, გააკაშკაშა.

ავსულები აესვეიან უსიერ ადგილებში დასახლებულ ხალხს, ოჯახს, სხვადასხვა ადგილას გაჩნდებიან ხოლმე. არსებობს მათი ლექსიც:

დევნ გამიწრივლენ გომეწარს,
მცხოვრებნ დაშინდნენ ყველანი,
დაუჭურავის ავსულთა
ხვენი, მთანი თუ ველანი.

9. დევების დამარცხება უფლის გააქივებული ხელით

აღრე დევებს ეჭირათ ეს ქვეყანა. ჭიანჭველაც ვერ გაივლიდა მათი შიშით. ჭამდნენ ნადირის ხორცს. მრავლდებოდნენ. ადამიანებიც ცხოვრობდნენ მიწურ სახლებში, მაგრამ დევების შიშით გარეთ ვერ გამოდიოდნენ.

უფლის ბრძანებით, დევების მომსპობი კაცი დაიბადა ჩვეულებრივი ქალისაგან. ის კაცი მალე გაიზარდა, ღონე დიდი ჰქონდა. ხეს მოგლეჯდა და მხარზე გაიდებდა. ამ გმირს უფალმა უბრძანა: გაგკეთებინა ასეთი და ასეთი ხმალი, თვით უფალი არავის ეჩვენებდა, მას ანგელოზები ჰყავს, რომლებიც აუწყებს ყველას უფლის ნებას. ანგელოზის რჩევით გააკეთა გმირმა სასურველი ხმალი. თან უფალმა ძალა მოუმატა, რათა დევები ამოეწვეცია. *

ბევრი დევი დახოცა ამ გმირმა. გადარჩენილი დევები გამოქვაბულში გაიქცნენ. ვადით იყვნენ. უვადოდ არაფერი არ არის. ამის შემდეგ ადამიანებმა დაიწყეს ნორმალური ცხოვრება.

ყველა კაცს თავის ანგელოზი ჰყავს: მარჯვენა მხარეზე კეთილი ანგელოზი ახის, მარცხენაზე — ბოროტი. რომელი დასძლევს, კაციც იმის იქნება.

10. უფლის ანგელოზის ბრძოლა დევ-ქვეყნებთან

...ბაკურხევში დევები მდგარან, — საკერპოში. იმისი (ბაკურხევის უფლის ანგელოზის) მლოცავი არ გაუშვიათ იმ დევებს... მერე შეიყარნენ ხთისშვილები, რომლებიც უფლის ანგელოზმა მოიწვია. დაეცნენ და გასწვეიტეს დევები და გზა გაანთავისუფლეს. თვითონ (უფლის ანგელოზი) ახლა საცა ბრძანდება, დევების ნასახლარებია. იახსარმა უთხრა (უფლის ანგელოზს): ამაში შენ დადექ, თო-

რემ (დევეები) ისევ გათესლდებიანო (მომრავლდებიანო). დაბინა-
და ფუძის ანგელოზი, მაგას, აბა, ვინ წაუა, ან სად წაუა. **ეროვნული**
უკანახოში (სოფლის სახელია) დევეებს სოფელი ჰქონიათ... **მეცხრე**
მიანებივით ყოფილან, ოღონდ „ფეხები უკანა ჰქონიათ, ცერი თი-
თები არა ჰქონიათ. ამათგან არის მოგონილი ვე მჭედლობა. საცა
კი იდგომებოდნენ, ყველგან სამჭედლოს გააკეთებდნენ.“ დევეებს იქ
სალოცავი ჰქონიათ...

11. საგმირო ლახტს მორიგე ღვერთი იმღვსა

...დევეებმა ქალებს დაუწყვეს წამება, თურმე ისე მოაჯადოვეს, რომ
ქალები თვითონვე შირბოდნენ დევეებთან. ეს ამბავი ხვთის შვილებ-
მა (ხთის ნაბადებმა) იწყინეს. შესთხოვეს მორიგე ღმერთს, რომ კა-
რატონისთვის (კარატის ჯვარისთვის) ძალა მიეცა... მორიგე ღმე-
რთს საგმირო ლახტი მიუცია კარატონისთვის. რაღაც ცეცხლი-
საგან ყოფილა ეს ლახტი გაკეთებული. სადაც დაჰკრავდნენ, იქ ცე-
ცხლს აჩენდა.

12. კიორას გაკეთებული ლახტი ღა იახსარო

საკერპო კერპების (დევეების) ნადგომია. დევეები რომ მანდ კვერს
დაჰკრავდნენ, ძგარი-ძგური გუდამაყარს ისმოდო, — ისეთი სამ-
ჭედლო ჰქონიათ... კარგი მჭედლობა სცოდნიათ...

ხალხი რომ შეწუხებულა. უთქვამთ: რა ექნათო, შეკრებილან
და საკლავი დაუკლავთ, შეხვეწნიან: ლამის დევეებმა შევეჭამესო.
შეურილა სამას სამოცდასამი ხვთის შვილი.

შაიყრებიან ხვთის შვილნი სამას სამოცდასამია,

შაიყრებიან დევეები, საცა დიდ მოედანია,

მოდო და ბადე გავაბათ, სუ შავკრათ ფშავის წყალია,

კვირამ ლახტი გააკეთა სამასი ლიტრიანიო,

ყველა ავწივეთ, დავწივეთ, ვერ გაუყარეთ ქარია...

ბოლოში იახსარი იჯდა და იმან ასწია („მან გაუყარნა ქარია“).

კვირამ შეულოცა (იახსარს) უფრო დიდი ძალი რომ მისცემოდა...
საკომიდან (საკვამური ხარკმლიდან) დაარტყა იახსარმა სამას ლიტ-
რიანი კვირას გაკეთებული ლახტი (საგმირო) და ამოხოცა დევეები.
ერთი კი გაექცა და აბუდელაურის ტბაში ჩაძვრა...

იახსარი პირველად ყოფილა ხორციელი. წმინდა ბერძენი დევებს და ანადგურებდა. იმ დროს დევები (დევე-კურპნი) ზეპირად (მიწაზე) გამოსულნი ყოფილან. ხოცავდნენ და სჭამდნენ ხალხს... მორიგე ღმერთმა იახსარსა და კოპალას, ერთურთის მოძმეთ, ორივე წმიდა ბერს, მოულოცა ძალი და შეძლება დევებთან ბრძოლისა და მათი განადგურებისა.

იახსარს ნინახში (ადგილის სახელია) ჰქონდა პატარა სამლოცველო და საბურო... აქვე, საბუროს წინ, იახსარს ჰქონდა საყუჩი — საყარაულო... აქ ყარაულობდა იახსარი ერთ დიდსა და მდიდარ დევს გამხვეურას (გამხვეურა ამ დევს იმიტომ ერქვა, რომ იგი გახვეივებული იყო ცოლ-შვილითაც და ცხოვრებითაც. გახვეივებული — გამრავლებული, გამდიდრებული). ეს დევი ცხოვრობდა იახსარის საცხოვრებელიდან დასავლეთ მხარეს; იმ ადგილს შემდეგ დაერქვა გამხვეურთ კარი... შუაფხოდან ნახევარი კილომეტრის დაშორებით დასავლეთ მხარეს იახსარის ბინა იყო... გამხვეურასა და იმის პირდაპირ მოსახლე დევებს უფცერი ჰქონდათ გაბმული. ფშავის არაგვის ჭალაზე გამვლელ ხალხს იჭერდნენ და ჭამდნენ. ეს დევები აქ რომ გამრავლდნენ, მოინდომეს ავისგორს (ადგილის სახელია ა. ც.) დასახლება... წამოვიდნენ და აქ დაიწყეს შენება. გაიგო იახსარმა... ხვეიდან მიეპარა... იახსარი იმ დროს მივიდა, რომ კარისთავს დებდნენ ცხრანი დევნი და ვერ ერეოდნენ... (კარისთავად დიდი ქვა იყო შესადები). იახსარმა გადაიკვართა კალთები, მოავლო ხელი ქვას და მარტომ შუაგდო. შეშინდნენ დევები და გაიქცნენ. იახსარმა კარის თაეც იმათ ესროლა და გამხვეურთკარს სახლი დაუნგრია. ჯერ არ იყო ბრძანება მათი მთლიანად ამოწყვეტისა...

ხაშარს (ადგილის სახელია ა. ც.) სახელგანთქმული დევები ცხოვრობდნენ — მუზა და ბედელა. მუზა ყოფილა დევების მუვე და ბედელა ლამაზი დევის ქალი... სოფ. უძილაურთას თავს, ზედ მთაზე, დიდი მოედანი არის, რომელსაც ირემთ კალო ჰქვია... სახელგანთქმული დევები დაბარებული იყვნენ, ყოველგნით უნდა მოსულიყვნენ... იახსარსა და კოპალას განზრახული ჰქონდათ ამ დროს დევების ამოწყვეტა. ბრძანებაც ასეთი იყო მორიგე ზეთისაგან.

იახსარი ჩუმად წავიდა და ხაშარის გამოსავალში საპარავის ყელში ჩაუსაფრდა. ხაშარიდან წამოსული მუზა დევი ამ გზით გამო-

ივლიდა ირემთ კალოსკენ მიმავალი... მუზა მთაზე შემოხდა (გამო-
ნდა)... იახსარი აქ იყო ჩასაფრებული, დაჰკრა თავში ლახტი და
მუზა დევი აქვე მოკლა... ხაშარში რაც დევები იყვნენ მუზას მოხმ
ველებლად გამოეპართნენ. მივარდა იახსარი თავის ლახტით და
სულ ამოწვეიტა ყველა დევი. სახლიც დაუქცია... ზოგი იორზე გა-
იქცა. დაედევნა და გზადაგზა სულ ამოწვეიტა დევები.

14. იახსარი დევს აბუდელაურის ტბაში ჩაჰყვა და იმ მოკლა

იახსარმა გამხვეურთ კარის დევებს ესროლა ლახტი თავისი სა-
ყუნიდან, ბანი დაუქცია, ეცა და ყველა ამოწვეიტა. შემდეგ გავარ-
და თხილიანში და თავის ლახტით იქაური დევებიც ამოწვეიტა.
მაგრამ გაიგო რომ ერთი უფრო დიდი დევი ხვესურეთისკენ გაექცა.
დაედევნა იახსარიც... ქმოსტ-როშკა აიარა და აბუდელაურს (ქმო-
სტის მთა) დაწვია. იქ რომ ვედარ გარბოდა, დევი ჩაძვრა აბუდელა-
ურის ტბაში. ჩაჰყვა იახსარიც, ძირს ჩასულს დაჰკრა ლახტი და
მოკლა. დევის სისხლმა ტბის ზედაპირი დაჰფარა და იახსარს გზა
შეუკრა. იახსარი სამს წელს დაკარგული იყო. ვედარ ამოდოდა
ტბიდან, ხალხი ეძებდა: რა იქნა ის დევების მხოცველი ბერი იახსა-
რი, რომელმაც დევეებისაგან გაგვანთავისუფლა და თვითონ კი და-
იკარგათ. ბოლოს მისი ამბავი ერთმა მკითხავმა გაიგო და გამოუც-
ხადა ხალხს. ხალხმა მის ამოსაყვანად ბევრი იწვალა, მაგრამ ვე-
რაფერი უშველეს. ბოლოს ისევ მკითხავმა უთხრა, რომ იახსარი
აბუდელაურის ტბაში არის სიმურში დამრჩალი, იქ მან დევი მოკ-
ლა, დევის სისხლი ტბას აქვს გადაფარებული და ვედარ ამოვა, მა-
ნამ ეს არ გაიხსნება და გზა არ ექნებაო. ახლა ამ სისხლს რა მოა-
შორებდა და ამ გზას რა გახსნიდა, ამაზე დაღონდნენ. ესეც ისევ
მკითხავმა გამოურჩია: სოფელ ბლოში ერთ კაცს ოთხრქა-ოთხყურა
ცხვარი ჰყავს, ის გამოართვით, იმ ტბაში ჩაჰკალით და გზა გაეხ-
სნებაო. მოსთხოვეს ბლოელ კაცს ეს ცხვარი და უარი არ უთხრა. წა-
იყვანეს და ტბის პირზე დაკლეს, სადაც ქვას ეტყობოდა იახსარის ნა-
ლახტარი (როცა ტბის პირზე მისულ დევს ლახტი ესროლა, თვალი
გამოსთხარა და კლდე ოთხად გაატეხინა, აი ამ კლდესთან დაკლეს
ოთხრქა-ოთხყურა საკლავი). სისხლი ტბაში ჩავიდა, გაიხსნა ტბის
ზედაპირი. ერთი ბროლის ქვა ამოვიდა და ამოჰყვა იახსარი. ის ქვაზე
ტრედის აღით (სახით) დაჯდა. ყმათ დაინახეს და დაიწყეს პირჯვრის
წერა. მას შემდეგ იახსარი ხორციელობიდან იქცა ხვთისშვილად.

იახსარი აქედან გაფრინდა და ლიქოკის თავს კარატის წვერზე მოიკიდა კოჭი (ე. ი. დაბრძანდა)... მასაქეთ აქ იახსრის წიგნი (წიგნი შვი) და საზარე ააშენეს. აქედან გამოფრინდა და უბისთავს წვერზე მალალ მთაზე მოიკიდა კოჭი. აქაც საზარე და კოჭი არის აშენებული. აქედან შუაფხოში ჩამოვიდა და აქ სამუდამოდ დაარსდა.

15. იახსარი და „წაწადას ტბაში“ ჩაპარდნილი ცალთვალა ღვეო

იახსარი ანგელოზი იყო და ანგელოზად ჩამოვიდა ციდან. სადაც დღეს შუაფხოში საყდარია, იქ დევების სადგომი იყო. სახელად ამ ადგილს „ავისგორი“ ერქვა. იახსარი გაღის პირდაპირ და ჰელეტს დევებს ლახტით აქაც და სხვაგანაც; გადაურჩა მხოლოდ ერთი ცალთვალა დვეი და გაქცა; დვეი ახადს „წაწადას ტბაში“ ჩავარდნილა, იქ უნდა დამალულიყო. იახსარი ტბას არ შეუშინდა, თან ჩაპყვა და მოჰკლა ცალთვალა დვეი. დვეის სისხლი მალლა ამოვიდა, გადაეფინა ტბას და მთლად დაფარა, გაუბა ზედ აბლაბუდასებრ. იახსარი, რადგან წმინდა იყო, ანგელოზი, ღვთის შვილი, ვერ ამოვიდოდა მალლა, რომ დვეის სისხლი არ მისცხებოდა და არ გაუწმინდურებულიყო. დარჩა ხატი იახსარი ტბაში. ხალხმა გაიგოს ამბავი და დილად შეწუხდა. ქადაგის პირით ხალხმა ღმერთს შესთხოვა, ესწავლებინა მას ხალხისთვის საშუალება იახსარის ტბიდან განთავისუფლებისა. ღმერთმა ქადაგისავე პირით გამოუცხადა, ეშოვნათ ოთხრქა, ოთხყურა ცხვარი და იმის სისხლით გაენათლათ ტბა, ე. ი. სისხლი ამ ცხვრისა ჩაედვართ ტბაში, ანუ შიგ ჩაკლათ ცხვარი. ფშავში ბვერი ეძებეს ოთხრქა, ოთხყურა ცხვარი, მაგრამ ვერ მოიძიეს. ბოლო დროს ხვესურეთში აღმოჩნდა ეს საოცარი ცხვარი. ღვთის ბრძანებისამებრ წაიყვანეს და ჩაკლეს ცხვარი წაწადის ტბაში. მაშინვე ცალი პირი ტბისა გაიხსნა და იახსარი მტრედისფრად ამოვიდა ტბიდან, შემოჯდა ტბის პირად ქვაზედ და დაიწყო მხრების ბღერტა, სწორება...

16. იახსარი და ოთხრქა-ოთხყურა ცხვრის კატრონი

...რომელმა ბლოელმაც ოთხრქა-ოთხყურა ცხვარი მისცა, იმას უთხრა იახსარმა: „შენ კა სიკეთე ქენი, რომ ცხვარი მიეცი ჩემთ

ყმათ და მე დამიხსენიო. შენ ერთხელ მიშველე, სამაგიეროდ შე სამ-
ჯერ გიშველიო. როცა ძალიან გავიჭირდებოდა, მაშინ შემომძახე და
დაგიხსნიო (შაძახება: როცა გაუჭირდებოდათ, ქუდს მოიხდებოდნენ
და შევხვეწებოდნენ რომელიმე თავის სალოცავს. სალოცავი ხმას
გაიგებდა და მიეშველებოდა...).

ბლოელი კაცი იახსარმა ორჯერ გადაარჩინა ოჯახიანად ავად-
მყოფობისაგან დაღუპვას. შესამედ შემოსძახა უბრალო საქმეზე...
ამ დროს თურმე იახსარი ხთვის კარზე იყო შამხდარი რაღაც დიდი
საქმისათვის, თავის სახელის ხსენება და შეძახება გაიგო და მოსა-
შველებლად მობრუნდა ხთვისკარიდან. იქ კი, აუცილებელსა და დიდ
საქმეს თავი დაანება. მოვიდა და ნახა, რომ ამას დიდი არაფერი
უჭირს, ცოტა საქმისათვის შეუძახებია და ხთვისკარიდან იმის-
თვის დაუბრუნებია. გაწყრა იახსარი, შერისხა და ის ოჯახი სულ
ამოწყვიტა. მერე მკითხავის პირით თქვა: იქ ხთვისკარზე ძალიან
დიდი საქმისათვის ვიყავი მისული. შამომძახება რომ გავიგე, ჩემ
წესს ვერ გადავედი, მოვბრუნდი ხთვის კარიდან და შემომძახილის
ადგილზე მოვედიო. ვნახე რომ საქმეს არაფერი უჭირდა და იქ კი
დიდი საქმე დარჩა გაუწყებელი. ამიტომ გაუწყური და თავის ოჯა-
ხით ამოწყვიტეო...

17. იახსრისა და პირქუშის გასამართლება ხთვის კარზე

...პირქუშს სამი კარგი ვერცხლის თასი ჰქონდა და იახსარმა
ეს თასები სთხოვა. პირქუშმა არ მისცა, მაშინ იახსარმა წაართვა
ძალით და მოიტანა თავის სამლოცველოში. ბოლოს, როცა ერთი-
ღვთისშვილი გახდა და მეორეც, პირქუში ამ თასებს ისევ უდავებო-
და. ბოლოს ხთვის-კარზე რჯული (განჩინება) ჰქონდათ. დამბადე-
ბელმა და კვირამ გაარჩიეს ეს საქმე და თასები პირქუშს არგუნეს,
რადგან ძალით იყო წართმეული და ხთიშვილთ ერთი-მეორეში ძა-
ლადობის ნება არ ჰქონდათ დამბადებლისაგან. ძალადობის ნება
მარტო დევ-კერპებთან ჰქონდათ... ბოლოს მკითხავის პირით იახ-
სარმა გამოაცხადა: — მე და პირქუშს ხთვის კარზე რჯული გვქონდა;
ვც სამი თასი პირქუშს არგუნესო. ძალიან დიდი ხანი არ არის მას
აქეთ, რაც ეს თასები იახსრიდან ახადში — პირქუშში წაიღეს. მას
აქეთ აიკრძალა შუაფხოელი ქალის ახადს გათხოვება და ახადელი
ქალისა — შუაფხოში. ეს წესი დღესაც დაცულია.

იახსარმა ბოლოს იორზე და თიანეთში ყველგან ამოწვიტა დევები და დაბრუნდა შუაფხოში. აქ ისევ იყვნენ დევები და უკანასკნელად ესენი ამოწვიტა.

18. იახსარი ღვეპისაგან ღაიხნის პირქუსს

...იახსარი იორზე მიჰყვებოდა და სადაც მათი ბინა იყო, ყველგან ამოწვიტა დევები. ამ აღვილებზე ყველგან არის იახსრის ნიშები, სამლოცველოები. მაგალითად იხინჭას (ქვემო თიანეთშია) ყოფილა დევების დიდი ოჯახი. შუბრძოლებია იახსარი და გაუწვევტია. მერე ამ აღვილსაც თვითონ დაპატრონდა... ერთი დევი ზემო თიანეთს იყო სახელგანთქმული, რომელსაც ვერხველას ეძახდნენ. ეს დევი თავის ცოლ-შვილით ცხოვრობდა ზემოთიანეთის სათავეში, ერთ ვიწრო ხევზე და ამ არემარეს არავის შეეძლო გავლა. მას ჰყავდა დიდი ოჯახი. ეს დევები იჭერდნენ ადამიანებს და ჭამდნენ. მათ დაიჭირეს პირქუში — ოქრომჭედელი და ტყვედ ჰყავდათ. აკეთებდნენ იარაღს — მშვილდ-ისარს და ოქრო-ვერცხლს (პირქუში ბოლოს სალოცავად არის გადაქცეული, ილოცავენ ბაცალიგოში და ფშავში სოფ. ახადში. ეწოდება პირქუში ცეცხლის ალიანი...). პირქუში ბევრს ცდილობდა, მაგრამ დევების ტყვეობას თავი ვერ დაადწია. იახსარმა ეს რომ გაიგო, მივიდა ჩუმად და პირქუშს უთხრა: დაგიხსნი, თუ ერთ კარგ ხარს გამიკეთებო... იახსარი დევებს თავს დაესხა და თავის ლახტით ჯერ ვერხველა დევი მოკლა, მერე ყველა ამოწვიტა და პირქუში გაანთავისუფლა. პირქუში წამოვიდა და ახადში დაბინავდა. იახსარს დაპირება შეუსრულა და ბოლოს თვითონაც ხეთისშვილად გადაიქცა.

19. იახსარს ღვეპის ღამაზი ქალაქი ხიგლაჰვი

...იორზე, ვერხველის დევთა განადგურებისას კოპალას ხმალა დასძმობილებია, ...ხმალა ერთ მეტად ღამაზ დევის ქალს მოუხიბლავს და კოპალასათვის მისი ცოცხლად გაშვებაც კი უთხოვინია. კოპალას მისი მუდარა არ შეუწყნარებია და დევთა მხეთუნახავიც სხვა დევებისათვის მიუყოლებია...

მათურხვეს სცოდნიათ ფშავის ხვეის ღვთისშვილებს შეკრება... წასულან სალაშქროდ... იახსარს რგებია ცოდვიან ტბაზე წასვლა.

დევები ყოფილან იქა. ყველა დაბრუნებულია და იახსარი არ მოსულა
 ლაშქრობიდან. მერე მოსულა დაგვიანებით. უკითხავთ: სად მოსული
 თო, იმას უთქვამს: — ქალი ამოვიდა ტბიდან, ისეთი მშვენიერი
 იყო, სამჯერ გადაუდევ ისარი და ვერ ვესროლოვო, ვერ გავიმეტეო
 (ვერ გავიქჩერეო). მერე საყვედური უთქვიათ ღვთისშვილებს, რა-
 ტომ არ ესროლე, ის ხო ეშმაკისა იყო.

20. პირქუში

პირქუში კაცი ყოფილა, ოქრომჭედელი — ხვესური. სიწმინდეს
 იცავდა. სიკვდილის შემდეგ იქცა, ალბად, ხატად... კარგი ახალგა-
 ზრდა ყოფილა, ქალებს მოსწონდათ, მაგრამ იმას ჭკუაში არ უჯდუ-
 ბოდა, რომ მათთან ყოფილიყო. სიწმინდეს იცავდა, შეულახველი
 იყო. ღმერთს მისთვის ბედნიერი (ავადმყოფობა: ციმბირის წყლუ-
 ლი) შეუყრია. პირი გადატრუშია და ასე გამხდარა პირქუში. მერე
 წმინდანად ქცეულა, ღმერთს მიუცია ნება, რომ ანგელოზად ქცეუ-
 ლიყო. მისი ნაკეთები თასებით ზოგ ხალხს უვაჭრია, ზოგს კი ხა-
 ტებში მიუტანიათ.

21. შუბნურის ჯვარის მოყვანა თუშეთიდან

შუბნურის ჯვარი არის გველის სახით. ის თუშეთიდან მოუყ-
 ვანიათ. თუშეთიდან მოსულა, თურმე, ერთი თათარი. მას მთაზე
 ლიქოკელი მეცხვარეები შეხვდნენ და მოკვლა დაუპირეს. მან
 სთხოვა: „ძიმაჲ, ნუ მოშკლავ“ -ო. ძიმა — ძმალს მაგიერ იხმარა, რად-
 გან ქართული კარგად არ იცოდა. რაკი ძმობა უთხრა, წამოიყვანეს
 და ადგილი მისცეს სოფლის მოშორებით. იქ დაბინავდა. შეუყვარ-
 და ხვესური ქალი. მოიყვანა. მასთან შვილი ეყოლა. ხვესურებმა
 შეიძულეს და თავისთან არ უშვებდნენ. იმ დროს შუბანი (სადაც თა-
 თარი დასახლდა ა. ც.) დიდი სოფელი იყო. ასე სამოცი კომლი ცხო-
 ვრობდა. ეს სოფელი უფრო აწუხებდა „ძიმას“... ძალიან დაღონე-
 ბული იყო... ხვესურის ქალისაგან ცხრა ვაჟიშვილი პყავდა, მათ
 დაერქვათ ძიმაისძენი. ძალიან ამაყი და კარგი ვაჟბავები იყვნენ...
 ძიმამ გადაწყვიტა წასულიყო და თავის მტრებთან საბრძოლველად

თუშეთიდან მოვეყვანა შუბნური ჯვარი კოპალას მოძმედ. წავიდა და იქიდან ვერცხლის თასი წამოიღო და ჩუმად, ვისიც ჯავრამჭირდა იმათ სახლში მიწაში ჩადგა. ისინი (მტრები) იყვნენ სამხრეთში, ამ თასის ჩადგმის შემდეგ, შუა კერიაში ერთი იფანი ამოვიდა. ძმებმა მოსჭრეს და გადააგდეს. მეორე დილით ისევ ამოვიდა იფანი და ისევ მოსჭრეს. მესამედ რომ ამოვიდა, გველი ამოჰყვა და ზედ შემოეხვია. ძმებმა იგრძნეს, რომ აქ რაღაც ამბავიაო და სახლიდან გაიკრიფნენ. ერთ ძმას ჩაღბი ერქვა. მან სახლს ცეცხლი შეაყარა და დასწვა. თვითონ მაშინვე წავიდა იქიდან. შორს რომ გაიარა, მოიხედა — ნეტავ რა ქნა ცეცხლი რომ წაუკიდეო... ამ დროს ცეცხლის ნაპერწკალი გამოფრინდა და ეცა ჩაღბის ცხვირზე. ცხვირი რომ დაეწვა, ხელი მოისვა (მოიკრა), ცხვირი მოვარდა... და დარჩა უცხვირო ჩაღბი.

ამის შემდეგ შუბანიდან აიყარა სამოცივე კომლი და ეს ადგილი დაიჭირა შუბნურმა ჯვარმა და ახლაც მის ხელშია. ამ გველს ხანდახან თვალით ხედავენ...

22. კვირიკა ლიქოკელი და გველი — შუბნური

ერთხელ სოფელ კარწეულთაში მცხოვრები კვირიკა ლიქოკელი გზად მიდიოდა და ნახა კვათის (ადგილის სახელია) ბოლოს შროლარე გველი. ძალიან დიდი, დიდი თვალები ჰქონდა... კვირიკამ თურმე სამი ქვა ესროლა, სამივე მოარტყა და იმან კი ყურიც არ უგდო კვირიკას ქვის სროლას... კვირიკამ ქვების სროლას თავი დაანება და შინ წავიდა. არ გასულა ერთი კვირა, რომ კვირიკას სამი შვილი მოუკვდა, ორი ვაჟი და ერთი ქალი. ხვესურებმა ეს ამბავი მიაწერეს გველისათვის ქვის სროლას. ამის შემდეგ ლიქოკლებმა თუ დიდი გველი ნახეს, ყველა შუბნური სალოცავი ჰგონიათ, გველს არ კლავენ და აქ გველები თურმე საშინლად გამრავლებულა...

შუბნური კოპალას ემორჩილება და მისი განკარგულებით ძალიან ეხმარება კოპალას და მის საერთო ყმებს. თუ სადმე ვინმე ლიქოკელი კაცი განსაცდელში ჩავარდება ან შუბნურს შამოსძახებს (ახსენებს) და ან კარატის ჯვარს, ისინი მაშინვე გასცემენ განკარგულებას, ან შწევართ დაახმარებენ ან გველისფრს.

...კობალაც კაცი ყოფილა, ღიქოკელი იქნებოდა. ქადაგებდა ამათს ამბობდნენ: ხახმატი, გუდანი, კობალა გერგეტის წვერიდან გადმოემუნენ. გუდანისთვის სანების წვერი მიუციათ (მიულოცავთ), კობალასთვის — ნახალის წვერი...

დევები ზეპირად (მიწის ზემოთ) ყოფილან აქ... კაწალხვევის წყალი რომ გამოდის, იმას დვეის საფლავს ეძახიან... იმათ კაცები (ადამიანები) უწუხებიან (უზიანებიან). ღმერთს ლახტი გაუკეთებია და ის გადმოუგდია ანგელოზებისათვის (ხეთისშვილებისათვის). უთქვამს: ვინც ამას (ლახტს) აიღებს, იმან დევები უნდა დახოცოსო. აუწვევიათ, მაგრამ კობალას შეტს ვერავის აუღია. ღმერთს მისთვის მიულოცია (დევების დახოცვა). წამოსულა ეს კობალა დევებთან საომრად. სადაც კი შეხვედრია არაგვზე, ყველა დევი მოუკლავს... ზეპირად (მიწის ზემოთ) გაუთავებია (მოუსრია) დევები, ... (გადარჩენილნი) სულებად ქცეულან, მანამდე ხორციელები ყოფილან...

24. პირქუში და წყაროსთავი

პირქუში თავიდან კაცი იყო, სახელგანთქმული მჭედელი, ამასთან, ხეთის მლოცავი. ხეთიდან ქეონია მონიჭებული დევ-კერპებზე გაგლენა...

დევები იდგნენ უკანაფშავის სოფლის უფრო შადმა ხევზე — წყაროსთავს. წყაროსთავი მოხერხებული ადგილია საარსებოდ და იქ დამკვიდრება სდომებია წყაროსთავს (თავადს). დევებს არ გაუშვიათ. ამ დროს პირქუში იორზე მდგარა. წასულა ეს თავადი და პირქუშს მისთვის ისრები გაუკეთებია, „ზროიანი (რკინისწვერიანი) ისრები. პირქუში თვითონაც გამოჰყოლია... მიპარვიან შამალოს გორიდან წყაროსთავი და პირქუში და ისრებით ეს დევები სულ ამოუწვევტიათ. ამის შემდეგ წყაროსთავი წყაროსთავს დამდგარა და ხეთისშვილად ქცეულა. ახლა ასე ახსენებენ: „თავადო წყაროსთავ წმინდა გიორგიო, დევ-დედაბერთ ამოწვევტო“... პირქუშიც გადაქცეულა ხეთისშვილად, სალოცავად. დაარსებულა ანგორს. აქაც ახადელი ხალხი მდგარა სამოცი კომლი... მერე ახადსაც მოვიდა და დაარსდა. ანგორსაც აქვს სალუდე, დარბაზი, საბერო, საჯარე და სახარე...

2. ა. ცანავა.

...დევების მთავარი ბუდე ციხე-გორას ყოფილა, სოფელ სტუმარ-სთან... უფროსად ცხრათავიანი დევი ჰყოლიათ... ერთხელ გზად-მიმავალი ქალი შეიპყრეს. თან თავისი პატარა ბაღლი ჰყავდა, კობალა. ორივე უფროსს მოჰგვარეს, ცხრათავიანმა ქალი მაშინვე ჩაახრამუნა, ბიჭი კი დაიტოვა: ჯერ გაიზარდოს და მერე შევეჭამოთ...

კობალა ძალე დავაჯვაცდა და ვეღარ იტანდა დევების ასეთ მოპყრობას... ნატრობდა როგორმე დედის ჯგერე ამოეყარა... იგრძნო კობალამ, შეჭმას მიპირებუნო, ადგა და ერთ უკუნეთ ღამეს ციხიდან გაიპარა... თიანეთში იხინჭის კვლესიაში მივიდა ბერებთან. დიდიდან საღამომდე ღმერთს ვვედრებოდა: იმდენი ძალა მომეცი, დევებს სამაგიერო გადაუხადო...

ღმერთმა ისმინა კობალას ვედრება და მისცა დიდი ძალ-ღონე... საომრად მოიშადა ლახტი, რომელიც სროლის დროს მუხს ჰგავდა — ქუხდა და ცეცხლს აჩენდა.

წავიდა კობალა და ციხე-გორს ესტუმრა თავის ძველ ნაცნობ დევებს, ვითომ გზადაკარგული მონადირე ვარო. დევებმა ვერ იცნეს, სტუმარ — მასპინძლობის წესს არ უღალატეს და ღამე გაათუვივნეს. გათუნდა დილა. დევებმა დაიწყეს წვრთნა, ქვის სროლაში ეჭიბრებოდნენ ერთმანეთს — ჯილდაობდნენ.

— რა გინდა ჩვენგან, რატომ მოხვედით? — ჰკითხეს კობალას. — რა მინდა და ეს ადგილი ჩემი უნდა იყოს, თქვენ აქედან უნდა აიყაროთო!...

— მაშ, ვიჯილდაოთ და ვინც აჯობოს, იმას დარჩეს ციხე-გორით. — კარგიო, დაეთანხმა კობალა... დაიწყეს ციხე-გორისკენ სახლის ოღენა ქვების სროლა.

დევებს ქაჯები ჰყოლიათ იქ დაყენებული: თუ ვინიცობაა, კობალამ გვაჯობოს, იმის ნასროლი ქვა გადმოაგორეთ ჩვენი ქვების აქეთაო.

კობალას ნატყორცნი ქვა სამოცი ნაბიჯით შორს დაცემულა. დიდი წვალეებით გამოუჯორებიათ ქაჯებს კობალას ქვა... ეჯაჯგურებიან, უნდა გადმოაცილონ და ამ დროს კობალა და დევებიც მოსულან. კობალა კიდევ უფრო გააცეცხლა დევების გაიძვერობამ, დაერია თავის ლახტით და სულ ამოწვეიტა.

იმ დღიდან კოპალა ციხე-გორს ცხოვრობდა, ნადირობდა და ხალხს იცავდა სხვა დევებისაგან...

26. კოპალამ საბრძოლო ლაბტი ამოწვევითა ღვევით ირემო-კალოსა

ირემო-კალოსე... დევებმა და კოპალამ სიბით დიდი კალოსოდნი ადგილი დააზღავეს (ახლა საცა კოპალას საზარეა იმ ადგილებზე), იმიტომ რომ ქვის სროლას რომ დაიწყებდნენ, სიმძიმისაგან მიწა არ ჩაბრუნვილიყო. ჯერ კი ელოდნენ მუზას და იახსრის მოსვლას და მერე კვირას მეთვალყურეობით დაიწყეს ქვის სროლა... დევების ფალავანმა გაისროლა ქვა და ციხეთ გორის იქით დაეცა... ახლა კოპალამ გაისროლა ქვა. კარგა დიდი ძალით გაისროდა, მაგრამ კვირამ ამ ქვას მათრახის წვერი წამოჰკრა, კიდევ გაამძალა და იგი დევების გასროლილ ქვას შორს გადასცილდა... შეშინდნენ დევები და გაქცევა დააპირეს. დაურია კოპალა ლაბტით და სულ ამოწვევითა. სახლი დაუნგრია და იმათ სამყოფელს თვითონ დაჰპატრონდა...

კოპალასა და იახსრისაგან ამოწვევითი დევების ნასახლარები ბევრგან არის, სადაც ილოცავენ ზოგან იახსარს და ზოგან კოპალას... ფშავის არაგვზეა კოპალას ქვა. იმ ხანებში, როცა კოპალა ხორციელად იყო, ციხეთგორიდან ერთმა დევმა სამლოცველოდან მოიპარა ტრაპეზის ქვა და მიჰქონდა ქვევით. კოპალა წამოეწია, ესროლა ლაბტი და მოკლა დევი. ...ერთ დევს მოჰქონდა მოკლული ირემი. ერთ მხარზე ძირიდან ამოწვდილი წიფლის ხე ედო. შეხვდა კოპალა, ესროლა ლაბტი და მოკლა. დევი რომ მოკვდა, ქვად იქცა. ახლაც არაგვში გრძელი ქვა არის და ხალხის რწმენით, ის ქვა მაშინდელი გაქვავებული ავთანდილ დევია. ამ დევს ავთანდილი ერქვა და ადგილს ახლაც ავთანდილის ნაქანს ეძახიან...

ერთხელ დევები კართანაში ქვას აგროვებდნენ. აქ წყალი უნდა დაგუბებინათ და ფშავ-ხვესურეთი წაელგათ. გაიგო კოპალამ, წამოეწია... ესროლა ლაბტი და მოკლა. ქვა გადაიქცა სალოცველად და დაურქვა კოპალას ქვა. (კართანა არის ფშავ-ხვესურეთის არაგვზე ძალიან ვიწრო ადგილი...).

...აქვე ახლოს მიგრიაულთის გორის ბოლოს დევებს ჰქონდათ დიდი ოჯახი და ციხე სიმაგრე. კობალამ რომ მუსა და ავთანდილი დახოცა, მათი მთავარი ფალავნები და ხაშრელა იახსარმა მოკლა; ახლა კობალა ამ დევების ოჯახის ამოსაწვევტად გაეშურა. ამ გორის ბოლოში რომ მივიდა, დაინახა, რომ ერთი ცხრათავიანი დევის დედაბერი ჯარას უზის... კობალა რომ დაინახა... ჯარაზე დაამდურა: „ჩემი შვილის ვახშამიც მოდისო“.

კობალამ აიმაღლა საგმირო ლახტი, დაჰკრა ბებერს და იქვე მოკლა. მერე ავიდა მიგრიაულთ გორის ბოლოში. აქ დევებს ქორწილი ჰქონდათ და კობალაც სტუმრულად მივიდა, უნდოდა გაეგო სად როგორ იყვნენ და რა გზით შეიძლებოდა მათი ისე ამოწვევტა, რომ აღარავინ გადარჩენოდა... კობალამ შეურჩია დრო, როცა ყველანი ერთად მოქუჩდნენ, აიმაღლა საგმირო და ყველანი ამოწვევტა...

28. კობალა და აპოკალიფ დევი

... იმ დროს როცა კობალამ მუსა (დევი) მოკლა და ქვა დააგდებინა, გაღმით მხარეს გამოჩნდა ავთანდილიც. ერთ მხარზე მოკლული ირემი ჩამოვკიდა და მეორე მხარეზე ძირით ამოწვდილი (ამოგლეჯილი) წიფული ედო, შეშად მიჰქონდა.

კობალას ხეთის ბრძანება ჰქონდა, სადაც დევს ნახავდა ყველა უნდა მოეკლა. ესროლა ლახტი და ავთანდილიც იქვე მოკლა. ავთანდილი გამოქანდა და ფშავ-ხევსურეთის არაგვში ჩაიდო (ჩავარდა). ახლაც იქ ძვეს ქვად ნაქცვევი. წიფული გადმოვარდა გზის ძირში და ძირით მიწაშივე დაეფლო. მერე ხატმა ბრძანა: „ავთანდილის ხე განედლდო, ავთანდილი კი ქვად იქცა, როცა წყალში ჩავარდაო“...

29. პაპებს კობალას ნახროლი ქვის უკან გადმოწვევა უნდოდათ

... კობალამ გაიგო, რომ დევებთან საბრძოლველად დაშბადებელმა საკმაო ძალა მისცა. მივიდა ციხეთგორს და დევებს უთხრა: წადით აქედანო, ეს ადგილი დამიცალეთ, მე უნდა დავბინავდეთ...

დევებმა უთხრეს — ირემთკალოდან ციხეთგორისკენ ქვეები გავკრათ, (გავისროლოთ) და ვინც ვაჯობებთ, ციხეთგორი მას დასწრეთაში დათანხმდა კობალა...

კობალამ და დევებმა სიპები დააწყვეს იმ ადგილზე, საიდანაც ქვეები უნდა ესროლათ, იმიტომ რომ ქვეების გასროლაში მიწა არ გაუძლებდათ და ჩაბრუნდებოდა... დანიშნულ დღეს კობალამ ნახა, რომ კართანის დევები მუსა და ავთანდილი მოდიოდნენ და მიწას ისე მოკვალავდნენ, როგორც ფიფქ თოვლსა...

პირველმა დევმა გაისროლა ქვა და გავარდა ციხეთგორს. მეორედ კობალამ გაისროლა. შეიძლება დევების გასროლილ ქვადინ ვერც კი მიედწია, მაგრამ კვირამ მათრახის წვერი წამოუკრა გასროლილ ქვას. შორს გაამალა და გადააჭარბა დევის გასროლილ ქვას. მერე შეითხავის პირით იცის ბრძანება კობალამ:... „ქვეების გასასინჯად მე და დევები რომ წავედით, მივედით და ჩემს გასროლილ ქვას ქაჯები ეხვეოდნენ და ვერა ძრავდნენ, უკან გადმოწვეა უნდოდათო. ჩვენ რომ გვნახეს ქვას თავი ანებეს და გაიქცნენო.“

30. კობალა და ვერხვლის ბუდა

...დევებისაგან მოკვეთილი (გაგდებული) დევი, რომელმაც კობალას ასწავლა ხუშხვეელი დევების ამოხოცვის საიდუმლო, გაიქცა და ვერხველში გამოჩნინილს დევს — „ვერხვლის ბუდას“ შეეხიზნა. ვერხვლის ბუდამ თავის თანამოძმეს შემწეობა აღმოუჩინა, შეება კობალას და თითქმის დამარცხებაც დაუპირა, მაგრამ კობალას მთავარანგელოზი მოეშველა და მოაკვლევინა ვერხვლის ბუდა. კობალა გამარჯვებამ გაამხნევა და დევებით სავსე მთა-ბარი აავსო დევების მძორითა და იმათის სისხლით მორწყო დედამიწა.

31. კობალა და პირქუში

...კობალას ისრის წვერი, ანუ ზრო, წაუხდა და იმის გასაკეთებლად წავიდა მჭედელ პირქუშთან. ეს პირქუშიც ხატად ითვლებოდა, ვითომ იმასაც უხოცია დევები... კობალა ეხვეწება პირქუშს, გამოკეთე რკინის ზრო და ერთი ბეჭელიო. პირქუში უარზე დადგა, არ აუხრულა კობალას თხოვნა, მაგრამ მალე დასჭირდა კობალას თავი.

კობალა დაღონებული თავის საბეროში „სამწირველოში“ დაბრუნდა. დევებმა გაიგეს, რომ კობალა პირქუშთან უბრად დადგა და უშველისო. შეიპყრეს პირქუში დევებმა და წაიყვანეს ხუშხვეს (ადგილია). კობალამ ეს ამბავი გაიგო, პირად უსიამოვნებას არ მიჰხედა და გასწია პირქუშის საშველად. დევებს თავიანთ ბინაზე მიესწროთ, კობალა ვედარაფერს გახდა, ბოლოს ღმერთმა ხელი მოუშართა: დევებმა ერთი დღე თავის კრებიდან გააძვეეს, მოიკვეთეს. შემთხვევით კობალამ ეს დღე შეიპყრო და გამოჰკითხა მას, — თუ როგორ დაამარცხებდა დევებს და პირქუშს როგორ გამოიხსნიდა. დღეი ჯერ უარზე დადგა, მაგრამ კობალამ მოკვლა დაუპირა დევს. დევს შეეშინდა და ასწავლა: „როცა ხეებს თავისი ჩრდილი გაუსწორდებათ, დევები მაშინ ისადილებენ, ბანგს დალევენ და დაიძინებენ და კარგი დროც იმათის დახოცისა მაშინ არისო.“

კობალაც ისე მოიქცა, როგორც დევმა დაარიგა, და გაქლიტა დევები.

32. კობალა და არაგვის ღაგუშაპალი დევები

...დევებმა იფიქრეს, ხალხი ხატებისა და ღვთის თაყვანისცემას არ დაიშლის, თუ არ გავვლიტეთო. ადგნენ და დაუწყეს არაგვს გუბება კართანაში, აშენებდნენ მალაღს, უზარმაზარ კედელს, ფიქრობდნენ, იმდენად დააგუბონ არაგვი, რომ ზღვად იქცეს და წალეკოს მთელი ფშავი. კობალამ ეს შეიტყო, წამოვიდა და დღიურ მუშად დაუდგა დევებს. ერთს დღეს კი უშველა, მართალია დევებს დევურს ბოროტს საქმეში, მაგრამ მეორე დღეს გულმა აღარ მოუთმინა და გასწვიტა ყველანი.

33. კობალა და კართანელი დევი

კობალა ციხე-გორს ბრუნდება და იქიდან იხინჭას, თავის საბეროში. ეს ამბავი შეიტყო ცხრათავიანმა დევმა, რომელსაც კართანელი ერქვა, და შეუკრა გზა კობალას. კართანა ფრიად ვიწრო ადგილია არაგვის ხეობაზე და ამ ადგილას, ფშაურის ზეპირგადმოცემით, დარქმევია სახელი „კართანა“, დევის კართანელისაგან, რომელსაც გამუდმებით აქ უცხოვრია; — ეს დღეი კართანელი ეპონი-

მურ პირად გამოდის. მიდის კოპალა იხინჭას და ჰხედავს კარგად დევნილ კართანელი გაწოლილა გზაზე. დვევის დანახვამ კოპალა შეწონა; მან განიზრახა გზა აეკცია დვევისათვის. დვემა ეს შენიშნა და შეუძახა: „სად მიიპარები, კოპალიაო?!“ მეტი ჩარა არ იყო, კოპალა უნდა შესტიდებოდა დვეს. იმათი ბრძოლა დილიდამ სადამომდე გაგრძელდა; კოპალამ სძლია დვეს, ცხრავე თავი მოაჭრა და შვიდობით მიადწია თავის საბეროში...

34. კოპალა და ავთანდილ დევი

...კოპალამ შეჰხედა მთას და დაინახა, რომ დვეი — ავთანდილი — მოდის. ცალს მხარზე გაუდვია დიდი ჭანდარი და მეორეზე — ირემი. კოპალამ ესროლა ისარი და მოჰკლა დვეი ავთანდილი. დვეი დაგორდა, გამოქანდა იქიდან და თან წამოიღო არეშარე, რისგანაც გაკეთდა, ვითომც, ის ღრმა ხევი, რომელსაც ფშაველი „ავთანდილის საქანს“ უწოდებს...

35. კოპალა იახსარზე უფრო სახელიანია

...კოპალა სახელიანია იახსარზე. ფშაველი დედაკაცი, როცა იწყევლება, კოპალასა და მის ლახტს ახსენებს: „შე გმირის კოპალის ლახტნაკრავო“. „დაგლახტოს გმირმა კოპალამა, ავრიანე!“ — ეუბნება იგი თავის მოპირდაპირეს. კოპალა, ფშაურის ზეპირგადმოცემით, ყოფილა იხინჭას (ადგილია) ბერად; შესქენია, რომ ფშავი დვეებისაგან დიდად შეწუხებული და შევიწროებულიყო, ამდგარა და წამოსულა ხალხის საშველად. დვეების უმთავრესი სადგური და სიმაგრე ციხე-გორს (ადგილია) ყოფილა. კოპალა დვეებთან სტუმრად მისულა, როგორც გზადაკარგული მონადირე, და ღამე დვეებთან უთევია. მეორე დღეს დვეებს დაუწყიათ თავისი ჩვეულებრივი ვარჯიშობა — ქვის სროლა. კოპალასაც უთხოვნია, რომ მიეცათ დვეებს ნება გამოეცადა თავისი თავი. დვეებს ბერი მასხრად აუგდიათ, მაგრამ, როცა კოპალას გაუსროლია ქვა და დვეების საფალავნო მიჯნისთვის გაუცილებია ბევრით შორს, დვეებს თავზარი დასცემიათ. კოპალას მიუყვია ხელი, გაუფლტია დვეები და იმათი ცი-

ხე-დარბაზი თითონ დაუჭერია, იმათგან დავლად დარჩენია ქვე-
 დღეს ეს ქვა არაგვის პირასაა, იქ, სადაც კოპალას სალოცავია, და
 ჰქვიან „კოპალის ქვა.“ კართანაში (ადგილია) მყოფს დევებს გაუ-
 ვიათ ციხე-გორელი დევების ზარალი. მაშინ აქედამ ერთი თავგამო-
 დებული დევი წასულა „კოპალის ქვის“ გამოსატაცებლად ციხეგორს
 და მოუტაცნია კიდეც, მაგრამ ამოჰშხამებია ბოლოს. კოპალა სანა-
 დიროდ ყოფილა, დაბრუნებულა შინ და უნახავს — ქვა აღარ არის,
 მიხვედრილა მიზეზს და გამოსდგომია ქურდს კვლდაკვალ, რამდენ-
 ნიმე ვერსის სიშორიდან დაუნახია დევი, შემოუტყორცია იქიდან
 ისარი, დევიც მოუკლავს და ქვაც დაუტოვებინებია იქ, სადაც დღე-
 საც არის იგი ქვა მრავალტანჯული. იქვე ახლოს ჰქონია ამ დევს ბი-
 ნადრობა. კოპალა მისულა იმის სახლში და ჰხედავს, რომ მოკლე-
 ულის დევის დედას ჯარა უდგია და მშვილდის ბაწარს გრეხს, ანუ,
 როგორც ფშაველი ამბობს, სძახს... — შვილები სადა გყავსო? — ჰკი-
 თხა კოპალამ დევის დედაკაცს... — ერთი შვილი ციხე გორს წავიდა,
 კოპალას უნდა ქვა მოსტაცოს, და მეორე სანადიროდ არის
 წასულიო...

36. ხოგაის მინდი რომ დაბადებულა, ცაზე ორი შხე პღვარა

ხოგაის მინდი არხოტელი იყო. მინდი რომ დაბადებულა, ცაზე
 ორი შხე მღვარა. მინდი სახელიანი ყმა გამხდარა ხვესურეთში. მას
 მგვობარი ჰყოლია შატილში. კარგი ყმა გახუა. მინდი და გახუა
 ხატებთან დადენილან. ერთხელ არხოტს მისულან მავნე სულნი,
 ჟამნი. ესენი ციდამტკაველნი ყოფილან. ყველა კაცს ვერ დაუნახავს.
 უნახიათ მინდის და გახუას. ხვესურეთს რომ ჟამი გაჩნდებოდეს,
 არხოტს, ამღას სიმაგრეში ხატები სტვირს ააძრახებდნენ. ჟამთ მო-
 დენას რომ გაიგებდნენ. ხალხი გაიხიზნებოდა არხოტიდან. ჟამნი
 მოსულან სამნი, იმათ სამი ვირი ჰყავდათ: შავი, წითელი და თეთრი.
 შავს კვიდა შავთბია, წითელს წითელთბია და თეთრს თეთრთბია
 ისარი... შავს ვისაც დაჰკრავდეს მაშინვე კვდებოდა, წითელს ვისაც
 დაჰკრავდეს ნახევრად კვდებოდა, თეთრი სულ არ კლადა... მთაზე
 რომ გადამღვარან, სამივეს დაუნახავთ გუდანის ჯვარი, — ერთურთს
 უთხრეს — „ბებერი ძაღლი, თეთრწვერა, ზის თეთრ ცხენზე, ხელში
 ლახტი უჭირავს, არ ჩაგვიშობს, თავის ყმათ სიმრგველი უვლისო.“

ვამნ რომ პირაქით გადმოსულან, ვირებისად ბუერაებ დაუფარებავ, რო გუღანის ჯვარმა არ გვენახოსო. მინდი დაუყენებოთ ვირების მწყემსათ (ესენი მართლა ვირები კი არ ყოფილან, არამედ პაწაწა ბეწეწიკუები, ვირად კი ეწვეებოდნენ).
გუღანის ჯვარს... მავანი დაუღახრავს."

37. ძაჯმბა ხოგაის მონდი ტყველ წაიჰვანეს

ხოგაის მინდი არხოტიონი ყოფილა. ამლიონი. იმათი ნასახლარები დღესაც არის საბეკურისკარს. ერთხელ ქაჯებს წაუყვანიათ ტყველ.

— წინ-წინ, — თქვა ხოგაის მინდომ, — თვალები ამიხვიეს, გზა არ ნახოსო. მატარეს ისე. მეცხრე მთას რომ გადავკელით, მაშინ მომხსნეს მხოლოდ სახვევი. ჩემსავით ტყვეები სხვაც ჰყოლოდათ. ქრისტიანების ხორცს სჭამდნენ... ..წაგვასხამდნენ მთაზე და გველებს გვაჭერინებდნენ, იმათგან რაღაც წამლებს აკეთებდნენო... ისე შემძულდა სიცოცხლე და სმა-ჭამა, თავის მოკვლა გადავწყვიტო.

ამდგარა ეს ხოგაის მინდი და შესულა თავის პატრონის ცოლთან, რომელიც გველებისაგან წამლებს ამზადებდა. იმ ქალს კრაველიანი გველი დაეკლა და სისხლის წვეთები იატაკზე დაცემულიყო. — შემატყო, — თქვა ხოგაის მინდომ, — რომ სისხლის ალოკვა მინდოდა. გამოიარა და ფეხი გაუსვა იმ სისხლის წვეთზე. ერთი წვეთი გვერდზე დაცემულიყო ისე, რომ მას არ ენახა. გავიდა კარში თუ არა, ავლოკე მეცაო... ალოკვა და სიცხის მოცემა ერთი ყოფილა... მეცხრე ლოგინზე რომ დამაწვინეს, გონება წამერთვა, აღარას ვიგებდი. გონთ რომ მოვედი, იღლიის ძირი ჩამომსიებოდა, გავიჭერი და მკებნარი გადმოიშალაო. კაცს თურმე მკებნარია რომ ამძიმებს. ისე დაემსუბუქდი, რომ, ხიდზე რომ გადავდიოდი, ჩოხის კალთაში ქვებს ვიხვევდი, წყალში არ გადამაგდოს ქარმაო.

ყველას ენა მისთვის გასაგები გამხდარა...

38. მონდია ძაჯმობო

მინდია ხვესურეთით უამებმა გაიტყუეს ქაჯეთში; უცხო ქვეყანაში რო მიიჯვანეს, მავნენი გაქრნენ. ქაჯებმა დაატყვევეს მინდი და დაუწყეს გასუქება. მეტი სისხლი რომ მიეღოთ, კარგ საჭმელს

აჭმევდნენ. მინდი მიხვედრილა, დაუწყია იღუმალ ნაცრის ჭამა, რამაც შეაწუხა მინდი. მისი დაკვლა გადაუდვიათ ქაჯებს.

ერთ დღეს მინდის მეგზურად მიუჩინეს ბავშვები. სოფელს, სადაც მინდი ყოფილა დატყვევებული, მისასვლელში ერთი ხიდი კჷონია, რომლიდანაც სოფელში შედიოდნენ და გამოდიოდნენ. ქაჯები ხიდზე ნაცარს აყრიდნენ, თუ ტყვეები გაიპარებოდნენ ხიდზე კვალი დარჩენილიყო გამოპარვისას. მინდი ხიდთან ჯერ ხეზედ ასულა და იქიდან უთვალთვალებია თუ ქაჯები უკუღმა როგორ გადიოდნენ ნაცარყრილ ხიდზე. მათ მიბაძა მინდომ. ხიდი უკუღმა განვლო და ბავშვებს გამოეპარა.

39. მიწიან თავის მოკვლის მიხედვით გველის ხორცი შვება

ხვესური მინდია ჩაუვარდება ტყვედ ქაჯებს; მათ შორის ცხოვრებამ იქამდის დააღონა მინდია, თავის მოსაკვლელად გველის ხორცი სჭამა, რომლითაც ქაჯები იკვებებოდნენ. გველის ჭამამ სრულიად სხვა ნაყოფი გამოიღო: მინდია ბრძენ კაცად გადაიქცა; მისი სიბრძნე, ხალხური თქმულებით, სჩანს მცენარეების ცნობაში, თუ რომელი მცენარე რა სატკივარის წამალია, რადგან ყველა მცენარეთა თვად იძახის, რისი წამალიც არის და მინდიამაც ამ მცენარეთა ენა კარგად იცის. შედგვი ამ ცოდნისა არის მინდიას გაეკიშება. მისი წამალი უებარია.

40. მიწის ღაბრუება არხობში

მინდის თავის ქვეყანაში სმენია მცენარეების, ცხოველების, ფრინველთა და სხვათა საუბარი. მინდომ ბალახი ვერ მოთიბა, ხე ვერ მოჭრა, ყველანი ეუბნებოდნენ: ნუ მოჭერი მინდიო! — ნაღირი ებრალებოდა და ვერ ხოცდა, დღეში სამ ძნას ვერ მკიდა, თავთავი, მარცვალი ეძახდა: „მინდი, ნუ მწირავ, ცით ფრფა (ფერფლი) შეცემისო, ამიდუო.“ მინდიას ებრალებოდა და ყველას აგროვებდა. ბალახნი, ყვავილნი ეძახდნენ — „მე ამის წამალი ვარ, მე ამისიო.“ მინდი არჩენდა დაჭრილებს. შუაზე გაკვეთილ ადამიანს გადააბამდა და სიკვდილს გადაარჩენდა. მტერზე უმარჯვებია მინდის. ხვესურთ

ძალიან ქვეარებიან მინდი. ბოლოს, რაზედაც დაფიცულ დაფიცულ
გადავიდა, ნადირი უბოცია, ხე მოუჭრია.

საქართველოს
ხალხთა

41. შიშის ხატები კაბიჭვიანი

როცა ხატებს სალაშქროდ გამოუვლია, მინდია მაშინ დღეობაში
ყოფილა, მაგრამ მათი მოსვლა მაინც შეუტყვია. მინდიას დღეობა-
ში ხვესურთათვის უთქვამს: ანგელოზი უნდა მოვიდეს, პირვეარი
გამოისახეთო და ხალხსაც დაუწყია პირვეარის გამოსახვა. მოფ-
რენილა მტრედი, რომელიც დაჯდომია მინდიას მხარზე და დაუწყია
მისთვის აღერსი, მტრედიც თურმე ეაღერსებოდა მინდიას, უსვამ-
და ფრთებს სახეზე და ისევ მალე გაფრინდა. მინდიას უთქვამს ხალ-
ხისთვის, რომ ხატები მეპატივებიან და უნდა წავიდეთ. მინდია წა-
სულა.

42. შიშის წაშენა ქაჯავეთის დასალაშქრავად

ერთ დღეს ხატები მიდენილან ქაჯავეთს დასალაშქრავად. მინ-
დი და გახუა ხატებთან დადენილან. ხატებს მინდისა და გახუა-
სთვის უთქვამთ: „ხორციელ ჩვენთან ვერ ივლით, გვამიდან ამოდით
და ჩვენთან წამოდითო.“ მინდი და გახუა გვამიდან ამოვიდნენ და
ხატებმა გვამი იქვე ტყეში შეინახეს.

ქაჯავეთი გაუტეხავთ, ქაჯები დაულაშქრავთ. საქონელი და და-
ვლა წამოულაღავთ. გზაზე საქონელს წყალი მოსწყურებია, მაშინ
კოპალას ლახტ დაუკრავს, წყალი ამოვარდნილა და საქონელს უს-
ვამს. დაბრუნებული ხატები გახუასა და მინდიას გვამთან მისუ-
ლან; უნახავთ, რომ გვამებს ჭია-მატლი დახვევია. ხატებს უთქვამთ:
„მეპურყველე მინდი, ჩად შენ გვამშიო.“ მინდის და გახუას არ დომია
მატლიან გვამში ჩასვლა, მაგრამ ხატებმა უთხრეს: „შენ ხორციელი
ხარ, ჩვენთან ვერ იცხოვრებო.“ ხატებმა ძალით ჩაიყვანეს მინდის
და გახუას სულები გვამში.

ქაჯეთიდან გამოპარულ მინდის გზა არევიდა, არხოტის ნაცვლად, გუგულების ქვეყანაში მისულა. უკითხავთ სადაურობა და მათთან მისვლის მიზეზი. მინდის თავისი თავგადასავალი უამბნია. ცალთვალა გუგულმა უსაყვედურა თურმე მინდის, — „ვახსოვსა არხოტში ყორეზე მჯდომარეს ქვა რო მესროლე და თვალ გამამთხარე, რას მერნოდი, არხოტში გაზაფხული მე მაყვანდაო.“ მინდის გაახსენდა ბავშვობის დროინდელი საქციელი, ეწყინა და პატიება თხოვა ცალთვალას.

გუგულები წიწკებით (ხის გამხმარი წვრილი ტოტებით ა. ც.) აშენებულ სახლებში ცხოვრობდნენ. იმ დღეს გუგულებმა უცრად ნოჩქოლი შექქეს. დაიწყეს სიმაგრეების აშენება. სახლებს ჩულავდნენ, კარებს ამაგრებდნენ. იკითხა მათი შეშფოთების მიზეზი მინდომ. „ლაშქარი გვეცემისო ჭკათა“ — გაიძახოდნენ გუგულები. მართლაც, მოფრინდა შავი ლაშქარი ჭკათა და დაუწყეს რბევა გუგულთა სამფლობელოს. მინდი ჯოხით დარეკია მომხდურებს და ამოუფლექტა.

გუგულებს შეუყვარებიათ ხოგაის ძეი. მინდის უთხრეს: შენ რო ეს მტერი მოგვაშორე, რასაც გეთხოვ, სუვევლას აგისრულებთო. არხოტში წამიყვანეთო — უთხოვია მინდის.

იმავე წუთს გუგულებმა დაიძახეს: „ცხვარ მოვლალათო.“ მინდის უნახავს თეთრკრაველიანი გველის ფარა მოდენილა. მინდი შეშინებულა. გუგულებს გამოუყვანიათ ერთი გველი და მინდის პატივსაცემად დაუკლავთ... ვასძნელებია მინდის გველის ხორცის ჭამა, მასპინძლები არ მოშვებიან და ბოლოს დაჰყოლია მათ ნებას. მინდის გველი შეუჭამია. ველარ დაუსვენია და ცუდად შექმნილა. მაშინ გუგულების ქალებმა მინდის სამი ლოგინი გაუშალეს და უთხრეს: „პირველ ლოგინზე დაწეკი, რო ველარ გაძლო, მეორეზე გადადი, მეორეზე თუ ვერ გაძლო, მესამეზე და დაისვენებო.“

მესამე ლოგინზე მინდომ მართლაც მოისვენა; როცა მინდის გამოვლიძა, ნახა ილლიის ძირები დასიებია, ჯამებსავით დაკვრია. გუგულებმა უთხრეს: „გაიჭერი ძირები და კენარები გადმოვაო.“ დაუჭრია მინდის ილლიის ძირები და ბვერი მკბენარები გადმოსულა. მინდის სიმძიმე დაუკარგავს, ისე დამსუბუქებულა, რომ უბეში ქვა ნაუდევს, ქარმა არ გამიტაცოსო. გველის ხორცის ჭამის შემდეგ

მინდის სმენია საუბარი ხეთა, ფრინველთა, ნადირთა, ყვანის ყვავილთა და ბალახთა.

მინდის მიერ დასახინრებულ ცალთვალა გუგულს დაწვალს მინდის წაყვანა არხოტში. გუგულებს მინდისათვის საგზურად პურსატანიც მიუციათ, თანაც უსწავლებიათ: „ალალი ქვეყნის პურს რამდენ ლუკმასაც მაკებენ, იმდენიც მაემატებისო.“

გუგულების ქვეყანას საზღვართან წყალი ჩამოუდიოდა. როცა გუგულები თავის ქვეყანაში ბრუნდებოდნენ და წყალს გამოვიდოდნენ, პატარა ციდაკაცებად იქცეოდნენ, როცა თავის ქვეყნიდან მიდიოდნენ და წყალს გადავიდოდნენ, — ფრინველებად.

...მინდი ამ პურით გახაფხულზე მოვიდა არხოტში.

44. შინდის წასვლა ქისტიეთში და შინის მოკვლა

მინდი ერთხან სისხლის ასადებად წასულა ქისტეთს. თერეთეგოს ნდომია მისვლა მეგობარ აღდიძესთან, მაგრამ ცუდი ტაროსის გამო გზა არკვია და მისულა მოსისხლეების სოფელ მიზუში. ქისტის ქალმა იცნო მოსისხლე, მინდი ციხეში შეიტყუა. მინდის თან ყვანდა თავის ძმაი და კვირიკა ჯაბუშანური. ქალმა ხმა გაუტეხა (დაყარა, დააგდო) სოფელში, რომ მინდი დავიჭირეთო. მოსულან ქისტები, შემოხვევიან ციხეს, კვირიკა გადმოშტარა ჩარდახიდან და გაქცეულა. მინდის უთქვამს ძმისთვის: გადავტები და გადმოწყვიო. ძმა ბეჩავ ყოფილა, ტირილი დაუწყია; ვერ გადმოვტებიო. მინდიმ თავი დასთმო და ძმა ვერა. ქისტებს მინდისთვის მოტყუებით იარადი ჩამოუხსნიათ, ხელები შეუკრავთ და მერე მოუკლავთ. ქისტებს მინდისთვის გული ამოუჭრიათ, დაუნაწილებიათ, ორსული დედაკაცისთვის უჭმევიათ; იქნებ მინდის გული ჩაედვას, მინდის ფერ ბალღები დაიბადნენ.

45. გახუა ყოფილა, მერეელაურთ გახუა. ხახმატის ჯვარს ქაჯავეთში წაუყვანია. ანგელოზების ჯარი შეყრილა. აღბათ, ხახმატის ჯვარმა თუ შეყარა ერთად ანგელოზები. მისულან ქაჯავეთში... დასცემიან, რაც ჰქონიათ, წაურთმევიათ. ანგელოზებს საქონელი გამოურეკია, ვერცხლის თასები და სხვაც ბევრი წამოუღიათ. სას-

რევი და სამართებელი ქაჯავეთიდან გამოტანილი, დღიდევლებს მოუპარიათ შემდეგ. ხვთისშვილებს ქაჯავეთიდან ტყვედ წამოუყვანიათ ქალები: სამძიმარი, აშექალი, მშექალი. სამძიმარი ღვთის ნასახი (დანაბადი), გიორგის დაი ყოფილა...

ლაშქრობისას კარატის ჯვარს უჯობნია სხვებისთვის. გავარვარებულ რკინას ხელზე იწყობდა კარატის ჯვარი და ქაჯებს ესროდა. ქაჯებს წამოსვლისას მოლაშქრეთათვის კატების თავ-ფეხები უსვრიათ. გუდანის ჯვარს დელამფარი (დიდი ფარი) ჰქონია. ანგელოზები მას შეფარებიან და ასე დაუცავთ თავი კატების თავ-ფეხებისაგან... ყოველივე ეს გახუას ნაუბარია.

46. ღვთისშვილებს დევნებთან საბრძოლველად მიჰყავთ ბაცალიგოელი გახუა

გახუა ბაცალიგოელი ხვესურების ჯვარ-ღმერთების ერთგული იყო. როგორც კაცი კაცს ელაპარაკება, ისე ელაპარაკებოდნენ მას, ჯვლაფერს აგებინებდნენ, სადაც წავიდოდნენ, თან გაიყოლებდნენ, ხან ლაშქრობაში, ხან დევებთან ბრძოლაში, ხან სად და ხან სად.

ერთხელ გუდანის ჯვარმა, დიდება მის ძალსა, ხახმატის ჯვარმა და იახსარმა გადაწყვიტეს დევებთან საომრად წასვლა. პირობა შეკრეს. თქვეს: ხორციელი ვინ გვინდა, რომ შეგვეშველოსო. გახუა წავიყოლოთო — უთხრა საღმთომ (გუდანის ჯვარმა), დაუჯერეს ხახმატის ჯვარმა და იახსარმაც.

დაიბარეს გახუა. უთხრეს რაშიაღ იყო საქმე. „მემნელება თქვენთან, ... დიდი ხათრი მაქვს თქვენზე, მაგრამ, დიდნო ბატონნო, უარს როგორ გეტყვი, წავიდეთო,“ — უთხრა გახუამ.

ხუთშაბათს დილას თეთრი ცხენებით გასწიეს გზაზე. იარეს, ბევრი იარეს თუ ცოტა იარეს, მიაღგნენ ერთ დიდი ჭალას, წიფლითა და ჭანდრებით გავსილს. — შენ გახუავ! უჯან, შორი-ახლო მოგვეყვიო, — უთხრეს.

გაიარეს კიდევ კარგად დიდი გზა. გამოჩნდნენ დიდნი სასახლენი. გაიგეს, რომ ცხრათავიანი დევი — ბაყბაყი შინ არ ყოფილა. შეუჯარდნენ, ცოლშვილი გაუწყვიტა იახსარმა. გუდანის ჯვარი ყარაულად დადგა გარეთ. გახუა და სამძიმარი (ხახმატის ჯვარი) შიგნით შევიდნენ. გამოტენილი იყო იქაურობა ოქრო-ვერცხლით. გა-

ხუას ამაზე რჩებოდა თვალი. ხახმატის ჯვარმა უთხრა: „შე არ გვი-
ნდავ, არავ, მე მაძყვევი!“

ერთ დიდ ყორეში ხვრელები (შუკუშები) იყო, ხელი ძლივს შე-
ეტეოდა. „ამაში შეყავი ხელი, მე ვერ შევხვდავ, რაც შევხვდებო
გამოიდეო,“ — უთხრა ხახმატის ჯვარმა გახუას. გახუამაც შეპყო ხე-
ლი. თითოეულ შუკუშში მკლავის სისქე დაგრეხილი გველი იყო.
ხელი ვერ ახლო გახუამ, მაგრამ ხახმატის ჯვარმა შესძახა: „ეევი,
ევი, გამაიდივ.“ არ იყო საშველი. მოკიდა ხელადა თითო ყორი-
დან (შუკუშიდან) თითო-თითო გველი გამოათრია. ერთი ხურჯინი
აავსეს. „რად გინდა ეს გველ-ბაყაყები, კაი რამე წავილოთო,“ — უთ-
ხრა გახუამ. „არ იცი რა არის ეს და შემდეგ გაიგებო,“ — უთხრა
ჯვარმა. ბაყაყმა არ მოგვისწროს, თორემ ხათაბალა გახდებოდა, შენი
უფრო გვეშინია, ჩვენ კი ვერაფერს გვიზამსო. ერთი ოქროს ფანდუ-
რი ვნახეთ, ისიც წამოვიდეთ.

ჩქარა წამოვედით. დიდძალი გზა გამოვიარეთ. ეხლა სამშვი-
დობოს გვეგონა თავი. ერთბაშად რაღაც გუგუნნი მოგვესმა. გავი-
ხედეთ, მაგრამ ვერაფერი ვნახეთ. თანდათან მოგვიახლოვდა გუგუ-
ნი. ერთბაშად კალოპილ და ძირით მოგლეჯილ წიფლებმა გაიღო
ზუზუნ-ზუზუნი. აი, ხათაბალაო, თქვა იახსარმა, ბაყაყი მოგვედგ-
სო. ხანდახან შემოსრულ წიფლებს უკან გაისვრიდა დალოცვი-
ლი. გამოვედით სამშვიდობოს. ეხლა აღარა გვიჭირს რაო.

დავსხედით, დავისვენეთ. ჩავიხედეთ ხურჯინში, რას ვხვდავთ:
სულ თვალ-მარგალიტით ამოტენილია ეს ხურჯინი. ეს რაა, გვე-
ლები ჩავსხით და ამდენი მარგალიტები საიდან მოვიდა, თქვა თავი-
სთვის გახუამ. „არ იცი, გახუავ, გველად გეჩვენებოდა ეს ძვირფასი
განძიო,“ უთხრა ხახმატის ჯვარმა.

47. გულანის ჯვარი, გახუა მვრეალური და აღონათ მინდია

გულანის ჯვარს დევებისათვის თვალი (თვალ-მარგალიტი, სი-
მდიდრე) მოუპარავს. ეს ასე მომხდარა: ჯვარს ორი კაცი წაუყვანია —
ერთი გახუა მვრეალური, მეორე აღონათ მინდია. მისულან იმ დე-
ვის სახლში და შიგ შესულან. ერთი ბებერი დიაცი მჯდარა (რომ-
ლის) კბილები მიწამდე უწევდა („მიწაზე ესხნესავ“). ავთანდილი
არ არის სახლში, თორემ ვერ აჯობებდითო, — უთქვია იმ დიაცს.

ერთ ყორეში ხვრელი (შუკუნი) იყო, იქ შეყავი ხელი, ხან გვე-

ლი და ხან ბაყაყი გამოძყავდა, ანგელოზი (გუდანის ჯვარი) თავზე მადგა, რაც შე გამოძყავდა, თურმე, თვალი ყოფილიყო, ხან გველად და ხან ბაყაყად მეჩვენებოდა... გამოვიყვანეთ ისინი... დევი (ფთანა დილი) მოსულა და გაუგია ამბავი... (ჩვენ) ვირბინეთ და ვირბინეთ... ხან ქვასა და ხან ხეს გვესროდა. ხუილი და გუჯუნი იდგა... მოსულან გუდანის ჯვარში, რაღაც დღეობა ყოფილა იმ დროს, მოუტანიათ ის თვალი, დევიც თან მოჰყოლიათ. გახუას გაუმართნია დევთან საუბარი... სხვას არ ესმოდა მათი ნაუბარი... დევი ეუბნებოდა: რად წამართვით (თვალი), ჩემი იყო... იმ დევს თეთრი ნაბადივით ეხვია (ტანზე), ნაბდისავე ძაბრის მსგავსი ქული ჰხურები... ბეწვები სხმია პირსახეზე... სხვაფრივ კაცივით ყოფილა, სახე კაცისა ჰქონია, მარტო ფეხები სდგმია უკულმა.

48. გახუა და მურიცხი ხატები

გახუა ჭორმეშიონი კაცი იყო. იგი ხეთისშვილებს ჰყავდათ დაკავებული (დაჭერილი). გახუა გუდანის ჯვარის მკადრე (ქადაგი, შუამავალი) ყოფილა. მას აღრეც უვლია ხეთისშვილებთან, როცა ხანმატის ჯვარს ქაჯეთის დამარცხებაში ხეთისშვილებიც ეხმარებოდნენ. მაშინდელი ამბავია, რომელსაც გახუა მოგვითხრობს: სული ამომარიდეს (ამომიღეს), გვამი ქვიშაში დამარხეს. როცა მოვბრუნდით და ჩემი გვამი ვნახე, სუნი ასდიოდა, მხარი თავს ამოეჭამა, შემზიზლდა ჩემი გვამი, გაქცევა გადაწყვიტე, — რად გარბხარ მეპურსატანე გახუავ, ჩაძვერი შენს გვამშიო, — მითხრეს ხეთისშვილებმა. ჩამაძვრინეს გვამში ძალათი, იცოდნენ, რომ გახუას თავვის ამონაჭამი აჩნდა მხარზე.

გახუა ხეთისშვილებს გერგეტის თავზე წაუყვანიათ. შეუყვანიათ ბეთლემის სახლში. რომ შევედიო, — თქვა გახუამ, სავსე იყო ხატებით ის სახლიო. ზოგი მტრედებივით იყვნენ, ერთმანეთში ირეოდნენ... ერთი ოქროს აკვანი იდგა, შივ ყმაწვილი იწვა, მტრედები ყმაწვილს თავზე ვლუბოდნენ და იფქლის მარცვლებს აჭმევდნენო. იქიდან წამოსულ გახუას ერთი მფრინავი ხატი წამოუყვანია. ეს ხატი ნაწილიანი ყოფილა, ღამით შუქს უშვებდა (ანათებდა)... იგი „თაოდ გუდანის ჯვარ ყოფილას.“ გახუა ისეთი მკითხვი იყო, რომ „კაცის დღე იცოდისავ.“ ხანდახან დაიკარგებოდა, ერთი-ორი თვის

შემდეგ მოვიდოდა. „საფარველ დადებულ დახყვანდისაჲ ხთიშვილ-
თაჲ თანაჲ.“ აღრე თავის სიარულზე გახუა არაფერს ამბობდა (ხვთი-
შვილებისაგან აკრძალული ჰქონდა). როცა ხანში შვეიდა, მერე და-
უწყია ამაზე ლაპარაკი, ხვთისშვილებიც არ დადიოდნენ უკვე მას-
თან.

49. ბახუას სული მიჰხაჲთ მაჯაჰჲთიშვი

გახუა ყოფილა წამებული კაცი, ხვთის ნათლული. ღმერთს (ხა-
ტს) სული ამოურიდებია (ამოურთმევია) გახუასათვის და ისე და-
დიოდა პეპელას სახით (აღით). ერთხელ, ერთად შეკრებულან ხახ-
მატის, გუდანის ჯვარი და სხვა ანგელოზები, გახუას თანხლებით,
მისულან ქაჯების სოფელში. ხახმატის ჯვარი გიორგი ბუზად ქცე-
ულა და ისე შესულა ქაჯების სახლში. თურმე ბუზის იქ. ერთ ქა-
ჯს უთქვია: „ამ ბუზურამ რაც ქნასაჲ, ხვალ დიღამ სცნასაჲ.“ ეს
ქაჯი მჭედელი ყოფილა. დასდევნიან ამ ბუზს — მოვკლათ, თო-
რემ გაგვაფუჭებსო. რომ შეაწუხეს ეს ბუზი, ცხენის მუცელში
(ღრუში) შეძვრა. შემდეგ მოვიდა კოპალა, დაერია ლახტით და ქა-
ჯები ამოწყვიტა. იქიდან გამოიტანეს თევშები, საკიდელი, მკლა-
ვის სისქე გვლარბები (ჯაჭვის რგოლი), ვერცხლეულობა. ქაჯებს
გაცხელებული ქურთემულები (გრდემლები) უსვრიათ (უსროლიათ)
ანგელოზებისათვის. ქაჯავეთიდან პროხის რქა (საწყავი საშვალე-
ბა) წამოუღიათ, რომელშიაც ერთი საწყაო ჩადიოდა. როცა დაბ-
რუნებულან, ერთ ხესთან მისულან, გახუას სული რომ ამოარიდეს,
გვამი ამ ხეს მიაყუდეს, თურმე. მესამე დღეს მოსულან. გვამს სუნი
ასდიოდა. სული ვეღარ ჩასულა. მერე ანგელოზებს უთქვიათ: —
„ჩასძვერივ მეპურყველე გახუაო შიგავ.“

ეს გახუა გოგოჭური ყოფილა. ხატის მკადრე (ხატის მსახური),
„ხთის წამებული“...

50. ბახუა ისეჲ მაჯაჰჲთიშვი

ანგელოზებს ქაჯავეთი რომ გაუტეხიათ (დაუმარცხებიათ), გა-
ხუაც თან წაუყვანიათ. გახუა ჭორმეშავში მდგარა, ფიცრული ჰქო-
ნია. მოსულა ჯვარი და უბრძანებია: — „უნდა ქაჯავეთ გავტეხავ-
თაჲ“...

ერთ მთა ადგილას, კლდის ძირში, ეხში (გამოქვაბულში) დამა-
წვინეს (მთქმელი გახუას სიტყვებით გადმოსცემს ამბავს) სული
სული ამომარიდეს (ამომიდეს), მეც ანგელოზებთან ვიარე მეც შევე-
მიყვანეს ქაჯეთის ციხეში, მაგრამ შიგარ შეგვიშვეს, კატების თავ-
ფეხი შემოგვასრიეს... ბოლოს იქაურობა მივანგრიეთ, სამჭედლო
გრდემლები წამოვიდეთ... მოვედით, სადაც ჩემი გვაში იყო, ანგე-
ლოზებმა თქვეს: „მეპურყველი გახუასავ მატლ აშჩენივავ.“ ჩაჯხედე
და სულ მატლი იყო. გაბერეს, ჩამაძვრინეს და „აისეთაივ კაც ვიქ-
ენივ.“

51. შაქარის წყლის უნიარი (უნიარი) მხეხი

გარდა სასწაულებრივი ჯაჯვისა, რომელიც თორღვამ გამოიტა-
ნა ქაჯავეთიდან, იქიდან სხვა ნივთებიც გამოუტანიათ, მაგალი-
თად, წმინდა გიორგიმ ქაჯავეთიდან წამოიღო ირმის რქა, რომელ-
შიც 1,5 ლიტრა ქერი ჩადიოდა თურმე.

ქაჯავეთში ქაჯის ქალები ისე ქსოვდნენ წაღმა-უკულმა, რომ
ნაქსოვი არ ჩანდა თურმე. ობობას (ბებერაის) ქსოვილივითა ქსო-
ვენო — უჩინარი იყო (უჩინარს ქსოვდნენო). ვინც იმათ ნაქსოვს
მოისხამდა (მოიხურავდა) უჩინარი ხდებოდა. იმას არც ტყვია კა-
რებოდა, არც ისარი. ეს ნაქსოვი — მოსასხამი შხეხე ლივლივებდა
გველის ჭარივითა (გველის ჭარი გველის პერანგია). ამ მოსასხა-
მის შოვნა, მისი ხელში ჩაგდება ძალიან ძნელი ყოფილა. მისი შოვნა
ნაწილიან კაცს შეეძლო (ქაჯები ასეთ კაცებს აძლევდნენ).

52. ლაშარის ჯვარის უნიარი (უნიარი) მხეხი

უჩინარი, საფერველდებული ცხენის არსებობა მე გამიგია. ლა-
შარის ჯვარს ჰყოლია უჩინარი ცხენი. ამას მარტო ქადაგი ხელავდა
თურმე.

ლაშარელაის ლურჯასა ფაფარ ასხავის გიშრისა,
ქორებულ გაემართება, კოტორ გაჰყვება ნისლისა;
ჩაეშველება საყმოსა, ხან რო არ იყოს მისვლისა.

გორგი ნღვარმშენიერი ქაჯავეთში ჩასულა, ულაშქრავ ქაჯე
 ბი და იქიდან მოდენი (დობილები) წამოუყვანია — სამი ქალი.

* * *

ნადირთწყემსისა და ფუძის ანგელოზისა არა ვიცი, მაგრამ რო-
 მელიმე ხთიშვილი კი შეიძლება მოვევლინოს ადამიანს, უფრო მო-
 ხუცი მუზობლის ან ნათესავის სახით და გაახსენოს ამ კაცს, რომ
 ხატი მისგან მოითხოვს სამსახურს.

53. მონადირის უსწაური თავადასაპალი

იყო ერთი მონადირე, გოჯი ზურებიანი, ცხოვრობდა სოფ. ვაბე-
 შში (მესტიის რაიონი). ერთ დღეს მარტო წავიდა სანადიროდ. ღა-
 მის გასათვლად შევიდა ადრე შეგულვებულ გამოქვამულში. შეუდგა
 ვახშმის საშხადისს. ხურჯინიდან ამოალაგა პური, არაყი. სანამ
 ლოცვას შეუდგებოდა და ჭამას დაიწყებდა, გამოქვამულში შემოვი-
 და ზურებიანის მეზობელი გოჯი კახიანი. მიესალმნენ ერთმანეთს.
 ზურებიანს გაუხარდა გოჯის მოსვლა. კახიანს იარაღი არ ჰქონდა
 თან.

- იარაღი სადა გაქვსო?
- გარეთ დავტოვეო.
- შიგნით შემოგეტანაო?
- გარეთ არაფერი უჭირსო.

ორივემ ილოცა. არაყი დალიეს, ცოტა საჭმელი შეჭამეს. კახი-
 ანმა უთხრა ზურებიანს:

— ამაღამ მთვარიანი ღამეა, ჯიხვების სამყოფი ადგილი ვიცი,
 წავიდეთ და მოვკლათო.

— ღამე ნადირობა არავის გაუგია, გათენდეს და შერე ვნახოთო.

კახიანმა დაიჯინა. ზურებიანი გამოიყვანა გამოქვამულიდან.
 დააპირეს წასვლა, მაგრამ კახიანმა იარაღი არ აიღო.

— მე იარაღი არ მჭირდებაო.

შეყვნენ კამათს. სტაცა კახიანმა ხელი ზურებიანს. დაუწყეს
 ერთმანეთს ცემა. როგორც იქნა, ზურებიანმა იმარჯვა, ჰკრა ხელი
 და ციცაბო კლდიდან გადაჩეხა. ზურებიანი დაბრუნდა გამოქვა-
 მულში. ბევრი ინანა, ეს რა მომივიდა — მეზობელი შემომაკვდა
 (დავლუპეო). ძილი არ მიეკარა. დილით ადრე ადგა. ნახა ის ადგი-
 ლი, საიდანაც მეზობელი გადააგდო. აქედან გადაგდებული კაცი
 კი არა, ქვაც არ გადარჩებოდა. ჟრუანტელმა დაუარა და სახლისაკენ
 გაუდგა გზას. სანამ სახლში მივიდოდა, ნახა, რომ გოჯი კახიანი და
 მისი ძმა სათიბს თიბავდნენ სახლის ახლოს. ზურებიანმა გამარ-
 ჯობა არ უთხრა.

— რას გვემდური გოჯი, ყოველთვის ნანადირევი დატვირთუ-
 ლი არავინ მოდის, მაგრამ გამარჯობას კი ამბობენო.

— ნანადირევთან არა მაქვს საქმე, მე თქვენთან მექნება საქმე დღეიდანო.

ძმებს გაუკვირდათ. მათ არავითარი ბრალი არ მიუძღოდათ იწვევს ერთმანეთს შორის მოციქულობა. კახიანმა გაიგო, თუ რა ბრალი ედებოდა მას, მაგრამ იმ დამეს კახიანი სახლიდან არ გასულა. ფიცზე გავიდა კახიანი თავის ძმასთან ერთად.

დარწმუნდა ზურებიანი, რომ იმ დამეს გამოქვაბულში მასთან კახიანი არ ყოფილა. მას გოჯის სახით ტყეში მცხოვრები ტყის კაცი ან სხვა არსება მოჰკვლინა.

54. დალის სამყოფი გამოქვაბული ოქროსია

ვისაც დალი უნახავს, მისი გადმოცემით, დალს თეთრი ტანსაცმელი აცვია. ოქროს ნაწნავები აქვს. ცხოვრობს გამოქვაბულში (თეთნულდის ახლომახლო კლდეებში). დალის სამყოფი გამოქვაბული ოქროსია, ისე ანათებს, როგორც შხე, შხეზე მეტადაც. აქ მოსული კაცი, თუ დალის არ მოეწონა, იღუპება, დალი დაჯუბავს, რომ არავინ გაიგოს მისი სამყოფი ადგილი. ვინც მოეწონება, მასთან ინტიმურ კავშირს ამყარებს და აფრთხილებს, პირობას ადებინებს, რომ არსად გაამხილოს დალის სამყოფი ადგილი და მასთან კავშირის ამბავი. დალი უკვდავია. იგი პატრონობს ჯიხვებს. ჯიხვების ჯოგს სადაც უნდა გარკავს. მონადირესაც გარკვეული რაოდენობის ნადირს მოაკვლევინებს. ურჩ მონადირეს კლდიდან გადაიხევს. დალებს განაწილებული ჰყავთ ჯიხვები. გამოქვაბულში ერთი დალი ცხოვრობს. ისე დალი რამდენიმე შეიძლება იყოს.

55. თეთრი ჯიხვი და მონადირე

ერთ დღეს უშგულელმა მონადირემ ნადირობის დროს კლდეებში ნახა თეთრი ჯიხვი, ჯოგისაგან განცალკევებით ძოვდა ბალახს. მონადირემ თოფი მოიმარჯვა, მაგრამ გაახსენდა, რომ თეთრი ჯიხვის მოკვლა არ შეიძლებოდა და თოფი დაბლა დაუშვა. ჯიხვს უთხრა:

— კეთილად იყავი, მშვიდობით იმეზავრე, მე შენ არ მოგკლავო. თეთრი ჯიხვი წასულა და ჯოგიდან ერთ-ერთი ჯიხვი რჩენა-

რქენით გამოუღენია. იმ ადგილას მოუყვანია, სადაც თვითონ მოვ-
და. მონადირე იქვე დახვედრია. უსვრია თოფი და ეს ჯიბევიანი
კლავს. თეთრი ჯიბვი თავის გზაზე წასულა.

ეს თეთრი ჯიბვი ჯოჯის მეთაურია. იგი ერთადერთია, გარდა
სითეთრისა, მას სხვა ნიშანი არა აქვს. სხვა ფერის მეთაურ ჯი-
ბვს შეიძლება ჰქონდეს ტანზე ნახევარმთვარის მსგავსი თეთრი ზო-
ლი სხვადასხვა ადგილას.

იმ მონადირეს თეთრი ჯიბვი რომ მოეკლა, უსათუოდ დაიდუბე-
ბოდა.

56. თეთრი ცხვლის სახის ანაკლუსი

მულახის თემის ჯაჭვლიანთა საგვარეულო კოშკის შესახებ ასე-
თი თქმულება არსებობს: შებინდებისას, მწვერვალ თეთრულდიდან
კოშკში შემოდინდა მფარველი ანგელოზი თეთრი ცეცხლის სახით.
როგორც კი შემოვიდოდა მის სახელზე ლოცვას დაიწყებდნენ. ამ
კოშკიდან სხვა საგვარეულოს კაცი მოუკლავთ. ამის შემდეგ თეთრი
ანგელოზი არ გამოჩენილა.

57. წმინდა გიორგის გაპარპარებულ რკინაზე გაიარა უხეშოხველი

ერთ დღეს კარვად ჩაცმული ჯგრაგი (წმინდა გიორგი) თავისი
ცხენით გაემგზავრა ჩრდილოეთ კავკასიაში. ხალხს მოუწოდა რომ
ერთ რჯულზე გადმოსულიყო. ხალხმა ეჭვი შეიტანა მის ღვთაებ-
რიობაზე და მოითხოვა ფეხშიშველი გაეკლო გავარვარებულ რკი-
ნაზე. ჯგრაგმა გაიხადა ფეხზე და გახურებულ რკინაზე გაიარა.
მაშინ კი ირწმუნეს ჯგრაგის ძალა, მაგრამ რჯული მაინც არ შეუც-
ვლიათ თურმე.

58. კალელი მონადირე და ნაწილიანი ჯიბვი

კალელი მონადირე გრამიტონ გამყრელიძე, რომელიც გადასუ-
ლი იყო ღვთაების რაიონში (სოფ. ზესხოში) ერთხელ სანადიროდ
წასულა. მოუკლავს ორი ჯიბვი. მესამე რომ მოუკლია, იმას ნიშანი

პქონია, თურმე: წინა მხარეს თეთრი ზოლები და უკანა მხარეს კი —
ჭრელი. როცა ესროლა, ამ ჯიხვს ქალივით კივილი დაუწყია. მთავარი
ლი საათი კიოდა და მერე მომკვდარა თურმე.

მონადირე შეშინებულა. დაძვდარა და დაუსვენია, მაგრამ უც-
ბათ ჩასძინებია. სიზმარში თავზე დადგომია თეთრად მორთული ქა-
ლი, რომელსაც ოქროს გრძელი ნაწნავები პქონია. შეშინებულ
მონადირეს გაღვიძებია და ნამდვილად უნახავს თეთრად მორთული
ოქროს ნაწნავებიანი ქალი. ქალმა უთხრა: — შენ რატომ მოკალი ეს
ჩემი კლდის ვეფხვიო, ამ კლდეში რაც ჯიხვებია, იმათ უფროსად
მყავდა ეს ჯიხვიო.

მონადირე მიმხვდარა თავის შეცდომას და დაჩოქილი შეხვეწ-
ნია ამ ქალს: — შეეცდი, არ ვიცოდი და მაპატიე შეცოდებაო. ქალს
უთქვამს: — რახან შენ დამასწარი, მიპატიებია, მხოლოდ დღეის
იქით სანადიროდ არ გნახო გამოსულიო.

გასულა დრო. გრამიტონს თავი ვერ შეუკავებია და ისევ წასუ-
ლა სანადიროდ, მაგრამ სხვა კლდეზე (ყორულდაშის კლდეზე). მო-
უკლავს ერთი კარგი ჯიხვი. ჯიხვი კლდეზე გადავარდნილა. ჯი-
ხვს თან მონადირეც გადაჰყოლია (ვითომ ქარმა დაუბერა და ჯი-
ხვს გადააყოლა). ასე შესრულდა იმ ქალის დანაპირები.

59. ლამარიას ვერძი და წმინდა გიორგი

ლამარიას სალოცავი უშგულშია. ერთხელ ჯგრაგს (წმინდა გი-
ორგის) ლამარიას შეცდენა განუზრახავს. ლამარიას უარი უთქვამს.
გაბრაზებულ ჯგრაგს დვეისთვის უთხოვია უშგულსა და კალას შუა
გაეშენებინა ისეთი კლდე, რომელიც დააგუბებდა ენგურს და ამით
უშგულელებს ამოადრჩობდა. დვეს ჯგრაგის ბრძანება შეუსრულე-
ბია (ამ კლდეს ეხლაც დვეის აშენებულ კლდეს ვეძახით). ეს ამბავი
ლამარიას გაუჟია. შეწუხებულა ძალიან. წყალი დაგუბებულა და
უშგულელებს დახრჩობა ელოდათ. ლამარია დიდ ღმერთს (ხოშა
ღერმერთს) შეხვეწნია: — უშგულელები იხნობიან და დამეხმარეო.
თან უთქვამს, რომ მე ერთი ვერძი მყავს და იმას გაუშვებ, ვკებ გა-
ანგრიოს კლდეო. — კარგიო, — უთქვამს დიდ ღმერთს, თუ ვერძმა
ვერ გაანგრია, მერე მე დაგეხმარებო.

ლამარიას გაუშვია ეს ვერძი. ერთხელ დასტაკებია კლდეს, მგორჯურ, მაგრამ ვერ გაუნგრვია. მესამეჯერ რომ დაეტაკა, გაუნგრვია, მაგრამ ორივე რქა კი მოსტეხია. ასე გადაურჩენია ლამარიას უშგულელები.

60. მონადირე და ღვეჯი

უშგულში ერთი მონადირე ყოფილა, სახელად ნასყიდა ერქვა, გვარად ნიჭარაძე (დიდი ხნის წინანდელი ამბავია).

ერთ დღეს ამდგარა და წასულა სანადიროდ, ლამარიას კვლესიის უკანა მხარეს მიდიოდა. გაიხედა და ნახა, რომ დევებს ჭიანჭველებივით წრე შეუკრავთ და ბურთს თამაშობენ. ნასყიდას უფიქრია: რომ დავბრუნდე, მაინც მომკლავენ და ბარემ შიგნით შევიდე ჯობიაო. შესულა შიგნით. აუღია ბურთი და წასულა. ამ დევებს ფინილი⁴ ჰქონიათ. გამოქცეულს გამოკვიდნენ. თან ეძახიან: — ნასყიდა, ნასყიდა, ფინილი დაგვიბრუნეო, უშგულში შესვლას ცოტა უკლია. დევები კი მაინც მოსდევენ. ნასყიდას უფიქრია: ესენი რომ უშგულში შემომყვნენ, სოფელს გადალენჯავენო და ფინილი დევებს დაუბრუნა. დევებმა დალოცეს. თვითონ სახლში დაბრუნებულა.

მეორე დღეს ისევ წასულა სანადიროდ. ეხლა ვეფხვს შეყრია. ეს ვეფხვი ნასყიდამ მოკლა, მაგრამ თვითონაც დაჭრილა და მერე სანადიროდ არ წასულა.

61. ოქრო და ვარსხლით რამოჯადილი თეთრი ირემი

ყოფილა ერთი კარგი მონადირე კაცი. სახელად ხუხუ რქმეგია. ხელმწიფეს ძალიან ყვარებია. ამ ბიჭის მამაც მონადირე ყოფილა, იმასაც მეფესთან უმსახურია, მაგრამ ნადირობის დროს დაკარგულა (მომკვდარა). დედა უძალადეა ხუხუს მამის დაკარგვის ამბავს.

ერთ დამეს ხუხუმ დედას უთხრა: საგზალი გამომიცხვეო. დედამ საგზალი გაუმზადა. დილით წავიდა ხუხუ. დედამ არ იცის თუ სად მიდის თავის შვილი.

ამ სამეფოში (ქვეყანაში) ბუდობს ერთი ოქროთი და ვერცხლით რქამოჭედილი თეთრი ირემი. ამ ირემმა მოკლა ხუხუს მამა. ეს ბიჭი მივიდა, სადაც ეს ირემი ბუდობდა იქ. ირემი იწვა. კაცი რომ ნახა, ადგა.

⁴ მოქმელმა არ იცის „ფინილის“ მნიშვნელობა, ალბათ, ბურთი იქნებაო.

— ხუხუ ხომ არა ხარ, რომ მოდიხარო, — იკითხა ირემმა.

— დიახ, მე ხუხუ ვარო, — უთხრა მისულმა. მაშინ ირემს თოფი. ირემი ბიჭისკენ წამოვიდა. მეორეც მოუნაცვლო ბიჭმა. ირემი წაიქცა და მოკვდა. ბიჭმა გაატყავა. ამ ირმის მოსაკლავად რამდენი მონადირე წამოსულა, მაგრამ უკან არავინ დაბრუნებულა.

62. ღაჭრილი ჯიხვის ღანძი მოკვლა აკრძალულია (მაადშიდ)

ღაჭრილ ჯიხვთან ან არჩვთან მისულ მონადირეს აკრძალული ჰქონდა დანა ეხმარა. უნდა დაეცადა, სანამ არ მოკვდებოდა ღაჭრილი ჯიხვი თავისი სიკვდილით. სიკვდილის წინ ჯიხვი თუ შეშინებდავს მონადირეს, სისხლიან ცრემლებს გადმოყრის. ალბათ, ამან შეაშინა მონადირეები და დანის ხმარება აკრძალეს. ასეთ აკრძალვას „მაადშიდი“ ჰქვია.

მაადშიდ (მადშიდ) ნიშნავს გარკვეული მოქმედების ან თქმის აკრძალვას: არ შეიძლება თავის სახელით ვახსენოთ გველი, თრითინა, თავი დავიბანოთ ორშაბათ დღეს, მოჭრილი ფრჩხილი გადავადოთ და ა. შ. ახალ წელს სულის შებერვით ცეცხლის გაჩაღება არ შეიძლება. ამისათვის სახლის უფროსი წინა დღით ამზადებს ბურბუშელას, რომელსაც ნაცარში ჩაფლულ ნაკვერჩხლებზე დააყრის, დაუქნევს ბრტყელ ფანერს და ასე გააჩაღებს საახალწლო ცეცხლს. ახალწლის დილას ლაპარაკიც აკრძალულია, სანამ უფროსი ყველას არ მიულოცავს ამ დღეს. გარდაცვლილის ლოგინზე, ორმოცის გასვლამდე, არავინ წვება, აკრძალულია (მაადშიდ).

63. დედოფალაჯი

დედოფალა ზაფხულში წითელია, ზამთარში თეთრი. ის რომ შეთეთრებული (თეთრზოლიანი) გამოჩნდება, ვიტყვი: „ჩქარა ზამთარი მოვალ.“ იგი ცხოვრობს ეზოების ღობე-ყორეებში, სახლის კედლებში, ჭერზედაც დარბის, მაგრამ არ ვემტერებით. პატარა კნუტებიც მინახავს. თუ კაცმა გააჯავრა, ცუდ საქმეს უზამს. პატარა კუდი აქვს, ტანი მოგრძო — გამწაული (გასრიალებული, სუფთა), მეტად სწრაფია, ერთი ნახტომით იჭერს თავს. მე მინახავს, რომ დე-

დოფალა ძროხას წოვდა, ძროხაც არ უშლის. ძროხამ თუ გააჯავრა, შეიძლება ძუძუზე უკბინოს.

ზოგჯერ იტყვიან, ხოლმე ჩემი ძროხა დედოფალას მოუწოვია და რძესთან ერთად სისხლიც გამოდისო. ჩვენ არ ვერწოდით მას — სახლის სისუფთავეო.

64. ჯიხვის შარბხალი (ნაკვდი) ხისა აღმოჩნდა

ერთი ყაზბეგელი მონადირე წასულა მყინვარწვერის მიმართულებით სანადიროდ. ქობში დაბინავებული ღამის გასათევად. ღამით რომ დაიძინა, სიზმარი ნახა, თურმე: ერთ ნიშნულ ადგილას, ვითომ, ჯიხვი მოკლა, გაატყავა და ხორცი ააჭრა, ერთი ფერცხული (ნკვი) ხისა აღმოჩნდა (დეკას ხის ნაჭერი). დილით, იმ ნიშნულ ადგილას რომ მივიდა, სწორედ ისეთივე ჯიხვი დახვდა, როგორც სიზმარში ნახა. ესროლა თოფი და მოკლა ეს ჯიხვი. როცა გაატყავა და ხორცი აქნა, მართლაც ერთი ფერცხალი (ნკვი) ხისა ჰქონებოდა.

65. ჯიხვის მწვეხი და ხუტა ხუთიშვილი

პაპანემი იყო მონადირე და მთამსვლელი, ხოცავდა ჯიხვებს. მისგან გამიგონია ასეთი გადმოცემა: ძველად ერთი მონადირე ხუტა ხუციშვილი ბეთლემის გორაზე წასულა სანადიროდ. იქ ჯიხვები უნახავს. ერთ-ერთი ჯიხვი მიზანში ამოულია, მაგრამ უცბად ამ ჯიხვებს ქალი გადაფარებია მანდილით. მონადირისთვის დაუძახია: — წადი, თორმეტი ჯიხვი შეგხვდება და ერთი, რომელიც ყველაზე დიდია, შენი იქნება, ხოლო სახლში შეიდი რომ გყავს, (შვიდი შვილი ყავდა ხუტას) ერთს მე წავიყვანო.

წამოვიდა ხუტა გაოგნებული. ხელავს ნაპრალზე მგელია თავქვე ჩაყუდებული. გაბრაზებულმა მონადირემ მას თოფი ესროლა. მგელი ნაპრალეებში გადაიხეხა. როცა ოფარეში (ადგილია სამების ახლოს) მოაღწია, ტყიდან ფაჩი-ფუნის ხმა შემოესმა. ჯიხვები გამოვიდნენ. წინ ბელადი მოუძლოდა. ხუტა ჩაუსაფრდა და ეს მეთაური ჯიხვი მოკლა. მეზობლებს შეატყობინა და მოკლული ჯიხვი მარხილით ჩაიტანეს. სახლში ქალიშვილი ავადმყოფი დაუხვდა. ხუტა მიხვდა თუ რაშიც იყო საქმე და ცოლს უთხრა: არაფე გააკე-

თო. ორი კვირის შემდეგ ქალიშვილი გარდაიცვალა. ეს ამბავი ნადირის უფროსს დააბრალებს.

ბეთლემის ახლოს არამც თუ ჯიხვის მოკვლა, თოფის მართლაც არ შეიძლებოდა. მხოლოდ ქალიშვილის დაკრძალვის წინა დამეს ხუტამ მეხობლებს გაუმჟღავნა, რაც მას გადახდა.

66. მონადირე და ხის პეპინაბი ჯიხვი

ერთი მონადირე სანადიროდ წავიდა და ერთ კლდის გამოქვაბულში დადგა, დაანთო ცეცხლი. შუა დამის დრო რომ მოვიდა, გაიგონა ეშმაკების ძახილი. (ამ მონადირემ) ერთი ჯიხვი მოკლა, ამოუღო გულ-ფილტვი და ცეცხლში შეაგდო. ის ოხერი ცეცხლიდან გამოხტა და გაიქცა. მონადირემ ყვირილი (ძახილი) დაიწყო. რა საკვირველება ვიხილეო. ეშმაკებმა დაუძახეს: ეგ რა გასაკვირია? გასაკვირველი ბათირმა ნახაო (მაიხილაო).

ადგა და წამოვიდა მონადირე, იარა ხალხში, კითხულობდა: ბათირმა რა ნახაო? თვით ბათირთან მივიდა, კითხა ბათირს: რა ნახეო? ბათირმა უთხრა: მე ეს ვნახეო: შენ რომ ყოფილხარ, იმ კლდის გამოქვაბულში მეც ვიყავი. დავანთე ცეცხლი. შუადამისას ძახილი მომესმა: ქორწილი გვაქვს და წამოდიო, — ვერაო, დაუძახა ეშმაკმა, სტუმარი მყავს და ვერ წამოვალო. მეორეჯერ დაუძახეს: წამოდი და სტუმარიც თან წამოიყვანეო. ძალიან ბნელოდა. ვიღაცამ დამიძახა: წამოდი, წავიდეთ ქორწილი აქეთო. — რას ამბობ? მე თვალით არავის გხედავთ, — წამოდი, დამიძახა, ჩემ ხმას მოჰყევ, ოღონდ არაფრით მოგატყუონ, ჩემს უკითხავად პასუხი არავის გასცეო. მივედით (ქორწილში), ეშმაკებით იყო გამოტენილი (იქაურობა). დავსხედით სკამზე. მაშინ კი დავინახე ყველა თვალთ. მოიყვანეს სამი ჯიხვი, დაკლეს და მოხარშეს. გააკეთეს ტაბლები და ხალხს პური აჭამეს. ყველა ძვალი რაც იყო, შეინახეს, ხორცი შეჭამეს. არაყიც დალიეს. ერთი (არაყი) მეც მომაწოდეს, არ დავლიე. ჩემს მომყვანს (ხაზუნს) უთხრეს: რატომ არ სვამს შენი სტუმარიო? — გამოვლის რამეს (შენს წყალობას ელის), უთხრა ჩემმა ხაზუნმა. — ხვალ ერთ ჯიხვს მოკლავსო! მეორე ყანწი მომაწოდეს. არ დავლიე, — რა სწყინს შენს სტუმარსაო? უთხრეს ჩემს ხაზუნს. ისევ გაუმეორა: გამოვლის რამესაო. — ხვალ ორ ჯიხვს მოკლავსო, თქვეს (ეშმაკებ-

მა). შესამე ყანწი მომაწოდეს. მაინც არ დავლიე. თქვეს: ხვალ სამ
(ჯიხვს) მოკლავსო და დავლიე მეც არაყი. პურიც ვჭამე. უხორცილ
დაყრილი ძვლები შეკრიბეს, მოახვიეს ტყავი, დაპკრეს მძლავრად
აღვა და ერთი შეჭმული ჯიხვი გაიქცა. ახლა მეორეს ძვლები აას-
ხეს, მოახვიეს ტყავი, შეულოცეს. აღვა და გაიქცა (მეორე შეჭმული)
ჯიხვი. ჩემმა ეშმაკმა ხაზიენმა მითხრა: ერთი ძვალი დამალეო. წე-
ლში გავირჭვე და დავმალე. დაიწყეს ძებნა. ის ბეჭი მე მქონდა. ხის
ბეჭი გაუკეთეს, ჩაუდგეს, მოახვიეს ტყავი, შეულოცეს:

აღვა, აღვა, ხეჭეჭაო,
ხისა გოგდავ ბეჭედაო.

აღვა და გაიქცა. მე დავიძინე. დილით, როცა გათენდა, ავდექი და
თვალით დავინახე ჯიხვები. მართლაც სამი ჯიხვი მოვკალი... ერთ-
ერთი ის (ჯიხვი) მომიკლია, რომელსაც წუხელ ხის ბეჭი ჩაუდგეს...

67. ლეკალი მონადირე თაზი პოსაშვილი

ერთხელ თაზი შოდის მთაში ჯიხვზე სანადიროდ წასულა, თან
წაუყვანია მგობარი და ერთგული ძაღლი... ბევრი უვლიათ, მაგრამ
ვერაფერი მოუკლავთ. ბოლოს დადლილ-დაქანცულ და შეცივნილთ
შოდის კლდის ძირში დაუსვენიათ. რა ვქნათ, რით გამთბარიყვნენ,
ცეცხლი არ ჰქონდათ. ამ ყოფაში მონადირეებს შორს ტყეში ცეც-
ხლი შეუმჩნევიათ. თაზის უთქვამს ამხანაგისათვის, — წადი, ცეც-
ხლი ითხოვე, მოიტანე და გავთბეთო.

ბევრი სიარულის შემდეგ მონადირე მისულა ცეცხლთან. დაუ-
ნახავს, რომ კოცონს ირგვლივ სამი კაცი უზის და საუბრობენ. ესე-
ნი ნადირთ ანგელოზები ყოფილან. მონადირე მოსულა მათთან და
უთხოვნია: არიქა, სიცივით ვკვდებით, ცეცხლი მოგვეცითო. ცეც-
ხლს მოგცემთ, თუ გვეტყვით, ხვალ როგორი ამინდი იქნებაო.

მონადირეს უპასუხნია: რა ვიცი მე, ხვალ როგორი ამინდი იქ-
ნებაო... დაურტყამთ მისთვის მათრახი და ვირად უქცევიათ. ამხა-
ნავს რომ დააგვიანდა, თაზი წავიდა ამბის გასაგებად. მივიდა კო-
ცონთან, იცნო ნადირთ ანგელოზები და მიესალმა, მერე იკითხა —
თქვენთან ცეცხლისთვის მონადირე გამოვგზავნე, რა იქნა, ხომ არ
გინახავთ? ჩვენთან არავინ მოსულაო — უპასუხეს. ამის შემდეგ თა-
ზიმ მუდარით მიმართა: მაღლიანხო, სიცივით ვკვდები, ცეცხლი მო-

მეცით... ერთ კითხვას დავსვამთ, თუ სწორ პასუხს გაცემთ, მოგცემ-
 თო, — უთხრეს თაზის ანგელოზებმა და თან დასძინეს: აბა, თუ
 ხედები, ხვალ როგორი ამინდი იქნება? თაზი ჯერ დაფიქრდა და
 დღე მიუგო: ღმერთმა იცის ამინდის ავ-კარგი, მე მაგისი არაფერი
 გამეგებაო...

თაზი მიიწვიეს ცეცხლთან და ჯიხვის ხორციც შესთავაზეს,
 მაგრამ გააფრთხილეს — ძვალი არ გადაავდო, ერთ ადგილზე და-
 აგროვეო.

...დაიწყო ხორცის ჭამა... უცაბედად ბეჭის ძვალი გადაუვარდა,
 რომელსაც ძაღლმა ჩააუღო პირი და გაიტაცა... ეს რომ შეიტყვეს
 ანგელოზებმა, მონადირეს უთხრეს: წადი, არყის ხე მოჭერი და მოგ-
 ვიტანეო. თაზიმ არყის ხე მოიტანა. ანგელოზმა არყის ხისგან ბეჭი
 გამოთალა და ძვლებს შეურია, შემდეგ ძვლების გროვას მათრახი
 გადაჰკრა, ჯიხვი გააცოცხლა და ხისბეჭიანი ჯიხვი კლდეში გავარ-
 და. ანგელოზებმა თაზის საყვედური უთხრეს: შენ თურმე ბევრ ნა-
 დირს აფუჭებ, მოდიან ნადირნი და შემოგვჩივიანო. ამ სიტყვების
 შემდეგ ანგელოზმა გაქცეულ ჯიხვს მიაძახა: თაზის იღბლისა ყო-
 ფილხარ და შენს მეტი ნადირი მას აღარ მოეკლასო... მონადირეს
 მიუბრუნდა და უთხრა: თაზი, თოფი კედელზე დაკიდე და სანამ არ
 გაინძრეს, სანადიროდ არ წახვიდეო. თაზიმ დამე იქვე გაათია, მე-
 ორე დილით სანადიროდ გაიარა, მოკლა ორი ჯიხვი და ანგელო-
 ზებს სთხოვა, ვირი მათხოვეთ, სოფელში ჯიხვებს ჩავხიდავ და პი-
 რუტყვს ძაღე უკან დაგიბრუნებთო. ანგელოზებმა ათხოვეს ვირი,
 თან გააფრთხილეს პირუტყვს არაფერი ავნო, დილით ისევ აქ მოიყ-
 ვანეო... თაზიმ ჯერ შინ მიიტანა ჯიხვი, მერე ამხანაგის ოჯახს ეს-
 ტუმრა და ცოლს ჰკითხა, მონადირე ხომ არ მოსულაო, არაო — უთ-
 ქვამს ქალს.

...მეორე ჯიხვი ამხანაგის ცოლს დაუტოვა, ვირი ეზოში ბოძზე
 მიაბა და ქალი გააფრთხილა... არავინ ავნოს რამეო. ვირადქცეულ
 საბრალო მონადირეს ესმის ყველაფერი მათი საუბარი, იცის, რომ
 თავის ოჯახშია, მაგრამ სიტყვა ვერ უთქვამს. დადამდა, ვირმა დაი-
 ნახა, რომ მის ცოლთან საყვარელი მივიდა და ატეხა ყვირილი,
 ტლინკების ცემა. გაბრაზებული ცოლი გარეთ გამოვარდა, ვირს
 ცოცხის ტარით თავში ცემა დაუწყო და მანამდე ურტყა, სანამ ცალი
 თვალი არ წამოაგდებინა... თაზიმ ცალთვალა ვირი რომ ნახა,
 თქვა — ვინ მოსთხარა ვირს თვალიო. ქაღმა უთხრა: არ ვიცი, აღ-

ბათ, ასე ბრმა იყოვო, თორემ აქ მისთვის ხელი არავის მიუცდებოდა. თაზიმ ცალთვალა ვირი მიჰგვარა ანგელოზებს... ნია, ვირი ვინ დააბრძოლა.

...ვირს მათრახი დაარტყეს და ისევ გადააქციეს კაცად... მოლა-ლატე ქალი ცხენის კულზე გამოაბებს და წამებით მოკლეს.

თაზი და მისი ამხანაგი მივიდნენ შინ. ჯიხვის ხორცი ქვაბში ჩააგდეს... ხორცის ჭამის დროს თაზი ხის ბეჭს წააწედა და გაკვირვებულმა ბრაზით შესძახა: აი, ნამდვილად ის ჯიხვი მომიკლავს, ანგელოზებმა რომ დაწყველეს, თაზის იღბლისაც ყოფილხარო. თაზი ისე მოიქცა, როგორც ანგელოზებმა ურჩიეს. განთქმულმა მონადირემ თოფი კედელზე ჩამოკიდა. ხალხი ხის ბეჭის ამბავს სინამდვილედ თვლის. ამბობენ, თაზის ნანადირევი ნადავლი „ხის ბეჭი“, „დვეისყურები“, ირმის რქები და სხვა ამ ბოლო დრომდე ინახებოდა ბოხაშვილების სახლის თავანშიო.

68. არვის (ხის) ამბიანი ჯიხვი, ჯიხვი შველი და მონადირე

სახელგანთქმულ მონადირე ნაწუკას კლდეში სიარულში ბადალი არ ჰყოლია. განსაკუთრებით ჯიხვებსა და არჩვებზე ნადირობით ყოფილა გატაცებული... ერთხელ ჯიხვებზე სანადიროდ წასულა შოდის მთაში და აღარ დაბრუნებულა... მონადირე ნესტორ გოგრიჭიანი შოდის მთის „თავკვეთილის“ გამოქვაბულში შემთხვევით წაწედომია თოფ-იარაღს, იქვე ყოფილა კაცის ჩონჩხი... უცვნიათ მონადირის იარაღი... ნაწუკა იმდენად ჰყვარებია ხალხს, რომ მასზე ლექსებს სთხზავდნენ და მღეროდნენ დღემდე მთის რაჭაში... ზრუნის შაირებში...

1. კლდემა გასძახა კლდესაო, ნაწუკა არის ჩვენსაო, ვაწუკოთ ჯიხვი ბოიკი, თორემ გაგვიწყვეტს ბევრსაო.
2. კლდემა გასძახა კლდესაო, ნაწუკა არის ჩვენსაო, ჯიხვსა გვთხოვს მეტად მსუქანსა, არყი რო უხის ბეჭსაო.

წადი მიეცი ი, ჯიხვი, თორემ მოგვიკლავს შველსაო.

...შველს წინაპრები იშვიათად კლავდნენ, თურმე, იტყოდნენ — წმინდა ცხოველია, ნადირთა ანგელოზს არ უნდა მისი მოკვლაო.

შემოდგომის ერთ მზიან დღეს ივანე მთაში ჯიხვებზე სხადლი როდ წასულა, თან წაუყვანია თავისი საყვარელი ძაღლი ყურმა... პიტალო კლდეზე ჯიხვები შეუნიშნავს... უნდოდა კლდეზე ასვლა, მაგრამ ვერ ახერხებდა. ბოლოს თოვლის გუნდები წყალში დაუსკვლებია და მისგან კლდეზე საფეხურები გაუკეთებია. საღამოს გუნდები კლდეს მიჰყინვია და ასე კიბე-კიბე ივანე თავისი ძაღლით მალლა აცოცებულა. აქ მას უნადირია. მოკლული ჯიხვები ძირს უფსკრულში ცვიოდნენ... მეორე დღეს დილის შუეს თოვლის გუნდები მოეღხო... ივანე ძალზე დადარდიანებულა, თანაც საგზალი შემოლევია... განუზრახავს თავისი ერთგული ძაღლის მოკვლა... დარდით ცრემლები სცვიოდა, მაგრამ რა ექნა... ერთგული ყურმა მაინც დაუკლავს. მშვილდისრითა და კაპარტით ცეცხლი დაუნთია და მწვადებიც შეუწვავს, მაგრამ ჭამაზე გული არ მისვლია...

ივანეს რომ დაავიანდა, ძმები წავიდნენ საქებრად... ერთ კლდის ძირას დახოცილი ჯიხვები უნახავთ, მალლა აუხედავთ და ივანეც დაუნახავთ... ძმები ბევრს ეცადნენ, მაგრამ ივანეს ვერ გააბედვინეს ძირს ჩამოსვლა... საცოლე მოჰგვარეს, რომელმაც კლდის ძირში ჩალა და თივა ბლომად მოზიდა...

ივანე კლდიდან გადმოშტარა, დიდი ქვა გადმოჰყოლია, რომელიც ხედ დასცემია და მოუკლავს...

ივანე რომ კლდეს გადმოხტა,
ორბი ვერ აფრინდებო,
ივანეს რომ ქვა დაეცა,
ღვი ვერ აუღებო.

70. ჯიხვის რაზმ ანთხული სათიღო

ერთ მონადირეს დაუნახავს ჯიხვი, ამოუღია მიზანში, მაგრამ თოფი არ გავარდნილა, ჯიხვის რქებზე კი სანთლები ანთებულა. ამბობდნენ: ის ჯიხვი თავისმა მფარველმა იხსნათ.

მონადირეს ნადირთა მფარველი შეელოდა ყოველთვის. ოღონდ ამ მონადირეს აზარის⁵ გათავების შემდეგ თავისი თოფი უნდა მიწაში დაემარხა და ხელი აეღო ნადირობაზე.

სანადიროდ წავლის წინ მონადირე შეეხვეწებოდა ნადირთა ღვთაებას, რომ ამ საქმეში ხელი გაემართა. სამაგიეროდ მონადირე

⁵ დახოცილი ნადირის განსაზღვრული რაოდენობა (100 ან 200) შეადგენდა აზარის ასრულებას.

მოკლული ნადირის გულ-ღვიძლს სადმე ეხში (გამოქვაბულში) ცეცხლზე ააშიშხინებდა ნადირთა მფარველის საამებლად.

ნადირთა მფარველი უჩინარი არსება იყო. იგი მონადირეს უშეტეს შემთხვევაში ლამაზი ქალის სახით მოველინებოდა ხოლმე.

71. ნადირთმფარველი და ხეთისო საფარავნილი

ფშაველის წარმოდგენით, ნადირსაც ჰყავს თავისი მფარველი არსება, რომელიც კლდეებში, ჭიუხებში, ძნელად მისასვლელ ადგილებში ბინადრობს.

მაღაროს მთაში (სოფელ მაღაროსკარის ზემოთ) ცხოვრობდა ფშაველი კაცი ხეთისო საფარავნილი. იყო განთქმული მოლექსე. კარგი ხელოსანი და საუცხოო მონადირე. ერთხელ ის, ჭიუხებში, ჯიხვზე სანადიროდ წასულა. ნადირობიდან დაბრუნებულს, მეზობლებისთვის უთქვია: ჯიხვების ნაკვალევს შივაკვლიე და როცა მიუვახლოვდი, დაფრთხინენ, შორს გადაიხვეწნენო. რაღაცა ძალა მეუბნებოდა: — მიდი ბოლომდე მიჰყვიო. მეც გადავყვი, ისეც დავლანდე ხარჯიხვი, ამოვიდე მიზანში, ვესროლე და აკი არ დავაგორეო.

ამ ამბის შესახებ სოფელში მორწმუნე ქალები ამბობდნენ: ნადირთა მფარველს ხელი გაუძარტია მისთვისო.

72. მონადირე მურა

ძველად სწამდათ, რომ რამდენიმე წელიწადში ერთხელ, ორბის ბუდეში, სხვა ბარტყთა შორის, ერთი ლეკვი გამოიჩეკება ხოლმე ორბის კვერცხისაგან.

ყურშა ორბის ლეკვი ყოფილა. ლეკვს ბეჭებზე ორბის ფრთები ჰქონდა და თურმე არაჩვეულებრივი მონადირე ძალლი იყო, ორ ნახტომზე ჯიხვს ეწეოდა, მესამე გადახტომას სათაკილოდ სთვლიდა, მისი ყეფა ცის გრგვინვას ჰგავდა, ყურ-ტუჩი ოქროსი ჰქონდა, თვალები კი მთვარის ოდენი.

ყოველი მონადირე ნატრობდა ყურშას პოვნას, რადგან ნადირობაში იღბლიანი იყო. მაგრამ დედა-ორბი ამ ლეკვს გამოჩვეისთანავე აიყვანდა ხოლმე ძლიერ მაღლა და მიწაზე დაახეთქებდა, რომ ადამიანს არ ჩაეგდო ხელში და არ გაეზარდა.

ყოველწლიურად, გაზაფხულზე, საგანგებო ფერხულს ჩააბამდნენ ხოლმე ქალები და ვაჟები, ცკვიითა და სიმღერით შესთხოვდნენ გაზაფხულის ღვთაებას, რათა ორბს გამოეჩქვა ამგვარი ღვკვი, არ დაედუბა და მათთვის ეჩუქებინა.

ქალსა ვისმე ერქვა შროშანიო,
ხუთსა თითსა ეცვა ბეჭვდიო,
ბეჭდის თავსა შოლი მოსულაო,
შოლის თავსა ნაძვი ასულაო,
ნაძვის თავსა ორბს ბუღე ჰქონდა,
ბუღე იყო აბრეშუმისა,
კვერცხი ჰქონდა იაგუნდისა,
ღვევი ჩვეა მარგალიტისა.
ნაძვისა ხის ქვეშ ლომი იდგა.
იგი ლომი ღვეს ქვეზებოდა,
ქვეზებოდა, ეზერებოდა...
ღმერთო, ერთი ჩემთვის გაზარდე,
გაზარდე და კარგად მიმოფე,
სანადიროდ გზა გაუწაღდე,
ინადიროს, მოკლას ირემი...

73. მონადირე ივანე ქვაციხისელს და შურსა

...ერთ მონადირეს, სახელად ივანე ქვაციხისელს, ნადირთპატრონისათვის სამსახური გაუწვევია და მადლობის ნიშნად ყურშა მიუღია. იმ დღიდან ნადირობაში არაჩვეულებრივი იღბალი მისცემია. მონადირე ყურშას მეტად უფრთხილდებოდა: ღვინო-ბადაგს ასმევდა, თეთრ პურს აჭმევდა და საბან-ბუმბულს ახურავდა. მაგრამ დრო გასულა. მონადირეს ნადირთ პატრონი გაუფეაერებია. იმ დღიდან ყურშა გამქრალა, შეწუხებულია მონადირე. ვერ მიმხვდარა ყურშას დაკარგვის მიზეზს, ხან ეგონა — ვაჭართა ქარავანს გაჰყვაო, ხან კი — ქაჯებმა მოიტაცესო.

ჩემო ყურშაო, ორბისა ღვევო, ჩემო ყურშაო,
ყურშა გავგზავნე სანადიროდაო, ო, ჩემო ყურშაო...
ყურშა გამიქრა შუა ღამითა, ო, ჩემო ყურშაო...
ვაითუ გკადროს ქაჯს მოეპარე, ო, ჩემო, ყურშაო,
ყურშას ყურ-ტუჩი ოქროს ესხა, ო, ჩემო ყურშაო,
ყურშას ყვეფილი ჰგავდა ქუხილსა, ო, ჩემო ყურშაო,
ყურშას თვალები — მთვარის ოღენი, ყურშას წარბები — გველის
ოღენი...

ყურშას თათები — ქვეყნის ოღენი; ყურშას ნახტომი — დიდი მინდორი..

დიდხანს იგლოვა მონადირემ ძვირფასი ძაღლი, ბოლოს მის კვალს გაჰყვა... მონადირის წინ მაღალი, აქა-იქ თოვლით დაფარული კლდე აღიმართა. მონადირემ თოვლიდან გუნდები გააქეთა და კიბის მაგივრად კლდეზე ააკრა. ძლიერი ყინვა იყო, თოვლი კლდეს მიეყინა და მამაცი მონადირე კლდეს მაღლა აჰყვა... მაღლად კლდეზე მართლაც იპოვა თავისი ყურშა. ძალიან გაუხარდა, მაგრამ უკან რომ მოიხედა, მიხვდა, რომ თავი დაიდუშა, შხეს თოვლის გუნდები დაედნო და უკან ჩამოსასვლელი გზა აღარ იყო. მონადირე მიხვდა, რომ ნადირთპატრონის შურისძიებამ უწია. გავიდა რამდენიმე დღე. შიშვლით გამწარებულმა მონადირემ მოკლა ყურშა, მაგრამ მის ხორცს მაინც ვერ გაეკარა... მონადირემ მთაზე ცეცხლი დაანთო... შეიყარა ხალხი, მოვიდნენ მისი ძმებიც... — ჩემი მიჯნური მომგვარეთ, უკანასკნელად შევხედავ და სიკვდილი გამიადვილდებაო... მიჯნურმა ივანე გაამხნვეა... მართლაც ისკუბა ივანემ, მაგრამ ბედმა აქაც უმტყუნა, კლდე ჩამოიქცა და დიდი ლოდი გადაეფარა ივანეს...

74. მონადირე ნაწუკა

მთარაჭაში იყო განთქმული მონადირე, სახელად ნაწუკა. ნადირთპატრონებმა სუფრაზე მიიწვიეს. გამოქვავულში ცეცხლი ენთო და შამფურზე აკებული ჯიხვი იწვოდა. ჩამთარიგეს მისი ხორცი. მონადირესაც მიართვეს. ჭამა გამოუცდელმა მონადირემ და ერთი ბეჭი ძაღლს გადაუჯდო. ჭამა რომ გაათავეს, ნადირთპატრონებმა ჯიხვის ძვლებს თავი მოუყარეს. მონადირე რაღას იხამდა? ძაღლს ბეჭი დაეხრა. ნადირთპატრონებმა ჯიხვს არყის ხის ბეჭი ჩაუდგეს სამაგიეროდ — შენი იღბალიაო. გაცოცხლებულა ეს ჯიხვი და წასულა.

მეორე დღეს მონადირეს ნადირობის დროს ჯიხვი მოუკლავს და ბეჭი არყის ხისა ჰქონია.

75. ბეჭი და ღალი

თებერვალში სოფელ ჯაბეშში იციან ალბადრალის დღეობის გადახდა. ამ დღეს აქ წმინდა ფერხულს — „სამთი ჭიშხასს“ დააბამენ ხოლმე სვანები. მაგრამ მხიარული პანგების ნაცვლად ამ

ფერხულში გოდება გაისმის. ვაჟაკურია, ომახიანია ეს სიმღერა, მაგრამ ტირილია იგი მაინც.

„ბაილ, იღბა ბაილ, ვაი, საბრალო ბეთქენ, ბეთქენ საწყალო“ — გაისმის ხოლმე ამ სიმღერაში. ვის სტირიან, ან ვის იგონებენ ამ ფერხულით?

ერთ დღეს, სოფელ ჟაბეშში სამთი ჭიშხაში კქონიათ ჩაბმული. მაღალი თოვლის კოშკი აუშენებინათ სვანებს და ზედ ორსართულიან ფერხულს უვლიდნენ. უეცრად მოცეკვავეებმა დაინახეს თეთრი ჯიხვი, რომელიც წრეში შემოვიდა, გაუარა მონადირე ბეთქენს ლაჯებს შუა და კლდეებს მიეფარა.

— ვინ წავა, ამ ჯიხვს ვინ დაიჭერს?! — ახმაურდა ხალხი, — ამ ჯიხვის დამჭერი ისევ მონადირე ბეთქენი თუ იქნებაო...

მართლაც, მოიკახმა ბეთქენი და გასწია სანადიროდ, თეთრი ჯიხვის საძებრად. თან ორი მწევარიც გაიყოლა. მიდის ბეთქენი კლდეებში. წინ გზა ფართოდ ეშლება, უკან მოიხედავს — გზა ვიწროვდება, ქრება. მაგრამ ბეთქენი ამას არ დაეძებს, თეთრი ჯიხვი ელანდება, იმის დაჭერა უნდა. ბოლოს შევიდა თვალწევდებელ კლდეებში; მარცხენა ფეხის დასადგმელიდა დარჩა და მარჯვენა ხელის მოსაკიდი... მოიხედა უკან — გზა თოვლით დაფარულა, წაშლილა. შერჩა ციცაბო კლდეს ბეთქენი. უეცრად წინ თეთრი ჯიხვი დაუდგა. შეხედა ბეთქენმა და მის თვალწინ თეთრი ჯიხვი კლდის დედოფალ დალად იქცა. ნადირთპატრონის ქათქათა სხეულს ხშირი, ოქროს ნაწნავები ფარავდა.

შეერთა ბეთქენი. ნადირთპატრონის სახეზე მრისხანება იხატებოდა.

— ბეთქინ ჩემო, — უთხრა დაღმა მონადირეს, — ხომ გახსოვს, სიყვარულის ნიშნად მძივი გაჩუქე. რაც ეს მძივი მოგეცა ჩემგან, ნადირობიდან მუდამ გამარჯვებული, ნანადირვეით დატვირთული ბრუნდებოდი შინ. მითხარი ახლა, რა უყავი ის მძივი, სად არის, მანვენეო.

— შენი ნაჩუქარი მძივი, დედოფალო, შინ, სასთუმალქვეშ დამრჩა, — კანკალით მიუგო ბეთქინმა.

— როგორც შინ დაგრჩა ჩემი მძივი, დაბრუნებასაც ისეთს მოგცემ, — მიუგო დალიმ. — რად უღალატე ჩემს პირობას? წუხელის ვნახე, ჩემი მძივი მკერდს უმშვენებდა ლამაზ თამარს, რომელიც შეიყვარე და მისთვის დედოფალი დალი დაივიწყე.

გაქრა დალი. დარჩა ბეთქენი მარტო თოვლიან კლდეზე, რომელ-
ზედაც შურის საძიებლად შეიტყუა იგი დალიმ.

დაიწყო კივილი სასოწარკვეთილმა ბეთქენმა, აღმუვლდნენ მი-
სი მწვერებიც. მათი საცოდავი წკმუტუნი ქვემოთ რაჭა-ლენხუმაძდე
და ზემოთ ლუპალახამულამდე აღწევდა. გაიგეს ბეთქენის თანასო-
ფლელეებმა, წამოვიდა ყველა ზოგს თოკები მიჰქონდა, ზოგს კიბეები,
ზოგს ქეჩა მოკვიდებინა ზურგზედ...

კლდის ძირს რბილად დაუგეს ქეჩები, ააყუდეს კიბეები, მაგრამ
კლდემ ზრდა დაიწყო და ბეთქენი უფრო და უფრო მაღლა მიჰყავდა.
მაშინ მოუარეს ვაჟებმა მთას ზემოდან და თოკები ჩაუშვეს ბეთქენის
ამოსაყვანად, — დადაბლდა მთა და ბეთქენი ქვევით წავიდა. მიხ-
ვდნენ მაშინ, რომ დალის ნება იყო ბეთქენის სიკვდილი.

— ტყუილად ნუ ცდილობთ ჩემს გადარჩენას. ცოდვა ნუ დაეღე-
ვა თამარს, ჩემს სატრფოს, იმის მიზეზით ვიღუპები, — ჩასძახა ბეთ-
ქენმა თანასოფლელეებს...

საბრალო ბეთქენ, საცოდავო ბეთქენ! დღე და ღამე იყრება, ბეთ-
ქენ კლდიდან ვარდება...

ძირს დათვი უდარაჯებს, ალბათ ბეთქენის ხორცი უნდა...

ზევიდან ყორანი დასჩხავის, ალბათ ბეთქენის თვალები უნდა.

საბრალო ბეთქენ, საცოდავო ბეთქენ!

თმები, შენი თმები ორბებს მიჰქონდათ საბუდრად...

მშორი ყვავებს მიჰქონდათ ბარტყებისთვის...

ძვალმა ძირს ჩამოაწია.

ბეთქენი დაიღუპა, დაღს თავისი შეურაცყოფა ასე გადაუხდია!

76. დალი და მონადირე მკვთისა

— დედავ, გენაცვა, საგზალი მომიმზადე, არჩვ-ჯიხვი მომენა-
ტრაო, — უთხრა მონადირე მეფისამ თავის დედას. გამოუცხო დე-
დამ ხშიადები თავის საყვარელ შვილს და სანადიროდ გაისტუმრა.
გარიჟრაჟზე ავიდა მთაზე მონადირე. ის-ის იყო საუზმე უნდა ეჭამა,
რომ კივილი მოესმა. მონადირეს მისთვის ყური არ უთხოვებია. ახ-
ლა მეორედ შემოესმა კივილი.

— „წყეული ვიყო, თუ არ გავიგო, ვის უჭირს ასეო“, — გაიფიქ-
რა მონადირემ. აიხედა მაღლა, ხედავს, ცას სწვდება თეთრი კლდე.
კლდის წვერზე ოქროსნაწნავებიანი დალი გადმომდგარა და კივის...

— მე ვარ კლდის დალი, შვილი მგელმა მომტაცა. ბავშვი კლდიდან გადმომივორდაო...

მგელი ქედ-ქედ მიძუნძულებდა, დალის შვილი პირში ზეკირი. შეურჩია დრო მეფისამ... სტყორცნა ისარი და იქვე გააგორა. პირი ღია დარჩენოდა მგელს. მეფისამ იგი გაატყავა, ტყავი წელზე შემოიკრა, ბავშვი მხარზე შეისვა და ისე მიჰვარა დედამისს — კლდის დალს...

— მონადირევე ჩემო, — უთხრა დალიმ, — რით გადაგიხადო სამაგიერო? გინდა, ყოველდღე თითო შუნს მოგაკვლევინებ? არადა, თუ გინდა, ყოველ სექტემბერს ცხრა ჯიხვს მოგცემ, წვრილ არჩვს ყოველ კვირაში! თუ არადა, ის მირჩვენია, შენს ლამაზ დანიშნულზე უარი თქვა, ჩემთან დარჩე სამუდამოდ!

— არა, დედოფალო, სიყვარულს როგორ გაკადრებ?! ვერც ჩემს დანიშნულზე ვიტყვი უარს. ისევ ის მირჩვენია, ყოველ სექტემბერს ცხრა ჯიხვი მომაკვლევინო, — უთხრა მოკრძალებით ყმაწვილმა.

სხვა გზა არ იყო. დედოფალმა აასრულა დანაპირები, მაგრამ ვაჟის უარი გულს მწარე ხინჯად ჩაესო. ვერ აპატია, რომ მოკვდავი დანიშნული არჩია კლდის პატრონის, დალის სიყვარულს.

ერთ დღეს მონადირეს ტყეში დანაპირები ცხრა ჯიხვი შემოეყარა. ერთი მათგანი ოქროსრქიანი იყო. დაუმიზნა მონადირემ ისარი ოქროსრქიან ჯიხვს. ასცდა ისარი ჯიხვს და ოქროს რქას მოხვდა. არ მიიკარა რქამ ისარი და მონადირეს შიგ შუბლში შეუბრუნა.

77. ტყაშაფას შურისძიება

ენგურის პირად, ლეხერის ხეობაშია გაშლილი დიდი მკვრული სოფელი ჯვარი. ამ სოფლიდან კილომეტრის მოშორებით აღმართულია ყვირას მთა. მთის წვერი წაბრტყელებულია და მასზე გაშლილია შესანიშნავი მწვანე ალპური სამოვარი. ამ მინდორზე სამი ქვა დევს. ერთი მათგანი მოგაგონებს მონადირეს მხარზე გადებული თოფით, ორი დანარჩენი — მეძებარ ძაღლებს, რომელნიც თითქოს მისდევენ მონადირეს.

ოდესღაც ჯვარში სახელგანთქმული მონადირე ცხოვრობდა. ერთხელ მონადირე ირემს გამოუდგა. ირემმა დაბურულ ტყეში შეი-

ტყუა. აქ მონადირეს ტყაშმაფა, თმაგაშლილი, ქათქათა ტანის შქონე ქალი შეხვედრია. ტყაშმაფამ შეიყვარა მონადირე და დაეძღვლა. და მას ნადირობაში არაჩვეულებრივი იღბალი მიეცა. ახლამანდღა მდამოებში ნადირი გაწყდა, ისე ბვერს კლავდა მონადირე ყოველ ნადირობაზე, გავიდა წლები...

მონადირეს მეტად ლამაზი ცოლი ჰყავდა. ქმარს იგი გულით უყვარდა. მონადირის ცოლი წუხდა, რომ ქმარი ძალზე ხშირად რჩებოდა ტყეში და მთელ დროს ნადირობას ანდომებდა.

ერთ დღეს ჩააცივდა ქმარს: რატომ არის, რომ შენ ყოველთვის ნანადირევით დატვირთული მოდიხარ, სხვები კი ხშირად ხელმოცარული ბრუნდებიანო. მონადირემ ცოლს ტყაშმაფას სიყვარულის ამბავი გაანდო. ის დღე იყო და ის დღე, ნადირობაში იღბალი დაეკარგა. ახლა მუდამ ხელცარიელი ბრუნდებოდა. ერთ დილას გამოვიდა ეზოში დაღვრემილი, უცებ თავისი ძაღლის ყუფა გაიგონა. ასწია თავი და დაინახა სულ ახლოს მდგარი რამდენიმე ირემი. თოფი მოიმარჯვა, ესროლა და ააცდინა — ამგვარი რამ არასოდეს არ დამართნია. განაწყენებული მონადირე ირმებს გამოუდგა. ირმებმა ყვირას მთისკენ შეუხვიეს. თითქოს აგულიანებდნენ მონადირეს და დასცინოდნენ: შეჩერდებოდნენ, შეხედავდნენ და გაიქცეოდნენ.

ის იყო, ყვირას მწვერვალს მიაღწიეს, რომ ერთ-ერთმა ირმებმა ადამიანის ხმით შესძახა მონადირეს: შეჩერდი, აღარ ისროლო, შენი აღსასრულის დღე დადგა. თქვი, როგორი სიკვდილი გირჩვენიაო.

მიხვდა მონადირე, ვინც გამოეცხადა მას ირმის სახით, მოაგონდა თავისი დანაშაულიც და იფიქრა: ჩემს მძორს აქ ნადირი შეჭამსო, ხედ ვიქცე, მწყემსები გამოივლიან და დამწვავენო, და ისევ ქვად ქცევა არჩია. მართლაც, იმავე წუთს ქვად იქცა მონადირე და მისი ორი ძაღლი.

ამბობენ, ყოველი წლის ამ დღეს, ყვირას მთაზე მონადირის თოფის სროლა და ძაღლების ყუფა ისმისო.

78. ...სამჯერ დაუსტკნენ და ისევ გაჰყავდებიან

სოფელ მაჭატიაში (ახალციხის რაიონი) უწინ ერთ მდიდარ კაცს უცხოვრია. იმდენი ცხვარი ჰყოლია, რომ გარშემო მთებს ჰყარავდა... ცხვარს რომ დაწველავენ, მთიდან სოფელში გრძელი

ხის დარი ქონდათ დადებული, რძეს დარში ჩაუშვებდნენ და სოფელში ჩადიოდა...

ერთხელ ერთი მათხოვარი წველის დროს ავიდა მთაზე, თავზე წაადგა მეცხვარეს და უთხრა: — ღვთის გულისათვის, რა ხანია, შავი ცხვრის რძე არ მინახავს გემოთი, ერთი მომაწველინე, რა იქნებაო, — შეეხვეწა მათხოვარი.

— ერთი ამ არაშადას უყურეთ, თეთრი ცხვრისა არ ეკადრება და შავისას თხოულობსო, — უთხრა მეცხვარეებს ცხვრის პატრონმა...

ამის გამგონე მათხოვარმა გადაწერა ჯვარი ცხვარს, ძაღლებს, მეცხვარეებს, ხარბ პატრონს და სულ ერთიანად გააქვავა. ყოველ ადღგომა დღეს, ღამით ქვეები ცოტა ხნით სულს ჩაიდგამენ თურმე: ცხვრები ბლავიან, ძაღლები ყეფენ, მეცხვარეებიც სამჯერ დაუსტვენენ და ისევ გაქვავდებიან.

ახლაც ისევ დგანან თურმე მთაზე გაქვავებული ცხვრები, ძაღლები და მეცხვარეები...

79. საპო დამე მახლა ტყაშმაფა ვალოდიას

ვალოდიას სამი დამე ეძახოდა ტყაშმაფა. მის ძახილზე ვალოდია მძინარე წამოფათურდებოდა ხოლმე. მეოთხე დამეს იგი ტყაშმაფამ წაიყვანა. ოთხ დღეს ეძებდა მთელი სოფელი ვალოდიას, მაგრამ ვერსად მიაგნეს. ბოლოს ნახეს ისეთ ადგილას, რომელსაც კაცი ვერსაიდან მიუდგებოდა. აქ ყავდა ტყაშმაფას ვალოდია. მეზობლებმა ეს ადგილი ცულით გაკაფეს, ხალხი რომ ნახა ტყაშმაფამ, უცბად გაქრა. ვალოდია მეზობლებმა სახლში წაიყვანეს. ამის შემდეგ ტყაშმაფა ისევ დასდევდა ვალოდიას. ძახილით დადლილ ტყაშმაფას სახლის ლაფაროსთან დასძინებია, თურმე. მეზობლები ჩუმად მისულან და თმა შეუჭრიათ. ამის შემდეგ ტყაშმაფა გადაკარგულა.

80. სპირს მარნის ალუბი

ერთხელ ქვემო ნიქოზში ვიყავი კვირაცხოვლობის დღეობაზე. საღამოთი წამოვედი სახლში (ზემო ნიქოზში). გზაში შემხვდნენ მეზობელი სოფლის (ხვითის) ახალგაზრდები. მითხრეს: ჩვენ მოკ-

ლე გზა ვიცით, ჩვენ წამოგვეყვი და იქიდან გადახვალ ზემო ნიქო-
სშიო. მეც წავყვი. უცერად, როცა სეთოს მარანს მოვატანეთ ეს
ახალგაზრდები დაიკარგნენ. ბევრი უძახე, მაგრამ პასუხი არაფერი
მცა. სეთოს მარანში, სოფლებების გადმოცემით, ალები ბუდობდნენ.
ამის გახსენებაზე თმა ყალყზე დამიდგა. ქულს ძლივს ვიკავებდი.
გადასახვევი გზაც არ იყო. უცბად, თეთრ ტანსაცმელში გამოწყო-
ბილი რამდენიმე არსება გამომიქროლებს, გამარტყამს და გაქრება,
ავღებები, გაიქცევი. ისევ გამომიქროლებენ, გამარტყავენ და გაქ-
რებიან. ასე მაწვალეს.

სახლში რომ შევედი, დედამ შემამჩნია ნაცემი რომ ვიყავი, თა-
ნაც ტალახში ამოთხვრილი. ვუამბე რაც გადამხდა. დედამ შეიცხა-
და: — უიმე, ბეჩავ, გადარჩენილხარ, შვილო! იქ ხომ ალები ბუდობენ
და გამვლელებს ტანჯავენო. ვილაცა დამისახელა, იმ ალებს უწვა-
ლებიათ და შერე მომკვდარაო.

81. ალს „უკულმა უნდა გეტყვას“

სოფ. ერედვში (ცხინვალის რაიონში) ერთხელ ალს თმა მოსტა-
ცეს. ისე ყავდათ დაბეჩავებული, რომ ყველაფერს აკეთებინებდნენ.
ოღონდ ყველაფერი უკულმა უნდა გეტყვა (თუ რამდენს მოტანა გინ-
დოდა „წაილე“ უნდა გეტყვა.) ერთხელ სახლში მარტო ალი და ბავშვი
დარჩა. ალმა, ბავშვის დახმარებით, თმა იპოვა. ეს ბავშვი შუა ცეც-
ხლში შეაგდო, თურმე, თვითონ კი წივილით გაიქცა.

82. ალს ფრის კოჭი შემობრუნებული აქვს

ალებს ფეხების კოჭი შემობრუნებული აქვთ... მამანემი, დიდ-
თოვლობას, შინმოუსვლელ სიძის საძებნელად წასულა. ერედვის-
კენ გაპყოლია გზას. ფრისში (სოფელია) ნაკვალევს ერგნეთისკენ
გადაუხვევია. იქ ერთი ბოგირი იყო და აქვე მკვდარი უნახავს. თო-
ვლის ნაკვალევს ეტყობოდა, რომ კოჭმოქცეულ ალს (ეშმაკს) გაეტ-
ყუებინა და მოკვლა.

83. საში ალი იკვანწებოდა

სოფ. ქორდში (სოფელია გორის რაიონში) დეიდა მყავდა. იქ
აველი და მათ ვენახში ვნახე საში ალი იკვანწებოდა, თეთრი კაბა ეც-
56

ვით, თმები გაწეწილი ჰქონდათ, თმა ფეხებამდე უწვედათ. მე შეგონა ჩვენებური ქალიშვილები იყვნენ. შემეშინდა. დეიდო, შევიღმა მითხრა: ნუ გეშინია, ესენი აქ ცხოვრობენო. ისინი გაქრნენ.

84. ალის სახლში მოხდა

...პაპაჩემი გაბრიელი დაახლოებით ორმოცდაათი წლის ყოფილა, როცა დაქვრივებულა. ერთ ზაფხულს ჩვენს სათიბ-საძოვრებში შუადღემდე რომ უთიბია ბალახი ცელით, მოულოდნელად ტყიდან გამოსულა ერთი თმაგაწეწილი და ტანისამოსშემოხეული ქალი, აუღია ცელის ტარის სიგრძის ჯოხი და სათიბის მეორე მხარეზე დაუწყო „თიბვა“... პაპაჩემს აჯავრებდა, მეც ვთიბავო. პაპას რამდენჯერ დაუძახნია: — აქ მოდიო, მაგრამ მას ყურიც არ უთხოვებია. მერე პაპა წასულა მისკენ, მაგრამ ის ქალი მაშინვე ტყისკენ გაქცეულა. პაპა დაბრუნებულა და თიბვა დაუწყო. ის ალიც კვლავ გამოსულა და იმასაც დაუწყო „თიბვა.“ პაპას გული მოსვლია. როგორ დავიჭირო ეს ქალიო და მოუფიქრებია: იმ სათიბის ბოლოში — ჭაობში შალაფა ბალახი დაუგლეჯია და თოკი დაუგრებია. ეს რომ აღმა დაინახა, ისიც ასე მოქცეულა. პაპამ მაგარი თოკი დაგრიხა, თურმე, ხეს გამოაბა, გაჭიმა — არ გაწყდა. ალიც ასე მოქცეულა... მერე პაპას ამ თოკით თავისი ფეხები მაგრად შეუკრავს, დაუნასკვია ერთი წვერით... ალიც ზუსტად ასე მოქცეულა. მერე პაპა გაბრიელი, თურმე, უცებ დასწვდა ცელს, ამოისვა ფეხებ შუა და თოკი გასხიბა. ალიც დასწვდა ჯოხს, ამოუსვა თოკს, მაგრამ ჯოხი ხომ თოკს ვერ გასჭირდა და მერე გახსნა დაუწყო. გაბრიელი მივარდა მასთან, დაიჭირა ალი. ამოიღო დანა და იმით მოაჭრა იმ ალს თმის მარჯვენა მხარის ნაწილი და მარცხენა ხელის ცერა თითის წამოზრდილი ფრჩხილი. ცხვირსახოცში შეახვია, თურმე, და საიმედოდ უბეში ჩაიტენა. შემდეგ შეაჭრა თოკის ნასკვები და გაუშვა, მაგრამ ალი აღარ გაქცეულა და სადამოთი წაყოლია სახლში.

თმა-ფრჩხილის მარჯვენა-მარცხენა მხრიდან შეჭრას ის მნიშვნელობა ჰქონია, რომ ალი ყოველთვის ადამიანის გვერდით ყოფილიყო შრომასა და ცხოვრებაში და არცერთი მხრიდან დალატი არ ჩაედინა. ამაზე გლეხები იცინოდნენ და ამბობდნენ: — „აი, მოხერხებაც ამას ქვიაო.“

სახლში მოყვანისთანავე აღს მთელი მეზობლის დედაკაცები და ბავშვები გარს შემოეხვივნენ. პაპანქმმა გაბრიელმა ერთი ვარსკვლავი ძალუა დედაკაცი ცალკე გაიყვანა, რაღაცეები უთხრა და მტრად აღს მის მიმართა: — ალიკო! შენ დაღლილი ხარ და შშიერიც, წადი ცოტა ხანს ამ ქალთან, შეგანაყრებენ და მე კი ვახშმის სამზადისს შეუდგებიო. ალი წაყოლია იმ ქალს, სხვებიც გაპყოლიან თან. გაბრიელს დრო უხელთია. წერაქვი და ნიჩაბი აუღია, სახლში შესულა მარტო, კარები ჩაუკეტავს; მერე შუა კერიის ცეცხლი გადაუბურტყია. ამოუთხრია ღრმა ორმო, თაროდან ცარიელი თიხის ქილა ჩამოუღია, შიგ ჩაუდგია აღის თმა და ფრჩხილი, ზედ სიპი ქვა დაუფარებია, ორმოში ჩაუდგია და მიწა მიუყრია, დაუტყეპნია, ნაცარ-ნაღვერდალი ისევ თავის ადგილზე მიუწვევია... ბაკიდან გამოყვანილი ჭედილა დუკლავს, მერე მიაკითხა, თურმე, აღსა და ქალებს: — ახლა მომეხმარეთო. ისინიც მოხმარებიან. ცოტაოდენი სასმელი უშოვიათ და შინაურული ქორწილი გადაუხდიათ. დაღლილ მამაკაცებსა და ქალებს მალე დაუძინიათ. ალიც ცოტა მოშორებით წამოწოლილა გაბრიელთან. როცა ყველას დაუძინია, ალი ამდგარა, გაბრიელის ტანსაცმელი და მთელი სახლი სულ ერთიანად გადაუქოთებია, მაგრამ თავისი თმა და ფრჩხილი ვერ უპოვნია.

ალებს წესად აქვთ: სანამ მათი თმა და ფრჩხილები ვინმესთან იქნება გადამალული, როგორც ძვირფას განძს, ისინი ეძებენ. თუ ვერ იპოვეს, მერე ბედს ემორჩილებიან, იმ კაცთან რჩებიან, ხოლო თუ მიაგნეს, მაშინვე გაიტაცებენ და ისევ ტყეში გაიტყვევიანო. პოდა, იმ აღმაც, რახან ვერ იპოვა თავის თმა და ფრჩხილი, დარჩა გაბრიელთან, როგორც ერთგული ცოლი და მეგობარი. ყველაფერს, თურმე, კარგად აკეთებდა, მუშაობდა ქმართან გარესამუშაოზე. ოჯახსაც წესიერად უვლიდა.

გავიდა ერთი წელი. პაპანქმი გაბრიელი ოჯახის ბავშვმა გააბრანა, რისთვისაც ორიოდე სილა წაუთაქა. როცა გაბრიელი შორს სამუშაოზე წავიდა, ბავშვმა სამაგიერო გადაუხადა: მივიდა აღთან და ასე უთხრა: — მე მალლა ბანის სარკმელიდან ჩუმაღ ვუყურებდი პაპას, როცა თმა და ფრჩხილები პატარა ქილით კერის ცეცხლის ქვეშ დამალა მიწაშიო.

ალი სწრაფად ეცა კერიას. ამოთხარა, იპოვა თავისი თმა და ფრჩხილი, გაიტაცა თან და ისევ ტყისკენ გაიტყა. მას დიდხანს ეძებდა გაბრიელი, მაგრამ ამაოდ. ალი ვეღარსად იპოვა.

...ერთხელ მე ვნახე ხუთი ალი. ჩვენს სოფელში, გაღმავალად, ქედზე, ტყეში ხარებს ვაძოვებდი. საღამო ხანს, ღვთისმოსილის ქელიდან, უცბად, მომესმა უცნაური კისკისი და ხმაური. დავინტერესდი და იმათკენ წავიქცევი. როცა მივუახლოვდი, დავინახე ხუთი თმაგაწეწილი, ტანისამოსშემოხებული ქალი — ხატისვაკუსე. ერთი, — ტაშს უკრავდა, ერთი — დიდ ქვაზე ხელებს ატყაპუნებდა და სამი კი — აქეთ-იქით დახტოდნენ, კისკისებდნენ, რაღაცას იძახოდნენ. შუე ახალი ჩასული იყო. მე ჯერ კარგა ხანს ვუყურე და როცა დავრწმუნდი ალები არიან-მეთქი, შემეშინდა და უძალ უკან გამოვბრუნდი, გამოვიქეცი.

86. ალი ოჯახის პატრონის სახეს იღებს

სოფ. მეღვრეკისში დედანაშვილების ოჯახში (დედაჩემის გარე ბიძაშვილები იყვნენ) ჰყავდათ ალი. აღს ყველგან ხელავდნენ (ბაღშიაც იჯდა და რაღაცას ქსოვდა). — კატო, რას შერები, რასა ქსოვო? ის ხმას არ გასცემდა. — უი, ალი იჯდა იმ ბაღშიო (კატუნათ ბაღშიო). ალი მოხუცი ქალია. ის პატრონს ემსგავსება. ამიტომ დაუძახა მეზობელმა: — კატო, რას შერებიო.

სანამ ეს ალი იმ ოჯახში ცხოვრობდა, ოჯახის არც ერთ წევრს ბავშვი არ შერჩა. წამოვიდოდა როგორც ქარი და ბავშვს გაართყამდა ლოყაზე, ბავშვი კვდებოდა. მკითხავმა ურჩია: აქედან გადადიოთ ისე, რომ არაფერი წაიღოთო. მართლაც, ასე გააკეთეს. მერე გაუჩნდათ შვილები და შერჩათ.

87. ალპი ლიახვის ტოტს სწავიტავდნენ

...ალები ლიახვის ტოტს სწავიტავდნენ. ქვებს არახუნებდნენ. თან იძახოდნენ: „ბიჭო, აქეთ, ბიჭო აქეთ, მოგვეხმარეთო!“ ვინც მივიდოდა, ქვევით გაიტყუებდნენ, ნაცემ-ნაბეგვს გამოუშვებდნენ უკან. თვითონაც არ იცოდა, თუ ვინ ცემა.

ერთი ჩვენი სოფლის მოხუცისაგან მაქვს გაგონილი: ღიბიანე გადმიდან, სოფ. შერთულიდან მოვდიოდი და გაშლილ სუფრასთან ქალებს ფერხული ჰქონდათ გამართული, ცკკვადნენ. მეც მიმიწვიეს, მაცკკვეს. ბოლოს ერთი ქალი გამომყვა უკან და მითხრა: თუ გინდა ბედნიერი იყო, ცოლად წამიყვანეო. ხელი რომ გვაქნით, არაფერი არ იყო, ქალი გაქრაო. ამის შემდეგ ის კაცი ავად გახდა და მალე გარდაიცვალა.

89. ალი თმას ივარცხნის

ალი ახალგაზრდა, თერამეტი წლის ქალია. აქვს გრძელი, შავი თმა, რომელიც კოჭამდე სცემს. ტანზე არაფერი აცვია. ერთავად წყალში ზის. ზოგჯერ ქვაზე შემოჯდება და თმას ივარცხნის. თუ ვინმე მიეპარა და თმა მოაჭრა მაკრატლით, მაშინ როგორც ჩვეულებრივი ქალი ისეთი ხდება. შეიძლება ცოლადაც გაჰყვეს თმის მომჭრელს. ბოლოს მაინც იძიებს შურს. თავის თმას ან წაჭრილ ფრჩხილს იპოვის, მოკლავს ოჯახის წევრებს და გაიქცევა.

მარანასში (სოფელ ტყვიავის ახლოს) რაზმამეების სახლში ალი შემოსულა ბუხრიდან და ბავშვებს აშინებდა. ერთ-ერთი ბიჭი გარეთ ვედარ გამოდიოდა. სულ ალი ელანდებოდა. ის ქალი იმნაირად ეღრიჯებოდა, რომ ბიჭი დაამუნჯა. ამ ალისთვის თმა და ფრჩხილები მოუჭრიათ და შეუნახიათ, ამის შემდეგ როგორც ოჯახის წევრი ისე ყოლიათ. აღს უპოვნია თავისი ფრჩხილები და თმა. დაუწყველია ეს ოჯახი და გაქცეულა. ამ ოჯახიდან დარჩენილია ერთი რძალი, დანარჩენი სულ დაიხოცა.

90. ალი ციბოს ვენახში

ბავშვობისას მეუბნებოდნენ: ლაგურაშვილი ციბოს ვენახთან არ გაიარო, თორემ ალი წავიყვანსო. — როგორია ალი-მეთქი? შიპასუხეს: — გაწეწილი, დიდთმებიანი ქალიაო. — ციბოს ვენახში რად არის-მეთქი? — შეეჩვია ციბოს ვენახს და ადარ სცილდებაო. ჩემი ამხანაგის (კატო ხუციშვილის) ვენახი ციბოს ვენახთან გვერდით იყო. კატო მეუბნებოდა: ალის სიმღერა გავიგონე ციბოს ვენახიდანო:

დაბნელება თუ არა, გზაზე გამოვა, დაუხვდება გამკვლელს თმა-
გაშლილი და ხელებგაშლილი. წაიყვანს და თავის ჭკუაზე ატარე-
ბსო.

91. ღველი მონადირე და ღვე

— ბოხენი ყოფილან გვარად ღველები: თაზი, თემირა და მა-
მუკო. წასულა სანადიროდ თაზი, შვილი წაუყვანია. დაუნთიათ და-
მე ცეცხლი ტყეში. შუადამისას მოსულა ბანჯგვლიანი დევი და ჩა-
მომჯდარა ცეცხლის პირას. თაზის თოფი მუხლთ შუა ედვა. მოუ-
მართა თოფი და ესროლა. გავარდა თოფი და გადავარდა დევი ბეჭ-
ზე. — ერთიც მესროლეო, — დევი ეუბნება თაზის. — არაო, მაძანქმს
ერთის მეტი არ დაუბარებიაო. — აი, შენ დედასაო!

თურმე მეორედ რომ ესროლოს, გამთელდება. მეორე დღეს ჩასუ-
ლა ხვეში, ყურები დაუჭრია. იმ დევს დაუწვევლია: — ბოხენი არც
აშენდეთ, არც გადაშენდეთო...

მართლაც, სანამ იმ სოფელში ცხოვრობდნენ, არ მრავლდე-
ბოდნენ.

92. ღვეს შვილი

უკნახოს დევების ნასახლარებია, იმ ადგილს ვეძახით დინიფ-
ხოს... ის დევები დღე არავის უნახია, მარტო ღამით ეჩვენებოდათ.
ერთი დედაკაცი წასულა დაკარგული ძროხის საძებნელად, ქმარი
უფრო ადრე იყო წასული, მაგრამ უკან არ დაბრუნებულა. დედაკაცს
გზაში დევი შეხვედრია, ქმარი ჰგონებია (ქმრის სახით შეხვდა).
(დევს უთქვია) აქ დაწვეთო. დაწოლილან ისე, როგორც ცოლი და
ქმარი. იმ ქალს ორი შვილი გასჩენია, ორივე ვაჟები. „ოჭებ უკუდმ
ხქონდავ.“ ხუთი წლის რომ გამზდარან, სულ წყალში მჯდარან...
პურსაც იქ ჭამდნენ. ქმარს ეს ბავშვები დაუხოცია, რას გვანან, ესე-
ნი ჩემი შვილები არ არიანო. ტანად მოსულები (ზორბები) ყოფი-
ლან, ტანისამოს არ იჩერებდნენ, ისეთი ბალანი ესხათ, როგორც მა-
ტყლი. ოკრო-ბოკროდ (აცა-ბაცეთ) ღაპარაკობდნენ...

93. ღვივის სახარული ძალი

გერის წმინდა გიორგის სალოცავში მიდიოდნენ მჭედლიძეების გვარის ხალხი. ერთ-ერთ მჭედლიძის ქალს, თურმე დევიან ჰქონია საქმე და მას სალოცავში მისვლა არ შეეძლო, როგორც უწმინდურს. როგორც კი გავიდნენ სახლიდან, ატყდა საშინელი ჭკუაქუხილი. ქალი მიხვდა თუ რაში იყო საქმე და თქვა: — ურემი გააჩერეთო. ჩამოვიდა ურმიდან და სახლისაკენ გაემართა. მაშინათვე გამოიღარა. დანარჩენებმა კი გზა განაგრძეს.

94. ღვივან მოჭიდავი

მე მოვსწრებივარ, რომ ჩემი მეზობელი სოსა მინდიაშვილი იტყოდა: ღამით გამოძიბახებდა დევი, გამოვიდოდი და დავეჭიდებოდიო (თვითონ მოჭიდავე იყო), რომ დავძლევი, გაქრებოდა. ცოლთან რომ მივიდოდი, მეტყოდა: ასე რამ დავღალაო.

95. ღვივან მოჭიდავის ნაამბობი

...მე ალი არსად მინახავს, მაგრამ დევი კი ორჯერ დამეჭიდაო. ერთხელ მთვრალი მოვდიოდი ჭალაზე, რომ ჩამოვედი უღლისხვეთან, იქ ვაკეზე დევი შემხვდა შავნაბადწამოსხმული და მითხრა — ვიჭიდაოთო. მე მაშინათვე მოგვერდი ავუგდე და მალლა აწვეით მიწაზე დავეცი (დავენარცხე), ის კი იქით ხარხარებდაო. მერე მეორადაც ვიჭიდავეთ. ისევ მე დავეცი მიწაზე... ამის შემდეგ პირჯვარი დავიწერე და ვთქვი: ღმერთო, წმინდა გიორგო, მიშველეთქო. იმწუთშივე თეთრცხენზე ამხედრებული თეთრწვერა კაცი გამომეცხადა და მითხრა: — რა ვიჭირსო. მე ვუთხარი, რაც მოხდა. — ის დევი ყოფილა, სხვა დროსაც მახსენე და გიშველიო. ესა თქვა და ისიც გაქრა... ყველა გლეხმა ქუდი მოიხადა და პირჯვარი დაიწერა: — წმინდა გიორგის უშველია შენთვისაო.

96. მონადირე ჯამაგიძე და ღვივი

მთელი ტყე მოიარა ჯამაგიძემ, მაგრამ ნადირს ვერსად მოჰკრა თვალი. ღამდებოდა და აღარ იცოდა ხელცარიელი როგორ დაბრუნებოდა.

ნებულიყო შინ. აი, ჩამოიქროლა ირმების ჯოგმა. ესროლა თოფი და ირემი გადატრიალდა. შინ ვედარ წავიდოდა. ჩამოათრია ირემი იქვე იორის მახლობლად, იქ, გზის პირას, ერთი პატარა წყნარ ფარეზში მოდიოდა. დაანთო ცეცხი, წამოაცვა ხის შამფურზე ირმის მწვადე-ბი...

ცოტა ხნის შემდეგ მოისმა ლაწუნი... რაღაც იორს გადმოხტა... უკითხავად მოვიდა. დევი იყო, ნამდვილი დევი, შავი ბალანი ესხა ტანზე.

— მოიტა, ერთი, ეგ მწვადი მომაწოდე, — უთხრა დევმა ჯამაგიძეს.

...დევმა გაუსვა პირი და შეყლაპა ყველა. ერთ შამფურს შიდაყოლა მეორე, მეორეს — მესამე... — მოიტა, ჩამოჭერი, ნახვარი ირემი შეჭწვათო... დევმა ისიც თვალის დახამხამებაში გადასანსლა...

— „ეს მეც არ დამინდობს შესატყმელადო,“ — გაიფიქრა შეშინებულმა ჯამაგიძემ... შეუმჩნევლად თოფი მოიმარჯვა... ესროლა მონადირემ და ბეჭებში მოარტყა, ესროლა მეორეც... დევი დაეცა და ივრის ხევში ჩაგორდა. — მესამეცო! — წამოიყვირა დევმა. — წმინდა გიორგიმ გაასამოსო! — დაუძახა პასუხად ჯამაგიძემ და მოუსვა შინისკენ. უსულო დევი კი ივრის ტალღებმა წაიღო.

97. დევები შეხვეულ ხარს აცოცხლებენ

ყოფილა ერთი მეტად ღარიბი გლეხი... წისქვილში საფქვავეი წაულია და დარჩენილა დამით... რომ დაღამებულა, ერთი დევი სტუმრებია. კაცს ძალიან შეშინებია, მაგრამ დევს უნუკეუებია: — არაფერს გერჩი, წამომყევი, შვილი უნდა მოგანათვლინო... კაცი გაჰყოლია. დევს მიუყვანია სადღაც ერთ გამოქვაბულში, სადაც სხვა დევებიც ყოფილან. დევებს დაუძახიათ: — პაპი ლოჭყედა შვილებდო! (ნათლია მშვიდობით მობრძანებულაო).

კაცი ჩუმად იყო. დევს შეუსრულებია ყოველგვარი წესი, რაც ნათლობის დროს არის მიღებული... შემდეგ მოამზადეს ვახშამი, დაკლეს ერთი ხარი. ამ კაცს გაუკვირდა, თავის მეზობლის ხარი იცნო. ვახშამი რომ დაამთავრეს, ხარის ძელები აკრიფეს და ერთად დადვეს, შეუბერეს ძელებს და ხარი გამთელდა.

იმავე ღამეს ეს კაცი დევმა წისქვილში დააბრუნა და დალოცა. კაცმა რომ წისქვილი დაათვალიერა, საესე აღმოჩნდა ფქვილით დევმა წასვლის წინ დაარიგა, ეს ამბავი არხად გაამხილა, თორემ იღბალს დაჰკარგავო.

გამდიდრდა ღარიბი კაცი! დიდხანს შეინახა საიდუმლო, მაგრამ ბოლოს სოფელელებს მაინც ეჭვი შეეპარათ, თუ საიდან აქვს ამდენი ქონებაო; მალე მისმა ცოლმა საიდუმლოება გათქვა და სოფელს ამბავი მოედო.

ამის შემდეგ ეს ოჯახი გაღარიბდა. ის ხარი კი დევებმა რომ დაკლეს, კაცმა მეორე დღეს მკვდარი ნახა.

98. ქაჯავეთშიან მოტანილი ოქროს ფანდური, ოქროს საცერი, სამართბელი, სასრევი და საფაო

წმინდა გიორგის ქაჯავეთში ხორციელი კაცი გაუყოლებია, სადღაც კლდეში სული ამოურიდებია ამ კაცისთვის და ისე შესულან ქაჯავეთში. ქაჯებს „საფეხნო ხქონივ გაკეთებული.“ სპილენძის მჭედელი ყოფილა. წმინდა გიორგი სამჭედლოში შევიდა, იმ კაცის სული თან შეჰყვა. გიორგის მჭედლის საჭედი სინა (სპილენძი) მოუხიბლავს (გაუთვალავს, დაუმისნია), თუკი ამ სინას გამოიღებენ, — გრდემლზე დადებენ და კვერს დაჰკრავენ, სინა დაიმსხვრევა და ხალხს ე. ი. ქაჯებს ამოწყვიტავს... სამჭედლომ იქუხა სულ ერთიანად და ნაფორტებად (ნაკუნებად) ცისკენ გაედინა (წავიდა)... გრდემლი და კვერი ცხენზე შეაგდო გიორგიმ, რაც იმ ქაჯებს საქონელი ჰყავდათ, გამორკვა... ერთი ცალრქა ძროხა ერია იმათში... წმინდა გიორგის ხალხისთვის უთქვამს: როცა ჩემი სახელობის ლუდს მოხარშავთ, „ამ ქაჯავეთური ფურის რქით აწყევით სალუდე ფორით“... ქაჯეთიდან ამოტრანია გიორგის „კიდევ ცხრა ძალიანი ოქროს ფანდური, ოქროს საცერი, სამართბელი, სასრევი.“

99. მეორეჯერ ღარტვა არ შეიძლება

აქ, ჩვენთან, ერთი თავაძე ყოფილა. მას ქაჯი შეხვედრია. ამოულია სატყვარი და დაუკრავს. ქაჯი აყვირებულა: — „თავაძემ მომ-

ვლა, სპირიდონამ მომკლაო.“ მეორე ქაჯი შეპასუხებია: — „არ ვითხარი? სატვეარი ჰკიღია წელზე და მოგკლავს-მეთქი!“
მეორეჯერ რომ შემოეკრა სატვეარი სპირიდონ თავაძებს გააცოცხლდებოდა. ქაჯებს სატვერის ძალიან ეშინოდათ.

* * *

ქაჯი აქ წისქვილში მოდიოდა, აშინებდა მეწისქვილეს. შედიოდა შიგნით, ხანდახან წყალს გადაჰკეტავდა და წისქვილს აჩერებდა.

100. მადის ძალი და ლილუაშვილი

ყოფილა ბაგინეთის ქვემოთ მოსახლე ვინმე ლილუაშვილი. იმას ოჯახში მოსდიოდა ქაჯი. ეს კაცი მარანში წვებოდა. მარანში მოდიოდა ქაჯი და ამ კაცთან წვებოდა. შეიტყო ამ კაცის ცოლმა. ნახა, რომ ქაჯსა და კაცს ერთად სძინავთ. ბალნით არიან ერთმანეთთან გადახლართულნი. ცოლმა მძინარე ქაჯს თავი დაბანა, კულულები გაუკეთა. გამოედვიდა ქაჯს. მოისვა თავზე ხელი, ბიჭოს, ეს რა მაქვსო. მერე ქაჯს უთქვამს: მე აწი აქ აღარ მოვალო. რა პატივი უცია ჩემთვისო. ქალი რომ კარგად მოემსახურა, იმიტომ წავიდა. ის ქაჯი ქალი ყოფილა.

101. მურმე მონა და მადეა

უხსოვარ დროში ერთ სოფელში ცხოვრობდა ერთი კაცი, სახელად მოსე ერქვა. ოჯახს ტყეში მუშაობით ინახავდა. ამზადებდა საწნახლებს, გობებს და ხის კოვზებს. ტყე სოფლიდან რამდენიმე კილომეტრით იყო მოცილებული. მოსეს გვიან ღამით უხდებოდა შინ დაბრუნება. ერთხელ გვიანობამდე იმუშავა, მთავარიანი ღამე იყო, შინ დატვირთული ურმით ბრუნდებოდა. მთვარის გამო ურმის გრაქის ანთება დაავიწყდა. ისიც დაავიწყდა, რომ გზად ერთი დაწყველილი ადგილი ჰქონდა გასავლელი. აქ ხშირად ქაჯები ხვდებოდნენ ადამიანებს.

როცა დაწყველილ ადგილს მიუახლოვდა, ქალის ხმა შემოესმა მოსეს, სახელს ეძახდა. აღბათ, მეზობლის ქალია და საქონელს და-
5. ა. ცანავა.

ექებსო, იფიქრა მოსემ და მისკენ გასწია. ხარი და ურემი კი იქვე დატოვა. როცა ოციოდე არშინი გაიარა ტყეში, ერთი ხის ძირას დამჯდარი ქაჯი დაინახა. ეხლა კი მიხვდა მოსე რაშიც იყოს წაქმე და მოკურცხლა უკან. როცა ურემთან მივიდა, ნახა, რომ ურემს ქაჯები შემოსეოდნენ და მისი მთელი დღის ნაოფლარს ხრამში ყრიდნენ. მოსე რომ დაინახეს, გადიკისკისეს და ხრამში გადახტნენ. მოსემ დაფეთებული ხარები ძლივს დაიყოლია და დაღონებულმა გასწია სახლისაკენ.

ის დღე დაიმახსოვრა მოსემ და არასდროს გვიან სახლში არ დაბრუნებულა. ყოველთვის დღის სინათლეზე ბრუნდებოდა.

102. ქაჯები სამხრს უკულმა აკეთებენ

ქაჯეთში — ქაჯები ანუ ეშმაკები ყველაფერს უკულმა აკეთებენ, უკულმა ლაპარაკობენ (ერთმა მეორეს რომ უთხრას სახლი დაანგრიო, ის მეორე სახლის აშენებას დაიწყებს). ქაჯები ანუ ეშმაკები ცხოვრობენ კლდეებში, კლდის გამოქვაბულებში.

ქაჯი ადამიანს შეიძლება ეჩვენოს ლამაზი ქალის სახით, ან კიდევ საშინელი სანახავი იყოს. ქაჯები ცხოვრობენ ძველ ნასახლარებში, მიტოვებულ სოფლებში, ძველ ნაფუძარებში. ასეთ ადგილებს „ნახოვლარებს“ ეძახის ხალხი და „ფინთ ფუძეს.“

იმ ადგილებზე გავლისას, ღამით, კაცს შეიძლება აესიონ ეშმაკები (ქაჯები). ისინი უჩინრად მიჰყვებიან კაცს და თავის სახელს მისძახიან. მათ შეუძლიათ კაცი გააგიჟონ ან კლდეზე გადააგდონ.

ღამით მიმავალმა მგზავრმა შეიძლება დაინახოს ცეცხლი მინდორში ან ტყის შუაგულში. ცეცხლის გარშემო ჩანან ადამიანისმაგვარი ანრდილები...

ქაჯებს კოჭი მოქცეული აქვთ.

103. შხაკის (მაჯის) ნასწავლები

ერთხელ ერთი ფშაველი კაცი სათიბში ყოფილა. უცებ ტყიდან გამოსულა ეშმაკი (ქაჯი). ფშაველს ის დაუნახია, მაგრამ მისთვის ყურადღება არ მოუქცევია და თიბვა გაუგრძელებია. მაშინ ეშმაკს

ხის ცელი გაუკეთებია და ფშაველის გასაჯავრებლად თიბვა დაუწყია. სინამდვილეში კი არ სთიბდა, არამედ ბალახს სთელავდა. ვწუწვნი ველს ხერხისათვის მიუმართავს. ტყეში შევარდნილა, წნელე გამოვუტანია და თავის ფეხები გაუკრავს ამ წნელით. ეშმაკსაც იგივე გაუქმორებია. ფშაველს ცელისპირი ამოუსვია წნელისთვის და ფეხები გაუთავისუფლებია. ეშმაკს თავისი წნელი ველარ გაუჭრია ხის ცელით და ფეხშეკრული დარჩენილა. ფშაველი იშვამსვე მივარდნილა, დაუჭერია ეშმაკი, დაუჭრია მისთვის ფრჩხილები და სახლში წაუყვანია. სახლში მისულ ფშაველს წელიდან ხანჯალი მოუხსნია, ქარქაშში ეშმაკის ფრჩხილები ჩაუყრია და კედელზე ჩამოუკიდია. ფრჩხილებდაჭრილი ეშმაკი ველარსად წავიდოდა. მას ეშინოდა ხანჯლისა და, რა თქმა უნდა, ფრჩხილებს თვითონ ვერ დაიბრუნებდა.

ამ ოჯახში ეშმაკი შვიდ წელიწადს დარჩენილა, ამ ხნის განმავლობაში ეშმაკს მათთვის ყველაფერი უსწავლებია: საჭმლის დამზადება, ბალახეულით მკურნალობა და სხვა. წყლის მოსატანად ყოველთვის ის მიდიოდა, მან კარგად იცოდა თუ წყლის რომელი ნაკადი იყო სუფთა. რძესაც ეშმაკი უდღევებდა. მისი შედღვებილი კარაქი იმდენი მოდიოდა, რომ სადღვებლიდან ვერ ამოლევდნენ თურმე.

მეშიდე წელს ეშმაკს უთქვია: ახლა კი გამიშვით, ვგრძნობ უნდა მოკვდე და თუ აქ გავთავდი, თქვენთვისაც უარესი იქნება და ჩემთვისაცო. ოჯახს რო გავცდები არაფერი დამიძახოთ, სანამ წყალში არ გავალო.

ოჯახის პატრონს აუსრულებია თხოვნა. ეშმაკი წასულა მაგრამ იმ ოჯახის წევრი, მოხუცი კაცი, უკან გამოდევნებია და დაუძახია: არაყისგან ავად გამხდარ კაცს რა უშველისო? ეშმაკი მობრუნებულა, მოკლე პასუხი გაუცია: — ისევ არაყიო. შემდეგ ქვა აუღია, მეორე ქვისთვის დაურტყია და დაუწყევლია:

სუ ჯიელები გასწყდება თქვენს ოჯახშიო.

ამის შემდეგ იმ ოჯახში სუ ჯიელები იხოცებოდნენ.

104. თორღვას ჯახში მაჯახა ანუშს

თორღვა ერკლე მეორის უკანონო შვილი იყო. ერკლე ერთხელ მთაში რაღაც საქმეზე ასულა. იქ რამდენიმე დღეს დარჩენილა და ქალთანაც კავშირი დაუყარებია. დაბადებულა ბიჭი სოფ. მუცოში.

იგი სწრაფად წამოზრდილა, თორღვას მუცოში თავისი ციხე-სი-
მაგრე აუშენებია, შემარი ყოფილა, ფშავი დაუმონებია და მისთვის
ბევარა დაუდვია — კომლზე თითო შიშავი ცხვარი, თიდო არწივის
მხარი (ისრისათვის) და თითო ნაცრიანი ტომარა (ზამთარში თო-
ვლიანი გზების გასამშრალეზად).

თორღვა ქაჯეთში ჩასულა. იქ მისთვის ქაჯს (იგივე ეშმაკს)
ჯაჭვი უჩუქნია. ამ ჯაჭვს სასწაული გამძლეობა ჰქონია, არც ტყვია
კვარებოდა და არც ისარი, მაგრამ თორღვა თუ გაიხდიდა და მიწა-
ზე დადებდა, ჯაჭვი გველივით გაცურდებოდა.

ერთხელ თორღვა არჭილოს აბანოში წასულა. ჯაჭვი გაუხდია,
იქვე დაუდვია, მაგრამ ჯაჭვი გაცურებულა და დაჰკარგვია. თორ-
ღვას ვედარ უბოვია თავის დამცველი. წასულა უკან. გზაში ჩონთა
შეხვედრია, რომელსაც თორღვა ისრით მოუკლავს.

- ჯაჭვი რა უფავ, თორღვაო,
ეშმაკის ნაჩუქარიო?!
- გავწირე არჭილოზედა,
გაქანდა, როგორც ღვარიო,
გამაუყენე შწვერები,
ვერ მაუჭებნეს კვალიო.

105. საღ არის მაჯავეთის ძველანა?

ფშავლების წარმოდგენით, ქაჯავეთი არის ისეთი ქვეყანა, სა-
დაც ავსულები ცხოვრობენ. ისინი ბრძენები არიან, მაგრამ ბორო-
ტნი. ქაჯავეთი არის უდაბურ ადგილას, კლდოვან ადგილას, უსიერ
ტყეში.

ქაჯავეთში ჩასვლა ყველას არ შეუძლია, იქ მიდის მხოლოდ ის,
ვისაც შესწევს ძალა, აქვს სიბრძნე და სათანადო გამოცდილება.

ქაჯავეთში სალაშქროდ დადენილა ხახმატის ჯვრის წმინდა
გიორგის ხატი. მას დაულაშქრავს ქაჯეთი და იქიდან ძროხის
რქა წამოუღია, რომელიც ადრე ხახმატის ჯვრის წმინდა გიორგის
ხატში ინახებოდა. ქაჯეთიდან მოტანილ ფურის რქაში ვრთი ლიტ-
რა ქერი ჩადიოდა — ამბობენ მოხუცებულები.

ადამიანებიდან ქაჯეთში ჩასვლა თორღვას შეეძლო.

ალი ტყეებში დადის და ცხოვრობს. ქაჯები კი — გამოქვაბულებში, კლდის ღრმულებში, ნანგრევებში. კლდეზე მცოცავ კაცზე იტყვიან: როგორ ქაჯივით აძვრაო (დაძვრებაო). ქაჯს შეუძლია ჰერში გაუჩინარება. იგი წყალში არ იძირება, ფეხით გაივლის ხოლმე მდინარეზე.

107. ჭაჯები და მათი უფროსი

ბაბუაჩემისგან ვიცი, რომ ქაჯები დაფრინავენო. ხეზე მოქუჩდებოდნენ. ერთი ჰყავდათ უფროსი. ის იტყოდა:

— აბა, შენ რა გააკეთე დღესო?

— ერთ კაცს თვალეები დაუბრმავეო. მეორე ეტყოდა:

— მე წყალი დაუშრე სოფელს, ეხლა ორი კილომეტრიდან ეზიდებიან წყალსო. მესამე ეტყოდა:

— ერთი ბატონიშვილი გავაგიჟე, ოფოფები შეუსხი თავშიო. ეს ვინც გაიგოს იმან კატას სამი ბეწვი გამოაცალოს, აუხრჩოლოს და ის ბატონიშვილი კარგად გახდებო.

108. ჭაჯები შუს იპირღნენ

ჭიაკოკონობას, აღდგომის წინა კვირას, ოთხშაბათობით, დაანთებდნენ დიდ ცეცხლს ქაჯების შესაშინებლად. ამ ცეცხლს გადაახტებოდნენ, იტყოდნენ:

ქაჯო — გამოდი,

ანგელოზო — შედიო.

ამას სამჯერ იმეორებდნენ.

ქაჯები ცხოვრობენ ტყეში, ხეზე აქვთ გაკეთებული ბინა. ქაჯებს განეჩილი თმები აქვთ. ბეჭებზე ფრთები ასხიათ, ფეხები წვრილი, მაიმუნის ფეხებივით დაგრებილი. ფეხებზე და ხელებზე გრძელი ფრხხილები წამოზრდიათ.

წყალზე რომ გადადიოდნენ, არ იძირებოდნენ. ბაბუაჩემისაგან გამიგია, რომ ქაჯებს შეუძლოთ მდინარის დაშრობა, და შხის დაჭერა.

მზე რომ არ იქნებოდა, კაცი ვერც აქეთ წავიდოდა და ვერც იქით. მზეს მიეპარებოდნენ, დაიჭერდნენ და თავიანთ ტომბაკაში მისწავებდნენ, როცა მოესურვებოდათ, გაუშვებდნენ.

109. შხესთან მიხაპალი ბიჭი და ქაჯაბი

ბიძაჩემისგან გამიგონია, რომ ქაჯები კლდეებში ცხოვრობდნენ, — კლდის გამოქვაბულებში ჯგუფ-ჯგუფად, ვერ ეტეოდნენ ისე ბუვრნი იყვნენ.

ერთ ბიჭს ჰქონია ხმალი, რომელიც ისეთ წყალში იყო ამოვლებული, რომ ყველაფერს ჭრიდა. ეს ბიჭი თურმე მზესთან მიდიოდა და გზაზე ქაჯებს გადაეყარა. თავის ხმლით დაუხოცია ყველა ქაჯი და კლდიდან გადმოუყრია.

ამას რომ გვიყვებოდა ბიძაჩემი, ამ დროს ბებიამ სხვებიდან სიმინდით სავსე ტომარა გადმოაგდო და ჩვენ შევშინდით: ქაჯები ხომ არ გადმოყარაო.

110. ქაჯების უფროსი

ქაჯები უფრო მეტად კლდის გამოქვაბულებში ცხოვრობენ. ქაჯს შეუძლია ფრენა. წყალზე ისე გაივლის, ფეხს არ დაისველებს. შეუძლიათ მდინარის დაშრობა; ხიდის სხვა ადგილას გადატანა; კაცის დაბრძანება; გვერდის ქცევა (გზის აბნევა); ერთი კლდიდან მეორე კლდეში გადაფრენა. ისინი კლდის ქვეშ გამოქვაბულებში ცხოვრობენ. შავი თმა აქვთ, ზოგს დიდი (გრძელი) და ზოგს — მოკლე. მხრებზე, როგორც ფრთა, ეგეთი აქვთ, შეუძლიათ ადამიანი შეისვან და გადააფრინონ. ხელები და ფეხები ადამიანებისვით აქვთ. ჰყავთ ბავშვები. უფროსად ქაჯი კაციც შეიძლება იყოს და ქალიც. ქაჯების მოშინაურება არ შეიძლება, როგორც ეშმაკისა.

111. ვერცხლი და ფარულ ტაის ძირს ქაჯები და ხონკები ღარაჯობენ

ვერცხლის ტბა (ტობავარჩხილი) ლენხერის ხეობის აღმოსავლეთით მდებარეობს. ძველად იმის ცრემლივით გამჭვირვალე

წყლის არამც თუ დაღევა, ხელის ხლებაც კი აკრძალული ყოფილა. ამბობენ, ერთმა მწყემსმა ტბაში ქვა ისროლა და მის გამო ისეთი მინელი ქარიშხალი ატეხილა, რომ მწყემსი თავის ფარიანად ტბაში გადაუყრია და ჩაუძირავსო.

ტბის ძირი ვერცხლით დაფარული ყოფილა, ამ ვერცხლს ქაჯე-ბი და ჭინკები დარაჯობენ. ამიტომაც ეწოდება მას ვერცხლის ტბა — ტობა ვარჩხილი.

112. ძლიერი კაცი და ზინჯა

ყოფილა ერთი ვაჟკაცი... ერთხელ აუღია ხელში სასხლავი და წასულა ტყეში ფარჩხისათვის. რომ შესულა ტყეში, დაუნახავს ხის მორზე მჯდარი ლამაზი ბავშვი. უკითხავს: ვისი შვილი ხარ, ბიძიაო. გაბრაზებული ბავშვი — რა შენი ბიძია ვარ მეო. კაცს გასცინებია და გულში უფიქრია: რა კარგი ბავშვია და რა ცუდად გაუზრდიათო. ბავშვს თანდათან გული მოსდიოდა: თუ ისეთი ვაჟკაცი ხარ, როგორც გაქებენ, მოდი და მეჭიდავეო. კაცს მასხრობით ხელი უბიძგებია ბავშვისთვის, მაგრამ ნურას უკაცრავად, ადგილიდანაც ვერ დაუძრავს. ვაჟკაცი გაბრაზებული და მთელი ძალით შებძია პატარას. ამ პატარა ბავშვს ისე გაურტყამს, რომ ეს კაცი მოჭრილ ხესავით დავარდნილა მიწაზე. როცა გონს მოსულა, ბავშვის ადგილზე ჭინკა მდგარა. კაცს შიშისაგან ენა ჩავარდნია და დამუნჯებული. ხელეებში და ფეხებში ამ ამბის შემდეგ ღონე გამოლევია და ისე მომკვდარა.

113. ზურაბ ზურციძე და ზინჯავი

ერთი მონადირე კაცი ყოფილა — ზურაბ ზურციძე. სანადიროდ წასულა მთაში. დაუღამდა, თურმე, და იქვე დარჩენილა. ჩვეულებად ჰქონია წალდის ტარება. შემოსვია ჭინკები. უგერიებია წალდით, მაგრამ ვერ მოუშორებია. ამოუღია ღვინისდასალვევი, გაუვსია ღვინით, თან პირჯვარი დაუწერია. თუ ჭინკებთან პირჯვარის წერას მოასწრებდა კაცი, ჭინკების ძალა გასაიავდებოდა (ქრებოდა, იკარგებოდა). მოასწრო ზურაბმა პირჯვარის გადაწერა და ჭინკებიც გაქრნენ.

ცხენზე მჯდარი ზურაბი ღამით მიდიოდა ფოთში სახლამდ. ტყე უნდა გაეკლო. ტყეში რომ შევიდა, ჭინკები შემოეხვივნენ, კითხებოდნენ რაღაცას. ზურაბს პასუხი რომ გაეცა, ჭკუიდან შეშლიდნენ. ფოთში ისე შევიდა, ხმა არ გაუცია ჭინკებისათვის. ძაღლების ყეფა რომ გაიგონეს, ჭინკებს წყველა დაუწყიათ: „დაივსოს, დაივსოს ზურაბ შენი სახლ-კარი, სადაა რომ მოგვიყვანე.“

115. ფუძის ანგელოზი

ყოველი ახალი ოჯახი ფუძის ანგელოზის პატრონი ხდება. ეს ანგელოზი იმ ადგილას არის, სადაც მათი ფუძე — საცხოვრისი მდებარეობს. ოჯახს სწამს ფუძის ანგელოზი, რომელიც ახალგაზრდის სახითაა წარმოდგენილი. ოჯახის საღვთობაში ფუძის ანგელოზიცაა მოხსენებული: „ოჯახის კეთილ ანგელოზს გაუმარჯოს! იცავდეს ოჯახს ბოროტისაგან, ჯვარსა სწერდეს კაცსა, საქონსა, ნაქონ-ნაყოლსა.“

იმ ოჯახზე, სადაც არეულ-დარეულობა და მუდამ ჩხუბია, იტყვიან: „ფუძის ანგელოზი წავიდა და მათ სახლ-კარს ეშმაკი დაეპატრონა.“

116. სახლის ანგელოზი უფლისბანაა გამოგზავნილი

სახლის ანგელოზი უფლისბანაა გაჩენილი და გამოგზავნილი. თუ ბოროტი ანგელოზია სახლში ჩაბუდებული, იქ მუდამ ჩხუბი და აყალ-მაყალია.

სახლის ანგელოზი ქალია. მისი ნახვა თვალით არ შეიძლება. სიზმარში შეიძლება გეჩვენოს. შეიძლება მეზობლის გოგოს სახით გეჩვენოს. თავის სახით ვერაფერ იხილავს მას.

თუ სახლი (საცხოვრებელი) სხვაგან გადაიტანა კაცმა, ანგელოზიც უნდა გადაიყვანოს. სანთლებს აუნთებენ, შეეხვეწებიან. ანგელოზიც წამოვა და ახალ სახლში დაბინავდება.

ანგელოზებს არ სჭირდებათ გზის სწავლება, თვითონ აგნებენ ახალ სახლს.

ფუბის ანგელოზი ახალგაზრდა, უბიწო ქალის სახით გამოვლინდა. მისი თვალთ დასახვა არ შეიძლება. მაგრამ მას შეუძლია მიიღოს კარის მეზობლის ქალიშვილის სახე და ისე გეგვინოს.

პავლე მინდიაშვილისაგან გამიგონია, რომ მე ბევრჯერ ჩემი ფუბის ანგელოზი ჩემი მეზობლის დიმიტრის ქალიშვილის სახით გამომცხადებია, ხშირად დავლაპარაკებოვარ, მაგრამ მომიხედავს და გამქრალაო.

118. ანგელოზების საჯღოზი სკანკაი

ჩვენს სოფელში, ჩვენს მეზობლად ოსებიდან გამოთხოვილი ერთი ქალი ცხოვრობდა. იმ ქალმა იცოდა, რაგინდ დასუფთავებული ყოფილიყო სახლი, დაწოლის წინ მაინც დაგვიდა, შემდეგ ოთახის შუა გულში ორ პატარა სკამს დადგამდა: — ღამით ანგელოზები რომ შემოვლენ, უნდა დასხდნენო და სახლიც სუფთად უნდა იყოსო. იმათაც ხომ უნდათ ჭამა და დასვენებაო.

119. შუბის ანგელოზის წამოვიწყება

მე ვცხოვრობდი ს. შინდისის ზემო თავზე, ათ წელზე მეტია, რაც აქ გადმოვსახლდი (სოფლის ბოლოში). მე აქ ახალი სახლი დავდგი. ძველი ძმას დავუტოვე. იმ სახლის ანგელოზი გამოვიწვიეთ ახალ სახლში.

ერთი შაბათ დღეს ოთხი კაცი წამოვიყვანე, გავამზადეთ საჭმელ-სასმელი. ძველის სახლის კერიაზე ვილოცეთ: კარგად ვიყოთ აქაც და იქაცო. ოჯახის უფროსმა შაქრის ნატეხების დაყრა დაიწყო გზა და გზა, რათა ტკბილად წამოგვეყოლოდა სახლის ანგელოზი ახალ სახლში.

სახლის ანგელოზი იმყოფებოდა განჯინაში. პირველად იმას მივართმევთ ყოველივე კარგს. ყველა ოჯახს თავისი ანგელოზი ჰყავს.

გამიგია, რომ არსებობდა სახლის ანგელოზი, ქალის სახით იყო წარმოდგენილი. ანგელოზის თვალით დანახვა არ შეიძლება — უჩინარია. თონეში პურს რომ გამოვაცხოზდით, დედაჩემი მეტყობდა: წადი, შეილო, ეს თბილი პური ანგელოზს მიართვით. თბილ პურს განჯინაში ჩავდებდი და ვიტყვოდი: მიირთვი თბილი პური, ანგელოზო.

გაჯაბუკებული (განაწყენებული, გაბრაზებული) ანგელოზი საშიშია ოჯახისათვის. ცუდსა ფიქრობს. მისი სამყოფი ოჯახია. თუ ოჯახი გაიყოფა, ის შეწუხდება. განაყოფიდან წასულს თუ არ გაჰყვა, ჭაბუკდება — განაწყენებული საშიში ხდება.

121. ტყისკაცი და მწვისკვილე

ერთი მოხუცი კაცი მუშაობდა თურმე მეწისქვილედ. წისქვილი სოფლიდან დიდი მანძილით ყოფილა დაშორებული. ზამთრის დამეებში, როცა მეწისქვილე მარტო რჩებოდა ხვევის მდინარის წისქვილში, წისქვილის ღარის სათავეს ვიღაც უკეტავდა. გამოვიდოდა მეწისქვილე სათავეს გასადებად, გაადებდა და უკან მობრუნებულს სათვალავში ხან ერთი და ხან ორი ტომარა ფქვილი აკლდებოდა. ასე გრძელდებოდა დიდხანს. იმის მაგივრად, რომ მინდში აღებული ფქვილით ცოლ-შვილი ერჩინა, სახლიდან შეექმნა სიმინდი მოსატანი და ხალხისათვის მისაცემი.

მეწისქვილემ გადაწყვიტა დადარაჯებოდა ქურდს. სახლიდან ცოლი წამოიყვანა. როცა დაღამდა, ისევ გადაუკეტა ვიღაცამ სათავე. კაცი სათავეს გასახსნულად გავიდა. ცოლი თოფმომარჯვებული წისქვილში დატოვა. სათავესთან არ იქნებოდა მეწისქვილე მისული, რომ წისქვილში შემოვარდა ბანჯგვლიანი ტყისკაცი. დედაბერი შიშისაგან კინაღამ წაიქცა, მაგრამ მოიკრიბა ღონე და ესროლა ფილთა. თოფიდან გამოვარდნილმა ცეცხლის ალმა ტყისკაცს თმები შეუტრუსა და გაიქცა ისე, რომ უკან არ მოუხედავს. ამ ამბის შემდეგ წყალი არავის გადაუკეტია.

ნაწილი ბავშვობიდანვე დაკვეება ნაწილიან კაცს. ნაწილი ძლება ჰქონდეს ბეჭზე, მკერდზე, თავზედაც. ბეჭზე ნაწილი შეიძლება იყოს არწივის, ვარსკვლავის ან ჯვრის ფორმის. თავზე ნაწილის ადგილას თმა თეთრად შეფერილი და ღამით ანათებს.

ნაწილიანი ადამიანი ბედ-იღბლიანია. მას ყველგან ხელი ემართება. ბრძოლებშიც ყოველთვის იმარჯვებს. არც ტყვია კვარება, არც ისარი და არც ხმალი სჭრის სასწაულმოქმედ ჯაჭვის პერანგს (იგულისხმება თორღვას ჯაჭვის პერანგი).

შხოლოდ დედამ იცის, რომ მისი შვილი ნაწილიანია, მაგრამ გამხელა აკრძალულია. საიდუმლოს გამჟღავნებას ნაწილიანი კაცის სიკვდილი მოჰყვება აუცილებლად. ნაწილიანი ადამიანი არ იხდის ტანსაცმელს, ღამით მარტოდ რჩება. მას არ უნდა, რომ მისი ნაწილი სხვამ ნახოს.

ნაწილიანი შეიძლება იყოს ცხენი (უპირატესად სადარი ცხენი), ვეფხვი და არწივი.

ჩვენს სოფელ გომეწარში ცხოვრობდა ერთ კაცი — მოსე დავითური, რომელიც ნაწილიანი იყო. მისი ნაწილიანობა მარტო მე ვიცოდი მთელ სოფელში. იმას ბეჭზე არწივი ჰქონდა თურმე გამოხატული. ეს კაცი შეძლებულად ცხოვრობდა, ბევრი ცხვარ-ძროხის პატრონი იყო. მერე მოხუცდა. დასუსტდა თანდათან და სიკვდილის პირას მივიდა. თავზე ადგნენ ჭირისუფალნი, რათა დაუქვაცრებელი (გასაპატროსნებელი) არ გაეკზავნათ საიქიოში. მე იმ დროს დავუბარე იმის რძლებს: თქვენი მამამთილი ნაწილიანია და თუ განდათ, რომ ნაწილი თქვენს სახლში დარჩეს და მომაკვდავმა თან არ ჩაიყოლოს, მას თითზე სამჯერ უნდა უკბინოთო. რძლებს არ შეუსრულებიათ ჩემი დავალება, არ ვიცო, შეებრალათ თუ შეეშინდათ მომაკვდავისა. ის ნაწილი წაიყოლა თან იმ კაცმა.

ნაწილიანი კაცის სიკვდილის შემდეგ, ნაწილს გველი ეპატრონება. თუ მოასწრო, დაკრძალვამდე ამოაცლის ადამიანს ამ ნაწილს, ხოლო თუ მცურავს დაასწრეს მიცვალებულის დაკრძალვა, მაშინ ის ჩაეშვება მიწაში, შეძვრება კუბოში, ამოაცლის ნაწილს მიცვალებულს, ამოიტანს დედამიწაზე და ღამე ათამაშებს (ავორებს). ნაწილი — ეს იგივე ნატვრის თვალია. შემდეგში ისევ ადამიანი — მწყემსი მოსტაცებს გველს ამ ნაწილს — ნატვრისთვალს, ინახავს სახლის ყორეში, მაგრამ ფუძის გველი, რომელიც სახლის კედლებში

ბუდობს, პოულობს ამ ნატვრისთვალს, ეს ფუძის გველი ხომ სახ-
ლიდან არ მიდის და ნატვრისთვალის ოჯახში რჩება. **სახ-
ლი** ნაწილიანია და ამიტომ ბედნიერი ცხოვრება აქვს. **სახ-
ლი** ფუძის გველი თუ მოჰკლეს, ნაწილიც იკარგება და ოჯახიც ინ-
გრევა.

ნაწილიანი შეიძლება იყოს ცხოველიც — ირემი, ჯიხვი, ვეფ-
ხვი. ნაწილიან ცხოველს ტყვია არ ეკარება. ირემს, ჯიხვს რქებს
სანთლები ენთებათ.

123. უკვდავების წყარო საზარველდებულთა

ეს იყო გომეწარში, მალაწლის მთის ძირას შვიდ წელიწადში
ერთხელ თურმე გაიდებოდა ოქროს ღარი, ზედ გადმოვიდოდა უ-
კვდავების წყალი და რამდენიმე წამის შემდეგ ისე გაქრებოდა.

ერთხელ ერთი მწყემსი ქალი, შემთხვევით, იმ დროს მისულა,
როცა უკვდავების წყარო გადმოდიოდა. ქალს ძალიან მოსწონებია
და დაუღვია. ის ქალი იმავე გომეწარის ერთ-ერთ უბანში — სიპის
კალოებში დაბადებული და კახეთში — სამგლე გორაში გათხოვი-
ლი ყოფილა. მის ოჯახს მთის მკაცრი კლიმატის გამო დაუტოვებია
სოფელი და კახეთში ჩასახლებულა.

გასულა დიდი ხანი. ერთხელ გომეწარელები ჩასულან კახეთში
პურის საყიდლად. მათ უნახავთ ჭრელ ფშაურ ფარდაგზე მჯდომი
ღრმად მოხუცებული ქალი. მას გამოუჩითხავს სტუმრებისათვის
ვინაობა და როცა გაუგია, რომ გომეწარელები ესტუმრენ, ძალიან
გახარებულა და უთქვამს: „მეც გომეწარელი ვარ, შვილო, სიპის კა-
ლოელი ქალი და სამგლე გორელი რძალი. ერთხელ მალაწალაში
უკვდავების წყალი დავლიე და აღარ ვკვდებიო.“

დღეს აღარავინ იცის სად იყო ის წყარო. იგი საფარველდებუ-
ლია.

124. საზარველდებული განძი

მოხუცებულების გადმოცემით, მიწაში დაფლული განძი ღვ-
თისგანაა საფარველდებული, ე. ი. დაცული (უხილავი).

გომეწრელი ხვეისბერი ხვთისო ფარნაოზიშვილი გადმოგვცემს: ერთხელ ერთი კაცი გორმადლაის ტყეში ყოფილა. უცებ მის წინ მიწა გახსნილა და ოქროვერცხლით საესე ქვევრი გამოჩნდილა. ქვევრის გვერდით შეიარაღებული კაცი მდგარა. ის ყარაულობდა თურმე ამ სიმდიდრეს. ჩვენებურ კაცს რაღაც უხილავი ეუბნებოდა: ეს ფული დაქუდე,⁶ დამქანე,⁷ სახლში წაიდეო. იმ კაცს სიმდიდრისთვის ხელი არ უხლია, სანამ მკითხავს რჩევას არ კვითხავდა. მკითხავს კი უთქვია: ის ფული ღმერთმა შენთვის გაიმეტა, უნდა აგედლოო. მეორედ წასულა ის კაცი, მაგრამ ვედარც ის აღგილი მაუხელავ (უნახავს) და ვედარც ოქროიანი ქვევრი.

125. წყლის ძილი

მე ერთხელ ბავშვობისას, დედაჩემთან ერთად, წისქვილში ვიყავი, შეღამებული იყო. დარზე გადავედით, წისქვილში რომ შევედით, გაჩერებული ვნახეთ. არც წყლისა და არც დოლაბის ხმა არ ისმოდა. გარეთ გამოსვლა რომ დავაპირეთ, წისქვილი უცბად ამუშავდა. დედამ თქვა: წყლის ძილის დრო ყოფილა და, ნეტავი, რამე გვენატრა — უსათუოდ შეგვისრულდებოდაო.

წყლის ძილს თუ შეესწრო კაცი და რაიმე ინატრა, აუცილებლად შეუსრულდება.

126. წყლის ძილი

წყალი შვიდ წელიწადში ერთხელ იძინებს. ამ დროს ყველაფერი ჩერდება. წისქვილიც მუშაობას წყვეტს. კაცმა თუ ეს ნახა და რაიმე ინატრა (რასაც ინატრებს) ყველაფერი შეუსრულდება, ოღონდ, ხელი წყალში უნდა ჩაჰყოს.

ერთი ბრიყვი კაცი ყოფილა და დაძინებული მდინარე უნახია. უნატრია:

- ღმერთო, ნათესავები ამომიწყვიტეო.
- შე ბრიყვო, ეგ რა ინატრე, კარგი რამე გვენატრაო და არაფერი არ შეუსრულა.

⁶ დაქუდე — ქულით ამოიდე.

⁷ დამქანე — მქანით, პეშვით ამოიდეო.

ონოპინტრე ფშავში დიდად გავრცელებული უბველებად მწვემსავსაა. მას სამლოცველო ნიში არა აქვს, მაგრამ მისთვის სანთელს ანთებენ მონადირეები და ეხვეწებიან ნადირის მოკვლაში ხელის მომართვას.

ონოპინტრე ნადირთპატრონადაა მიჩნეული და მწვემსის სახით ეცხადება მონადირეს, უვლის (მწვემსავს) შვლებისა და ირმების ჯოგებს. იგი კაცია (მხოლოდ მაპრობითი სქესისანი არიან). საფარველდებულია, ხანდახან ნახულობენ მონადირენი კაცის სახით, რომელიც ნადირს მწვემსავს.

ონოპინტრეს ადგილსამყოფელი უღრანი ტყეა, მიუწალი მთები, ზოგჯერ შინდორიც. ე. ი. სადაც ნადირია, ისიც იქ არის. იგი მარტოა. ცოლი არ ჰყავს. უბრალოდ, მწვემსივით ჩაცმულია და ზოგჯერ ხის საფეხურებითაც (ოჩოფეხებზე) დადის.

ონოპინტრე რომ ნამდვილად მაპრობითი სქესისაა, ადასტურებს კაცისათვის მიმართვა — „ეეე, ონოპინტრე!“ ქალს კი ამ სახით არ მიმართავენ. ამ მიმართვაში იგულისხმება უბრალო, ბრიყვი კაცი.

სანთელს ანთებენ მისთვის სახლშიც — სანადიროდ წასვლის წინ და ტყეშიც, სანადიროდ წასვლანი.

ონოპინტრეზე არ იტყვიან გამიწრივლდაო. გამიწრივლება — ავსულად ქცევის ნიშნავს ფშავში. ზოგი კაცის სულზე ითქმის — „გამიწრივლდაო.“

128. ონოპინტრა ბაღნიერო!

ნადირი ანგელოზს წმ. გიორგისაგან ჰყავს ჩაბარებული. ნადირთ მფარველი ანგელოზი, რომელსაც გაიმეტებდა, იმ ცხოველს მოაკვლევინებდა მონადირეს. მისი ნების გარეშე მონადირე ნადირს ვერ მოკლავდა... მონადირე... ნადირთ მფარველ ანგელოზს შესთხოვდა: „ონოპინტრე ბედნიერო! ნადირთ წმინდა ანგელოზო, ხელცარიელს ნუ დამაბრუნებ, მსუქანი ჯიხვი მომეცი.“ ნადირობაში გამარჯვებულნი მადლობის ნიშნად ხატს ნანადირვეის რქებს სწირავდნენ.

ბეთქილი იყო სოფ. ჟაბეშიდან, ძლიერი და ბრგე ვაჟკაცი. მანადიროდ წასულა ისე, რომ სვანური წესი დაურღვევია. სიწმინდე არ დაუცავს. თურმე, თავის რძალ თამარისთან ნაწოლი წასულა სანადიროდ. დალი განაწყენდა, რომ ბეთქილი არაწმინდა წამოვიდა სანადიროდ. გზა აუბნია, გაიყვანა ციცაბო კლდეზე, ცალი ფეხითა და ცალი ხელით კლდეს მიაკრა და ისე დატოვა. ჟაბეშელეები წაივინდნენ შინმოუსვლელი ბეთქილის საქებრად. ნახეს კლდეზე დაკიდებული. ბეთქილმა გადმოსძახა: — წრე შეკარით და ფერხული დაუარეთო. ჩემი რძალი თამარი მოვიდეს, ცხვირსახოცი ხელში დაიჭიროს, დამიქნიოს და თან იცეკვოსო.

ასეც გააკეთეს. თამარი ფერხულში ცეკვავდა, ცხვირსახოცს ბეთქილს უქნევდა. ბეთქილი გადმოხტა, მაგრამ ქვევით ვერ ჩამოაღწია, პაპრში გაქრა. ვერც ძვალმა და ვერც რბილმა მიწამდე ვერ მოაღწია.

თამარი რომ ცეკვავდა და ცხვირსახოცს უქნევდა, ბეთქილი თვითონ კარნახობდა ფერხულში სათქმელ სიტყვებს.

130. ამირანი დეჟმა გადაყლაპა

ამირანი დეჟმა გადაყლაპა. მშებმა ბადრმა და ყისიპმა ამირანს ჩასძახეს: ამირან, ჩექმის ყელში ხანჯალი გაქვს, ამოიღე და მოიხმარეო. ეს რომ გაიგონა დეჟმა, ამირანს უთხრა: — ამირან! ცოტა ღვიძლს მომაკელი, ცოტა კიდე ფილტვს, ნახვრეტი ცალ ნკნში გააკეთე და ისე გამოდიო.

ამირანმა არ გაუგონა დეჟს. ბვერი ღვიძლი და ბვერი ფილტვი მოაჭრა. გვერდი სულ გამოუღო და გამოვიდა. დევი კი მოკვდა.

131. ტყის კაცი (მხაკი ლაპი)

ტყის კაცი, სვანების წარმოდგენით, ჩვეულებრივ კაცზე გაცილებით დიდია. მისი სხეული ბალნით არის შემოსილი თავიდან ფეხამდე, გარდა თვალის უბეებისა. ცხოვრობს ტყეში. გამოქვაბულებშიც. ტყის კაცები ჯიხვებს არ ერჩიან. მონადირეებთან მიდიან.

სთხოვენ ნანადირვეს, ხორცის ნაჭერს, თუ მისცეს, არაფერს დაუშა-
ვებენ. არიან ტყის ქალებიც.

ზოგჯერ სოფელში რომ დაიბადება არაჩვეულებრივი (დეფექ-
ტური) ბავშვი (უჩვეულო კბილებით, კუდუსუნის ძვლის გამრუ-
დებით და სხვა) იტყვიან: ეს ტყის კაცის ან ტყის ქალის მიერ შეც-
ვლილი ბავშვიაო. თავიანთი ბავშვი მოუყვანეს და სამაგიეროდ
მათი ბავშვი წაიყვანესო. ასეთ გამოცვლილ ბავშვს ეძახიან ნაცა-
ადურას — ტყის კაცის მიერ გაცვლილი ბავშვიაო.

132. მონადირე მუხსამს ავაპი

იყო ერთი განთქმული მონადირე, სახელად მეფსამ. წავიდა სა-
ნადიროდ. ნახა, რომ კლდის თავზე ზის დალი და ტირის. რა გატი-
რებსო. — შვილი გადმომივარდა კლდიდანო, ზვეით ყორნები დას-
ტრიალებენ და ქვევით მგელი უცდისო. მართლაც, მგელმა სტაცა
პირი ბავშვს, ზურგზე მოიგდო და გააქანა. მეფსამ მგელს გაეკიდა.
ესროლა თოფი და მოკლა. ბავშვი ჩოხის კალთაზე შეახვია და მი-
უყვანა დალს. დალმა ნაწნავები გადმოუშვა კლდიდან და იმით აიყ-
ვანა ბავშვი. ბავშვმა უამბო დედას ყველაფერი. მონადირე მეფსამ
გადამარჩინაო. დალმა ბავშვს უთხრა: მე სამ ჩაქუნს მოგცემ, მო-
ნადირეს მიუტანე და რომელიც უნდა, ის აირჩიოსო. თუ უნდა ცო-
ლად წამიყვანოსო, ანდა, წიფობის თვეში ცხრა ჯიხვს მივცემო. ან
დღეში თითო ერსკენს (პატარა თხაა). მონადირემ სამივე საჩუქარ-
ზე უარი უთხრა. მინდორში ჯიხვების ჯოგია და მათთან მივდი-
ვარო. დალმა დაუძახა: რაც სიკეთე გამიკეთე, უკან ნუ დააბრუნებო.

ჯოგში ერთი ოქროს რქიანი ჯიხვი იყო. ბეჭებზე ნიშანი ჰქონია:
მარჯვენაზე მზე, მარცხენა მხარეზე კი — მთვარე. მეფსამ მამინცდა-
მამინც ეს ოქროს რქიანი ჯიხვი მოჰკლა. უცბად ეს მინდორი კლდედ
იქცა. მონადირე ამ კლდიდან გადაიჩეხა და მოკვდა.

133. სახლში შემოწვეული ტყის ძალი

სოფ. ადიშში ყოფილა ერთი მდიდარი მონადირე. მას ოჯახში
ყოლია შემოწვეული ტყის ძალი. ეს ძალი საქონელს უმწყემსავდა.
დილით გარკვევდა და საღამოს ისევ შინ მოიყვანდა. ერთხელ ეს

კაცი სანადიროდ წავიდა. მოკლა ჯიხვი. გაატყავა, გულ-ღვიძლი შეწვა და დაღის შესწირა. დაადგა გზას. უკან რომ ბრუნდებოდა, ორსული ტყის ქალი შემოხვდა. იგი სახლში რომ ყავდა მწყემსი ქალი, იმის და ყოფილა. სახლში დააბარა:

— ჩემი და თუ დამჯდარია, ადგეს და მოვიდეს, ფეხზე თუ დგას — გამოიქცესო. მონადირე დაპირდა: დანაბარებს შევასრულებო. სახლში მისულს სტუმარი დახვედრია. ვახშმის შემდეგ გახსენებია დანაბარები. გაბრაზებულა ღვეის ქალი. ჩემი და ეხლა გამსკდარი იქნებაო. დაუწყევლია ის მდიდარი მონადირე. გაქცეულა სახლიდან და ბარაქა თან წაუღია. ყველა საქონელი გაწყვებია.

134. მონადირის სიზმარი

მამაჩემ ბესარიონს სიზმარი უნახავს. წუხელ ჩემთან მოვიდა ლამაზი ქალი, ნაწნავები ფეხებამდე სცემდაო. სულ თეთრად იყო ჩაცმული. მითხრაო: ბესარიონ, შენ სანადიროდ წანერის (მთის სახელია) მიმართულებით არ წახვიდე, წადი ტვიბერის (მთაა უღელტეხილზე) მიმართულებით, მარჯვენა მხარეზე იარე, არსად არ დაჯდე და არ წამოწვე, სანამ გამოქვაბულში არ შეხვალო.

მართლაც ასე მოიქცა. გამოქვაბულში დახვედრია ანთებული სანთლები. იმ საღამოს ისევ დასიზმრებია ეს ქალი. უთქვია: ჩემო ბესარიონ, შენი ბიძაშვილი დაღის აქ, ნახე და გააფრთხილე: მოეშვას იმ ადგილს, თორემ კლდიდან, გადავჩეხავო. გათენებისას გამოსულა გამოქვაბულიდან. უნახავს კარზე მომდგარი დიდი ჯიხვი. მოუკლავს ეს ჯიხვი და მოუტანია სახლში. მეორე თუ მესამე დღეს გუჯეჯიანი და მარგიანი მისულან იმავე გამოქვაბულში. მიუგნიათ მამაჩემის ნანადირევისათვის (მამაჩემს იქ თოვლში შეუნახია მოკლული ჯიხვის ნაწილი). გუჯეჯიანი კლდიდან გადმოვარდნილა და დაღუპულა. მამაჩემი ამბობდა: არა ბიძაზე, მეზობლებზე ამიხდა სიზმარიო.

135. ღაღის ჯიხვი

მამაჩემი ბესარიონ დაღაშის ძე იოსელიანი ცნობილი მონადირე იყო. ცხოვრობდა სოფ. ჟაბეშში. ხელცარიელი არასოდეს ბრუნდებოდა. ა. ცანავა.

ბოდა ნადირობიდან. ერთხელ დაბრუნდა ხელცარიელი. ჩვენს შეკითხვაზე, — თუ რა შეემთხვა ასეთი, გვითხრა: კლდეზე ორი დიდი ჯიხვი გადმოდგა. ორივეს ნიშანი ჰქონდა მთვარისებურიო. დამიზნებული თოფი ძირს დავუშვი და უკან დავბრუნდიო. ისინი მე რომ მომეკლა, განა ცოცხალი დავბრუნდებოდიო. რომელ ჯიხვსაც ნიშანი აქვს, იმის მოკვლა არ შეიძლება. ნიშანდადებული ჯიხვები სხვადასხვა სახისაა. ზოგს მთვარის მსგავსი თეთრი ნიშანი აქვს, ზოგს ზოლისებური სითეთრე დაჰკრავს, ზოგს შუბლზე აქვს თეთრი ნიშანი. მათი მოკვლა დალს სწყინს. ეს ნიშანი დალის მიერაა დადებული. ეს ჯიხვები დალის ჯიხვებია. მისი კუთვნილებაა.

136. მონადირის შეხვედრა მუროგელთან და მუროგლის შიშზე გაყვანა

ერთი კარგი მონადირე იყო სოფელ ჭაბეშიდან (ცოცხალი არ არის მაგრამ სახელსა და გვარს მაინც არ გეტყვი). ერთხელ სანადიროდ წასულა. სოფელს გასცდა თუ არა, ორ მეზობელ მხერხავს შეხვედრია (მორებს ხერხავდნენ თურმე). ორივე მისი ნათესავები იყვნენ. როცა გამოქვაბულში მივიდა, ცეცხლი დაანთო, ღმერთისთვის შესაწირი სასმელი — ნათხუმი (წინწანაქარი) ღმერთს შესწირა, თვითონაც ცოტაოდენ დალია.

მოკლა ერთი ჯიხვი, გაატყავა. ხორცი ტყავში შეახვია. მეორე დღესაც აპირებდა სანადიროდ გასვლას. თოფი გამოქვაბულიდან მოშორებით შეინახა. მწვადები შეწვა. კარგად ივაშმა. ამ დროს გამოქვაბულში შემოვიდა ნათესავი მხერხავი. მასაც აჭამა მწვადი. დაალეგინა. მხერხავმა უთხრა, ვითომ: — აქ რა გინდა, მე ვიცი უკეთესი გამოქვაბული, კარგადაც დავისვენებთ და ჯიხვებსაც მოვკლავთო. დაეთანხმა ეს მონადირე, ხორცი გამოქვაბულში ჩამოვიდა და გაყვა მხერხავს. გზაზე ჩხუბი მოუვიდათ. მხერხავმა უთხრა: რატომ ადრევე არ წამომიყვანეო. მონადირემ ხელი ჰკრა და ეს კაცი უფსკრულში გადაავლო. მიატოვა იქ და თვითონ სახლში წამოვიდა. იმ მხერხავს ავი სულობა დააბრალა. შუამავლები გაუგზავნა: რატომ გამიკეთე ესო. მე შენ კლდეზე გადაგავდე და შენ კი აქა ხარო. როგორ დაბრუნდი, ამიხსენი თორემ მოგკლავო. მეორეჯერ შუამავლად მამაჩემი გაუგზავნა. იმ კაცმა შემოუთვალა: — მე არსად არ ვყოფილვარ და თუ გინდა ფიცზე გავალო. მართლაც დაიფიცა ხატ-

ქართული
ენების ინსტიტუტი

ზე. მეორე დღეს დამშვიდებული მონადირე წავიდა გამოქვაბულში, ხორცისა და თოფის ჩამოსატანად.

იმ საღამოს მონადირეს დაღმა დაუძახა:

— შენ რომ აქედან წახვედი, ვინ გაიყვანე ფიცზე?

გამოქვაბულში მოსული კაცი მე ვიყავიო. შენ კი სხვა გვეონაო. ეხლა მე გაგიყვან ფიცზეო.

დალის სახეს ის მონადირე ვერ ხედავდა. მხოლოდ სიტყვები მესმოდაო.

— აწი, მარტო წამოსული შენ აქ არ დაგინახოვო. დიდი ხნის სიცოცხლე მაინც არ გიწერია და უმჯობესია შენს ლოგინში მოკვდეო.

ამის შემდეგ ის მონადირე სანადიროდ არ წასულა. ექვსი თვის შემდეგ კი მოკვდა. სიკვდილის წინ სულ იმას იგონებდა — კიდევ კარგი რომ დაღმა კლდეში არ დამლუპაო. მამაჩემი კვითხებოდა: — დალთან ხომ არ დაწოლილხარო, ხომ არ გინახიაო.

— არაო, არც მინახიაო და არც დაწოლილვარო. მადლობა ღმერთს, ჩემს ლოგინში ვკვდებიო.

137. გვარის სული თავის ორმოცა მამიძეა შეხვედრილ მგზავრს

გზაზე მიდიოდა ერთი კაცი. უკანა მხრიდან წამოეწია ვიღაცა მგზავრი, რომელსაც ბეწვიანი ქურქი ეცვა. არ გამოლაპარაკებია ისე, ხან წინ გადაუვლიდა და ხან ისევ უკან გაჰყვებოდა. მგზავრმა უთხრა: — შენც მგზავრი ხარ და მეცაო, ერთად ვიაროთ, ვისაუბროთ, გზაც მალე გათავდებოთ. ქურქიანმა კაცმა ხმა არ გასცა. ბოლოს, როცა მგზავრი არ მოეშვა, ქურქიანმა უთხრა:

— ამაღამ ჩემი ორმოცია, იქ მივდივარ, მე ხორციელი არა ვარ, სული ვარ, თუ ორმოცზე არ წამომყვები, დაგლუპავო. იძულებული გახდა გაყოლოდა ქურქიან კაცს. მივიდნენ ოჯახში. იქ სუფრა გაეშალათ. სხვადასხვა სახის საჭმელი ელაგა. სანთლები ენთო. ქურქიანი კაცი მივიდა მაგიდასთან, ჭირისუფლები მას ვერ ხედავენ, დაყნოსა ყველა საჭმელი. ამას მარტო მგზავრი ხედავს. ჭირისუფლები დასტირიან მკვდარს. ბოლოს ტირილი შეწყვიტეს. ეხლა მხოლოდ ეს მგზავრი ტირის. — რაშია საქმე, რა გატირებსო? — მე მგზავრი ვარ, თქვენს ოჯახს არ ვიცნობდი, გზაზე შემხვდა ქურქი-

ანი კაცი, მითხრა მე სული ვარ და ჩემს ორმოცზე მივდივარ, თუ არ წამომყვები დაგღუპავო. იძულებით წამომიყვანა, აქაც დავინახე ყველა საჭმელი დაყნოსა და მერე წავიდაო.

138. ბაღარანშილ ჯიხვის მხორა წულს კლავს მონადირა

უშგულელი მონადირე წასულა მთაში სანადიროდ. ღამის გასათევად შესულა გამოქვაბულში. იქ უნახია დასუსტებული, მკბენარებდასეული ჯიხვი. შეცოდებია, ბალახი მოუტანია, მკბენარები მოუშორებია, მინდორზე გაუყვანია, თან ნიშანი დაუდგია რქაზე.

მეორე წელს, თუ იმავე წელს, შემოდგომაზე, ისევ წამოსულა სანადიროდ. მოუკლავს ერთი ჯიხვი. ხედავს, რომ რქაზე მისი დადებული ნიშანი აქვს. ღმერთმა გადამრჩენელს მოაკვლევინა მისი თავი.

139. მონადირა ბეთქილი და ღალი

ბეთქილი სოფ. ჟაბეშიდან იყო, — განთქმული მონადირე. ნადირობის დროს ყოველთვის ხვდებოდა ღალს. ღალის ხელშეწყობით კარგი ნანადირევი მოჰქონდა. ღალსა და ბეთქილს ერთმანეთი უყვარდათ. ეს სიყვარული საიდუმლოდ უნდა დარჩენილიყო. არავის უნდა გაეგო. ბეთქილმა ცოლს გაუმხილა საიდუმლო. ეს კი ღალმა გაიგო და სოფელში თეთრი თხა (იერსკენ) გამოაგზავნა. იერსკენი გამოჩენისთანავე გაუჩინარდებოდა. სოფლელებმა თქვეს: ამას ბეთქილ უნდა გაეკიდოსო. მართლაც, ბეთქილი გაეკიდა იერსკენს, რომელიც ციცაბო კლდეზე ავიდა, იქ პატარა გავაკება იყო. ბოლოს ისეთ ადგილას მოიყვანა, რომ მარტო ფეხის დასადგმელი დაუტოვა. ხალხი უკან მისდევდა. დაინახეს, რომ ბეთქილი იღუპება. ზოგს ბაწარი, ზოგს რბილი დასაფენი მოჰქონდა ბეთქილისათვის, მაგრამ არაფერმა უშველა. გადმოვარდა კლდიდან. ამ ადგილს დღესაც ეძახიან „ბეთქილის ჩამონავარდნს“ საკაცით წამოასვენეს ბეთქილი. გზაზე, შორი ახლო, კვილით მოსდევდა ვიღაცა, მაგრამ მას ხალხი თვალით ვერ ხედავდა. ბეთქილი დასაფლავებულია ჟაბეში. თურმე, ღამით მოდიოდა ღალი საფლავზე, დიდხანს კიოდა (დასტიროდა) საფლავს და შემდეგ ქრებოდა.

მესეფებზე ბაბუაჩემის ნათქვამი ვიცი. მესეფობა ოქტომბრის ბოლო სამ დღესა და ნოემბრის დასაწყის სამ დღეს არის. სულ ექვსი დღე. ჩემი ბაბუას დედის ძმა გვამი შელია ყოფილა საჩინოში. წაბლობის დროს წასულა გარეული ტახის მოსაკლავად. ბევრი უვლია ტყეში იქით-აქეთ და ბოლოს დაღლილი ერთ წაქცეულ ხეზე ჩამომჯდარა. შორიდან მეჯოგის ყიფინის მსგავსი ხმა შემოესმა. შემდეგ სტვენის ხმაც გაუგია. ფრინველები და ტყის ნადირები ყველა ერთად მოდენილან, მაგრამ თუ ვინ იყო მათი პატრონი ეს ვერ გაუგია, თვალთ ვერ ხედავდა თურმე. ღორი წაბლთან მოსულა და მისი ჭამა დაუწყია. გვამის თოფი დაუმიზნებია. ამ დროს ვიღაცას დაუძახია: — მე გამექეცე, მაგრამ გვამის ტყვიის ბედი ყოფილიყავიო. გვამის უსვრია და ღორი წაქცეულა. — გამარჯობა გვამიო! — უთხრა ვიღაცამ. მიუხედნია გვამის და პირტიტველა ბიჭი უნახავს, რომელსაც თოფი კვიდა მხარზე. გვამი! ეს კერატი მე გაჩუქეო. შენ ამას ვერსად წაიღებ, მე გამომყევი, არ შეგეშინდეს, დამელაპარაკეო, გვამი ვაჟკაცი იყო, გულიანი, დალაპარაკებია და თან უჯან გაჰყოლია.

ბევრი რომ უვლიათ, გვამის უნახავს ერთი ეზო, რომელიც ირმის რქებით იყო შემოღობილი. ჭიშკრად შექსელილი ჯიხვის რქები კვიდა. გაუღია ამ ბიჭს კარი და ეზოში შესულან. თოფი გამოურთმევეია გვამისთვის და სახლში შეუყვანია. ცოტა ხნის შემდეგ ეს ბიჭი სხვარაირი ტანსაცმლით გამოსულა მეორე ოთახიდან და თხილის წნელით მოწნულ სკამზე დაუჯენია გვამი. ისიც ისეთივე სკამზე დამჯდარა. შიგნიდან გოგოების სიცილისა და მხიარულების ხმა ისმოდაო. ბიჭი რომ დაიძახებდა „ღოტი“-ს, სიცილის ხმა შეწყდებოდაო. იმ ბიჭს უთქვია: — ისინი ჩემი დები არიანო. ქრისტინის სუნს გრძნობენ და შენი ჭკუიდან შეშლა უნდათო, მაგრამ ამის ნებას მე მათ არ მივცემო.

გვამი ამდგარა და ეზოში გადაუხედია. უნახავს: ერთ ძვლის მესერზე კაცი და მეორე ძვლის მესერზე ქალი იყო მიბმული. ქალს კაცის მოჭრილი თავი კვიდა და კაცს კი ქალის მოჭრილი თავი ჰქონდა ჩამოკიდებული თხილის ტკეცისაგან დაგრეხილი თოკით. მიბმულები ერქინებოდნენ ძვლის მესრებს, მესრის ამოგდება სურდათ. ცოტას რომ მოარყევდნენ, მესერზე ბოლოქანქარა ჩიტი შემოჯდებოდა და აჯავრებდა ორივეს. იქვე ედო ცხენის ფეხის მსხვილი ძვალი. კაცი აიღებდა ამ ძვალს და დაჰკრავდა ჩიტს. ბოლოქანქა-

რა გაფრინდებოდა, შორეული მესერი კი ისევ გამაგრდებოდა, ბოლომდე ჩაესობოდა. ამ ბიჭმა მითხრაო: ესენი ჩემი დედამააო ერთხელ საქონელის გასადენად წავიდნენო. ერთმა კაცი მოიყვანა და მეორემ ქალიო. ორივე წაახდინეს, ჭკუიდან შეშალეს. ამის გამო ასეთი ბედი ვარგუნე ჩემს მშობლებსო.

ისევ ჩამოვჯექი სკამზეო. მე თვალით რომ ვერ ვხედავ ისე, ხელი დამაბანინეს, ხელსახოცი მომცეს, საჭმელები წინ დაგვიწვეს, მაგრამ ვის როგორ მოჰქონდა ამას კი თვალით ვერ ვხედავდიო. ჭამის დროს იცინოდნენ, მაგრამ მე ეს ბიჭი მიცავდა და ხელს ვერ მახლებდნენო. დამიგეს საწოლი და დამაწვინესო. ვიფიქრე: რა დამემართება ვინ იცის და ჯობია არ დავიძინო, მაგრამ დამძინებოდა და მეორე დღეს, მზე რომ ამოიწვერა, გამეღვიძაო. საუხმე მაჭამეს. დამამებამდე ვილაპარაკეთ. როცა დადამდა, ის ბიჭი ისევ ისე გამოეწყო, როგორც პირველად ენახე, ჩემი თოფი მომცა და მითხრა: — წავიდეთ უხლა შინ კერატთანო.

წასულან. ტყეში გვაძის უცვნია თავისი ნაჯდომი ხე. — გვაძი! შენი კერატი აგერ აგდია. ახლა შენთვის მომიცია ნადირობის ბედიო: ეს ამბავი (რაც შეგემთხვა) სადმე არ თქვა, თორემ მოკვდებიო.

მეორე დღეს გვაძის ბიჭები წამოუყვანია კერატის წასადებად. გვაძის უთქვია: წუხელ წაბლის ხეზე გავათენე ღამეო, მოუტყუებია.

ბაბუაჩემმა თქვა: ეს ამბავი გვაძის სიბერემდე არ უთქვამსო. ბოლოს თქვა და იმავე წუთს მოკვდაო. ის ბიჭი მესეფი იყოვო. იმ წელს ბიჭები ამოსულან და ზამთარიც ძლიერი (მაგარი) ყოფილა.

მესეფობის დღეებში თუ წვიმებია ბიჭი მესეფებია ამოსული და ზამთარიც მაგარი იქნება. თუ წვიმები არ იქნა ქალი მესეფები იქნებიან ამოსულები და ზამთარიც კარგი იქნება.

141. მსუფს ბაღის ბაგონსაგან შესთხრავს

ჩემს ბავშვობაში მაქვს გაგონილი, რომ ჩვენს სოფელში, თურმე, ცხოვრობდა ერთი კაცი, რომელიც მგელზე ჯდებოდა და დათარეშობდა ღამ-ღამობით სხვადასხვა სოფელში. მგელი ანადგურებდა, თურმე, სოფლის საქონელს. ყველა შეწუხებულა. ბოლოს დაუდარა-ჯდნენ. ეჭვი ამ კაცზე მიუტანიათ და დაუდაღავთ. ამის შემდეგ ის მგელზე ვერ ჯდებოდა. ბოლოს ეს მოთარეშე მგელიც მოკვლია ვი-

დაც გულოვან კაცს. თანაც ფეხის კოჭები მოუჭრია და სახლში წაუ-
ღია. უფიქრია: ვინმემ მესეფებს არ გააცოცხლებინოს ეს მგელი
ამ დადაღულ კაცს რომ გაუგია მგელი მოკლესო, ბევრი ფტმრია
მერე წასულა და მესეფებს შეხვეწნია: ესა და ეს მგელი რამეფრად
გამიცოცხლეო. მოსულა მესეფი მგლის გასაცოცხლებლად, მაგრამ
მგლის ოთხივე ფეხის კოჭი მოჭრილი და წადებული დახვედრია.
უკოჭებოდ ვერ გავაცოცხლებო, უთქვია მესეფს. ეს მგელი მესეფს
ბევრჯერ ჰყოლია, თურმე, გაცოცხლებული. ეხლა კი არ შეეძლო
მისი გაცოცხლება.

142. მესეფას მთიან ზრიგულსა და ნადირსა ჩამოკვამი

მესეფობა შემოდგომასაა. ერთად ექვსი მესეფიაო. სამი ქალია და
სამი კაცი. ისინი ერთად არ ამოვლენ. მესეფებს მთიდან საქონელი
და ფრინველები ჩამოჰყავთ ზღვის სანაპიროზე. სამ თბილ დღეს
მოდენიან ზღვის ნაპირამდე. ზღვიდან მთისაკენ სამ ცივ დღეს მი-
დენიან იმ საქონელსა და ფრინველს, რომლებიც სიცივეს იტანენ
(უძლებენ). ამიტომაც მესეფობა ექვს დღეს.

მესეფის ამოსვლით ამინდის გამოცნობა შეიძლება. მესეფობის
დროს თუ კარგი ამინდია — საქონელი თეთრად გამოწყობილმა გო-
გობმა მოდენესო, იტყოდნენ და ზამთარიც კარგი იქნებაო. ცუდი
დღეები თუ იქნა — საქონელი ნაბდიანმა ბიჭებმა მოდენესო და ზამ-
თარიც ძლიერ თოვლიანი იქნებაო.

მესეფობაზეა მიკრული (მიამული) მონადირის ბედი. მესეფი
მიუწენს თავის წილ ნადირს მონადირეს. ნადირს ეტყვის: შენ ამის
ულუფა (თია) ყოფილიყვე, შენ კი — იმისიო. მართლდება ხოლმე
ეს. მონადირემ თუ სხვას ესროლა, ტყვია აცდება. მისთვის განკუთ-
ვნილს როცა ესვრის, ტყვია არასგზით არ აცდება.

143. მესეფის ძალი შავიას მარაში წვერდა

მესეფის შესახებ ასეთი რამ ვიცი: მესეფობა იწყება 27 ოქტომ-
ბრიდან და გრძელდება 3 ნოემბრამდე, ე. ი. 6 დღე. სამი დღე მოს-
ვლა და სამი დღე წასვლა. მე როგორც ნადირობის კარგი მოყვა-
რული (ასევე სხვებიც) ამ დღეებში სანადიროდ არ მივდიოდით.

რადგან არსებობდა თქმულება, რომ ამ დღეებში მესეფი ძაღლით დადიოდა და თუ სადმე შეგვხვდებოდა, დაგამიხეზებდა.

ერთხელ მესეფს ძაღლი დავიწყებია. ის ძაღლი, თურმე, შავდინას მარანში წვებოდაო. მესეფი შეიძლება იყოს ქალიც და კაციც. ქალს — წყლის დედას უწოდებენ. თუ კაცი მოვიდა, ის წელს წვიმა იქნებოდა, თუ ქალი — კარგი ამინდი. ამით იგებდნენ როგორი ამინდი იქნებოდა წლის განმავლობაში.

144. ტყაშმაფა და მახუტელა

იყო ერთი მონადირე, სახელად მახუტელა ერქვა. მახუტელა წავიდა ერთ დაბურულ ტყეში ტახის მოსაკლავად. ავიდა დიდ მუხაზე და იქიდან დაუწყო თვალთვალი ტყის ღორს, რომელიც გამთენიისას აქ უნდა მოვიდეს.

გათენების ჟამს მახუტელას შორიდან მოესმა საშინელი ხმაური და ქალის კივილი. ქალი კიოდა და თან იძახოდა: — „მახუტელა! შე მკვდარო, მომეშველეო.“ ასეთი ძახილით მოუახლოვდა მახუტელას თეთრად მორთული და კოჭებამდე გრძელი თმით დაფარული ქალი. „მახუტელა! — მიშველეო,“ იძახის და გარბის, თურმე. ცოტა ხანმა რომ გაიარა, მახუტელამ ნახა, რომ ქალს მოსდევდა ბანჯგვლიანი თმებით დაფარული ოჩოკოჩი. როცა დაუახლოვდა, მახუტელამ დაუმიზნა თოფი და ესროლა. ოჩოკოჩმა ყვირილი მორთო: „კიდევ დამიმატე, მახუტელაო!“ მახუტელამ იცოდა, რომ თუ მეორეჯერ ესროდა, ზედიზედ ორმოც ტყვიას სანამ არ მოარტყამდა, პირველი ნასროლის ჭრილობა, გამრთელდებოდა. მეტი არ ესროლა. ოჩოკოჩი ყვირილ-ყვირილით გადაიკარგა.

მოვიდა ტყაშმაფა მახუტელასთან და უთხრა: მე რასაც გეტყვი, ხმის გაუცემლად შეასრულეო. ჩამოდი ხიდან, წადი სახლში, შენი ბედლის სხვენზე ლეიბ-საბანი დააგე და მე იქ მოვალო. შენი პატივისცემა უნდა გადაგიხადოვო. მახუტელამ ყველაფერი ისე გააკეთა, როგორც ტყაშმაფამ უთხრა და სამ დამეს მასთან ცხოვრობდა.

მესამე დღეს მახუტელას ცოლი შეეჭვდა. მიეპარა ბედლის სხვენზე მწოლარე ქმარსა და ტყაშმაფას, ნახა ყველაფერი და მიხვდა, რაშიც იყო საქმე. გამობრუნდა უკან, შვეიდა თხების სადგომში,

გამოწველა თხები, რძე ტაშტში ჩაასხა, წაიღო და ტყაშმაფას ჩამო-
შლილი თხები რძით დაბანა, კარგად გაასუფთავა, დაწნა, შემდეგ
ფრთხილად აიტანა ზევით და თავთან დაუდო. გაედვიძა ტყაშმაფას
გაადვიძა მახუტელა და უთხრა: — მახუტელა, ჩემი მხრიდან ალობა
(თავისუფლება, შეწყალება) მიმიციაო, დამილოცნიხარ ერთი ბე-
დითო. რახან შენმა ნადირობამ მე სიცოცხლე შემიწარჩუნა, გქონ-
დეს ნადირობის ბედო, შენი ნასროლი თოფის ტყვია ნადირს არ
აცდენოდესო.

მახუტელა სახელგანთქმული მონადირე გახდა.

145. ტყაშმაფა ლამაზ ბიძას დასდევს

ეკში (სოფელია სენაკის რაიონში) ძველად დიდი ტყე იყო. ამ
ტყეში ცხოვრობდნენ: ჭინკები, ოჩოკოჩები, ტყაშმაფები.

ტყაშმაფა ლამაზი ქალია (ცირა). ტანზე თხელი თმა აქვს. თმა
ორივე ფეხის კოჭებამდე სცემს. ტყაშმაფა ქალებს არ ერჩის. მარტო
ლამაზ ბიჭებს დასდევს. რამეს რომ გეტყვის, პასუხი არ უნდა გას-
ცე. თითებით გაჩვენებს, თუ რამდენ წელს უნდა იყვე მისი ბრძანე-
ბის ქვეშ. შენც თითებით უნდა უთხრა. სამი თითი — სამ თვეს ნიშ-
ნავს, შვიდი თითი — შვიდ თვეს და ა. შ.

ერთხელ ერთ კაცს შეხვედრია ეკის ტყეში ტყაშმაფა. ეს კაცი
მოსწონებია ამ ტყაშმაფას და ლაპარაკი დაუწყია. კაცს ვერ მოუთმე-
ნია და პასუხი გაუცია. ტყაშმაფას ჭკუიდან შეუშლია ის კაცი.

146. ტყაშმაფას ჩემი ბიძა შეხვედრია

ტყაშმაფას ჩემი ბიძა შეხვედრია (ბებიას ნაამბობიდან ვიცი)
და თითით 12 თვე უჩვენებია. ბიძას სამ თვემდე ჩამოუყვანია და ამ
სამ თვეს სულ ტყაშმაფასთან ყოფილა.

ერთ დილას დედას უნახავს მისი შვილი და ტყაშმაფა სასიმიინ-
დეში მწოლარე. ტყაშმაფას თმა მიწაზე ჩამოშლოდა. დედას არაფე-
რი უთქვამს, მიმხვდარა, თუ რაში იყო საქმე. მოუწველია ძროხა,
რძით სავსე ვედროში ტყაშმაფას თმა დაუბანია. ტყაშმაფას გამოდ-
ვიძებია და ორივე — დედა და შვილი დაულოცია.

ერთხელ, რაღაცის გამო, ბიძაჩემისგან გულმოსული ტყაშმა-
ფა სასიმიინდემი ამოსულა და საოცარი წყველა დაუწყია. ამის შემ-
დეგ ბიძაჩემი მალე მომკვდარა. იმ ბიძას მე არ მოვსწრებივარ.

147. ტყაშმაფას მეროქეპი მსროლა თოფი

ერთ კაცს ტყაშმაფა შეხვედრია. ტყაშმაფას ლაპარაკი დაუწყია. როცა საშველი არ მიუცია, ამ კაცს თოფი უსვრია. ტყაშმაფას კივილი დაუწყია და მონადირე კაცს შეხვეწნია: „კიდევ მესროლე, კიდევ მესროლეო.“ მონადირეს კიდევ უსვრია. ტყაშმაფას კივილი მიუტოვებია და კარგად გამხდარა. თურმე, ერთი ტყვიის შემდეგ, რამდენსაც დაუმატებ, უფრო უკეთესად ხდება, ამიტომ ერთი ტყვიის მეტი არ უნდა ესროლოს კაცმა ტყაშმაფას. ტყაშმაფას გული მოსვლია, ამ კაცისთვის თმა შემოუხვევია ყელზე და დაუხრჩვია. დამხრჩვალნი კაცი სახლში მიუტანია და კარებთან დაუკლია.

148. ტყაშმაფას ძაღლის უშობია

ტყაშმაფა მეც მინახავს, თეთრადაა მორთული, ცრცინათელასავითაა, დასრიალებს. მე როცა ვნახე, ჭენჭყრობზე მიდიოდა. წყალი უყვარს.

ტყაშმაფა კაცს ჭკუიდან შეშლის. ჩემი ბიძაშვილი ყავს შეშლილი. ტყეში მიდიოდა, თურმე. ტყაშმაფა დადევნებია და დაუძახია სახელი, მას ხმა არ გაუცია. სახლამდე მოჰყოლია. შეუშლია. ტყაშმაფას შეშლილი კაცი უბედურია. მერე არავის უჯერებს. მხოლოდ ტყაშმაფას ემორჩილება. ტყაშმაფამ უბედური წყველა იცის.

ჩემი ბიძაშვილი ტარიელივით კაცი იყო. დაწყველა და დაღუპა ამით. დაუწყველია: კაცობა წაგრთმეოდესო. მერე ცოლი არ შეურთავს, ისე გარდაიცვალა.

ტყაშმაფასთან ჩემი ბიძაშვილი ყოველთვის იქით დადიოდა. ზოგჯერ სახლშიაც მიაკითხავდა, ხოლმე, მაგრამ ტყაშმაფას ძაღლების ეშინია. როგორც კი ძაღლის ყეფას გაიგებს, გაიქცევა. ტყაშმაფა რომ მოვიდოდა, დაუძახებდა ჩემს ბიძაშვილს. ბევრჯერ დაუ-

დარაჯდნენ, მაგრამ ვერ მოიხელთეს. იმის დაჭერა ხომ არ შეიძლებოდა
ბა არასგზით.

ტყაშმაფა სიკვდილამდე აწვალებდა ჩემს ბიძაშვილს.

149. ტყაშმაფა და აქსენტის შეხვედრა

სოფელ ოჩხოშურში ცხენით მივდიოდი. იმავე საღამოს უკან
უნდა დავბრუნებულიყავ. იქითობისას გზაზე სკოლის ამხანაგი გო-
გოები შემხვდნენ — მინდორზე ცხენებს მწყემსავდნენ. აქითობას
გამოგვივლით — მეთქი — დავუბარე. მათ შორის ერთი გოგო მომწო-
ნდა.

მე გვიანობამდე დავრჩი. აგვისტოს თვე იყო, მთვარიანი ღამე.
როცა უკან დავბრუნდი და იმ ადგილას მოვედი, სადაც გოგოები
დავტოვე, იქ არავინ დამხვდა. მინდორის გვერდით ისლიანი ად-
გილი იყო. ისლიდან გამოვიდა თეთრად მორთული გოგო (მე ჩემი
მოწონებული გოგო მეგონა), მაგრამ ცხენმა წრიალი დაიწყო, ფრუ-
ტუნებდა. წამოვიდა ეს გოგო, გვერდიდან შემომიარა, მზესავით
თვალი მომჭრა და ტყისკენ წავიდა. მე ცხენით გამოვეკვიდე. გოგო
საშუალო ტანის იყო, თეთრი, სამი მაჯის სისხო თმა ფეხის კოჭე-
ბამდე წვდებოდა. გულში გავიფიქრე: ტყაშმაფა არ იყოს-მეთქი და
შემეშინდა.

რომ გამოვბრუნდი, ისიც გამობრუნდა, დამიძახა: — აქსენტი,
აქსენტი, დამიცადეო. ცხენმა იხუა. გამოვქანდით სახლისაკენ.
უკან მომდევნა სოფლის შესასვლელამდე. ძაღლების ყეფა რომ გა-
იგო, გაიქცა.

მე სახლში მოვსულვარ, ჭიშკარი დაკეტილი ყოფილა. ცხენს
ღობე გაურდევია და ეზოში შეუყვანივარ. მე არაფერი მახსოვდა.
მიმხვდარან, რომ შეშინებული ვიყავი. გონს რომ მოვედი, მითხრეს:
ვინმემ თუ რამე გითხრას, ხმამაღლა არ გამოეპასუხო ჯერჯერო-
ბითო. მე ყველაფერი ვუამბე, რაც გადამხდა. ტყაშმაფა ყოფილათ —
მითხრეს.

150. ტყაშმაფა და ოჩოკონი

ტყაშმაფა ცხოვრობდა უღრან ტყეში. დღისით ის უჩინარი იყო.
მას სძულდა ადამიანის შვილი. საერთოდ, ადამიანებთან მტრულ

განწყობილებაში იყო და ყოველთვის ბოროტებას უკეთებდა. ღამით ტყიდან გამოდიოდა, სახლის ახლო-მახლო ადგილებში დადიოდა. ადამიანი მას ვერ ხედავდა, რადგან ის უჩინარი იყო.

ოჩოკოჩოს შეეძლო სახლში შემოსულიყო ღამე და ძილის დროს ადამიანი დაეხრჩო. ბავშვები იმდენად შეშინებული ვიყავით, რომ ღამე ვცახცახებდით, გვიფრთხებოდა ძილი, რათა ძილში არ დავეხრჩეთ ოჩოკოჩს. ღამე ბავშვებს გარეთ კი არა, თუ სანთელი არ ენთო, ოთახიდან ოთახში გასვლისაც გვეშინოდა.

151. ტაშაშაშას ზღმარტლის ხე

ბაბუაჩემი თეიმურაზ კინწურაშვილი წასულა სანადიროდ ტყეში. აქ უნახავს ერთი ძირი ზღმარტლის ხე, რომელსაც მრავალი ამონაყარი ჰქონდა. ეთქვა: ამას ამოვთხრი და სახლის ეზოში დავრგავო. ასეც გაუკეთებია. მეორე დღით წყლის ჩასახსმელად (მოსარწყავად) მისულა, მაგრამ გასაკვირი რამ უნახავს. თურმე, ეს ხე ტყაშმაფას ხე ყოფილა. ხეზე ნახა ტყაშმაფას შემონასკული წითელი „რიფა თმა“, ასე აღლნახევარი სიგრძის იქნებოდაო. საწყალ ბაბუას ერთი სიკვდილი გაუთავებია. მართლაც, იმ წელს მოკვდა. ახლა, ეს ზღმარტლის ხე 80 წლისაა და დგას დედაჩემის სახლის ეზოში სოფ. შხეფში (სენაკის რ.).

152. ტაშაშაშა სულ თეთრია

ტყაშმაფა სულ თეთრია, გრძელთმიანი. იგი უფრო მეტად წმინდა (სუფთა) ბიჭს შეახვედრებს თავს, ქალთან ნამყოფი რომ არ არის, ისეთს. გამოელაპარაკება ბიჭს და სთხოვს: ხუთ წელს ჩემთან იცხოვრეო. ბიჭმა ხმა არ უნდა გასცეს, თორემ ავად გახდის, ჭკუიდან შეშლის. მთლად უარიც არ უნდა უთხრას. თითებით უნდა ანიშნოს თუ რამდენ წელს იცხოვრებს მასთან. დანიშნულ ადგილთან უნდა მივიდეს ორივე.

ერთ ბიჭს სახლი ტყეში ჰქონია. დედასთან ერთად ცხოვრობდა აქ. ერთხელ ტყაშმაფა შეახვედრია, მოსწონებია და ორი წლით ერთად ცხოვრების პირობაზე შეთანხმებულან. საწოლად ამ ბიჭის სასიძინდის მოაჯირი აურჩევიათ. ბიჭი კედლისაკენ დაწოლილა. ორი-

ვეს ჩასძინებია. ტყაშმაფას თმა მიწაზე ჩამოშლილა. დილით ბიჭის დედა ამდგარა. სასიძინდისკენ წასულა, რათა იქ დაბმული, საქონელი გაეშვა. დედას უნახავს ყოველივე ეს. უთქმელად შესულა ბაკში, ძროხა მოუწველია, ამ რძით გაუბანია ტყაშმაფას მიწაზე ჩამოშლილი თმა და ისევ თავთან დაუდვია. დედა სახლში შესულა. ორივეს გაღვიძებია. ტყაშმაფა წასულა. ბიჭი დედასთან მოსულა და უთქვია: ორი წელი უნდა მეცხოვრა მასთან, მაგრამ ნახევარი წელი მობაკლო და აწი წელიწადნახევარი უნდა ვიყოთ ერთადო. ასე მითხრაო: დედაშენის მადლობელი ვარ, რძით რომ თმა დამიბანაო.

ეს ამბავი დედაჩემისთვის უთქვია იმ ბიჭის დედას და დედაჩემმა კი მე მითხრა.

153. ფილუ გულუა და ტყაშმაფა

ტყაშმაფასგან ნეკნებჩამტვრეული ფილუ გულუა როცა მორჩენილა, ამხანაგებისთვის უამბნია თავისი თავგადასავალი: კასიანე კვარაცხელია ამ ამბავს ასე გადმოგვცემს: — უცოლო კაცი ვიყავი, სიძინდის ყანას ვამუშავებდი აფხაზეთში ამხანაგებთან ერთადო. ერთხელ ღამით, მინდვრად, ხის ქვეშ გვეძინა. შუალამეს ჩემთან მოვიდა მშვენიერი ქალი და ტყეში წამიყვანა. იქ დიდად ვისიამოვნეთ და მეორე დღეს ყოველივე ეს ამხანაგებს ვუამბე, როგორც სიზმარი. მეორე დღეს ისევ მოვიდა ეს ქალი და საიდუმლოდ წამიყვანა ტყეში. ვიცხოვრეთ ერთად. მერე მითხრა, ეს ამბავი არავის არ უთხრაო. ფილუს პირობა მიუცია, რომ 10 წელს იცხოვრებდა მასთან. ხუთი წლის გასვლის შემდეგ, ფილუს ცოლი მოუყვანია. ამაზე განაწყენებულმა ტყაშმაფამ რამდენიმეჯერ გალახა ფილუ. იმ საღამოსაც ტყაშმაფამ გალახა თურმე.

ცოლი რომ მოვიყვანე, მეორე ღამესვე წამომაყენაო ლოგინიდან, მინდორზე გამიყვანა და მკლავზე ხელი რომ მომიჭირა, კინაღამ მომტეხაო.

ერთხელ, ვანო კვარაცხელიას სახლის ახლო ტყეში მივდიოდი ცხენით. შემომხვდა ეს ტყაშმაფა, მითხრა: თეთრ მთაზე (ჩეგოლაში) ვიყავი და შენს გასალახად ჩამოვედიო. ეხლაც გაულახია ფილუ ტყაშმაფას.

ერთხელ ფილუ და თვით კასიანე კვარაცხელია ნოთახე (ღამით სათევზაოდ) წასულან. სასროლი ბადე და ჭვირთები წაუდიათ (მეორე დღეს ბაიობა ყოფილა). ბევრი თევზი დაუჭერიათ. უკან დაბრუნებულებს ხიდზე უნდა გაევილოთ. ხიდის თავთან დაუნახავთ თეთრად გამოწყობილი ქალი, რომელსაც მხოლოდ ცხვირი უჩანდა, თურმე. სახლში მისულ ფილუს კასიანესთვის უთქვამს: „ის იყო, ის ურჯულო, სულწაწყმედილი, ტყაშმაფა, მთელი ღამე მდინარის პირას შორიშორ დაგვედვა — დატანტალებდაო“. ფილუმ ვერ გაუძლო თურმე ამდენ ცემას და მოკვდა. მისი რძალი დღესაც იტყვის: „იმ სულჩაძაღვებულმა მოკლაო, ჩემი მამა.“

ჩამწერის შეკითხვაზე — „მართალია ყველაფერი ესო“? მთქმელს კასიანე კვარაცხელიას უთქვამს: „ილორში დავიფიცავ შეილსა და შეილიშვილს, რომ ყველაფერი ეს მართალიაო.“

154. ტყაშმაფა და ნამორების დამცურებელი გლეხი

პლატონ ჩალიგავას ნამორების დასაცურებლად ბიჭები ჰყავდა წაყვანილი. ივნისის თვე იყო. ბიჭები ტყეში გაუსვა. უკან დაბრუნებულები დათვალა და ერთი დააკლდა. დაკარგულს ძებნა დაუწყეს, მაგრამ ვერსად იპოვეს. სამი დღის ძებნის შემდეგ, თვით დაკარგული კაცი გამოჩნდა. ნახშირივით გაშავებული იყო. სახელი რომ დაუძახეს, ხელებით ანიშნა, რომ არაფერი მკითხოთო. თავის წილი საგზალი აიღო და ხაიშში წავიდა. პლატონი გამოკვიდა, დაეწია გზაზე, ცხენზე შეისვა და შეეხვეწა ეთქვა თუ რა გადახდა თავს, მაგრამ მაინც არ უთხრა. მიიყვანა სახლში და იქ დატოვა. პლატონი სამუშაოზე წავიდა. ერთ დღეს ცხენს ეძებდა, მდინარის (დელეს) გაყოლებაზე 3-4 კილომეტრი იარა. აქ ნახა იმ ბიჭის მიერ დატოვებული ჯოხი, რომელზედაც ეწერა: შშვიდობით, მე მივდივარ დაუბრუნებელ გზაზეო. მიიტანა ეს ჯოხი იმ ბიჭთან და აჩვენა. ბიჭმა უთხრა: — ხო, მე დავწერე ჯოხზე და დავაგდეო. ტყაშმაფებმა მომიტაცეს, ჰაერში დამაფრენდნენ, მერე მიმიყვანეს ისეთ გამოქვაბულში წყლის მეტი რომ არაფერი იყოვო. ერთმა ქალმა მასთან კავშირის დაჭერა მთხოვა, მე უარი უთხარი, ზურგზე ფრჩხილებით დამკაწრა, სულ დასერილი მაქვსო. მესამე დღეს გამოვიქეცი იქიდანო.

ეს ქალი მზეთუნახავი იყო, წითელი თმები და თეთრი სახე ჰქონდაო. ტყის მეფე იყო, ალბათო.

აგვისტოს თვეში ყოველ ღამეს ტყიდან კივილი მესმოდა. რაშია საქმე, ვინ კივის-მეთქი? თურმე ტყის ქალი კივის, ოხოკონს ღებუჭერია. წელიწადში ერთხელ აგვისტოს თვეში ხდება ეს ამბავი.

155. მონადირე ფიცხოლა და ოხოკონი

ძველად იტყოდნენ, ოხოკონი ტყეში ცხოვრობდაო. ასეთ ოხოკონთან, თურმე, შეხვედრა ჰქონია ფიცხოლა ღურწყაიას. ეს ფიცხოლა ნადირობის დიდი მოყვარული კაცი ყოფილა.

ერთ დღეს ფიცხოლა წასულა სანადიროდ მთაში. იმ დღეს უკან არ დაბრუნებულა. სადაც დაუღამდა, იქ დაუნთია ცეცხლი, ჩამოძვდარა ცეცხლთან და თავის შესაქცევად ჯოხის თლა დაუწყია.

გაიხედა ფიცხოლამ და ნახა, რომ ცეცხლთან ახლოს მოვიდა კაცის სახის მქონე დიდი ცხოველი, რომელსაც გრძელი თმა და წვერი ესხა. ტანზე არაფერი ემოსა. ფეხის ქუსლი წინ ჰქონდა და თითები უკან. მოსულა და დამჯდარა ცეცხლის მეორე მხარეს და ფიცხოლას გამოჯავრება უცდია. ფიცხოლამ ნახა ყველაფერი ეს, ვითომ, აქ არაფერიო, ყურადღება არ მიაქცია. მას გაგებული ჰქონდა, რომ ოხოკონი შეეცდებოდა გამოაჯავროს კაცი, მოაყვანიოს გული, ათქმევინოს რაიმე და ჭკუიდან შეშალოს.

ფიცხოლას რომ ყურადღება არ მიუქცევია, უფრო ახლო მისულა ფიცხოლასთან და მასაც დაუწყია ჯოხის თლა ჯოხით (დასაცინად). ფიცხოლას მაინც არაფერი უთქვია. ფიცხოლამ განგებ ხელი ცეცხლს მიუფიცხა, ოხოკონმაც გააკეთა ასე. ფიცხოლა უფრო ახლო მიუჯდა ცეცხლს და ზურგით შემოტრიალდა. ოხოკონიც ახლოს მიჩონდა ცეცხლთან და ისიც შემოტრიალდა ზურგით ცეცხლისკენ. ოხოკონის გრძელი თმა ჰქონდა და ცეცხლი წაეკიდა. ოხოკონმა იგრძნო ცეცხლი, წამოხტა და ფიცხოლას უთხრა: რომ მაჯობე ვხედავ და ღმერთმა გაგიმარჯვოსო. ოხოკონი გაიქცა.

ასე გადაურჩენია თავი ფიცხოლას ოხოკონის ძალადობისაგან.

156. ოხოკონის ხმა მკვანას აზანარმებს

ოხოკონის მაგარი (ჯაგრისნაირი) თმა ასხია და საშინელი შესახედავია. არის ქალი ოხოკონი და კაცი ოხოკონი. ამათ, როგორც ტყაშმაფასა და წყარიშმაფას, პასუხი არ უნდა გასცე.

ერთი სროლის შემდეგ (ერთი ტყვიის შემდეგ) თუ ასჯერ არ ესროლე (ასი ტყვია არ დაუმატე), ოჩოკონი კარგად ხდება. (პირველი ნატყვიარი უმრთელდება). ამიტომაც, რომ ერთი სროლის შემდეგ ოჩოკონი ძახილს იწყებს: „ღამიმატე,“ „კიდევ მესროლეო.“ არაფრით არ უნდა დაამატო, თორემ შემდეგ ასე გასროლის შეტი არაფერი შევლის.

ოჩოკონი კი არ კლავს კაცს, მარტო წყევლის. მას ძლიერი (მაგარი) ხმა აქვს. მისი ერთი დაძახება — „ვოოოო!!“ მთელ ქვეყანას ახანზარებს. მას მკერდზე ნაჯახის მსგავსი რქა აქვს გამოსული. მიღის კაცთან და მის დაუკითხავად საჭმელს ჭამს.

157. ოჩოკონი მუხმსთან მიღის, ცეცხლზე თაჯა

ერთხელ ძროხებს ვმწყემსავდი. ღამით ჩემი ამხანაგები დაკარგული ძროხის საძებნელად წავიდნენ და მარტო დავრჩი „კარეში“ (კარავში).

უცბათ რადაცნაირი — „ვოოს“ ძახილი მომესმა. მივხვდი ოჩოკონი რომ იყო. შევეშინდი და კუთხეში ძროხებთან დავიმაღლე. კარი გაიღო და ოჩოკონი შემოვიდა. საჭმელი შეჭამა და წავიდა. ცოტა ხნის შემდეგ ვიღაცამ დამიძახა: „ცეცხლი გინთიაო!“ და ოჩოკონი შემოვიდა. ისიც მიუჯდა ცეცხლს. გაითბო ტანი და წავიდა.

158. ოჩოკონის შურისძიება

სოფ. ბაღდაში მცხოვრები ვატა ბჭალავასაგან გამიგია, რომ მას ერთხელ, როცა წიფურის (მთის სახელია) ყანიდან ჩალა მოჰქონდა, გზაზე ოჩოკონი შეხვედრია, დაუწყია წვალება: „ვატა, ვატაო“. ვატა შეძლებული ვაგვაცი ყოფილა, დაუჭერია ეს ოჩოკონი და სასტიკად გაულახია.

კარგა ხნის შემდეგ ვატა ისევ წასულა ჩალის ჩამოსატანად. დაღლილს ერთ ადგილას დაუსვენია. აქ მოვარდნილა ერთი ოჩოკონი და შებრძოლებია: — რად გამილახე ჩემი ცოლიო. მე გადაგიხდი სამაგიეროსო და სასიკვდილოდ გაულახია ვატა. ნაცემი ვატა სახლში მოუყვანიათ. მის შემდეგ ვატა ლოგინიდან აღარ ამდგარა და მომკვდარა.

ჩემი ბაბუას ძმა აბრაგი ყოფილა, ცხენებს იპარავდა. იმერეთში მოპარული ცხენები სააფხაზოში გადაჰყავდა.

იმერეთში მოუპარია ეტლში შესაბმელი ცხენები. თვითონ ჯორზე მჯდარა. მოპარული ცხენები ტყე-ტყე მოჰყავდა. გზაზე თხაც მოუპარია. გაუტყავებია, ტყის პირზე დაუნთია ცეცხლი და შესდგომია თხის შეწვას. ტყიდან რაღაცა გამოხოშოშოშდა. მოსულა ბალნიანი კაცი. მკერდზე საფეთელის მსგავსი რქები ჰქონია. ცეცხლთან დამჯდარა და თხის რომელი ნაწილიც შეიწვებოდა, ააგლეჯდა და ჭამდა თურმე. ქურდი შეშინებულა.

— ანდრია, გამაძღეო?! — უთქვია, მაგრამ ანდრიას თავი მოუძინარებია და ხმა არ გაუცია. ანდრიას ხვრინვა დაუწყია. იმასაც დაუძინია. ანდრია ამდგარა, იქ რომ ჯირკო იღვა, იმაზე ნაბადი გადაუფარებია, ვითომ იქ ძინავს. თვითონ დამალულა. გაღვიძებია ოხოკონს, ამდგარა და ნაბადს საფეთელიანი მკერდით დაცხრომია. ანდრიას დამბაჩა უსვრია. ოხოკონს ღრიალით ქვეყანა დაუქცევია. რაც შემოხვდებოდა წინ, ყველაფერს ამტვრევდა. ყვირილით გარბოდა.

ანდრიას თავისი ცხენები წამოუყვანია და სააფხაზოში წასულა.

160. ონოკონს უხუცები აქვს

მე არ მინახავს, მაგრამ ბევრჯერ გამოგია: ოხოკონი კაცისნაირიაო. დაბდავისო, მთიან და ტყიან ადგილებში ცხოვრობსო. კაცს არ ერჩისო, მაგრამ თუ გააჯავრა, მაშინ შეებრძოლებო.

ოხოკონი ახმახიაო, იტყოდნენ, ფეხშიშველა დადის და ეშვები აქვსო. მკერდზე საფეთელის მსგავსი რქები აქვს წამოზრდილიო. როცა დადის ყვირის და მიხარხარებს. საღაც კაცი ცხოვრობს, იმ ადგილებში არ დადის. უმეტესად მონადირეები და მუჯოგეები ხვდებიან მას.

161. ონოკონი და მითაჟვა

ჩემს სახლში ერთხელ მუშაობდა მარტვილის რაიონიდან მოსული კაცი გრიშა ჯგერენია. მან ასეთი ამბავი მოყვა: თურმე, გრიშას მეზობელი, დამით, მდინარეზე დაგებულ ფაცურს დარაჯობ-

და. ცეცხლი ერთო და ღამეს ათევდა, ეშინოდა, თევზი არავინ მომ-
პაროსო. მდინარიდან მოესმა საშინელი ხმაური და წყლის დგაფუ-
ნი. წყლის შხეფები შორს იფანტებოდნენ. კაცმა ნახა, რომ აუარე-
ბელი თევზი დაცვენილა ფაცერზე. დაჭერილი თევზები ცეცხლის
პირას დაუყრია. დიდი ხნის შემდეგ, თურმე, ამ კაცთან მოსულა
ოჩოკონი: კაცის ფორმის, დაბალი ტანის, სქელი, ჩაფსკვნილი, ტა-
ნი ბალნით ჰქონდა დაფარული.

ოჩოკონს უთქვამს ამ კაცისთვის: — ეს თევზი ნახევარი ჩემიაო.
მეც ბვერი ვიშრომეო, დარანებიდან გამოვდენე ისინი ხელებით,
ფეხებითა და ჯოხითაო. ამდენი თევზი ოდესმე თუ დაგიჭერიაო შე-
ნი ფაცერით? შენც ხომ გესმოდა ჩემი ხმაურიო. კაცმა არაფერი უპა-
სუხა. საერთოდ, ოჩოკონთან საუბარი არ შეიძლება. მერე ოჩოკონს
თვითონ გაუყვია შუაზე ეს თევზი. თავის წილიდან ცეცხლზე შეუ-
წვია სამყოფი თევზი და შეუჭამია. მერე დარჩენილი თევზი თან წა-
ულია და წასულა.

162. ოჩოკონის გაბიპრ

ოჩოკონის შიშით ბავშვებს გარეთ არ უშვებდნენ. მეც მინახია,
ცეცხლივით მიგიზგიზებდა (მიჟერეკელულუ). ბიძაჩემს გულადი
ბიჭები ჰყავდა, მათ თქვეს: მოდი, ოჩოკონს დავხვდეთ და დავიჭი-
როთო. წავიდნენ (მე მაშინ ბავშვი ვიყავი), წისქვილის იქით გადა-
სულან და მართლაც უნახიათ „ოჩოკონი“. შეუპყვრიათ და აღმოჩე-
ნილა ნიკო კვარაცხელია. თურმე, განგებ გამოუწყვიათ ოჩოკონის
მსგავსად, საქონელსა და თხებს იპარავდნენ და ქურდების დაში-
ნება სდომებიათ.⁸

⁸ სოფელ ნახუნაოში (მარტვილის რ.) ამ 30 წლის წინათ ასეთი ამბავი მოხდა:
კოლმეურნეობის თავჯდომარემ ლ. კობახიძემ შეიტყო, რომ ლაკადზე გაშენებულ
საკოლმეურნეო ადვის ეურძენს ღამით ვიღაცეები იპარავდნენ. თავმჯდომარემ ყო-
ფილ აბრავს (მ. მ-ს) სთხოვა, ღამით, სავენახე ადგილებში ზეწარშემოხვეულს ვე-
ლო. ქურდებს როცა უნახავთ ასეთი არხება, უთქვიათ: „ტყაშმაფა არისო“ და გაქ-
ცულან. სოფელში გაერცელებულა ხმა, რომ ლაკადის ვენახებში ტყაშმაფა ბუდობ-
სო. რთველის დამთარების შემდეგ ეს „საიდუმლო“ თვით თავმჯდომარემ გაამჟღავ-
ნა.

შაკვრები ჩვენებური ხალხია, ოღონდ, კუდიანები არიან. არც დღე და არც ღამე არ ძინავთ. კაცის გულს ჭამენ, კაცს საქმეს უფუჭებენ. კაცები რომ შაკვრებია, მათი ბრალი არ არის. ღმერთმა ასე გააჩინათ და რა ქნან.

შაკვრებს ყველაზე მეტი საქმე ჭეჭეთობა ღამეს აქვთ. ჭეჭეთობა ავვისტოს თვეშია. იმ საღამოს ყველა ცეცხლს დაანთებს და ზედ გადაახტება. ე. ი. შაკვრებს წვავენ. იმ საღამოს შაკვრები მგლებზე ზიანს. ჯაშქვიდუში⁹ ლაგამი აქვთ ამოდებული. ამოსაკრავიც ჯაშქვიდუსა აქვთ, დაშლივინობენ. იკრიბებიან ტაბაკონაზე.¹⁰ აქ ინაწილებენ საქმეს — ვინ სად წავიდეს და რა გააკეთოს. ჭეჭეთობა ღამეს დილაამდე დარბიან და დათარეშობენ.

თუ იარაღიანი კაცი შეხვდა მგელზე მჯდომ შაკვარს, ამ კაცს შეუძლია შეაშინოს შაკვარი, ჯვარი გადააწერინოს, რათა მასა და მის ნათესავეებს არასოდეს ავნოს, არ გათვალოს. შაკვარი ამაზე დათანხმდება, რადგან ეშინია არ გათქვას მნახველმა, რომ ის შაკვარია და მგელზე ზის.

ყველა სახის ცოდვას შაკვრები ჩაღიან. ბავშვებს ჭამენ... ტიტლიკანა ბავშვს დილით, უხმოდ შაკვრის თვალი არ უნდა მოხვდეს, თორემ მუდამ ცუდათ იქნება, უჭმელი გამოვა, გულისრევა დაწყება.

როცა გზაზე მიდიხარ, შაკვარი ან არამი კაცი თუ შეგხვდა, უნდა დაბრუნდე... კატაც შაკვარია. როცა ნახავ, რომ შენს წინ ცუდი თვალის კაცი მოდის და შენ საშუალება არა გაქვს უკან დაბრუნდე, მაშინ ქვა უნდა აიღო და ის აჩვენო. ქვა მძიმეა, ის შაკვრის თვალს მოჭრის (გათვალვის აქტს შეასუსტებს). საერთოდ, კაცს ავგაროზი უნდა კვიდოს. ავგაროზში შაკვრის თვალი ვერ შეაღწევს. ღმერთს ასე დაუწესებია.

⁹ „ჯაშქვიდუში ლაგამი“ — ჯაშქვიდუ — ხეა ერთგვარი, რომლის ქერქისგან ამზადებენ მშვილდის მოსაზიდ წერილ თოკს.

¹⁰ ტაბაკონა — მთაა მარტვილის რაიონში, რომლის ღრმულში მარად ბებური ბოროტი არსება, შაკვართა შეთაური როკაბია დავანებული. როკაბი ჰკატებს ტიპოლოგიური სახესხვაობაა, ჭეჭეთობა ღამეს ტაბაკონაზე იმართებოდა შაკვართა შეკრება, სერობა.

პიტიტობა ღამეს, 20 აგვისტოს (ძველი სტილით) მინდორზე დავანთებდით დიდ ცეცხლს. მთელი სოფელი აქ იკრიბებოდა. იყო ცეკვა-სიმღერა, სხვადასხვანაირი შაირებისა და გამოცანების თქმა. ცეცხლს გათენებადღე ვანთებდით, დილით ჩვენს-ჩვენს სახლებში მივდიოდით.

პიტიტობა ღამეს, გადმოცემით, შაკვრები სახრავენ (ამიზეზე-ბენ) ყველაფერს. ოჯახის უფროსი ქალი ყველას თავზე (თმაზე) თავლის სანთელს დაგვაწებებდა. სანთელს ყველგან აკრავდნენ (სახლს, სასიძინდეს, მარანს, სკების სამყოფ ადგილს). მინდორზე იელის ჯვარს დაასობდნენ. გარეთ არაფერს დატოვებენ, ეშმაკმა არ გათვალოსო. მარტო ნაჯახსა და წაღდს ტოვებენ შესასვლელ კარებთან, ეშმაკების დასაფრთხობად. ლედვის ხეზე ქვებს ჩამოდებდნენ.

ამბობენ: პიტიტობა ღამეს ზოგიერთი შაკვარი კაცი და ქალი კატად გადაიქცევა და ისე შედის სხვის სახლშიო. იმ კატას ტუჩი უნდა შეუტრუსო. მეორე დღეს შაკვარ ქალს ან კაცს (რომელსაც ხალხი შაკვრად თვლის) პირი ექნება შეტრუსული.

165. შაკვარი (მაზაკვალი) და წითელი ტყემლის ხის ტაბიკი

შაკვარი კაციც შეიძლება იყოს და ქალიც. მათ თვალი უჭრით. ხარბები არიან. შიდის, თურმე, ერთი შაკვარი კაცი და ნახა, რომ ვიღაცა ყანას ხნავს და ულამაზესი, თვალის უნახავი ხარები ჰყავს უღელში შებმული. ოხ, ოხ, ამ ძმა მკვდარს რა კარგი ხარები შეუბამსო, თქვა შაკვარმა, მაგრამ ხარებს არაფერი უგრძენიათ (მოსვლიათ). ჰაიტ! ამ დედამკვდარს, ალბათ, უღელში ან ზღმარტლის ან წითელი ტყემლის ხის ტაბიკები აქვს გაყრილიო. ზღმარტლის ან წითელი ტყემლის ხის ტაბიკი თვალს ჭრიდა შაკვარს და ძალას კარგავდა.

166. შაკვარი ძალი შავ კატად იცვროდა

შაკვარი ქალი ღამით შავ კატად იქცეოდა. შეიპარებოდა იმ ოჯახში, ვისი გათვალვაც უნდოდა, ტანსაცმელებს მოაჭრიდა ნა-

წილებს და გათვალავდა, (სახრავდა), იყო შემთხვევა, ოჯახში შემოპარული შავი კატა ცხელი შამფურით რომ დაუდაღავთ. მეორედღეს აკვირდებოდნენ: — ვის ოჯახშია ავადმყოფი ქალიო. შხავერების დღეა 20 ივლისი და 15 აგვისტო. მარიამის ხსენების (მარა-შონას) წინა დამეს იცოდნენ „ჭეჭეთობა“) („ჭეჭეთობა სერი“ — „ჭეჭეთობის დამე“). თავლის სანთელს მიაკრავენ ოჯახის ყველა წევრს თმაზე. სახლსაც მიაკრავენ სანთლის ჯვარს. ნათეს ყანებშიაც ასობდნენ ურთხმელის ან იელის ხის ჯვრებს. იმ დამეს არ დაიძინებდნენ, შხაკვარი არ შემოგვეპაროსო. თავის ნაბან წყალს გარედ არ დაღვრიდნენ, თმა არ გაჰყვეს და შხაკვარმა არ წაიღოსო.

167. „ნაშვილი“ ახვარი შხაკვარ ძალზე

მე მყავდა უმცროსი ძმა, სახელად ანტონი. იგი 15-16 წლისა იყო, რომ, ჯერ ციებით და მერე ნერვიული ავადმყოფობით, დაავადდა. ექიმებმა ვერაფერი უშველეს. გავიგეთ, რომ საღვურ ნიგოეთში ჩამოვიდა ექიმი კალანდარიშვილი, რომელიც გიპნოზით მკურნალობსო ავადმყოფებს. დედაჩემმა ჩემი ძმა იქ წაიყვანა. ექიმს ვენიდან სისხლი გამოუღია, მერე გიპნოზიც გაუკეთებია. იმ დროს, იმ ექიმთან, ჩემს ძმაზე უწინ, ერთი ქალი მისულა. ექიმს სკამზე დაუჯენია და უთქვია: — თვალეში მიყურეო. შეხედა თურმე ამ ქალმა და ექიმისთვის თვითონ მოუჭრია თვალი. — ოხ, ეს შხაკვარი ყოფილაო, გამშორდი ქალოვო! — უყვირია ექიმს.

168. როკაპი

შხაკვარებს თავისი უფროსი ჰყავთ, რომელიც მათ ხელმძღვანელობს, აძლევს სათანადო დარიგებას, აწინაურებს ღირსეულებს, ამდაბლებს ჩამორჩენილთა და უღირსთა. ამ უფროსისათვის როკაპი უქვიათ. მისი რეზიდენციაა ტაბაკონას მთაზე, აღმოსავლეთ სამეგრელოში, სენაკის მაზრაში. როკაპი იმ დროიდანვეა, რა დროიდანაც დედა-მიწაზე გაჩნდნენ შხაკვრები. როკაპი წარმოდგენილია სახიჩარ, ბებერ დედაკაცის სახით. გრძელ და შავკბილებიან ჩამოფხავებულ თითებზე გრძელი ფრჩხილები უფრო აუშნოვებს, უფრო საზარლადა ხდის, როკაპი ერთთავად ზის ერთ ადგილას, უძრავად, გარშემო ახვევია მსახურნი, რომელნიც მოახსენებენ ყოველსავე, რაც ტაბაკონას გადაღმა ხდება, მოახსენებენ — მისი ხელქვეითი შხაკვალეები ვინ რას აკეთებს.

წელიწადში ერთხელ შხაკვრები სამეგრელოს ყველა კუთხიდან ტაბაკონაზე მიდიან და როკაპს თავიანთი მოქმედების ანგარიშს აძლევენ. ამ დღეს ჭეჭეთობა ანუ შხაკვრების დღესასწაული ეწეოდა და ემთხვევა ილიაობის (ივლისის 20) წინაღამეს, ხოლო სამეგრელოს ზოგიერთ სოფელში — მარიამობის (აგვისტოს 15) წინაღამეს.

ამ დღეს, დაბინდებიდანვე, მთელს სოფელში არაჩვეულებრივი ფაცაფუცია. ყველამ იცის, რომ ამ ღამეს შხაკვრები ტაბაკონაზე უნდა წავიდნენ როკაპთან ძღვენის მისართმევედ. ვინც ამ ღამემდე ვერ მოასწრო ადამიანისათვის ევნო რამე, ამ ღამეს მაინც ყოველი ღონე უნდა იღონოს, თავის უფროსს ხელცარიელი არ წარუდგეს და მისი რისხვა და წყრომა არ დაიმსახუროს. იმართება ბრძოლა და ჭიდილი შხაკვრებსა და მოსახლეობას შორის. სოფლელნი, თავის მხრივ ცდილობენ ამ ბრძოლიდან უვნებელნი გამოვიდნენ. ეზოსა და ყანებში, თვალსაჩინო ადგილას, მიწაში ჩარჭობილია სარი, რომელსაც თავზე გაკეთებული აქვს ჯვარი და ზედ ჩამოცმულია ეკლის გვირგვინი. როცა შხაკვრის ავი თვალები ამ სარს მოხვდება, ყოველივე მავნებლური ძალა კვარავის. ოჯახის წევრებს თმებზე მიაკრავენ პატარ-პატარა ნატეხს ცვილისას, კარების თავებზე ნახშირით ჯვარის სახეს გამოიყვანენ. ამ ღამეს არ უნდა დაიძინონ, რომ შხაკვარი მღვიძარეთ ვერა ავნოს რა. სოფლელნი სასოფლო მოედანზე მოიყრიან თავს, გაისმის სიმღერა, გაიმართება ცეკვა, ჩონგურზე დაკვრა. შუა მოედანზე დაანთებენ დიდ კოცონს და ყოველი მოსულთავანი ზედ უნდა გადახტეს: ცეცხლის ყველაფრის გამანადგურებელი ძალა სპობს შხაკვრებს და არაწმინდებს, რომლებიც შეიძლება იდუმალად მიახდნენ ამა თუ იმ ადამიანს ტანზე. ამავე დროს სცლიან თოფებს, დამბაჩებს, რითაც თავზარსა სცემენ შხაკვრებს, ზოგნიც ყვირიან: „შორს ჩემგან, შხაკვარო, შორს! შენი სვი და შენი სჭამე, ჩამსას ჯვარი დამიწერე!“

შხაკვრები კატის სახის დაძრწიან მთელს სოფელში და ვაი იმას, ვინც არ გაფრთხილდა და ერთ-ერთი ჩამოთვლილი საშუალებათავანი არ იხმარა შხაკვრის საწინააღმდეგოდ. შხაკვარი დამინებულს მიეპარება და ზოგს ფრჩხილის სიფართოდ თმას ამოატრის თავზე, ზოგს აშნაირადვე ამოატრის ტანისამოსზე: ეს არი ჩხიბი ანუ სამოწმებელი იმისა, რომ შხაკვარი ამა თუ იმ სახლს ეწვია და იქიდან ხელცარიელი არ გამოსულა: ტანისამოსის პატარა ნატერ-

თან ან თმის კოშთან ერთად მოაქვს გულის ნაწილი იმისა, ვისაც ეს ჩხიბი ეკუთვნოდა.

შუალამისას შხაკვრები სამეგრელოს ყველა მხრიდან ბაწარაღებოთ გაემართებიან საპაეო გზით ტაბაკონსაკენ. ზოგი მათგანი ცოცხებზე არიან შემსხდარნი, ისე მიფრინავენ, ზოგი საწნახელეებში სხედან და ასეთ თავისებურ მატარებლებით მიექანებიან თავის უფროსთან. თვითონ ტაბაკონზე დანთებულია დიდი კოცონი, ზედ დაკიდებულია უზარმაზარი ქვაბი წყლით სავსე, რომელშიაც უნდა მოიხარშოს ყველა გული ადამიანთა, რომლებიც შხაკვრებმა წლის განმავლობაში მოაგროვეს. მოშორებით ტახტზე ზის როკაპი და მომსვლელთ ელოდება.

ბოლოს ყველანი მოვიდნენ. სცენაზე გამოდის როკაპის ერთი „მინისტრთაგანი“, რომელთანაც რიგ-რიგად მიდიან მოსული შხაკვრები ძღვენების მისართმევედ. ყოველ მირთმევაზე მინისტრი ქვით უკაკუნებს როკაპის გარეთ გამოშვერილ კბილზე. ისმის ჩახრენწილი, ძლივას გასაგონი კითხვა როკაპისა: „ვინ მოვიდა?“ პასუხად ასახელებენ მოსულ შხაკვარს და ჩამოთვლიან მის დაშსახურებას. იმისდა მიხედვით, თუ რამდენი და რა თვისების სიავე ჩაუდენია შხაკვარს, როკაპი აქებს და აღიდებს ძღვენის მომტანს. როკაპის გული მით უფრო სძგერს სიხარულით, რაც უფრო მეტი გულქვაობა გამოიჩინეს მისმა ხელქვეითებმა ადამიანთა მიმართ... გაიხედავ, წარუდგა შხაკვარი, რომელმაც არ შეიბრაღა თავისი საკუთარი ძუძუთა ბავშვი, ამოპკლიჯა მისი პაწაწუნა ნაზი გული და როკაპს ფეხებთან დაუდო; მეორე შხაკვარს არ დაჰნანებია თავისი ახლად ჯვარდაწერილი ქმარი, რომ დაემსახურებია იმავე როკაპის ყურადღება... მაგრამ ყველას კი არ ეღირსება ყურადღება და მადლობა როკაპისა. ისეთი შხაკვრებიც გამოურევა, რომელთაც მთელი წლის განმავლობაში ერთი ბეწო რისამე გაკეთებაც კი ვერ მოასწრეს. ასეთებს საშინელი საყვედურით აავსებენ.

როცა ყველას ინახულებს და მოუსმენს როკაპი, გაიმართება ნადიმი, თვით როკაპის თავმჯდომარეობით. სუფრაზე ღვინის მაგივრად მიერთმევათ ადამიანის სისხლი, ხორცის მაგივრად — ადამიანის გულის მწვადები. სვამენ როკაპის სადღეგრძელოს, შხაკვრობის სამეფოს წარმატებისათვის. მღერიან, ცკკავენ... აღმოსავლეთიდან განთიადის მოახლოებამ შხაკვრებს მოაგონა, რომ დრო მოვიდა დავბრუნდეთ შინ, მიწაზეო... ისევ რიგ-რიგად წარუდგებიან

როკაპს. გამოსამშვიდობებლად, მოასხდებიან ცოცხებსა და სანაღმ
ხელებს და თვალის დახამხამებაში შინ გაჩნდებიან. ზიგლიოთაჲს

169. წულის ღალი

სახელგანთქმული მონადირე და მეთევზე კუტილია კვარაცხელია ვრთხელ ღამით სათევზაოდ წასულა მდინარე კოდორზე. მდინარეში უნახავს შიშველი ქალი, რომელსაც გრძელი ძუძუები ჰქონდა, თურმე. ძუძუები მხარზე გადმოვდო. შეტოტებია კუტილიას. კუტილიას იმდენი მოუხერხებია, რომ ნაპირზე გამოუყვანია, აქ კი მას ძალა დაკარგვია. ასე გაუსხლტა კუტილია კვარაცხელია წყლის დაღს, თორემ ის მდინარეში დაახრჩობდა.

170. წყარიშმაფა

წყარიშმაფა ცხოვრობს ღელეში, ჭონჭყო ადგილებში, ტეხურში ის არ ცხოვრობს. ნახევარი (ქვევითა ნაწილი) თევზის ფორმისაა, ნახევარი (ზევითა ნაწილი) ქალისა. წყარიშმაფამ თუ წინ გაგინარა და შენ მისი ნაკვალევი გადაკვეთე, უსათუოდ უჭმური შეგეყრება. ტყაშმაფა ქალია და ტყეში ცხოვრობს. წყარიშმაფა წყალში ცხოვრობს და უფრო თევზსა და ბაყაყს ჰკავს. ადამიანს ავადმყოფობას შეყრის ხოლმე.

171. წყარიშმაფას სავარცხელი

წყარიშმაფა ყოველთვის წყალში ზის. ტყაშმაფასავით მასაც გრძელი თმები აქვს ფეხის ტერფამდე.

ერთი ბიჭი, თურმე, ცხენზე მჯდარა და ისეთ ადგილას მიდიოდა, გზად წყალში უნდა გაველო. როგორც კი წყალში შესულა, ამ ბიჭისთვის ვიღაცას სახელი დაუძახია. რომ მობრუნებულა, უნახავს: წყარიშმაფა თმას ივარცხნის, თურმე. ამ ბიჭს პირჯვარი დაუწერია და წყარიშმაფა დაკარგულა. მეორე დღეს ეს ბიჭი უკან დაბრუნებულა. იმ წყალთან, ქვის ქვეშ სავარცხელი უნახავს. სავარ-

ცხელი წყარიშმაფას ჰქონია შენახული. აილო ეს სავარცხელი და სახლში წაილო. შუა ღამეს ამ კაცის სახლთან ვიდაცას ძახილი დაუწყია. ამდგარა ეს კაცი და კარში გამოსულა. უნახავს ჩაცმული წყარიშმაფა. მას თავის სავარცხელი მოუთხოვია, მაგრამ ამ კაცს არ მიუცია. წყარიშმაფა სახლში შეუყვანია. ერთად დაუწყიათ ცხოვრება. ყველაფერი საქმე შეუსწავლია და შვილებიც გაუჩენია წყარიშმაფას. ამ კაცს უთქვია: რად გინდა ეს სავარცხელიო და ცეცხლში ჩაუგდია (დაუწვავს). წყარიშმაფას კივილი დაუწყია. ბავშვები დაუხოცია და ეს კაციც დაუწყევლია: „არც ამოწყვეტა და არც დარჩენა იყოს თქვენი გვარისო“.

172. წყლის დედა კივილით ბაურაის დაწვევულ გვლავს

იტყოდნენ: წყალში ცხოვრობს (ზის) წყლის დედაო. იგი წინათ უნახავთ საკუთარი თვალით.

ერთ ღამეს, ქურდი კაცი მიდიოდა გზაზე და ნაქურდალ საქონელს მოდენიდა. გზა წყლის პირას მიჰყვებოდა. უცბათ საშინელი კივილი შემოესმა. იფიქრა, ალბათ ქალიშვილი მოიტაცა ვიდაცამ და ის ქალია, რომ კივისო (მიჰკივისო). შეშინდა ქურდი და ტყის სიღრმეში შევიდა. ისევ გაისმა კივილი. ეხლა უფრო ახლოს ისმოდა კივილის ხმა. დაინტერესდა ეს კაცი. ნახა, რომ წყალს მოაპობს წყლის დედოფალი (წყარიშმაფა), აქეთ-იქით ნაპირზე მგლები მისდევენ. ახლოს რომ მივიდა, ნახა, რომ ქალს არაფერი აცვია, ძალიან თეთრი ტანი და გრძელი თეთრი თმა აქვს. ამ თმით მთელი ტანი აქვს დაფარული. მდინარის ნაპირთან ყოფილა ღრმა დინება, ჩასაყვინთი მორვეი. აქ რომ მოსულა ეს ქალი, უცბათ გამქრალა, დაკარგულა. ალბათ, მგლებს გაექცა, თავის სამყოფში მიიტანა თავი.

173. წყლის დედა

წყლის დედა წყალში ცხოვრობს, ტყე სანაც არის. ხან ტყეშია და ხან წყალში. უმეტესად წყლის პირას, სადაც ხეებია, იქ ცხოვრობს. წყლის დედა დღისით არ დადის. მას დღისით კაცი ვერ ნახავს. სამაგიეროდ ღამით დადის, ტანს იბანს.

წყლის დედა მზეთუნახავი ქალია. თეთრთმიანი, თმა გრძელი აქვს, მიწაზე მიათრევს. ტანი თვალსასვირო (სათოისერთ) და გბი-
ლები ოქროსი აქვს.

წყლის დედა, უფრო მეტად, კაცებს დასდევს, განსაკუთრებით უცოლო ვაჟებს. ის შეაცდენს ვაჟს და თავისთან დააწვენს. შორს იყოს მასთან დაწოლა (ყველას აშოროს). ვაჟს ისე გამოაღენჩებს, საკუთარ აზრს დაუკარგავს, მუდამ თავისთან დაჰყავს. ოჯახს უნგრევს.

როცა კაცს წყლის დედა შეხვდება, ასეთი წესი უნდა დაიცვას: წყლის დედა ყოველთვის ცდილობს კაცს ენა გამოსტყუოს, კაცმა თუ ხმა გაიღო — გათავდა მისი საქმე, გამოაღენჩებს და თავისთან დაიწვენს. წყლის დედა იცინის, მისი სილამაზე კაცს აშტერებს. თითებს უჩვენებს — უნდა გააცინოს, ალაპარაკოს. კაცმა ხმა არ უნდა გასცეს. თუ ძლიერ მოეწონა წყლის დედას ვინმე და არ დაემორჩილა, შეიძლება დაეჭიდოს... მას შეუძლია დილაძდე იჭიდლოს, შემდეგ ეშინია და ქრება. კაცმა თუ დილაძდე გაუძლო ჭიდილს, გადარჩენილია, მაგრამ გამოშტერებული იქნება. მისი გამობრუნება ცოტათი შეიძლება, უნდა გამოულოცონ.

წყლის დედას ეშინია ორლესული დანისა და ხანჯლის. ასეთ ხანჯალს ის კაცს ვერ წაართმევს. ამის გამო შეიძლება კაცს ჩამოშორდეს, დაეხსნას.

წყლის დედა როცა კაცს დაიყოლიებს და თავისთან დაიწვენს, იმ კაცს, უნდა თუ არ უნდა, მუდამ მასთან მიდის. კაცმა თუ შესძლო მისი თმის უჩუმრად მოპოვება, მაშინ გადარჩენილია, გამოკეთდება და ოჯახსაც დაუბრუნდება სამუდამოდ.

174. წყარიშმაფა მათრახი და მკაღვეული ბიჭი

ერთი ახალგაზრდა ბიჭი გზაზე ცხენით მიდიოდა. დაუღამდა. მდინარე უნდა გაეკლო. წყალთან რომ მივიდა, ცხენი დაფრთხა და უკან დაიხია. ამ ბიჭს ცხენისთვის უთქვამს: „აჩუ, შე სამგლეო.“ ცხენი მაინც არ დაძრულა. ერთ ადგილას იყო გაჩერებული. ბიჭი შეშინებულა და ჭკუიდან შეშლილა. თურმე, წყარიშმაფა წყალში თმას ივარცხნიდა. წყარიშმაფა ცხენზე შემეჯდარა და ბიჭის სახლში წასულა. ეს ბიჭი კი აქ დაუტოვებია. შეშლილი ბიჭი ცხენს გამოკიდებია და ყვრილი დაუწყია. წყარიშმაფა მობრუნებულა და ამ ბიჭისთვის მათრახი დაუკრავს. ბიჭი ქვაღქცეულა და წყალში ევლო თურმე.

ერთ ბიჭს უნახავს წყარიშმაფა. წყარიშმაფას სახელი დაუძახებია — ხუტუ, ხუტუო! ამ ბიჭს მთრახი მოუქნევია წყარიშმაფას თვის. მას კი კივილი დაუწყია და ამ ბიჭის ოჯახი დაუწყევლია: „სახლში არცერთი ცოცხალი არ დაგხვედროდეს.“ მართლაც ყველა ამოწყვეტილა.

წყარიშმაფა ერთ ღამეს განუწყვეტლივ კიოდა თურმე. ამ ბიჭს გაუგონია კივილი და მისულა. წყარიშმაფას უთქვია: „სავარცხელი მომაძებნინეო.“ ამ ბიჭს უთქვამს: „შენ რატომ დაწყველე ჩემპიო და მაკრატლით თმა მოუჭრია და ცეცხლში დაუწვავს. წყარიშმაფას ძალა დაჰკარგვია და ჩვეულებრივ ქალად ქცეულა.“

176. ზიგაბი (ზიგაბი) ტყუი ცხრობა

ჭინკები ტყეში არსებობენ. ტყიდან რომ გამოვლენ, წისქვილს ეტანებიან. კაცი თუ ვერ ნახეს, ფქვილს დაუწყებენ ჭამას. ზოგჯერ წისქვილს გააჩერებენ. ერთხელ სამი ჭინკა მისულა წისქვილში. მეწისქვილედ კაჟინა ყოფილა. ჭინკებს დაუძახიათ: „კაჟინა, კაჟინა, ცოლი არ გინდა, ცოლიო!“ მერე წისქვილი გაუჩერებიათ. წამოვარდნილა კაჟინა და გამოკიდებია ჭინკებს. ჭინკები გაქცეულან. კაჟინას წისქვილი ვერ აუბრუნებია. თვითონაც ავად გამხდარა. ნახევარ წელს ავადყოფობდა, მერე კი მოკვდა.

177. ზიგა ზეზოლის სახლში და ცაცხლს ანაღას

სოფელ ჭაბურთაში (მარტვილის რაიონი) მცხოვრებ მარკოზ ფარულავას გადმოცემით, მას, ერთხელ, ფაცხაში მარტოდ მცხოვრებს, ღამით ცეცხლი ნაცარში ჩაუფლავს და დაუძინია. ჯერ კიდევ ძილ-მღვიძარე მარკოზს უნახავს, რომ ვილაცას ფაცხის კარი შემოულია, მიმჯდარა კერასთან და ნაცრის ჩხრეკა დაუწყია. როდესაც ცეცხლი გაჩაღებულა, სინათლეზე მარკოზის უცვნია ჭინკა. უფიქრია, დავიჭერო და კარის დასაკეტად წამოშტარა. ჭინკას დაუსწრია და გაქცეულა. მერე გარედან უწვალებია მარკოზი სახელის ძახილით: „მარკოზია, მარკოზიაო.“ მარკოზის მუგუხალი უსვრია და გაქცეულა.

გამიგონია, რომ ჭინკა სულ პატარაა. კაცის ფორმა აქვს. ტან-
შიშველია. მთაზე ვიყავი ერთხელ. იქ მწყემსებმა თქვეს: ჭინკა ცხე-
ნს ფაფარს დაუწნავს ისე, რომ მასში, როგორც ავჯანდში, ფეხის
შეყოფა შეიძლებოდესო.

ერთხელ, თურმე, ჯამუ მიდიოდა გზაზე. უან ჭინკები დაედევ-
ნენ და სახელს უძახოდნენ: „ჯამუ ხარ, რომ მიდიხარო.“ მერე ჯა-
მუს მეორე სახელი „კოსტა“ დაუძახეს („კოსტა, სად მიდიხარო“).
კოსტა ჯამუს ნათლობის სახელი ყოფილა, რომელიც მისმა მშობ-
ლებმაც არ იცოდნენ. გასაკვირია, ჭინკებმა ეს როგორ გაიგესო.

179. ზიგაჲ ურეზუა ჯღვიან

მამაჩემი, ძველი კაცი, უუნ დამეში ურმით მიდიოდა თურმე
ტყეში. ჭინკები შემოახტნენ ურეზზე, ჭყვიან, ზოგი ხარებს შეა-
ჯდა ზურგზე. მამაჩემმა ამოიღო კვეს-აბუდი, დაკვესა, აბედს მოკვი-
და. ჭინკები დაფრთხნენ. ურმიდან ჩამოხტნენ. დაუძახეს: „კინტი-
რია! თვალი რად ამოგვიწვი, დამწვარი იყოს შენი თვალიო.“ ბვერ-
ჯერ იძახეს ასე და მერე გაიქცნენ.

ცხენი მყავდაო, იტყოდა მამაჩემი, სახლში მყავდა დაბმულიო.
გარეთ დარჩენილს ისე დაუნასკვავდნენ ჭინკები ფაფარს, რომ თვით
ეშმაკი ვერ გახსნიდაო.

180. ზიგა ლა პაღვრა

ჭინკა პატარა კაცივითაა. ცხენზე კაცივით ჯდება. ცხენი თვი-
თონ გაიქცევა, მაგრამ ჭინკა არ გადმოვარდება. ცხენი რომ გარბის,
ჭინკა ფაფარს უსკვნის. ჭინკა მძინარე კაცს მიუხტება და სახელს
დაუძახებს: — „გძინავს, ციქურო, გძინავსო.“ ცეცხლს განხრეკს.
კაცმა თუ შეუტია, გაიქცევა ძახილით: „გაიღვიძე, შე დამწვარო,
გაიღვიძეო“! ჭინკას მიერ დაფსკვნილი ცხენის ფაფარის გახსნას
ერთი დღე უნდა.

ჭინკა პატარაა, ტიტლიკანა, გოგოც არის და ბიჭიც.

მამაჩემმა მიაძბო, რომ, ერთხელ, ძმასთან ერთად, ტყეში წასულა.

ძმას დასძინებია. მამა მღვიძარე ყოფილა. მოსულან ჭინკები მძინარე ძმასთან და სახელი დაუძახიათ: „გძინავს, შე დამწვარო, ბაღვრანო, წამოშტარა ბაღვრა და მუჯუხალი უსვრია. გაქცეულან ჭინკები, თან იძახოდნენ: „დაგვწვა, დამწვარმა ბაღვრამო.“

181. ზინკა ვისქვილის ბორბალზე ჯდებიან

ჭინკა მე ვნახე ჩემი თვალით. ერთხელ ბავშვებმა (სამი ვიყავით) ტუბურის პირა წისქვილში წავიღეთ საფუქვაკვი. დაგვიღამდა. უკან დაბრუნების შეგვეშინდა. ღამე იქ დავრჩით. შუაღამე იქნებოდა, რომ შეწისქვილე თომა ცკვევა რაღაც აწრიალდა, ფაცი-ფუცობდა და თან ლაპარაკობდა: — ფესვ-ამოვარდნილებო, რამ მოგიყვანათ ამ საღამოსო. მე გამომეღვიძა და მივაყურადე. თომა ჭრაქით გავიდა გარეთ. რაღაცა გადენა, რომ მობრუნდა, შევეკითხე: — რა იყო ბაბუა-მეთქი?!

— რა იყო ბაბუა და ჭინკები იყვნენ, ფესვამოვადებულეზიო.

— ჭინკა რაღა? — ვკითხე მე. — რაღა, ჭინკაა, მოდიან, სახელს გეძახიან, გაწვალეზენ, დაგცინიან, მაგრამ ხმა არ უნდა გასცე, თორემ ჭკუიდან შეგ შლიანო. მართლაც, მე გავიგონე ჩემი ყურით, ჭინკები რომ იძახოდნენ: „თომა, თომო,“ მაგრამ თომა პასუხს არ აძლევდა.

ავდეკი, ხვიმრიდან ჩავხედე წისქვილის ბორბლებს. ისინი წისქვილის ბორბალზე ჯდებოდნენ ხოლმე და აჩერებდნენ მას. მართლაც, დავინახე ბორბალზე შემომჯდარი ვირთხებზე უფრო დიდი არსებები, საკვერცხეები გადმოვარდნილი კქონდათ (გითუტყვიცანდეს). ბორბალზე ხტოდნენ. ხუთი, ექვსი იქნებოდა.

182. ვზივლა გიორგის ღარიბკა

(როგორ აშენდა ალერტის წმ. გიორგის ეკლესია)

გადმოცემის მიხედვით, თურმე, ძველად ალერტის ეკლესია სოფ. გურძემში ყოფილა. ერთ მოხუცს სიზმარში წმ. გიორგი გამოცხადებია და უთქვამს: „მე ვიპოვი და მოგიყვანთ ხარს, შემდეგ დავკარგავ, სადაც თქვენ მას დაწოლილს ნახავთ, იქ ააშენეთ ტაძარიო.“

მალე სოფ. გერძემის წმ. გიორგის კლესიაში აღმოჩნდა ასეთი წითელი ხარი, მაგრამ უცხად დაიკარგა. ხალხმა ხარს ძებნა დაუწყო. იგი იპოვეს სოფ. ალერტის უღრან ტყეში, სადაც ესლა ალერტის წმინდა გიორგის კლესიაა აშენებული. დაიწყეს გურძემის კლესიის დაშლა. რიგში ჩამდგარი ხალხი ქვებს ერთმანეთს აწოდებდნენ და ერთ დღეში დაუმთავრებიათ ამდენი ქვების გადმოზიდვა. ქვის პირველი მიმწოდებელი და ბოლო მიმღები მოპკვდარან. ის წითელი ხარი დაუკლიათ, დიდი დღესასწაული გადაუხდიათ. შემდეგ ხალხს ბეკარასავით დაედოთ ერთი ხარის შეწირვა ყოველწელს. წმ. გიორგის დღესასწაულს უხდიდნენ 10 ნოემბერსა და 23 აპრილს.

183. წმინდა გიორგი და წმინდა პარბაღე

ხარის მომყვანი წმინდა გიორგია, არ ვიცი რა არის, მაგრამ მას ყველაზე მეტი ძალა აქვს ქვემოთ (ამ) ქვეყანაზე, ზვეით კი — ღმერთს. დედამიწას წმინდა გიორგი პატრონობს. შეიქმნა ყველას უფროსი. საქართველოსა და აფხაზეთში გვყავს ის... უფრო მადლიანი მაინც წმინდა გიორგია, შემოვევლე მის ჩრდილს... წმინდა გიორგი ბუზსა და ძაღლს ემტერება. კატას დევნის. ქუხილისა და ელვის დროს კაცთან ახლოს ბუზი, ძაღლი და კატა არ უნდა იყოს, მუხის ძირას არ უნდა დადგე, მუხას წმინდა გიორგი ემტერება, ასვე ბეოლის ხეს. ცხემლა კარგია, კაცს უვნებელყოფს...

მლოცველს შესაწირი მიაქვს ილორში. შევა, შესწირავს ციკანს, ან ცხვარს, ითხოვს შენდობას, შემწეობას, განკურნებას, ან წყველის (გადასცემს) დამნაშავეს, ცუდის საქმის გამკეთებელს... წმინდა ბარბაღეც იქ ბრძანდება, მონაწილეობას იღებს დახმარების, შემწეობის საქმეში... წმინდა ბარბარესთან და წმინდა გიორგისთან პატივისცემა ყოველთვის გავა... ყველაფერს გაპატიებს.

184. წმინდა გიორგი კახია

წმინდა გიორგი კაცია. ამბობდნენ, რომ მისგანაა დავალებული, მაგალითად, ქვევითა ქვეყანა, ეს ქვეყანა, დედამიწა. ეხლა როცა ელავს ან ქუხს, იტყვიან, წმინდა გიორგის გაჩენილიაო, მისი უფროსობით ხდება ესო. დევებს რომ იტყოდნენ ძველად, წმინდა გიორგის მოსვლის შემდეგ (ვინ იცის როდის მოვიდა), მუდამ ზღვა-

ქართული ენის
სამეცნიერო ცენტრი

ში იმალებიანო, ემინიათ წმინდა გიორგის რისხვისაო. დევები ხალხს აზიანებდნენ, ამის უფლებას წმინდა გიორგი არ აძლევდა იგი კაცს იფარავს (მწყემსავს).

როცა დევები ზღვიდან გამოსვლას დააპირებენ და თავს ამოკყოფენ, მაშინ წმინდა გიორგი იელვებს და დაწვავს დევებს. დევები ბუზებად იქცევიან და ამასაა ელვითა და ქუხილით წმინდა გიორგი რომ დასდევს.

დევები ვეებურთელა დიდი კაცები იყვნენ, ქაცვიანები, ესენი გადაიქცევიან ბუზებად წმინდა გიორგის ძალით და სადაც ისინი დაჯდებიან ელვა-ქუხილი, მუხი იქ დაეცემა. არ შეიძლება ბუზი ისევ დევად იქცეს. ამის ნებას წმინდა გიორგი არ აძლევს.

წმინდა გიორგი, ალბათ, ღმერთის განგებითაა გაჩენილი. იგი გველ-ვეშაპებსა დევნის, რადგან გველ-ვეშაპებიც აწუხებდნენ, აზიანებდნენ ხალხს... ჩვენთან ყველაზე ძლიერი ხატი წმინდა გიორგია.

ვიდაცა ურწმუნო კაცს თეთრი ხარი ყოლია. ილორის დღეობაზე ყოფილა და იქ უთქვია: თუ წმინდა გიორგი ნამდვილად არსებობს, აქ მოიყვანოს ჩემი თეთრი ხარიო. მეორე დღეს, დილით მისი ხარი, ამ ურწმუნო კაცმა, ილორის წმინდა გიორგის სალოცავის შესასვლელ კართან ნახა მიბმული. ამის გამო ეძახიან მას — „ილორის წმინდა გიორგი — ხარის მომყვანი“ (ილორული წმინდა გიორგი ხოჯიში მუშაყუნაფალი).

ვისაც ზეციერის სახელზე აქვს სალოცავი, ან ვინც ზეციერი-სგან დამიხეზდება, აგზავნიან წმინდა გიორგში, მოუტანენ ფულსა და გამოულოცავენ.

წმინდა გიორგი ყველაზე ძლიერი კაცია. ჩვენ ასეთად მიგვაჩნია და რა ვიცი, შენი ჭირიმე.

185. უსსკრულ-გველეთის ღმერთი ალარბი

დღევანდელი ზუგდიდის რაიონის სოფლების — ოდიშის, კორცხელისა და ნაცატუს მიჯნაზე — მთავორიან ადგილზე არის ერთი გამოქვაბული. არავინ იცის ამ გამოქვაბულის სათავე. აქ ცხოვრობდნენ, თურმე, ჩვენი ძველი წინაპრები. ამ გამოქვაბულს ორიკინეს (საჭიდაოს, სარკენალს) უწოდებენ. ამაზე არსებობს ასეთი ლეგენდა:

ოდესღაც გამოქვაბულს ურწმუნო, კაცის მჭამელი დევი დაეცა. ამოწვევითა შიგ მცხოვრებლები და თვითონ დაეპატრონა. დევი გარ-
მოქვაბულიდან ღამ-ღამობით გამოდიოდა და ქოხმახებში დაბინა-
ვებულ ადამიანებს მუსრს ავლებდა.

დევისაგან შეძრწუნებულმა ადამიანებმა თხოვნით მიმართეს
მზე ღმერთს, მოეკლა ან განედევნა გამოქვაბულიდან ეს ურწმუნო
დევი. მზე ღმერთმა ასე უპასუხა მთხოვნელებს: — მე დღისა და სინა-
თლის ღმერთი ვარ, ბნელ გამოქვაბულის უფსკრულში მე ძალა არა
მაქვს, — იქ ვერ შევალ! სამაგიეროდ მზე ღმერთმა ასწავლა: წასუ-
ლიყვნენ შორეულ ქვეყანაში, სადაც ცხოვრობდა უფსკრულ-ბნელე-
თის ღმერთი — ალარტი. ჩემი სახელით მიდით და იგი გამოგაყო-
ლებთ ალარტის ხატს, რომელიც დაამარცხებს თქვენს ამწიოკებელ
დევსო, — დაარიგა მზემ.

ალარტის ღვთაებას მოციქულები გაუგზავნეს. ალარტმა მათ
მისცა თავისი ხატი. მეგრელებმა ამ ხატს „ალარტის ხატი“ უწოდეს.

დევის გამოქვაბულის პირდაპირ, მეორე გორაკის ფერდობზე,
ააშენეს საღმრთო სახლი და იქ ალარტის ხატი დაასვენეს, უჩვენ-
ნეს გამოქვაბულის კარი, საიდანაც ღამ-ღამობით დევი გამოდიოდა.

ხატი დევის გამოსვლას დაელოდა. იგი ღამეში ყველაფერს კარ-
გად არჩევდა. გამოვიდოდა თუ არა გამოქვაბულიდან დევი, ალერ-
ტის ხატი კისერზე დაახტებოდა და მათ შორის საშინელი შერკი-
ნება იწყებოდა (ამიტომ ეწოდა ამ გამოქვაბულს „ნარკინალი“). დრო-
თა განმავლობაში ხატმა მოქანცა დევი, ავად გახადა და მოკლა.
ამის შემდეგ ხალხმა ისევ დაიწყო ორკინეთში ცხოვრება.

186. თქმულება არამხუტუხა

მე ეს თქმულება გამიგია სოფ. კირცხში მცხოვრები იულიონ
საბეკიასაგან, ახლა 80 წლის იქნება.

თქმულების მიხედვით, ახალგაზრდა არამხუტუ, უცნობი სა-
ხით, ჯვარელი ციმინტიების სამწყემსოში გამოცხადდა. ითხოვა
მწყემსად ამიყვანეთო. ციმინტიებმაც აიყვანეს მწყემსად, მაგრამ
მალე ნახეს, რომ ცუდ ღღეში ჩავარდნენ. ნახეს, რომ ხუტუ, როცა
ფარას მიდევნიდა, გზადაგზა ციკნებს ატყავებდა და უმად ჭამდა.
შემცირდა ფარა. ციმინტიებმა ხუტუს თავიდან მოცილება მოინდო-

მეს, მაგრამ ხუტუ არ შორდებოდა. ხუტუს ციმინტიები სიხარბეს (პარამობას, არამობას) სწამებდნენ. ამიტომ დაარქვეს მას არამხუტუ. იგი ციმინტიებს არ შორდებოდა. უკმაყოფილება თანდათან ვამწვავდა. ციმინტიებმა იგი წმინდა გიორგის ხატს გადასცეს. წმინდა გიორგი მას ვერ მოერია, რადგან ქრისტიანი არ იყო. ამის გამო წმინდა გიორგი იძულებული შეიქმნა მისთვის მიეჩინა თავი, რომელიც გაღრმობდა არამხუტუს ლაბაშას (ლაბაშა — ყვარჯენია. გრძელი, წვეტიანი ჯოხი, რომლითაც არამხუტუ ერთი მთიდან მეორე მთაზე ხტებოდა). თავმა შუაზე გადაღრმობა ეს ლაბაშა. არამხუტუ, როცა ერთი მთიდან მეორეზე ხტებოდა, ლაბაშა შუაზე გადატყდა და ხვეში ჩაიჩხუბა. ლაბაშის ნატეხები ეხლაც წმინდა გიორგის ხატის სალოცავში ინახება.

გადმოცემის მიხედვით, ციმინტიებისაგან გაჯავრებული არამხუტუ ისეთ ქვეებს ისროდა, რომელსაც ორმოცდაათი კაციც კი ვერ დასძრავდა ადგილიდან. ერთ ასეთ ქვას დღესაც უჩვენებენ. იგი არამხუტუს გამოსროლილი ქვა არისო.

187. არამხუტუ

არამხუტუ იყო დეკაცი. ლაკადაში მთოხნელ ქარდავებს მიუხედა და გოგო მოსტაცა. გლეხები წამოვიდნენ და ქრისტეს სთხოვეს: — ურჯულომ გოგო მოგვტაცა, შენი ძალა გამოაჩინე და დაგვეხმარეო. დაპირდნენ: არამხუტუს თოფსა და ტყვია-წამალს შენ შემოგწირავთო. ამის შემდეგ შეიარაღებული ხუთი კაცი დაედევნა არამხუტუს. დაუწიენ ოხანქუეს (ადგილის სახელია ს. ჯვარის ზემოთ) მთასთან და მოკლეს. თოფი და ტყვია-წამალი ქრისტეს მიუტანეს.

ბავშვს უთქვია: არამხუტუ ვნახე, შარვალში ჩამისვა და ისე წამიყვანაო. მკვდარი არამხუტუ მთაზე დატოვეს. არამხუტუს ცოლს ერთ წელიწადს არ უტირია ქმარი. არ ჯეროდა მისი სიკვდილი. დეკაცს რა მოკლავდაო. ქრისტე მოერია და იმან მოკლა.

188. არამხუტუს არაჰი (ლენკადა)

არამხუტუ ძღვენით ეწვია შერვაშიძეს, რომელიც სამურზაყანოში (სამეგრელოში) ერთ-ერთი მთავარი იყო. პატივი მიიღეს. ბო-
8. ა. ცანავა

ლოს არამხუტუმ თავის ქვეყანაში წასვლა გადაწყვიტა. მოურავმა აცნობა ეს შერვაშიძეს. მან თოფი გამოუჯზავნა საჩუქრად არამხუტუს. არამხუტუ მეტ საჩუქარს მოელოდა, გაბრაზებულმა თოფი მუხლზე გადაიმსხვრია. შერვაშიძემ რომ გაიგო, თქვა: თოფი დაამტვრია კი არა, ჯვარი არ დამიმტვრიოსო (მომიგლიჯოსო). ეს რომ შეიტყო არამხუტუმ წამოვიდა ლაკადით და ფურაშში (ადგილის სახელია ს. ჯვართან) მოვიდა. აქ ნახა ეზოში დედა-შვილი (ქალიშვილი) ლობიოს პარკებს რომ კრეფდნენ. არამხუტუმ ეს გოგო მოიტაცა. დედამ აცნობა ეს ამბავი ხალხს. ხალხი აიყარა და წამოვიდა. ორი ძმა ქარდავა (იმ გოგოს ძმები) იარაღით იყვნენ. ქარდავები და ციმინტიები მისდევნენ არამხუტუს. ამოვიდნენ ომუნეს (ადგილის სახელია) სუკზე. აქ მოტრიალდა ციმინტია და ღმერთს შეეხვეწა: ქრისტე! იმას თუ წაართმევ ფეხში ძალას და ჩემი ტყვიის ლუკმად გახდი, მის ლაბაშას (წვეტიანი, მთაში სასიარულო ჯოხი) მოგიტანო. ჯგვეს (სალოცავია ს. ჯვარში) არამხუტუს თავი დაპირდა. ამ დროს არამხუტუს მდინარე (დელე) გადავლილი ჰქონდა (ხიდად გადებულ ხეზე გაიარა). როგორც კი გადაიარა ხიდზე, ფეხის ძარღვი გადაენასკვა. გადატეხილი ხის ძირს დაჯდა და ფეხის დახეღვას შეუდგა. ამ დროს ციმინტია და ქარდავა იმ ადგილას მოვიდა, საიდანაც გოგო გაიტაცა არამხუტუმ. არამხუტუს ნაკვალევი ღრმა იყო (მუხლამდე), გაჰყვნენ ამ კვალს. არამხუტუ ყარაჩაელი გმირი იყო. ხიდთან რომ მივიდნენ, ქარდავამ თქვა: — ამ ხიდზე გასულაო. არამხუტუმ ესროლა ქარდავას თოფი. ტყვია არ მოხვდა, მაგრამ ხიდიდან გადავარდა. ესროლა თოფი ციმინტიაში. შუბლში მოხვდა არამხუტუს. გოგომ დაიძახა: მოკვდა და არ შეგვემინდეთ, წამოდიოთ. მივიდნენ, როგორც თქვეს ისე, ციმინტიაში თავი მოაჭრა არამხუტუს, სამწამალი და ლაბაშა ქრისტეს მიუტანეს (ქრისტე ქვია ს. ჯვარის შამუგეების უბნის კვლესიას), ხოლო ლაბაშზე ჩამოცმული არამხუტუს თავი ჯგვეს მიართვეს (ჯგვე ს. ჯვარშია, სალოცავი). ხალხი ამბობდა: არამხუტუს თავი ჯგვეს მესერზე იყო ჩამოცმულიო.

სამწამალი და ლაბაშა ქრისტეს მეხატულებს დაჰქონდათ დღეობის დღესო. ამას მეც მოვსწრებივარ.

ორმოც მოწამის სახელობის კლესია მდებარეობს ნაქალაქევის უძველესი ციხე-სიმაგრის ტერიტორიაზე, რომელიც ხშირად განიცდიდა მტრების შემოსევას.

ერთხელ, ნაქალაქევის ციხე-სიმაგრეს მტერი შემოესია იმ დროს, როცა მეფე თავისი ამალით (მებრძოლებით) გასული იყო ქალაქიდან. ციხის დარაჯებად დატოვებული იყო ოცდაცხრამეტი მეციხოვნე. ქალაქი რამდენიმე დღეს ალყაშემორტყმული ყოფილა. მტერმა ვერა და ვერ შეაღწია ციხე-ქალაქში. მათ არ იცოდნენ, რომ მეფე ქალაქში არ იმყოფებოდა. ბოლოს ალყა მოუხსნიათ და უკან გამობრუნებულან, მაგრამ ვიღაც მოქალაქეს გაუცია და მტრისთვის ნამდვილი ამბავი უცნობებია.

მტერი ისევ დაბრუნებულა და შემოსევია ქალაქს. მეფის მიერ დატოვებული მეციხოვნეები იძულებული გამხდარან მარტონი შებრძოლებოდნენ ურიცხვ ლაშქარს. სადაც ახლა ნაქალაქარის ძველი ხიდია, იქ, ტეხურის დასავლეთ ნაპირზე, მომხდარა გადამწყვეტი ბრძოლა. ოცდაცხრამეტი მეციხოვნე გმირულად შეებრძოლა მტერს, მაგრამ უთვალავ ლაშქართან რას გახდებოდნენ. თანდათან უკან იხევდნენ. ამ უთანასწორო ბრძოლაში ოცდაცხრამეტივე მეციხოვნე მდინარე ტეხურის წყალში ფეხზე მდგარნი ჩაუხოციათ.

მეციხოვნეთა თავდადებულ ბრძოლას შორიდან თვალს ადევნებდა დედოფალი, რომელსაც ხელში თავისი პატარა ვაჟიშვილი ეჭირა. დაინახა თუ არა მეციხოვნეთა დაღუპვა, გავიდა ციხის ეზოდან და თავისი პირშშო ტეხურის ტალღებში გადააგდო — იმ ადგილას, სადაც 39 მეციხოვნე დაიღუპა.

ამ ამბავმა მტერიც კი განაცვიფრა, თურმე, მოუყვანიათ გამცემი და დაუსჯიათ. მალე მეფეც დაბრუნებულა, მტერი დაუმარცხებია და ქალაქი გაუნთავისუფლებია დამპყრობლებისაგან.

ოცდაცხრამეტი მეციხოვნე, პატარა ვაჟთან ერთად, ფეხზე მდგარნი დაასაფლავეს ქალაქის ეზოში. მათს საფლავზე აუშენებიათ კლესია და კლესიის შესასვლელ კარებთან გამოუხატავთ ორმოცი ვარსკვლავი. ამიტომ დაურქმევიათ ამ კლესიისათვის ორმოც-მოწამის სახელი.

ნაქალაქევის ტერიტორია თათრებისაგან ყოფილა დედადამოკაჲ აუოხრებიათ ციხე-ქალაქი, ხალხი საშინელ დღეში ყოფილა ჩავარდნილი.

ერთხელ აქაური მცხოვრები, ფეხმძიმე ქალი, წყლის მოსატანად ტეხურის ხეობისკენ წასულა. დაუნახია თათარს და უკან დადევნებია. ქალი გაქცეულა. თათარი უფრო ჩქარა გამოკიდებია. ეს-ეს არის უნდა დაიჭიროს, მაგრამ ტეხურის ნაპირამდე მისული ქალი, თურმე, ღმერთს შევედრებია:

დედა მოკა, მოკა, მოკა, დედა ორსული, ორსული, ორსული,
სითი მოკა, მათი მოკა, შენც ორსული, მეც ორსული,

წრო ქივივდგათი ბოგა. თანაბრად (ორივემ) გავიდგათ ხიდი.

ამ სიტყვებით გადამხტარა წყალში, ნაპირები შევიწროვებულა და ქალი, თურმე, მეორე ნაპირზე გასულა უვნებლად, თათარი კი დამხრჩვალა.

ის ადგილი, რომელიც ყველაზე ვიწრო ხეობად არის დარჩენილი დღემდე, დედამოკას სახელითაა ცნობილი.

191. შისა და შივარის აბაჯი

ერთ გოგოსა და ბიჭს ერთმანეთი უყვარდათ, მაგრამ ბიჭის დედ-მამას სხვა ნდომებიანთ შვილის საცოლედ. ბიჭი კი ამ გოგოს გარდა სხვას ცოლად არ ირთავდა.

ერთ დღეს მისულა ეს ბიჭი გოგოსთან და უთქვია: ხვალ, რამდენის წამოდებასაც კი შევძლებ, იმდენ ტან-ფეხის შესამოსელ მატერიას მოგიტან საახალუხესა და საკაბეს, საპერანგესა და სასაცვლეს, საწუღესა და საყაბალახეს და ყოველივე ეს სადამომდე უნდა შეკერო. სადამოს ტანის დასაბანი წყალი გაამზადე, ყველაფერი ეს დამახვედრე, მე მოვალ, ტანს დავიბან და წამოგიყვანო.

მეორე დღეს ამ გოგომ აღიონიდან დაიწყო ტანსაცმელების კე-

¹¹ „დედამოკა“ ადგილის სახელია ნაქალაქევის ძველი ხიდის ახლოს. აქ ერთ ადგილას, ხეობა იმდენად ვიწროა, რომ თითქოს შეიძლება მდინარის ერთი ნაპირიდან მეორეზე გადახტეს კაცი. სწორედ ამ ადგილას, თქმულების მიხედვით, ორსული დედა (დედამოკა) თათრის ძალადობისაგან თავის ღმერთს გადაურჩენია.

რვა. დაღამებამდე ერთი ხელი ტანსაცმელი დარჩა შეუკერავი: გადაირია ეს გოგო: ბიჭი რომ მოვიდეს და ტანსაცმელები არ დახვდეს შეკერილი, შეიძლება არ წამიყვანოს ამ საღამოსო.

გამოსულა ეს გოგო მინდორზე და ღმერთისთვის უთხოვია, შეხვეწნია: ღმერთო, სახელდალოცვილო, ცოლ-ქმრობის გამწენო, შხისა და მთვარის შემქმნელო, ამოსწიე მზე ერთი თოხის ტარის სიგრძეზეო.

მართლაც ამოიწია მზემ ერთი თოხის ტარის სიგრძეზე. ამ გოგომ მოასწრო ყველაფრის შეკერვა მზის ჩასვლამდე. შეკერილი ტანსაცმელები დააუთოვა, რიგზე დააღაგა და ზედ წულა-მესტები დააწყო.

დაღამებისას მოვიდა ეს ბიჭი. გოგომ ტანი დაბანა, ახალი ტანსაცმელი ჩააცვა და წავიდნენ ამ ბიჭის ბინაში.

მეორე დღეს, შუა ღამისას, მოსულა ვიღაცა და დაუძახნია ბიჭისთვის. ეს ბიჭი გარეთ გამოსულა. გამოსულა თუ არა, ვიღაცას ხელი დაუკრავს და სადღაც წაუყვანია. გათენების ქაშს დაბრუნებულია ეს ბიჭი, მაგრამ სიტყვას არ ამბობს თურმე. ასე გაიარა ჩვიდმეტმა ღამემ. ყოველ ღამეს დაუძახებს ვიღაცა, ეს ბიჭი გამოვა გარეთ, წაიყვანს სადღაც და დიღამდე შინ არ უშვებს. მეთვრამეტე ღამეს გოგოს ვერ მოუთმენია და ბიჭთან ერთად გარეთ გამოსულა. ქმრისთვის ზურგზე ჰქონია ხელი ჩავლებული. ისევ დასტაცა ამ ბიჭს ვიღაცამ ხელი და წაიყვანა. ცოლი უკან არის ჩამოკიდებული.

ვისაც ცოლ-ქმარი მიჰყავდა, იმან გზაზე შეხვედრილ ცეცხლში გაატარა ორივე, ბიჭი და ის მომტაცებელი უვნებლად გასულან ცეცხლიდან, ამ ქალს კი ტანსაცმელი დასწვია. ცეცხლიდან გამოსულებს ადუღებული წყალი შეხვედრიათ. ეხლა ამ წყალში შესულან. იმათ არაფერი მოსვლიათ, მაგრამ ეს გოგო მოხარშულა, თურმე. ამ გოგოს ქმრისთვის ხელი მაინც არ ჩამოუშორებია. საშველი რომ არ დაადგა, კვალ-ბარდებში გაუტარებია ორივე. ამ გოგოს ტანზე ხორცი აღარ შერჩენია. მხოლოდ ძვლები ჩხაკუნობდნენ ქმრის ზურგზე.

ამის შემდეგ ერთი მინდორი ყოფილა, ძალიან ლამაზი, შხისა და მთვარის საბრძანებელი. თურმე მზესა და მთვარეს დაჰყავს ეს ბიჭი აქ ამ გოგოს ჯინაზე, რადგან ამ გოგომ თხოვა ღმერთს შხის ამოწვეა და, მზე როცა ამოიწია, მზე და მთვარე ერთი თოხის ტარის სიგრძეზე ერთმანეთს დაშორებულან.

შემ და მთვარემ ამ ბიჭის ზურგზე გოგოს ძვლები რომ ნახეს, თქვეს: ჰაი, ჰაი, აქაც მოიტანეს მისი ძვალიო, ჩვენ ერთმანეთს დაგვაშორა ერთი თოხის ტარის სიგრძეზე და როგორ გაბედა აქ მოსვლაო, ძვლები განზე გადაყარეს.

— შენ რა გიყოთ აწიო! — უთხრეს ამ ბიჭს. მერე შემ და მთვარემ ერთმანეთს უთხრეს: მოდი, ვაპატიოთ ამ ბიჭის პატივისცემითო. ამ ბიჭს ჩვენთვის ბევრი კარგი საქმე აქვს გაკეთებულიო. მივიდა შუე, გოგოს ძვლებს ცხვირსახოცი გადაუსვა, ამ გოგოს სული ჩაუდგა და გააცოცხლა. შუესა და მთვარეს უთქვიათ: — ერთმანეთის გვერდით დადექითო. მერე დაულოციათ ამათი თავი: დაგლოცოთ ღმერთმაო, მოგცემოდეთ ხუთი ვაჟიშვილი და სამი ქალიშვილიო, შუე და მთვარესავით შუაბერდით ერთმანეთსო. წაღმა შემოუბრუნებიან და გაუშვიათ. მართლაც, როგორც შემ და მთვარემ დალოცეს ისე, რვა შვილი შესძენიათ და ძალიან დიდხანს უცოცხლიათ ბედნიერი ცხოვრებით.

192. კაპუნია არწივზე დიდი შრომებელია

გამიგია, რომ ცოლ-ქმარს სახნავში ბავშვი წაუყვანიათ. ერთ დღეში უნდა მოეხნათ დიდი საყანე ადგილი. ხვნაში გართულებს ბავშვისთვის საჭმლის მიცემა დაეიწყნიათ. ბავშვს შიმშილისაგან გული წასვლია. ზევიდან ჩამოფრენილა კაპუნია და ეს ბავშვი წაუყვანია. შემდეგში გუგულად (კუტუშად) უქცევია და სწორედ ეს გუგულად ქცეული ბავშვი აცნობებს დღესაც ხალხს, თუ როდის დაიწყო ხვნა-თესვა. „კუტუშიმ“ დაიძახაო, იტყვიან, ხოლმე, და ხვნა-თესვაც მაშინ იწყება.

სანამ ამ ბავშვს კაპუნია წაიყვანდა, თურმე, ერთი მარცვალი ღომისლომი ერთ ქვაბს ავსებდა. სიმინდის ერთი მარცვალი ერთ თვეს ყოფნიდა კაცს. ეს ბარაქა კაპუნია წაართვა ხალხს. კაპუნია მთლად მოუსპობდა ქვეყანას სარჩო-საბადებულს, მაგრამ მის მიერ წაყვანილ გუგულად (კუტუშად) ქცეულ ბავშვს ეცოდებოდა ხალხი და მაინც აგებინებდა, თუ როდის დაეწყოთ ხვნა და თესვა.

როცა გაიგეს, რომ კაპუნია ბარაქა წაიღო, მისი გულის მოსაგებად, საკაპუნე ღორს სპეციალურად ასუქებდნენ, დიდმარხვის დაწყებამდე, ყველიერის წინა კვირას ხუთშაბათს დაკლავდნენ ამ

დორს. მარანში ლოცულობდნენ. კაპუნიას ვედრებოდნენ გადმოქ-
ხედა კეთილი თვალით, დაებრუნებინა ბარაქა და სიკეთე, კიდევ არ
წაელო რამე და ახალი უბედურება არ მოეტანა ხალხისთვის.

დაკლული ღორი იმავე დღეს უნდა შეეჭამათ. თუ რაიმე დარ-
ჩებოდა, იმას გადაყრიდნენ.

კაპუნია დიდი ჟრინველია, არწივზე დიდი, ზევით, ცაში ცხოვ-
რობს, სულ დაფრინავს. ის არის შეამენე („შეამინი“). თუ ადამიანი
ვინმეს დასწყევლის და ამ დროს კაპუნია „ამინ“ დააყოლა, წყველა
უსათუოდ შესრულდება. ასევე დალოცვის, კარგი სურვილების
დროსაც კაპუნია თუ „ამინ“ სიტყვა წარმოსთქვა, უსათუოდ ყველა
სურვილი ახდება, შესრულდება.

ასეთი წყველაა: „კაპუ ჩავარდნოდესო“ („კაპუ ქიქტკორლაფუ-
დასია“). ეს ყველაზე ძლიერი წყველაა. ე. ი. კაპუს ჩავარდნა იგივე
სიკვდილია, მომკვდარიყვეო.

კაპუნიას დღეობაზე არავითარ საქმეს არ აკეთებდნენ. ხელს არ
კიდებდნენ რკინეულობას. იმ დღეს რომ კაცი მომკვდარიყო, არავინ
იტირებდა. გადააფარებდნენ ზეწარს და მეორე დღემდე ხმას არ გა-
იდებდნენ, ისე შეშინებული იყო ხალხი კაპუნიათაგან.

193. გველის თვალი ხველ პაპლს ანდლვას

გველის თოლი (თვალი) ჩვენებს (ბიძაჩემს) ჰქონდა. მას ერთხელ სოფ. თოთის ზემოთ, წყაროსთან ენახა ერთი დიდი გველი, რომელიც თვალს ათამაშებდა. ორკაპი ჯოხი ჰქონია თან. დაუბჯენია ეს ჯოხი და უთქვია: ალალი ხარ თუ არამიო; ენა გამოუყვია გველს და ამით უნიშნებია — ალალი ვარო. გველი არ მოუკლავს. თვალი აუღია და უბეში ჩაუდვია. წაუღია და დაუმარხავს გამხმარი კკლის ძირას. ერთ თვეში კკალი ძალიან აყვავებულა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ თვალი შემძენია და შეიძლებოდა მისი სახლში წამოღება. წამოუღია და ჩაუდვია ერბოს ქილაში. ამის შემდეგ ოჯახში ერბო, ფქვილი, მატყლი, რძე და ყველი არ ილეოდა. ძალიან გამდიდრებულან.

ეს თვალი, ბიძაჩემმა (ივანე ხულელიძემ) რომ ნახა, არავინ არ იცოდა მის მეტმა. თუ სხვა გაიგებდა ამ ამბავს, თვალი ძალას კარგავდა.

გველის თვალი მრგვალი იყოვო, ჩიტის კვერცხის ტოლა, თან სხვადასხვა ფერისა (წითელი, ყვითელი, თეთრი, მწვანე და ლურჯი). ეს ფერები კვერცხს ზოლებად კვეროდა. ასეთ თვალს გველები ტყეში პოულობენ. მას არამი გველი ვერ იპოვის.

194. გველს არამს საფლავიდან მუღკედიან კანის თვალი

გველები თოლს (თვალს) შოულობენ სასაფლაოზე. ქუდბედიანი რომ გარდაიცვლება, იმას ამოუღებენ თვალს, ამოიტანენ ზევით და ათამაშებენ. ასეთი თოლი საფლავიდან ალალ გველს ამოაქვს. არამი გველი ამას არ გააკეთებს.

ფუძის გველი ალალია. ცხოვრობს სახლის საძირკველში, ზოგი მას რძესაც აძლევს. რძეს ჯამზე დაუსხამენ და კუთხეში დაუდგამენ, გველიც „სახლის კუთხეში იწვისკე.“ ეს გველი საძირკველს, ოჯახს უდგას, მისი არც მოკვლა შეიძლება და არც გაჯავრება. ასეთ გველს ბარაქა და ჯანმრთელობა მოჰქონდა ოჯახისათვის.

ჩემი მამამთილის ჯალაბობა ხიზნიანად (ბავშვებიანად) 44 სულელი ყოფილა. ცხოვრობდნენ სოფ. თოთში (არშის ციხის პირდაპირ). ამ ოჯახის მოწადმართე (მეთაურ) იასეს დიდქვაბთან (ადგილის სახელია თოთის ზემოთა კლდეებში), წყაროს ნაპირზე უნახავს გველები. ერთმანეთს ეთამაშებოდნენ, თვალს ათამაშებდნენ. იასეს უნახავს, რომ ეს თვალი სხვადასხვა ფერით ბზინავდა. ახლოს მისულა, ფაფახის ქუდი ხურებია თავზე, მოუძვრია ეს ქუდი და უსვრია, თურმე. ამას არ შეპუებიან გველები, არ გაქცეულან. მერე ორკაპი ჯოხით გამოუწვეია ერთი გველი. იმას მუცლიდან ერთი თვალი გამოყოლია. ეტაცნა ხელი ამ თვალისთვის იასეს და გამოქცეულა.

იასეს წყაროზე გამოუვლია. დადვენებულ გველებს იასეს ნაკვალევი ამ წყაროსთან დაკარგვიათ. ეს თვალი იასეს ჯერ გამხმარ კვალზე გამოუცდია. გამხმარ-გადამწვარ კკლის ძირას დაუმარხია. რამდენიმე ხანში სულ გადაფურჩქვნილი დახვედრია ეს კვალი. წამოუღია სახლში და ერბოს შესანახ ჯამში ჩაუდვია. მარტო ცოლისთვის გაუმჟღავნებია ეს ამბავი. ყველაფერი გამოუღვეველი ჰქონიათ. იასეს ძმისშვილის ცოლს, აკოს, ერბოს ამოღების დროს ეს თვალიც ამოუყოლებია. დიდი ოჯახის გაყოფის შემდეგ, აკოს ქმარშვილი ღარიბად ცხოვრობდა. მაგრამ ამ თვალმა გაამდიდრა. მერე იმასაც დაკარგვიყო ეს თვალი და ვეღარ გაეგოთ ვის დარჩა ბოლოს.

უფროსები გვეტყოდნენ, ხოლმე: ჩვენ ფუძის გველი გვყავს ძველ ოჯახში და თუ ნახოთ, არ გაუწყრეთო. ადრე გაუღესავი ქვის კედლები ჰქონდა სახლს. კედლის ძირიდან რომ გამოძვრებოდა ფუძის გველი, წინ საჭმელს დაუდგამდნენ (რძეს, ხორცს). შეჭამდა და ისევ ხერელში შეძვრებოდა. იგი ჯალაბობას არ ამიხეხებდა, ფუძის გველი იყო.

196. შანშებელი გუბირი

სოფ. ფანშეტში იყო ასეთი შემთხვევა: ერთ ოჯახში ცხოვრობდა გველი. დილით რძეს რომ მოწველიდნენ, მას გობით მიუტანდნენ. გველი მივიდოდა და დალევდა რძეს. ოჯახის წევრი მას არ ერჩოდა. ბავშვებს უკრძალავდნენ მის გაჯავრებას, იტყოდნენ: ეს ოჯახის ბარაქააო. დიდხანს ყოფილა ის გველი იმ ოჯახში.

ერთ ოჯახზე ამბობდნენ, რომ მათ გველის თვალი აქვთ შენახულიო, ამიტომ არიან ასე მდიდრებიო. თხილის ტოლა ყოფილდნენ გველის თვალი. საიდან მოიტანეს არ ვიცი.

ამბობენ: ვითომ გველები, ბედნიერ დღეს, ამ თვალს ათამაშებენ, როგორც ბავშვები ბურთს. მერე ერთი რომელიმე გველი დაისაკუთრებს მას. თუ ამ დროს ადამიანი შეესწრო გველებს, გაიქცევიან და თვალი მნახველს დარჩება. ამ თვალს ერბოს ქილაში ჩადებენ. ამის შემდეგ ამ ოჯახში ერბო გამოულეველია. ეს ამბავი თვალის მომტანის მეტმა არავინ არ უნდა იცოდეს.

ეხლაც იტყვიან ხოლმე: ამ ოჯახს, ალბათ, გველის თვალი აქვს, თორემ, ამდენი ქონება საიდან მოიტანესო. გამიგია, აგრეთვე, რომ ალალი და არაპი გველი არსებობსო. არაპი გველის ენას ინახავენ (ამოაცლიან და გაახმობენ). ტანისამოსის ნაწილში ჩაიკერებენ ხოლმე. ასეთი კაცი ყველას ენას მოუჭრის, გონება მახვილი ხდება, სასამართლოში თავს უსათუოდ გაიმართლებსო.

197. სასიამოვნო შემოსული გველი

ოჯახში შემოსული გველის მოკვლა არ შეიძლება, აკრძალული იყო. დოვლათის მომტანიყო.

ვასილ ხვედელიძეს ბედელში ჰქონია სიმინდი ჩაყრილი. გამოჰქონდა, ფშენიდა, ფქვაუდა და ხარჯაუდა, მაგრამ ბედელში, თურმე, სიმინდს არ აკლდებოდა. ერთხელ შესულა ბედელში ვასილი და ხედავს, რომ სიმინდზე დიდი გველია გადაწოლილი. გამობრუნებული სახლში. წამოუღია გარბატი, მოუკიდებია ცეცხლი და მიუახრჩოლებია სიმინდზე გაწოლილ გველისათვის. გველი წასულა. ბარაქაც თან წაუღია. ბედელი სულ მალე დაცარიელებულია.

გველი ხანდახან მივიდოდა ვინმეს სახლში. მნახველი მას არ ერჩოდა. უვნებლად უნდა გაეშვათ. მის სახელზე რძესაც დგამდნენ საქონლის ბაკში. ხშირად ძროხასაც მოსწოვდა ხოლმე. ძროხა არ უძალიანდებოდა მას.

198. ძროხის ძროხა შემოსული გველი

სახლში შემოჩვეულ გველს არ კლავენ. გამიგია, რომ ის შემძენიაო, დოვლათი მოაქვსო. ზოგჯერ იგი ჭურის ძირს (ძროხე) გარე-

დან შემოეხვევა და შემდეგ ამ ქვევრს ღვინო არ აკლდება. ოდონდ ჭურიდან ღვინო ყოველთვის იმან უნდა ამოიღოს, ვინც პირველად ნახა შემქენი. თუ სხვამ ამოიღო, შემქენი ტოვებს ჭურის ძირს და ღვინოც გამოლევას იწყებს.

199. საშვილოდ დასაწყისი დედა-მამალი გველი

შილდაში ერთ ოჯახში ცხოვრობდა თორმეტი ძმა თავიანთი ცოლებით. თერთმეტ ძმას ჰყავდა შვილები, ერთი ძმა კი უშვილო იყო. ამ მრავალრიცხოვან ოჯახში პურს აცხოვრდა ყოველთვის უშვილო დედაკაცი. საფქვილეში, საიდანაც უშვილო დედაკაცი ფქვილს იღებდა, ცხოვრობდა გველი, დედალი და მამალი. ეს მარტო უშვილო დედაკაცმა იცოდა. იგი გველებს უვლიდა, საჭმელს აჭმევდა და ინახავდა. ერთხელ უშვილო დედაკაცმა დააპირა სხვაგან წასვლა. წინასწარ რამდენიმე დღის პური გამოაცხო, რძლებს დაუბარა, რომ საფქვილედან ფქვილი არ გამოეღოთ და არც პური გამოეცხოთ. უშვილო დედაკაცის წასვლის შემდეგ რძლები შეცდნენ, მათ გადაწყვიტეს პური გამოეცხოთ. როცა ფქვილის ამოსაღებად მივიდნენ, შიგ გველები ნახეს. ერთი გველი მოკლეს და ერთიც გაექცათ. უშვილო დედაკაცი დაბრუნდა და გველის სიკვდილმა ძალიან დაამწუხარა. ერთ ღამეს, როდესაც ოჯახის ყველა წვევს ეძინა, ცოცხლად დარჩენილი გველი შემოძვრა სახლში და ყველა დაკბინა. მრავალრიცხოვანი ოჯახი ამოწყდა. გადარჩა ერთი კაცი, რომელიც ამ დღეს სახლში არ იყო.

200. ხვესურის ბავშვი და გველი

ხვესურეთში სოფელ კეოს ცხოვრობდა ცოლ-ქმარი, რომელთაც მხოლოდ ერთი გოგო გაუჩნდათ. გოგონა ძალიან გამზდარი იყო, საჭმლით ძალიან უწყობდნენ ხელს, მაგრამ ძლივს იზრდებოდა.

ერთ დღეს, როცა მამა შინ არ იყო, დედამ ბავშვს თეფშზე დაუსხა რძე, ჩაუყარა შიგ პური და თვითონ გომურში წავიდა საქონლის მოსავლელად. როცა დედა სახლში დაბრუნდა, დაინახა, რომ ბავშვთან მოსულა დიდი გველი, რომელსაც თავი ბავშვის კალთაზე დაედო და ბავშვთან ერთად ჭამდა რძიანი პურის ნამცეცებს. ბავშვი გველს თავზე ხელს უსვამდა და ეუბნებოდა:

ჭიუნუაო კოიტ-კოიტაი (მსხვილმსხვილი) შენცა ჭამე ცუცუნ-ცუცუნიაი (წვრილწვრილი) მეც მინდაო.

დედას შეეშინდა, ბავშვი გამოიყვანა და გველი კი მოკლეს, რის შემდეგაც ბავშვი დედის ხელში მოკვდა.

201. თაზი ბოხაშვილი და თათრი გველი

ერთხელ თაზი სანადიროდ კირტიშოს მთაში წასულა, თან წაუყვანია ბავშვი. სანამ მონადირე დათქმულ ადგილზე მივიდოდა, წყაროსთან ახლოს დაუსვენია. მოულოდნელად თაზის ყურადღება მიუპყრია მის პირდაპირ მომავალ უზარმაზარ თეთრ გველს, რომელიც შებშია. დიდი ბრძოლის შემდეგ თაზის გველი დაუმორჩილებია და მოუკლავს. მერე ბავშვისთვის უთქვამს, შენ აქ დარჩი, გველი შამფურზე წამოაგე და შეწვი, მე სანადიროდ წავალ და მალე მოვალ, ოღონდ იცოდე, ჩემს მოსვლამდე შემწვარ გველს ხელი არ ახლოო.

თაზი წასულა სანადიროდ. ბავშვს გამოუთლია ხის შამფური, ზედ გველი წამოუცვამს, ცეცხლზე გველის ხორცს შიშხინი დაუწყია და ჩამონაწვეთი ბავშვს ხელზე დასცემია, ბავშვს ხელი დასწვია, უცებ პირში უტაკებია და უგემნია რა გველის ხორცის წვენი, ბავშვი ბრძენად ქცეულა; ამიერიდან ბავშვს ყოველივეს ენა ესმის, აგერ მიფრინავს ორი ყორანი და ერთმანეთს ეუბნებიან: წავიდეთ მთაში, თაზი ბოხაშვილის ცხენი კლდეზე გადაჩეხილა და მისი ლეშით გავძდეთო... ამ დროს მოვიდა თაზი. ბავშვმა უთხრა მას, ირგვლივ ყოველივეს ენა მესმისო. ყონების ნაამბობიც კი უთხრა. თაზი მიხვდა, რომ ბავშვს გველის ხორცი ეჭამა და ამიტომ ბრძენად ქცეულიყო. ამის შემდეგ თაზის ყველგან თან დაჰყავდა ბრძენი ბავშვი და მუდამ გამარჯვებული ბრუნდებოდა.

202. ნაწილიან ძალუნდაურს გამოეპყვებული გველი

ნაწილიანი მამუკა ქალუნდაურის დაკრძალვის დღეს თავაწეული გველი გამოჩენილა, რომელიც ცხედარს მიჰყვებოდა ნაწილის ხელში ჩასაგდებად. ერთ ხვესურს ხმალი უშიშვლებია და გველისათვის თავი მოუჭრია.

ფუძეში პატივს სცემდნენ გველს როგორც სახლში, ისე გველთა ტში. სახლში, ყორეში თუ თვალს მოჰკრავდნენ გველს, არ ზიანებდნენ, არ მოჰკლავდნენ, იტყოდნენ — „ფუძისააო.“ თუ მოჰკლავდნენ, მაშინ იმ ოჯახს დიდი უბედურება დაატყდებოდა (ვიღაცა მოუკვდებოდა). ასევე, გველს პატივს სცემდნენ ხატში. იმ ადგილს საერთოდ არ გაეკარებოდნენ, სადაც ის იქნებოდა დახვეული. ვინც მას მოჰკლავდა, ხატი გაუწყრებოდა.

შეიძლება ნაწილიან (დმერთთან წილნაყარ, ბარაქიან, მადლიან) ოჯახში, სადმე ყორეში ინახებოდეს ნატურისთვალი. ამას პოულობს ფუძის გველი და შუადამისას, როცა თბილა, გაიტანს მინდორში და ათამაშებს, გააგორებს, დაედევნება სრიალით, დაიჭერს; კიდევ გააგორებს და ასე ათამაშებს.

ერთხელ ერთი მწყემსი შემთხვევით შესწრებია ამ ამბავს. იქ, სადაც მწყემსი ღამეს ათევდა, გველი გამოსულიყო და ნატურის თვალს ათამაშებდა. თვალი, თურმე, შორს გაგორდა. მწყემსმა დრო იხელთა, წამოვარდა ნაბდიდან, თვალს ხელი სტაცა და გაიქცა. გველმა ეს გაიგო და მაშინვე მწყემსის ნაბდისკენ გასრიალდა, შეძრა შიგ, დაგესლა, დახვრიტა, დააცხავა ნაბადი, მაგრამ იქ რაკი თვალის მომპარავი ვერ ნახა, უკან გამოედევნა. მირბის მწყემსი წინ, ძალზე შორს... მისდევს გველი, მისრიალებს, კვითხება გზაში ხეებს, ბალახებს თუ საით წავიდა ნატურის თვალის ქურდი. მცენარეებიც გზას ასწავლიან... მიუახლოვდა მწყემსი ნაკადულს, შევარდა შიგ, გავარდა მეორე მხარეს და მალე თვალს მიეფარა.

მისრიალდა წყალთან მცურავი და ჰკითხა: ჩემი ნატურის თვალის ქურდი საით წავიდა, არ იციო? ნაკადული რას უპასუხებდა, როცა ის ერთ ადგილას არ დგას... გველმა ვედარ გაიგო სად წავიდა მწყემსი. მწყემსს კი შერჩა ნადავლი. გამდიდრდა, გაუბევრდა ცხვარი და ძროხა და დაიწყო ბედნიერი ცხოვრება.

ნატურისთვალის დაკარგვით შედონებულმა მცურავმა კი იქვე, წყლის პირას, ქვაზე მოიკლა თავი.

204. ამბრეში და ზურის თავზე დაბუღებული გველები

გველი წინათ ამბრეში (ფქვილის შესანახ გოდრებში) ბუღობდა. ხელს არავინ ახლებდა. რომ მოკლათ, ის ოჯახი ამოწყდებოდა. ყველა სახლს ჰქონდა ბარაქა და დოვლათიო.

ზოგი გველი პოულობდა ნატვრისთვალს. იგი მას ტყეში პოულობს. ოჯახშიაც შემოაქვს. შეიძლება დასტოვოს რომელიმე ოჯახშივე, მაშინ ეს ოჯახი გამდიდრდება. ნატვრისთვალი პირველად ვინც ნახა ოჯახის წევრიდან, იმის მეტმა სხვამ არ უნდა იცოდეს, თორემ ძალას კარგავს. ყველაფერს ბარაქა ემატება (საქონელს, ფქვილს, ყველს, მატყლს და ა. შ.).

ზოგი გველი ქვევრის თავზე დაიბუდებდა. იმ ქვევრს ღვინო არ აკლდებოდა. რამდენიც უნდა ამოელო პატრონს, ისევ სავესე ხდებოდა. ღვინოც ყოველთვის იმას უნდა ამოელო, ვინც პირველად ნახა ეს გველი.

205. გველი ვენახის ღვინოზე

მე მაქვს ვენახი სოფლის ბოლოზე, ჩემს ვენახს ემიჯნება ჩემივე მეზობლის დიმიტრი გვარაძის ვენახი. ერთხელ ჩემს ვენახში ვნახე დიდი, ჭრელი გველი. რომ დამინახა, არ განძრეულა. ბარის მოსატანად წავედი, მინდოდა მომეკლა, მაგრამ უცბად მეზობლის ვენახში გადავიდა. მე ეს ამბავი დიმიტრის ვუთხარი. მას კი თავის მეუღლისათვის ეთქვა. მეორე დღეს მეუღლე მომვარდა და შემეხვეწა:

— შენი ჭირიმე, ის ჭრელი გველი კიდევ თუ ნახო შენს ვენახში არ მომიკლა, ის ჩემი სალოცავია, ჩემი ვენახის ღვთაებააო.

206. გველს რძეს უღვამენ

ბებიაჩემისაგან გამიგია (ამბროლაურის რაიონი, სოფ. სხვადა-ში), რომ ოჯახში შემოსულ გველს არ კლავენ. მისი მოკვლა არ შეიძლება. პირიქით, რძეს უღვამენ. შემოჩვეულმა გველმა შეიძლება ძროხაც მოწოვოს. გველი ოჯახისთვის დოვლათის მომტანიანო.

207. ღვინოს მსგავსი გველი

ჩემს სოფელში ცხოვრობდა ერთი კაცი, რომელსაც ეზოში დიდი მუხა ედგა. ამ მუხის ძირში ცხოვრობდა გველი, რომელიც თავისუფლად დასრიალებდა ეზოსა და სახლის კუნჭულებში. ჩადიო-

და ღვინით სავსე ქვევრებში, სვამდა ღვინოს, ამოდოდა უკან, არც
შხამავდა და არც არაფერი. ოჯახის წევრები ხელს არ ახლებდნენ
ამ გველს.

208. მონადირე, გველი და ნატყრისთვალი

იყო ერთი მონადირე. ერთხელ ნადირობისას, ღამით, დიდ ორ-
მოსი ჩავარდა. ქვევით რბილად დაეცა. ეს რბილი, თურმე, დიდი
გველი ყოფილა. შეშინდა მონადირე. განძრევასაც ვერ ბედავდა.
ერთმანეთს უყურებდნენ. დილით გველმა დაიწყო მადლა აუუყვა
(ასვლა). კაციც მადლა-მადლა აიყვანა და მიწაზე დასვა. მერე უყურა,
უყურა კაცს, მოხვია ბოლო (კუდი) და თან წაიყვანა. გზაში ამ გველს
სხვა გველი შეხვდა. დაიწყეს ბრძოლა. ეს კაცი შორიდან უყურებდა.
იმ მეორე გველს პირიდან ნატყრისთვალი გადმოუჰვარდა. კაცმა დას-
ტაცა ხელი და გაიქცა. გაბრაზდა გველი მონადირის საქციელზე. გა-
მოედევნა. პირიდან ფურთხი შეანთხია მონადირეს. მონადირე შეში-
ნდა და ნატყრისთვალი გადაუგდო. გველმა აიღო ნატყრისთვალი
ისევ შეაფურთხა და წავიდა. მონადირე თავიდან ფეხებამდე გაიყ-
ვლიფა (გადატყავდა, ტყავი გაძვრა). მონადირემ ინანა თავის საქცი-
ელზე, მაგრამ რაღას იზამდა.

209. ზრელ გველს რძის ასმევდნენ

ჩემს სოფელში არანასში (ტყვიავის ახლოს არის) იყო ერთი
ოჯახი (ტატიშვილებისა), რომლებსაც სახლში ჭრელი გველი ჰყა-
ვდათ. ყველაფერს უკეთებდნენ: ასმევდნენ და აჭმევდნენ, განსა-
კუთრებით რძეს ასმევდნენ. ამ გველს ბედნიერება მოჰქონდა ამ
ოჯახისათვის. დოვლათი უღვევლი ჰქონდათ. ერთი ორად ემატე-
ბოდა ყველაფერს. ძველი სკივრი ჰქონდათ, იქ ელაგათ ყველაფერი.
იმ სკივრს ხვრელი ჰქონდა. იქიდან გამოდოდა ის გველი. როგორც
აღამიანი ისე იყურებოდა ხოლმე. როცა სახლში არავინ იყო, მაშინ
სჭამდა საჭმელს.

მეზობელმა უმტრო, მოუკლა ეს გველი და ამის შემდეგ იმ ოჯახის
საქმე უკუღმა წავიდა. შვილები დაეხოცა. ცოლ-ქმარიც შვილებს
გადაყვნენ.

ჩვენი ბაღის ახლოს არის ბეთლემის ეკლესიის ნანგრევები. ხალხი ეხლაც მიდის იქ სალოცავად. ჩემი მუღლისაგან გამიგონია: ერთხელ, ძმებთან ერთად, კამბეჩები წავიყვანეთ იმ ადგილებში საბალახოდო. დავინახეთ დიდი გველი, 20 მეტრი იქნებოდა სიგრძითო, თავი ხბოს ხელა ჰქონდაო. შეგვეშინდა და გამოვიქეციეთ სახლშიო. მეორე დღეს ჩვენი უფროსი ძმა წავგვყვა და ნახა, რომ ბალახზე, როგორც ტივის ხე რომ გაათრიო, ისე იყო დაქსელილი გველის ნაკვალევითო. ჩასულიყო დიდ სოროში. ამ სოროში სამი დღე-ღამე წყალი ადინეს, მაგრამ მაინც ვერ გაავსეს... ეს გველი ეხლაც ბუდობს ბეთლემის ეკლესიის ნანგრევებში, მის ნაწოლს პოულობენ, არავის ვნებს. იმავე ნაკვეთში, სოფლის ბოლოს, კიდევ იყო დიდი გველი, რომელიც მეტად საშიში იყო. ერთხელ ის ჩემს მაზლს გამოეკიდა. ჩემი ქმარი მკითხავთან წავიდა. მკითხავს უთქვია: იმ გველს განძი აქვს და იმას პატრონობსო (დარაჯობსო), თუ მოკლავთ, მთელი გვარი ამოწყდებაო. ჩვენც შეგვეშინდა და ხელი არ გვიხლია.

იმ ადგილას არხი გაიყვანეს, ყველაფერი გადათხარეს, მაგრამ არც გველი და არც განძი არავის უნახავს.

211. გველი მუთაქაზე დაბა თაშს და ისე იძობება

სოფელ ვარიანში ჩვენ დიდი ოჯახი გვექონდა. ხუთი ძმა ცხოვრობდა გაუყოფლად, ორმოცი სულისაგან შემდგარი. ჩვენი სახლის უკან იყო გზა, რომელიც წისქვილისაკენ მიდიოდა. ამ გზის ხან ერთ და ხან მეორე ნაპირზე ერთი დიდი გველი იწვა ხშირად. ის სახლშიაც შემოდებოდა, ტახტზე ავიდებოდა, მუთაქაზე დადებდა თავს და დაიძინებდა. დედაჩემი რძეს ამბარში ჩადებდა, გველს რომ არ დაესუნთქა. მამაჩემი გვეტყობდა: — არაფერი დაუშაოთ, შვილებო, თვითონ არაფერს დაგიშავენთ, ისევე წავაო.

212. ნატვრისთვის საჭურავიან გველს აპხსო

მე ბავშვობისას გამიგონია, რომ გველს ნატვრისთვის აქვსო. ვინც მას ჩაიგდებს ხელში, რასაც ინატრებს შეუსრულდებაო... ნა-

ტვრისთვალი საყურებიან გველს აქვსო. ეს საყურებიანი გველი
ყველაზე დიდი ხნისაა.

213. ნატვრისთვალს გველი ღამით ათამაშებს

მე გამიგია ძველებისგან, რომ ზოგიერთ ოჯახს ჰყავდა გველი, სახლში ბუდობდა, დოვლათის მომტანიო და არ კლავდნენ, თათრები გზაზე რომ ნახავენ გველს, ხელით გადაიყვანენ მეორე მხარეს, არაფერმა ავნოსო.

გველებს ნატვრისთვალი აქვთ, ღამით ათამაშებენ, დღისით კი არაო.

214. გველი განძის მოღარაჟი

ქვის ქვეშ იყოს ჩვენი დამძრახავი, იმის სახელის ხსენება არ შეიძლება, უხსენებელია. უხსენებელი ნატვრისთვალს გამოიტანს და ათამაშებს. ვისაც ეს თვალი ჩაუფარდება ხელში, მდიდრდება. რასაც ინატრებს, ყველაფერი უსრულდება.

სოფელ შინდისის ბოლოს მთვარაძეების ბაღია. გადმოცემით, აქ იყო დამარბული დიდი განძი და ამ განძს დარაჯობდა დიდი გველი. დედაჩემს თავის თვალთ უნახია ის გველი: სიმდიდრე უყვარს და იმიტომ დარაჯობსო.

215. გველი ღასღებს ნაწილიან კაცს (ანღრუხული თქმულება)

გზად მიმავალმა ხვესურმა ნახა, რომ მის მიერ მოკლული კაცის ძმას გზაზე დასძინებოდა. მძინარე კაცს გველი ეპარებოდა (დაემარჯვა) მოსაკლავად. ძმის მკვლელმა უშველა. როცა დაინახა გველი აპირებდა მის მოკვლას, სიბი ქვა მოძებნა, აიღო და ამ მძინარე კაცს თავთან დაურჭო. გაფრინდა ეს გველი მძინარისაკენ, სიპს თავი დააგანა (დააჯახა) და ზედ გადაწყდა სიპზედ. გველი და სიბი ორივენი დატყდნენ (დაიმსხვრნენ) და ეს მძინარე კაცი სიკვდილს გა-

დარჩა. წამოდგა მძინარი, იკითხა: — რა ამბავია, რა მოხდა ჩემს თავზე, ვინ გადამარჩინაო. უთხრეს: — შენმა მოსისხლემ პატივი გცა, სიბი ქვით ავაცილა გველი და შეტი რაღა გინდა, მაგან არაფერი მოუთხოვება შენგანო. მოკლულის ძმამ შეკვლელს ამატი მძინარის სისხლი.

მთქმელი ბოლოს ურთავს: აღრევე მძინარე კაცი არ გაადვიბა, რადგან დახანჯლავდა, მოკლავდა. გველი კი იმიტომ ეტანებოდა ამ კაცს, რომ ნაწილიანი იყო.

216. ხვითოს მრავალიდან ერთ-ერთი გველი დებს

გველები ხვითოს მარტის თვეში ათამაშებენ. წიწილებს მაისის თვეში ყრიან. ხვითოს მრავალიდან ერთ-ერთი გველი დებს. ეს ხვითო-კვერცხი (ჩიტის კვერცხის ტოლაა) გველებმა უნდა გადაყლაპონ, კაცს არ უნდა ჩაუვარდეს ხელში. ამიტომ ერთად ჯარდებიან, ყველა დარაჯობს, ვინმემ არ წაგვართვასო. თუ ეს კვერცხი კაცმა ჩაიგდო ხელში, საბუდარში უნდა ჩადოს (არავინ არ უნდა იცოდეს მპოვნელის მტკმა). ქვეშ ერთ მანეთს დაუდებს. ხვითო ყოველდღე თითო მანეთს დებს. ხვითოს პოვნის ამბავი თუ მეორე პირმა გაიგო, მას ძალა ევარგება. ფულს არ დადებს. მპოვნელს შეუძლია წყალში ამოავლოს ხვითო, ხვითოამოვლებული წყალი კურნავს ჭრილობებს და სხვა სახის ავადმყოფობას.

ჩვენს სოფელში (ნოქალაქვეში) ცხოვრობდა ღარიბი გლეხი ტაია ბაღათურია, ხუთი შვილი ჰყავდა. ეს ღარიბი კაცი უეცრად გამდიდრდა. ხალხი ამბობდა: ხვითო იპოვა, ალბათ, იმან თუ გაამდიდრაო.

ხვითოს მოპოვებას მოხერხება უნდა. უნდა დაუდარაჯდეს კაცი, ხვითობის თვეს, გველების გამოსვლას, მიუპაროს და ისე ესროლოს ქუდი, ხვითო ქვეშ მოჰყვეს, შემდეგ გამდინარ წყალში აქეთ-იქით გავიდეს, რათა დადევნებულმა გველებმა ნაკვალევი ვერ იპოვონ.

ხვითოს მქონებელ ოჯახში ყველაფერს ბარაქა ემატება, ფქვილი, ღვინო, ყველი დიდხანს არ ილევს. თვითონაც უკვირთ, რა ამბავია, ეს ფქვილი არ ილევსო.

ქართული
ლიბრთეკა

გველი რომ ოჯახში შემოვა, იმის მოკვლა არაფრით არ შეიძლება. მე ბავშვი ვიყავი, ეს ამბავი არ ვიცოდი და ქათმის საბუღარში ნანახი ძალიან შავი გველი მოვკალი. მეზობლებმა რომ გავიგეს, მითხრეს: ეს ძალიან ცუდი რამე გაგიკეთებიათ.

მართლაც, იმავე წელს საქონელი ჭირმა გაგვიწვევია, ახალაშენებული, დაუმთავრებელი სახლი ქარმა გადაგვივლო. ოჯახის მარჩენალი, უფროსი კაცი დაკარგეთ.

1. **მორიგე ღმერთის მიერ ღვთისშვილების ზეციდან გადმოშვება** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 156-157
2. **მორიგე ღმერთმა კოპალას მისცა დიდი ლახტი** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 157.
3. **კოპალას დაარსება (დავანება) უძილაურთის მთაზე** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 157-158.
4. **ღვევების განადგურება ფუძის ანგელოზისა და იახსარი-კოპალას მიერ** — თ. ონიანურის მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 169.
5. **როგორია დევი ფშაველის წარმოდგენით** — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 77.
6. **ღვევებს ფეხის კოჭები შებრუნებული აქვთ** — შთქმელი შ. მახაური, 74 წლის. ჩამწერი ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (ღუშეთის რაიონი), 1980 წ. ნოემბერი. ფ. არქ. ქ. 332, გვ. 181.
7. **კოპალამ დევი მიწის ქვეშ გადაკარგა** — შთქმელი: მოხე მახაური, 75 წლის, ჩამწერი ტრისტან მახაური, 1980 წ. ნოემბერი, ფ. არქ. ქ. 332, გვ. 177.
8. **ღვევების გამწვრივლება გომეწარში** — შთქმელი: ხეთისო ფარნაოზიშვილი, 75 წლის, ჩამწერი ტრისტან მახაური. 1980 წ. ნოემბერი. ფ. არქ. ქ. 332, გვ. 176.
9. **ღვევების დამარცხება უფლის გაკეთებული ხმლით** — შთქმელი: შალვა გოცირიძე, 83 წლის, ზემო ნიქოზი (გორის რაიონი), ჩამწერი ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ. 332, გვ. 155-156.
10. **ფუძის ანგელოზის ბრძოლა დევ-კერპებთან** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 169.
11. **საგმირო ლახტს მორიგე ღმერთი იძლევა** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 175-176.
12. **კვირიას გაკეთებული ლახტი და იახსარი** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 167.
13. **იახსარმა ლახტით ამოწვევია დევები** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 143-145.
14. **იახსარი დევს აბუდელაურის ტბაში ჩაქვა** — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 148-149.
15. **იახსარი და ცალთვალა დევი** — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 80. ნართულია წერილში — „კოპალა და იახსარი — დევების შებრძოლი“, 1889 წ.
16. **იახსარი და ოთხრქა** — ოთხურა ცხვრის პატრონი — თ. ონიანური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 149-150.

17. იახსრისა და პირქუშის გასამართლება — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 147-148.
18. იახსარი დევებისაგან დაიხსნის პირქუშს — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 146-147.
19. იახსარს დევის ლამაზი ქალები ხობლავენ — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 43.
20. პირქუში — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 174-175.
21. შუბნურის ჯვარის შოყვანა თუშეთიდან — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 184-185.
22. კვირია ლიქოკლი და გველი-შუბნური — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 185-186.
23. კობალა და დევები — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 164-165.
24. პირქუში და წყაროსთაული — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 186.
25. კობალას ლახტი მუხს ჰგავდა — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 188-190. მთქმელი ჭრელა კოჭლიშვილი, სოფ. უბილაურთა, ჩაწერილი და დამუშავებული გ. ხორნაულის მიერ 1960 წელს.
26. კობალამ საბრძოლო ლახტით ამოწვია დევები — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 145-146.
27. კობალამ აღმართა საგმირო და დევები ამოწვია — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 155.
28. კობალა და ავთანდილ დევი — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, 1967, გვ. 155.
29. ქაჯები კობალას ნახრულ ქვას უკან ეწვიან — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 153-154.
30. კობალა და ვერხვლის ბუღა — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 79. ჩართულია წერილში „კობალა და იახსარი — დევების მებრძოლნი“, 1889 წ.
31. კობალა და პირქუში — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 79. ჩართულია წერილში „კობალა და იახსარი — დევების მებრძოლნი“, 1889 წ.
32. კობალა და არაკვის დამგუბებელი დევები — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 79. ჩართულია წერილში „კობალა და იახსარი — დევების მებრძოლნი“, 1889 წ.
33. კობალა და კართანელი დევი — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 78-79. ჩართულია წერილში „კობალა და იახსარი — დევების მებრძოლნი“, 1889 წ.
34. კობალა და ავთანდილ დევი — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 78. ჩართულია წერილში „კობალა და იახსარი — დევების მებრძოლნი“, 1889 წ.
35. კობალა იახსარზე უფრო სახელიანია — ვაჟა-ფშაველა, ტ. IX, 1964, გვ. 77-78. ჩართულია წერილში „კობალა და იახსარი — დევების მებრძოლნი“, 1889 წ.
36. ხოგაის მინდი რომ დაბადებულა, ცაზე ორი შუე მდგარა — ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიაზე“ და „გველის მკამელი“, თბ., 1959, გვ. 24-25.
37. ქაჯებმა ხოგაის მინდი ტყვედ წაიყვანეს — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 185.

38. **მინდია ქაჯეთში** — ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“. თბ., 1959, გვ. 25.
39. **მინდიამ თავის მოკვლის მიზნით გველის ხორცი შეჭამა** — ვაკაშვილი, IX, 1964, გვ. 364.
40. **მინდიას დაბრუნება არხოტში** — ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 27.
41. **მინდიას ხატები ეპატოებთან** — შთქმ. ბაბუა ჭინჭარაული. ჩამწ. შ. არაბული. სოფ. ფიჭვიანი (საგარეჯოს რაიონი), 1949 წ. ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 33.
42. **მინდიას წაყვანა ქაჯავეთის დასალაშქრავად** — ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 27-28.
43. **მინდია გუგულების ქვეყანაში** — ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 26-27.
44. **მინდის წახვლა ქისტეთში და მისი მოკვლა** — ა. განჩილაძე, გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 28.
45. **გახუა მეგრელაურის წაყვანა ქაჯავეთის დასალაშქრავად** — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 186-187.
46. **ღვთისშვილებს დევებთან საბრძოლველად მიჰყავთ ბაცალიგოელი გახუა** — ა. განჩილაძე, „გადმოცემა „ხოგაის მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 20-22.
47. **გუდანის ჯვარი, გახუა მეგრელაური და აღონათ მინდია** — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 165-166.
48. **გახუა და მურინავი ხატები** — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 190-193.
49. **გახუას სული მიჰყავთ ქაჯავეთში** — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 188-189.
50. **გახუა ისევ ქაჯავეთში** — თ. ოჩიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 188-189.
51. **ქაჯავეთური საწყაო და გამაჟინარებელი ნაქსოვი** — შთქმელი: ხეთისო პაპის-ძე ფარნაოზშვილი. ჩამწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (ღუშეთის რაიონი), 1981, ივლისი, არაგვისხეობის სამეც. ფოლკ. ექსპედიციის (ხელმძღვანელი დ. გოგოჭური) მასალებიდან.
52. **ლაშარის ჯვრის უნინო (უნინარი) ცხენი** — შთქმელი: მართა ღურბელაშვილი. ჩამწერი: ტრისტან მახაური. სოფ. გომეწარი, 1981 წ. ფოლკ. ექსპედიციის მასალებიდან.

სამონადირაო მითები. დევები და ძაჯები

53. **მონადირის უცნაური თავგადასავალი** — შთქმ. აღ. დევედარიანი. ჩამწ. ა. ცანავა. ს. ჭოლაში (შულახის თემი, მესტიის რ.), 1967 წ. ფ. არქ. ავ. 294, გვ. 11-14.
54. **დალის სამყოფი გამოქვაბული ოქროსია** — შთქმ. აღ. დევედარიანი, ჩამწ. ა. ცანავა. ს. ჭოლაში (შულახის თემი, მესტიის რ.), 1976 წ. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 5.

55. თეთრი ჯიხვი და მონადირე — მთქმ. ალ. დვედარიანი, 78 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჭოლაში (მულახის თემი, მესტიის რ.), 1976. უ. არქ. სვ. 294, გვ. 2.
56. თეთრი ცეცხლის სახის ანგულოსი — მთქმ. ალ. დვედარიანი, 78 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჭოლაში (მულახის თემი, მესტიის რ.), 1976, უ. არქ. სვ. 294, გვ. 2.
57. წმინდა გიორგიმ გვერდგარებულ რკინაზე გაიარა ფეხშიშველი — მთქმ. ალ. დვედარიანი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჭოლაში (მულახის თემი, მესტიის რ.), 1976. უ. არქ. სვ. 294, გვ. 3.
58. კალელი მონადირე და ნაწილიანი ჯიხვი — მთქმ. დუშა კაკრიაშვილი. უშგულელი. მულახში გამოთხოვილი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. მულახი (მესტიის რ.), 1977 წ. უ. არქ. სვ. 304, გვ. 18.
59. ლამარიას ვერძი და წმინდა გიორგი — მთქმ. დუშა კაკრიაშვილი. უშგულელი. გამოთხოვილია მულახში. ჩაშწ. ა. ცანავა. მულახის თემი (მესტიის რ.), 1977 წ. უ. არქ. სვ. 304, გვ. 17.
60. მონადირე და დვეები — მთქმ. დუშა კაკრიაშვილი, უშგულელი. გამოთხოვილია მულახში. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. მულახი, 1977 წ. უ. არქ. სვ. 304, გვ. 14.
61. ოქროთი და ვერცხლით რქამოჭედილი თეთრი ირემი — მთქმ. ბიქტორ ციმონტია, ჩაშწ. გვანჯი მინია, დაბა ჯვარი (წალენჯიხის რ.), 1966 წ. უ. არქ. ს. 232, გვ. 237.
62. დაჭრილი ჯიხვის დანით მოკვლა აკრძალულია (მაადშიდ) — მთქმ. გიორგი ნავერიანი, 81 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. მულახი (მესტიის რ.), 1976, უ. არქ. სვ. 294, გვ. 62, 67.
63. დედოფალაზე — მთქმ. დ. წამალაიძე, 76 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. სიონი (ყაზბეგის რ.), 1979 წ. ივლისი. უ. არქ. ა. ცანავას ჩაწერილი მასალები. რვ. № 2.
64. ჯიხვს ფერცხალი (წყენი) ხისა აღმოაჩნდა — მთქმ. დავით წამალაიძე, 76 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. სიონი (ყაზბეგის რ.), 1979 წ. ივლისი.
65. ჯიხვების შვეშები და ხუტა ხუციშვილი — მთქმ. ოლია ხუციშვილი, 77 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. სიონი (ყაზბეგის რ.), 1979 წ. ივლისი. უ. არქ. ა. ცანავას წარმოდგენილი მასალები, რვ. № 2.
66. მონადირე და ხის ბეჭიანი ჯიხვი — ა. შანიძე, ქართული ხალხური პოეზია, I, ხვესურული, 1931, გვ. 637-638.
67. ღებელი მონადირე თახი ბოხაშვილი — სპარტაკ რეზვიაშვილი, ხად მონადირე სდევს ჯიხვსა, თბ. 1968 წ. გვ. 138-140.
68. არვის (ხის) ბეჭიანი ჯიხვი, წმინდა შველი და მონადირე — სპარტაკ რეზვიაშვილი, ხად მონადირე სდევს ჯიხვსა, თბ., 1968 წ. გვ. 143-144.
69. მონადირე ივანე ქვაციხისელი — სპარტაკ რეზვიაშვილი, ხად მონადირე სდევს ჯიხვსა. თბ., 1968 წ. გვ. 135-138.
70. ჯიხვის რქაზე ანთებული სანთელი — მთქმელი: მართა გორელაშვილი, 54 წლის. ჩაშწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (დუშეთის რ.), 1980 წ. ნოემბერი, უ. არქ. ქ. 332, გვ. 175.
71. ნადირთფარველი და ხეთისო საფარაშვილი — მთქმელი: მართა გორელაშვილი, 54 წლის, ჩაშწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (დუშეთის რ.), 1980 წ. ნოემბერი. უ. არქ. ქ. 332, გვ. 174.
72. მითური ყურმა — ხალხური სიბრძნე, ტ III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ. თბ., 1964, გვ. 174-175.

73. **მონადირე ოვანე ქვაციხისელი და ყურმა** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 175-178.

74. **მონადირე ნაწყა** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 184.

75. **ბუთქილი და დალი** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 169-171.

76. **დალი და მონადირე შუფისა** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 173-174.

77. **ტყაშმაფას შურისძიება** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 179.

78. **სამჯურ დაუბტვენენ და ისევ გაქვავდებიან** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 202-203. მთქმელი: ბ. გოგოლაძე, ჩაშვ. გ. გოგოლაძე, ახალციხე, ფ. არქ. № 13507.

79. **სამი ღამე ეძახდა ტყაშმაფა ვალოდიას** — მთქმ. გ. ლომია, 57 წლის. ჩაშვ. ირ. ანთელავა, ს. ჭითაწყარი (ზუკდიდის რ.), 20, XII, 1980. მოსწავლეთა 36-ე რესპუბლიკურ სასწავლო-შემოქმედებით კონფერენციაზე წარმოდგენილი მასალა. თბილისი, ჰიონერთა სასახლე.

80. **სეთოს მარნის ალები** — მთქმელი: მიხეილ ჯაფარიძე, 72 წლის, ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.). ჩაშვ. ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 117.

81. **აღს „უკლმა“ უნდა ელაპარაკო** — მთქმელი: ტასო მჭედლიძე, 80 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.).

ჩაშვ. ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 91.

82. **აღს ფეხის კოჭი შებრუნებული აქვს** — მთქმელი: ტასო მჭედლიძე, 80 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.).

ჩაშვ. ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 92.

83. **სამი აღი იყვანებოდა** — მთქმელი: ტასო მჭედლიძე, 80 წლის, ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.).

ჩაშვ. ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 91.

84. **აღის სახლში მოყვანა** — მთქმელი: გ. აღუაშვილი, სოფ. ვარიანი (გორის რ.), ჩაშვ. ო. სოხაძე, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 334, გვ. 53-57.

85. **ალები ხატისვაკვზე** — მთქმელი: სანდრო თანდილაშვილი, სოფ. ვარიანი (გორის რ.).

ჩაშვ. ო. სოხაძე, 1980 წ. ივლისი, ფ. არქ. ქ. 334, გვ. 58.

86. **აღი ოჯახის პატრონის ხახვს იღებს** — მთქმელი: სონა გეურქოვი, სოფ. შინდისი (გორის რ.).

ჩაშვ. ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი, ფ. არქ. ქ 332, გვ. 4-5.

87. **ალები ღიახვის ტოტს სწყვიტავდნენ** — მთქმელი: ილო პატარიძე, ს. შინდისი (გორის რ.).

ჩაშვ. ა. ცანავა, 1980, ივლისი, ფ. არქ. ქ 332, გვ. 6.

88. **აღი სთხოვს: ცოლად წამიყვანო!** — მთქმელი: ი. პატარიძე, სოფ. შინდისი (გორის რ.).

ჩაშვ. ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 6-7.

89. **აღი თმას ივარცხნის** — მთქმელი: ეთერ სიმონიშვილი, 70 წლის. ს. შინდისი (გორის რ.).

ჩამწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 21-22.

90. **ალი ციხის ვენახში** — მოქმელი: ნ. სამიაშვილი, 58 წლის, ს. შინდთაძე (გონივრული წიგნების რ.).

ჩამწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 52-53.

91. **ღებელი მონადირე და დევი** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 196. მოქმ. ი. ლობჯანიძე, ჩამწ. ელ. ვირსალაძე, 1960 წ. სოფ. ღები.

92. **დევის შეილება** — თ. ონიაური, მითოლოგიური გადმოცემები აღმოსავლეთ საქართველოს შთიანეთში, თბ., 1967, გვ. 172.

93. **დევის საყვარელი ქალი** — მოქმელი: ტასო მჭედლიძე, 80 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.).

ჩამწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 100.

94. **დევთან მოჭიდავე** — მოქმელი: ილია მახარაშვილი, 85 წლის, ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.). ჩამწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 90.

95. **დევთან მოჭიდავის ნაამბობი** — მოქმელი: გ. ადუაშვილი, სოფ. ვარიანი (გორის რ.), ჩამწერი: ო. სობაძე, 1980, ივლისი, ფ. არქ. ქ 334, გვ. 59.

96. **მონადირე ჯამაგიძე და დევი** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილია ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 197-198. ჩაწერილია ვ. ბუწუკლიშვილის მიერ ს. მაგრანეთში 1934 წელს (თიანეთის რ.), ფ. არქ. № 21765.

97. **დევები შეჭმულ ხარს აცოცხლებენ** — ხალხური სიბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 196-197. მოქმ. ე. არხენიძე, ჩამწ. ელ. ვირსალაძე, შესტია, 1951 წ.

98. **ქაჯავეთიდან მოტანილი ოქროს ფანდური** — მოქმ. ბაბუა ქეთელაური. ჩამწ. ა. შანიძე, 1911 წ. ა. შანიძე, ხევისრული პოეზია, 1931, გვ. 594-595 (შენიშვნები და ვარიანტები).

99. **მეორეჯერ დარტემა არ შეიძლება** — მოქმ. გიორგი ქარელიძე. ჩამწ. მ. კოკლავაშვილი. სოფ. ფერეთა (ვანის რ.), 1980, VII. ი 331, გვ. 52-53.

100. **ქაჯის ქალი და ლილუაშვილი** — მოქმ. გიორგი ქარელიძე, 84 წლის. ჩამწ. მ. კოკლავაშვილი. სოფ. ფერეთა (ვანის რ.), 1980, VII. ი 331, გვ. 52.

101. **მურმე მოხე და ქაჯები** — მოქმ. ელ. დიასამიძე. ჩამწ. ოლეგ შარაშენიძე. სოფ. გაღმაენი (ვანის რ.), 1971, VII. ი 330, გვ. 315-316.

102. **ქაჯები საქმეს უკლებენ** — მოქმელი: მოხე მახაური, 63 წლის, ჩამწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (დუშეთის რ.), 1980, ნოემბერი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 186.

103. **ეშმაკის (ქაჯის) ნახჩაველები** — მოქმელი: მართა გორელაშვილი, 54 წ. ჩამწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (თელავის რ.), 1980, ნოემბერი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 190.

104. **თორღვას ჯაჭვი ქაჯებმა აჩუქეს** — მოქმელი: ტიმოთე მახაური, 74 წლის. ჩამწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი (დუშეთის რ.), 1980, ნოემბერი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 182-183.

105. **ხად არის ქაჯავეთის ქვეყანა** — მოქმელი: იოსებ დურბელაშვილი, 74 წ. ჩამწერი: ტრისტან მახაური, ს. გომეწარი (დუშეთის რ.), 1980 წ. ნოემბერი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 182.

106. **ქაჯები კლდის გამოქვაბულში ცხოვრობენ** — მთქმელი: ილია მახარაშვილი, 85 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 94.

107. **ქაჯები და მათი უფროსი** — მთქმელი: ეთერ სიმონიშვილი. ს. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 54.

108. **ქაჯები შვეს მიეპარებოდნენ და დაიჭერდნენ** — მთქმელი: ეთერ სიმონიშვილი. ს. შინდისი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 54-55.

109. **შესთან მიმავალი ბიჭი და ქაჯები** — მთქმელი: თინა ხუციშვილი, 45 წლის. ს. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 56.

110. **ქაჯების უფროსი** — მთქმელი: შალვა გოციროძე, 83 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 152-153.

111. **ვერცხლით დაფარულ ტბის ძირს ქაჯები... დარაჯობენ** — ხალხური სიმბრძნე, ტ. III, შედგენილი ელ. ვირსალაძის მიერ, თბ., 1964, გვ. 254.

112. **ბლიერი კაცი და ჭინკა** — მთქმ. ელ. დიხაძემ. ჩაშწ. ოლეგ შარაშენიძე, სოფ. გაღმავანი (ვანის რ.), 1971, VIII. ფ. არქ. ი 330, გვ. 313-314.

113. **ზურაბ ზურციძე და ჭინკები** — მთქმ. ე. გოგიბერიძე, ჩაშწ. ფ. ზანდუკელი, ს. ძულუხი (ვანის რ.), 1981, ივლისი, ფ. არქ. ი 330, გვ. 221.

114. **ჭინკებს ძაღლის ყუფისა ეშინიათ** — მთქმ. გ. ლომია, 57 წ. ჩაშწ. ირ. ანთელავა. ს. ჭითაწყარი (ზუგდიდის რ.), 1980 წ. 20. XII. მოსწავლეთა 36-ე რესპუბლიკური სასწავლო-შემოქმედებითი კონფერენციასზე წარმოდგენილი მასალა. თბილისი, მოსწავლეთა სახლი.

115. **ფუძის ანგელოზი** — მთქმელი: იოსებ ღურბელაშვილი, 74 წლის, ჩაშწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. ვომეწარი, 1980 წ. ნოემბერი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 193.

116. **სახლის ანგელოზი** — მთქმელი: შალვა გოციროძე, 83 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 157.

117. **ფუძის ანგელოზი უბიწო ქალიშვილია** — მთქმელი: მიხეილ ჯაფარიძე, 78 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი, ფ. არქ. კ 332, გვ. 142.

118. **ანგელოზების სახდომი სკამები** — მთქმელი: ლუბა მთიულიშვილი, 70 წლის. ს. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. კ 332, გვ. 83-84.

119. **ფუძის ანგელოზის წამოყვანა** — მთქმელი: მიხეილ საბანაძე, 72 წლის. ს. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი, ფ. არქ. კ 332, გვ. 11.

120. **გაჭაბუკებული (გაბრაზებული) სახლის ანგელოზი** — მთქმელი: ანა ვარსევანიშვილი, 75 წლის, სოფ. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი, ფ. არქ. კ 332, გვ. 3.

121. **ტყის კაცი და მუწისქვილე** — მთქმ. ნინა მახარაძე, ჩაშწ. ოლეგ შარაშენიძე. სოფ. გაღმავანი (ვანის რ.), 1980, VII, ი 330, გვ. 360-361.

122. **ნაწილიანი ადამიანი** — მთქმელი: მართა ღურბელაშვილი. ჩაშწერი: ტრისტან მახაური. სოფ. ვომეწარი (დუშეთის რ.), 1981 წ. ივლისი. სამეც. ფოლ. ექსპ. მასალები.

123. **კვდავების წყარო საფარველდებულია** — შთქმული: ღვთისთ ღვარნაოზაშვილი, 75 წლის. ჩაშწერი: ტრისტან შახაური. სოფ. გომეწარი (ღუშუთის შქ.), 1980 წ. ნოემბერი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 178.

124. **საფარველდებული განძი** — შთქმული: ხვთისთ ღვარნაოზაშვილი, 75 წლის. ჩაშწერი: ტრისტან შახაური. სოფ. გომეწარი (ღუშუთის რ.), 1980, ნოემბერი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 177.

125. **წყლის ძილი** — შთქმული: სონა გეურქოვა, 70 წლის, სოფ. შინდისი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 5.

126. **წყლის ძილი** — შთქმული: შალვა გოცირიძე, 83 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. ფ. არქ. ქ 332, გვ. 159.

127. **ონოპინტრე შწეშხავს შვლებიხა და ირშეპის ჯოგს** — ჩაწერილია ფშავში ფილოლოგიურ შეცნ. კანდ. ირაკლი გოგოლაურის შიერ. ჩაიწერა ჩვენი თხოვნით, 1980 წლის თებერვალში. პირადი კოლექციიდან.

128. **ონოპინტრე ბედნიერი!** — საპარტაქ რეხვიაშვილი, ხად შონადირე სღვეს ჯიხვსა, თბ., 1968 წ. გვ. 27-28.

129. **შონადირე ბეთქილი შაერში გაქრა** — შთქმ. ცუცა ქურდიანი, 80 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. შურშკელი (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976 წ. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 59.

130. **ამირანი ღღეშა გაღაყლაპა** — შთქმ. ცუცა ქურდიანი, 80 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. შურშკელი (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976, ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 60.

131. **ტყის კაცი (ცხეი დაავ.)** — შთქმ. შინაიდა გაგინი, 80 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. შურშკელი (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976 წ. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 56.

132. **შონადირე შეფხავს ამშავი** — შთქმ. ბიქტორ ქალდანი, 75 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჟამუში, (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976. ფ. არქ. სვ. 294. გვ. 139.

133. **სახლში შეშიწვეული ტყის ქალი** — შთქმ. ბიქტორ ქალდანი, 75 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჟამუში (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976, ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 137.

134. **შონადირის სიხშარი** — შთქმ. ნინო იოსელიანი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჟამუში (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976, ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 47.

135. **ღალის ჯიხვები** — შთქმ. ნინო იოსელიანი, ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჟამუში, შულახის თეში, შესტიის რ. 1976 წ. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 46.

136. **შონადირის შეხვედრა შეხოზელთან და შეხოზლის ფიცზე გაჯანა** — შთქმ. ნინო იოსელიანი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. შულახი (შესტიის რ.) 1976. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 43.

137. **შეღდრის სული თავის ირშოცზე ეპატიყება შეხვედრილ შეხავრს** — შთქმული აღ. ღვედარიანი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჭოლაში (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976 წ. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 14.

138. **გადარწინილ ჯიხვს შიორე წელს კლავს შონადირე** — შთქმ. აღ. ღვედარიანი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჭოლაში (შულახის თეში, შესტიის რ.), 1976 წ. ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 11.

139. **შონადირე ბეთქილი და ღალი** — შთქმ. აღ. ღვედარიანი. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. ჭოლაში (შულახის თეში, შესტიის რ.). 1976, ფ. არქ. სვ. 294, გვ. 4.

140. **შეხეფების სახახლე** — შთქმ. აქვსენტი ქებურია, 71 წლის. ჩაშწ. ლ. ვახარია, ს. ქვედა ჩხოროწყუ (ჩხოროწყუს რ.), 1968, ფ. არქ. ს. 242, გვ. 192. ქართულად გაღმოიღო ა. ცანავამ.

141. **მესეფს შელის გაცოცხლებას შესთხოვენ** — მთქმ. ნინა სპირიდონის ასული სიგუა, 75 წლის, დაბადებული სოფ. ნოქალაქევში (ცხაკაიას რ.), ამჟამად ცხოვრობს გავრის რაიონში (დემირჭიპის ქ. № 120). დაბალი განათლების ჩამწ. ცნავეა. 1979 წ. 10 სექტემბერი, პირადი კოლექტივიდან.

142. **მესეფს შიდან ფრინველები და ნადირები ჩამოჰყავს** — მთქმ. დუნია სორღია. ჩამწ. ლ. გახარია. ს. კირცხი (ნხოროწყუს რ.). 1968. ფ. არქ. ს. 242, გვ. 200. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

143. **მესეფის ძალი შვედიას მარანში წვებოდა** — მთქმ. მიხ. ოდიშერია. ჩამწ. თ. ცანავა. ს. ნახუნაო (მარტვილის რ.). 1968. ფ. არქ. ს. 243, გვ. 130.

144. **ტვაშმაფა და მახურელი** — მთქმელ-ჩამწერი: ვენია ჩიჭოვანი, ს. ზუში (ნხოროწყუს რ.) 1966 წელი. ფ. არქ. ს. 232, გვ. 13. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

145. **ტვაშმაფა ლამაზ ბიჭებს დასდევს** — მთქმ. ლ. კოკაია, 60 წლის, ჩამწ. ლ. სიჭინავა. ს. ლესიჭინე (ნხოროწყუს რ.), 1970 წ. ფ. არქ. ს. 251, გვ. 172.

146. **ტვაშმაფას ჩემი ბიძა შეხვედრია** — მთქმ. ლ. კოკაია. ჩამწ. ლ. სიჭინავა. ს. ლესიჭინე (ნხოროწყუს რ.). 1970, ფ. არქ. ს. 251, გვ. 6.

147. **ტვაშმაფას შურუჯერ კსროლა თოფი** — მთქმ. ვ. ხაჯაია. ჩამწ. ლამ. სიჭინავა. ს. ახუთი (ნხოროწყუს რ.), 1970, ფ. არქ. ს. 251, გვ. 177, ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

148. **ტვაშმაფას ძაღლების ეშინია** — მთქმ. ბარბარე მალანია, ჩამწ. ლ. გახარია, ს. ქვედა ნხოროწყუ (ნხოროწყუს რ.), 1968. ფ. არქ. ს. 242, გვ. 199. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

149. **ტვაშმაფასა და აქესენტის შეხვედრა** — მთქმ. აქესენტი ქებურია, დაბ. 1897 წ. ჩამწ. ლ. გახარია. ს. ქვედა ნხოროწყუ (ნხოროწყუს რ.), 1968. ფ. არქ. ს. 242, გვ. 190. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

150. **ტვაშმაფა და იჩოკინი** — მთქმელ-ჩამწერი: აგრაფინა ცოშიაია-იოსავა. დაბა ცხაკაია. 1966. ფ. არქ. ს. 234, გვ. 88.

151. **ტვაშმაფას ზღმარტლის ხე** — მთქმელ-ჩამწერი: ალექსანდრა ფანცვანია, დაბა ცხაკაია. 1965, ფ. არქ. ს. 234, გვ. 219.

152. **ტვაშმაფა სულ თეთრია** — მთქმ. იპიტო სართანია-მანია, ჩამწ. ნონა ჭანტურია, ს. ჯვარი (წალენჯიხის რ.). 1966 წ. ფ. არქ. ს. 232, გვ. 109. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

153. **ფილე გულუა და ტვაშმაფა** — მთქმ. კასიანე კვარაცხელია. ჩამწ. ალ. კვარაცხელია, ს. ნაიფუ (წალენჯიხის რ.). 1966 წელი, ფ. არქ. ს. 232, გვ. 222.

154. **ტვაშმაფა და ნამორების დამცურებელი გლეხი** — ფ. არქ. ს. 267, გვ. 110-112.

155. **მონადირე ფიცხოლა და იჩოკინი** — მთქმ. გუგუ ქობალია. ჩამწ. ვ. ქვეცაია. ს. ლეკუხონე (გალის რ.), 1970, ფ. არქ. ს. 249, გვ. 95. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

156. **იჩოკინის ხმა ქვეყანას აზანზარებს** — მთქმ. მ. სიჭინავა, 70 წლის, ჩამწ. ლ. სიჭინავა. ს. ლესიჭინე (ნხოროწყუს რ.), 1970. ფ. არქ. ს. 251, გვ. 186. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

157. **იჩოკინი მწვესთან მიდის, ცეცხლზე თბება** — მთქმ. მ. სიჭინავა, 70 წლის. ჩამწ. ლ. სიჭინავა, ს. ლესიჭინე (ნხოროწყუს რ.), 1970. ფ. არქ. ს. 251, გვ. 188.

158. **იჩოკინის შურისძიება** — მთქმ. მიხ. ოდიშერია, 79 წლის, ს. ნახუნაო (მარტვილის რ.), ჩამწ. თინა ცანავა. 1968 წ. ფ. არქ. ს. 243, გვ. 130.

159. **ონკონისა და ანდრიას შეხვედრა** — მთქმ. აქსენტი ქებურია. ჩაშწ. ლ. გახარია. ს. ქვედა ჩხოროწყუ (ჩხოროწყუს რ.), 1968. ფ. არქ. ს. 242, გვ. 197. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
160. **ონკონს უშვები აქვს** — მთქმ. ბარბარე ძალანია, ჩაშწ. ლ. გახარია და ჩხოროწყუ. 1968. ფ. არქ. ს. 242, გვ. 198.
161. **ონკონი და მთევზე** — მთქმელ-ჩამწერი: ალ. კვარაცხელია, ს. ნაიფუ (წალენჯიხის რ.), 1966 წ. ფ. არქ. ს. 232, გვ. 188.
162. **ონკონის შაგიერ** — ფ. არქ. ს. 235, გვ. 55.
163. **შააკვალი (შააკვარი)** — მთქმ. ლოლა ხასაია-კილანავა, 59 წლის, ჩაშწ. ბ. კილანავა. ს. რეფი — შეშელეთი (გალის რ.), 1969. ფ. არქ. ს. 246, გვ. 54. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
164. **შაკრების დღე (ჭიჭითობა)** — მთქმ. ლ. სიჭინავა. ჩაშწ. ლაშხია სიჭინავა, ს. ლესიჭინე (ჩხოროწყუს რ.), 1970. ფ. არქ. ს. 251, გვ. 209. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
165. **შაკვარი (შააკვალი) და წითელი ტყეშის ხის ტაბიკი** — მთქმელ-ჩამწერი: ალექსანდრა ფარცვანია. დაბა ცხაკაია. 1965 წ. ფ. არქ. ს. 234, გვ. 219.
166. **შაკვარი ქალი შავ კატად იქცეოდა** — მთქმელ-ჩამწერი: ალექსანდრა ფარცვანია, დაბა ცხაკაია, 1965, ფ. არქ. ს. 234, გვ. 219.
167. **„ნამდელი“ ამბავი შაკვარ ქალზე** — მთქმელ-ჩამწერი: ალექსანდრა ფარცვანია, დაბა ცხაკაია, 1965 წ. ფ. არქ. ს. 234, გვ. 219.
168. **როკაბი** — თ. სახოკია, ეთნოგრაფიული ნაწერები, თბ., 1956, გვ. 19-21.
169. **წყლის დაღი** — მთქმელ-ჩამწერი: ბაგრატ კვარაცხელია. ს. ნაიფუ (ჩხოროწყუს რ.), 1966 წ. ფ. არქ. ს. 233, გვ. 292.
170. **წყარიშმაფა** — მთქმ. ნინა სიგუა. ჩაშწ. ა. ცანავა, 1979 წ. 10 სექტემბერი. პირადი არქივიდან.
171. **წყარიშმაფას ხავარცხელი** — მთქმ. ლ. ჯალაღონია, ლ. სიჭინავა, ს. ახუთი (ჩხოროწყუს რ.) 1970. ფ. არქ. ს. 251, გვ. 179. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
172. **წყლის დედა კვილით გაურბის დაღვენებულ შგლებს** — მთქმ. გუგუ ქობალია, ვ. ქცეზაია, ს. ლეკუბონე (გალის რ.), 1970. ფ. არქ. ს. 249, გვ. 98. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
173. **წყლის დედა** — მთქმ. ლოლი ხასაია-კილანავა, ჩაშწ. ბეჟან კილანავა, ს. რეფი-შეშელეთი (გალის რ.). 1969. ფ. არქ. ს. 246, გვ. 57. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
174. **წყარიშმაფას მათრახი და ქვაღქცეული ბიჭი** — მთქმ. ნ. ტოჭუა. ჩაშწ. ლ. სიჭინავა, ს. ლესიჭინე (ჩხოროწყუს რ.), 1970. ფ. არქ. ს. 251, გვ. 182.
175. **წყარიშმაფას მოჭრილი თმა** — მთქმ. ე. ბოკუნავა, 60 წლის, დიასახლისი, ჩაშწ. ლ. სიჭინავა. ს. ლესიჭინე (ჩხოროწყუს რ.), 1970 ფ. არქ. ს. 251, გვ. 184.
176. **ჭინკები ტყეში ცხოვრობენ** — მთქმ. იპიტო სართანია-მანია, ჩაშწ. ნონა ჭანტურია, ს. ჯვარი (წალენჯიხის რ.), 1966 წ. ფ. არქ. ს. 232, გვ. 112. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.
177. **ჭინკა შემოდის სახლში და ცვცვლს ანადებს** — მთქმ. შიხ. ოდიშერია, 79 წლის, ს. ნახუნაი (მარტვილი რ.). ჩაშწ. თინა ცანავა. 1968 წ. ფ. არქ. ს. 243, გვ. 129.
178. **ჭინკამ კაცის ნათლობის სახელიც იცის** — მთქმელ-ჩამწერი: ალ. კვარაცხელია, სოფ. ნაიფუ (წალენჯიხის რ.), 1966 წელი, ფ. არქ. ს. 232, გვ. 190.

179. **ჭინკები ურეშე ჯდებიან** — შთქმულ-ჩაშწერი: ალექსანდრა ფარცვენიძე. სენაკი, 1965 წელი. უ. არქ. ს. 234, გვ. 219.

180. **ჭინკა (ჭიჭკა) და ბადერა** — შთქმული: დ. ცანავა-ქარდავა, 69 წლის, ჩაშწერი: მადონა ხუბუტია. ს. ჯვარი (წალენჯიხის რ.), 1966 წ. უ. არქ. ს. 232, გვ. 30 ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

181. **ჭინკები წისქვილის ბორბალზე ჯდებიან** — შთქმ. ნინა სპირიდონის ასული სიგუა. ჩაშწ. ა. ცანავა, 1979 წ. 10 სექტემბერი. პირადი არქივიდან.

182. **წმინდა გიორგის დარიეგება (როგორ აშენდა აღურტის წმ. გიორგის კლესია)** — შთქმ. ციცა გოვია. ჩაშწ. რ. ცანავა, სოფ. აღურტი (მარტვილის რ.), 1965 წ. უ. არქ. ს. 235, გვ. 55.

183. **წმინდა გიორგი და წმინდა ბარბალე** — შთქმ. ლოლა ხასია-კილანავა. ჩაშწ. ბეკან კილანავა, ს. რუფი-შემლეთი (გალის რ.), 1970. უ. არქ. ს. 248, გვ. 101-103. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

184. **წმინდა გიორგი კაცია** — შთქმ. ილიკო კილანავა. ჩაშწ. ბეკან კილანავა. ს. რუფი-შემლეთი (გალის რ.), 1970. უ. არქ. ს. 248, გვ. 98-100. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

185. **უფსკრულ-ბნელეთის ღმერთი აღარტი** — შთქმულ-ჩაშწერი: ბ. სართანია, სოფ. ცაიში (ზუგდიდის რ.), 1967, 18. IV, უ. არქ. ს. 237, გვ. 6.

186. **თქმულება არამშურზე** — შთქმ. მამანტი კვირტია. ჩაშწ. ა. ცანავა. დაბა ჩოროწყუ, 1966 წელი, უ. არქ. ს. 233, გვ. 76.

187. **არამშურე** — შთქმ. დ. ცანავა-ქარდავა. ჩაშწ. მ. ხუბუტია. ს. ჯვარი, (წალენჯიხის რ.), 1966 წ. უ. არქ. ს. 232, გვ. 32.

188. **არამშურეს არაკი** — შთქმ. ბიქტორ ციმინტია, დაბა ჯვარი. ჩაშწ. გვანჯი მანია, 1966 წ. უ. არქ. ს. 232, გვ. 228.

189. **თქმულება ორმოც მონაშეზე** — შთქმ. ბიჭიკო გვასალია. ჩაშწ. ანა შალამბერიძე, ს. ნაქალაქევი (სენაკის რ.), 1967, ივლისი. უ. არქ. ს. 236, გვ. 1-2.

190. **თქმულება დედამოკაზე** — შთქმ. ბიჭიკო გვასალია. ჩაშწ. ანა შალამბერიძე, ს. ნაქალაქევი (სენაკის რ.), 1967, ივლისი, უ. არქ. ს. 236, გვ. 3.

191. **შისია და შთვარის ამბავი** — შთქმ. ზაურ ქობალია. ჩაშწ. ვ. ქეცბაია. სოფ. ლეკუბონე (გალის რ.), 1970. უ. არქ. ს. 249, გვ. 36-42. ქართულად გადმოიღო ა. ცანავამ.

192. **კაუნია არწივზე დიდი ფრინველია** — შთქმ. ნინა სპირიდონის ასული სიგუა. ჩაშწ. ა. ცანავა. 1979 წ. 10 სექტემბერი, პირადი კოლექციიდან.

მზირის კულტის ამსახველი მიმოხილვა

193. **გველის თვალი ხმელ კვალს ანუღლებს** — შთქმ. ვლადიმერ სიმონის ძე ხულებიძე, 98 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა, სოფ. არშა (ყაზბეგის რ.), 1979 წ. ივლისი, უ. არქ. ა. ცანავას წარმოდგენილი მასალები, რვ. № 2.

194. **გველს ამოაჭებს საფლავიდან ქუდბედიანი კაცის თვალი** — შთქმ. სონა (სონია) გიორგის ასული აქიაშვილი, 80 წლის, დაბადებულია გორისციხეში, გამოთხოვილია სოფ. აჩხოტში. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. აჩხოტი (ყაზბეგის რ.), 1979 წ. ივლისი. ა. ცანავას წარმოდგენილი მასალები, რვ. № 2.

195. **გველის თოლი (თვალი) და თოთელი იასე** — შთქმ. სონია ხულებიძე, 60 წლის, სოფ. გერგეტში დაბადებული, გამოთხოვილია არშაში. ჩაშწ. ა. ცანავა, ს. არშა, 1979 წ. ივლისი.

196. უანშეტელი მეზირი — შთქმ. დ. წამალაიძე, 76 წლის, ჩაშწ. ა. ცანავა, სოფ. სიონი (ყაზბეგის რ.), 1979 წ. ივლისი. უ. არქ. ა. ცანავას წარმოდგენილი მსახურები, რე. № 2.

197. ხასიშინდემი შემოსული გველი — შთქმ. მაკარ ხვედელიძე. ჩაშწ. ა. ცანავა ს. დიდი რგანი (ჭიათურის რ.), 1978 წ. უ. არქ. ი 314, გვ. 95.

198. ქვერის ძროზე შემოხვეული გველი — შთქმ. სიმონ მენაფორე, 69 წლის. ჩაშწ. ა. ცანავა. სოფ. დიდი რგანი (ჭიათურის რ.), 1978 წ. უ. არქ. ი 314, გვ. 99.

199. ხაჭაქილუში დაბუდებული დედალ-მამალი გველი — შთქმ. მ. ასაბაშვილი. ჩაშწ. რუსულან ასაბაშვილი. სოფ. შილდა (ყვარლის რ.), გამოაქვეყნა. ა. განჩინილაძემ, იბ. „გადმოცემა „ხოვების მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 13.

200. ხვესურის ბავშვი და გველი — შთქმ. შხუქალა არაბული. ჩაშწ. შალვა არაბული. სოფ. გომპორი (თელავის რ.) 1949 წ. იბ. ა. განჩინილაძე, გადმოცემა „ხოვების მინდიზე“ და პოემა „გველის მჭამელი“, თბ., 1959, გვ. 14-15.

201. თაზი ბოზაშვილი და თეთრი გველი — სპარტაკ რეხვიაშვილი, ხად მონადირე სდევს ჯიხვხა, თბ., 1968 წ. გვ. 140-141.

202. ნაწილიან ქალღმერთს გამოდევნებული გველი — შთქმელი: კვირია არაბული. ჩაშწერი: ტრისტან მახაური. სოფ. გომეწარი, 1980 წ. ნოემბერი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 196.

203. ფუბისა და ხატის გველი, ნატერის თვალი — შთქმელი: იოსებ ღურბელაშვილი, 74 წლის. ჩაშწერი: ტრისტან მახაური, სოფ. გომეწარი. 1980 წ. ნოემბერი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 194.

204. ამბრკში და ტურის თავზე დაბუდებული გველები — შთქმელი: შალვა გოცირიძე. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.). ჩაშწ. ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 154.

205. გველი ვენახის ღვთაება — შთქმელი: აბესალომ გოცირიძე, 72 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.) ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 96.

206. გველს რძეს უღვამუნ — შთქმელი: აბესალომ გოცირიძე, 72 წლის. ს. ზემო ნიქოზი (გორის რ.) ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 95.

207. ლეონის მშველი გველი — შთქმელი: ლუბა მთიულიშვილი, ს. შინდისი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 83.

208. მონადირე გველი და ნატერისთვალი — შთქმელი: ლუბა მთიულიშვილი, ს. შინდისი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. ივლისი, უ. არქ. ქ 332, გვ. 81-82.

209. ჭრელ გველს რძეს ასმევენენ — შთქმელი: ეთერ სიმონიშვილი, ს. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 20-21.

210. განძის დამცველი გველი — შთქმელი: თამარ მთვარაძე, ს. შინდისი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. ივლისი. უ. არქ. ქ 332, გვ. 71-72.

211. გველი შუთაქაზე დებდა თავს და იხე იძინებდა — შთქმელი: სონა ზუციშვილი. ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ.

212. ნატერისთვალი საურეუბიან გველს აქვხო — შთქმელი: ნ. ხაშინაშვილი, ს. შინდისი (გორის რ.). ჩაშწერი: ა. ცანავა. 1980 წ. უ. არქ. ქ. 332, გვ. 53.

213. ნატერისთვალს გველი დამით ათამაშებს — შთქმელი: შიხილ საბანაძე, ს. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი: ა. ცანავა, 1980 წ. უ. არქ. ქ 332, გვ. 10.

214. ძველი განძის მოდარაჯე — შთქმელი: სონა შიხილის ასული გურჯიკოვი, 70 წლის, სოფ. შინდისი (გორის რ.), ჩაშწერი ა. ცანავა, 1980 წ. უ. არქ. ქ. 332, გვ. 2.

215. გველი დახდევს ნაწილიან კაცს — შთქმელი: გიგია ჭინჭარაული. თსუ უ. არქ. 23331.

216. ხვითოს მრავალიდან ერთ-ერთი გველი დებს — შთქმელი: ნინო სპირიდონის ასული სიგუა. ჩაშწ. ა. ცანავა. 1979 წ. 10 სექტემბერი. პირადი კოლექციიდან.

1. კოსმოგონიური მითები
2. სამონადირეო მითები' დევები და ქაჯები
3. მეზირის კულტის ამსახველი მითები
4. შენიშვნები

გამომცემლობის რედაქტორი **ო. საშონაძე**
 შატვარი **მ. დედანაშვილი**
 შატვრული რედაქტორი **სპ. ცინცაძე**
 ტექნიკური რედაქტორი **ო. კახანაძე**
 კორექტორები: **თ. ფირცხალავა, ჯ. ფირცხალავა**

ს. ბ. 6252.

ნაბარდა წარმოებას 19.09.91 წ. ხელმოწერილია საბეჭდად 31.07.92 წ.
 ფორმატი 60X84¹/₁₆. ქაღალდი საბეჭდი ოფსეტური. ბეჭდვა ოფსეტური.
 პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 8,37. სააღრიცხვო-საგამომცემლო
 ფურცელი 6,96. პირობითი საღებავვატარება 8,84. ტირაჟი 20000. შეკვეთა №151.
ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „მერანი“, რუსთაველის გამზ. 42.
 თბილისი 1992 წ.

საქართველოს ფურნალ-გაზეთების გამომცემლობა „სამშობლოს“ სტამბა
 380096, თბილისი, მ. კოსტავას ქ. №14.

K 289.027
3
ՀԱՅԿԵՆԱԿԱՆ
ԶՈՒՆՈՒԹՅԱՆ